

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**1897–1910 YILLARI ARASINDA ÇIKAN
ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİNİN
ÇEVİRİ METİNLERİ ÜZERİNE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulkadir DURMUŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Türkçe Eğitimi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin AGAR

HAZİRAN - 2007

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1897–1910 YILLARI ARASINDA ÇIKAN
ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİNİN
ÇEVİRİ METİNLERİ ÜZERİNE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulkadir DURMUŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Türkçe Eğitimi

Bu tez 11/06/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL   Yard. Doç. Dr. M. Emin AGAR   Yard. Doç. Dr. Mustafa ALTUN
Jüri Başkanı   Jüri Üyesi   Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdulkadir DURMUŞ

14.05.2007

ÖNSÖZ

Batılılaşma sürecinde başta Fransa olmak üzere batılı birçok ülke ile ilişki kurulmuş, Batı'ya ait birçok kaynak eser dilimize çevrilmiştir. Yapılan çeviriler arasında çocukların beğeniyle okudukları klâsik eserler de yer almıştır. Dönemin çocuk dergileri de esen batılılaşma rüzgârına uygun olarak içeriklerinde Batı edebiyatından yapılan çeviri metinlere yer vermişlerdir. Çalışmamızda çocuk dergilerinde yer alan bu çevirilerin, Meşrutiyetle birlikte iyice şekillenecek ve zemin bulacak çocuk edebiyatına katkılarını belirlemek amacıyla 1897- 1910 yılları arasında çıkmış olan çocuk dergileri olan ÇR, ÇB, MKO, MA'daki çeviri metinler konu edinilmiş, bu çevirilerin çocuk edebiyatına yapmış olduğu katkılar belirlenmeye çalışılmıştır.

Toplamda 226 sayının taranmasını gerektiren oldukça geniş hacimli çalışmamızda bir takım kusurların olabileceğini dile getirmek gerekir. Yaptığımız incelemede bir yönüyle ele alınan dergiler çocuk edebiyatı araştırmacıları için oldukça zengin ürünler barındırmaktadır.

Çalışmalarım sırasında her türlü katkılarıyla yanımda olan değerli hocam Yard. Doç. Dr. Mehmet Emin Agar'a, gerek yönlendirmeleri gerekse yardımlarından dolayı sevgili hocam Yard. Doç. Dr. Mehmet Özdemir'e, teşviklerinden dolayı hocalarım Yard. Doç. Dr. İsmail Güleç ve Yard. Doç. Dr. Mustafa Altun'a, desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen değerli anne ve babama, bir an olsun beni yalnız bırakmayan sevgili eşime en derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Abulkadir DURMUŞ

14.05.2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1:ÇEVİRİ ETKİNLİĞİ.....	7
1.1. Dünyada Çeviri Etkinliği.....	7
1.2. Türkiye’de Çeviri Etkinliği.....	9
BÖLÜM 2: ÇOCUK DERGİCİLİĞİ.....	11
2.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği.....	11
2.2.Türkiye’de Çocuk Dergiciliği.....	12
BÖLÜM 3: 1897 – 1910’ DA ÇIKMIŞ ÇOCUK DERGİLERİ.....	14
3.1. Çocuklara Rehber.....	14
3.2. Çocuk Bahçesi.....	15
3.3. Musavver Küçük Osmanlı.....	16
3.4. Mekteblilere Arkadaş.....	17
BÖLÜM 4: ÇEVİRİ METİNLER.....	19
4.1. ÇR’deki Çeviriler.....	19
4.1.1. ÇR’deki Çevirilerin Türlerine Göre Tasnifi.....	19
4.1.1.1.Hikâye.....	19
4.1.1.2. Gezi Yazısı.....	25
4.1.1.3. Makale.....	36
4.1.1.4. Mektup.....	40
4.1.1.5. Özdeyişler.....	42

4.1.2. ÇR’deki Çevirilerin Kaynak Edebiyatlara Göre Tasnifi.....	45
4.1.2.1. Fransız Edebiyatı.....	45
4.1.2.2. Kaynak Edebiyatı Tespit Edilemeyenler.....	45
4.2. ÇB’deki Çeviriler.....	45
4.2.1. ÇB’deki Çevirilerin Türlerine Göre Tasnifi.....	45
4.2.1.1. Şiir.....	45
4.2.1.2. Masal.....	48
4.2.1.3. Roman.....	51
4.2.1.4. Hikâye.....	91
4.2.2. ÇB’deki Çevirilerin Kaynak Edebiyatlara Göre Tasnifi.....	93
4.2.2.1. Fransız Edebiyatı.....	93
4.2.2.2. Alman Edebiyatı.....	93
4.2.2.3. Rus Edebiyatı.....	93
4.2.2.4. Kaynak Edebiyatı Tespit Edilemeyenler.....	93
4.3. MA’daki Çeviriler.....	93
4.3.1. MA’daki Çevirilerin Türlerine Göre Tasnifi.....	93
4.3.1.1. Fabl.....	93
4.3.1.2. Roman.....	95
4.3.1.3. Hikâye.....	138
4.3.1.4. Gezi Yazısı.....	179
4.3.1.5. Anı.....	190
4.3.1.6. Makale.....	193
4.3.1.7. Deneme.....	197
4.3.1.8. Nutuk.....	198
4.3.2. MA’daki Çevirilerin Kaynak Edebiyatlara Göre Tasnifi.....	202
4.3.2.1. Fransız Edebiyatı.....	202
4.3.2.2. İngiliz Edebiyatı.....	203
4.3.2.3. Kaynak Edebiyatı Tespit Edilemeyenler.....	203

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	204
KAYNAKLAR.....	209
EKLER.....	210
ÖZGEÇMİŞ.....	219

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEK	: Atıf Efendi Kütüphanesi
AMK	: Ankara Milli Kütüphane
BDK	: Beyazıt Devlet Kütüphanesi
BİK	: Bursa İl Halk Kütüphanesi
BK	: İstanbul Belediye Kitaplığı
c	: Cilt
ÇB	: Çocuk Bahçesi
Çev	: Çeviren
ÇR	: Çocuklara Rehber
ESÖ	: Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfeddin Özege Kitaplığı
HTU	: Hakkı Tark Us Kütüphanesi
Kay	: Kaynak
MA	: Mekteblilere Arkadaş
MK	: Millet Kütüphanesi
MKO	: Musavver Küçük Osmanlı
nr.	: Numara
s	: Sayfa
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yaz	:Yazar

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çeviri Metinlerin Dergilere Göre Dağılımı.....	204
Şekil 2: Tefrika Metinlerin Dergilere Göre Dağılımı.....	204
Şekil 3: Çeviri Metinlerin Edebî Türlerine Göre Dağılımı.....	205
Şekil 4: Çeviri Metinlerin Kaynak Edebiyatlara Göre Dağılımı.....	206

Tezin Başlığı: 1897–1910 Yılları Arasında Çıkan Eski Harfli Çocuk Dergilerinin Çeviri Metinleri Üzerine

Tezin Yazarı: Abdulkadir DURMUŞ

Danışman: Yard.Doç. Dr. Mehmet Emin AGAR

Kabul Tarihi: 11 Haziran 2007

Sayfa Sayısı: VII (ön kısım)+ 209 (tez)+ 9 (ekler)

Anabilimdalı: Türkçe Eğitimi

Bilimdalı: Türkçe Eğitimi

Tanzimat'la başlayan Batılılaşma süreci, her alanda olduğu gibi çocuk edebiyatının gelişmesinde de önemli bir etken olmuştur. Batı'da çocuklar tarafından beğeniyle takip edilen eserlerin çeviri yoluyla çocuklarımızın yararına sunulduğu görülmektedir. Batılılaşmanın artarak devam ettiği 1897–1910 yılları arasında çıkan çocuk dergileri, batı dillerinden yapmış oldukları çevirilerle, Meşrutiyet'le birlikte iyice şekillenecek ve zemin bulacak çocuk edebiyatının oluşumuna katkı sağlamışlardır.

Bu çalışma, 1897–1910 yılları arasında yayınlanan çocuk dergilerindeki çeviri metinlerin çocuk edebiyatına yaptıkları katkıları belirlemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmamız sırasında hepsi eski harfli yayınlanan dergiler farklı kütüphanelerden temin edilmiştir. Dergilerin yapmış oldukları çeviri metinler tespit edilerek, bu metinlerin günümüz alfabesine aktarılması sağlanmıştır. Metinler türlere ve kaynak edebiyatlara göre tasnif edilerek, taşıdıkları eğitici unsurlar değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede yapılan çalışma sonunda dönemin çocuk dergilerinin belirli bir çeviri politikasına sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Çeviri metinlerin büyük kısmı çocukların bireysel ve sosyal gelişmelerine katkı sağlamayı, ahlakî yönlerini geliştirmeyi amaçlamakla beraber; çocukların ilgi, yetenek ve seviyelerini de göz önünde bulunduracak eğlendirici nitelikler taşımaktadır. Çeviri metinlerin büyük bir kısmının Fransız edebiyatından yapılmış olması, dönemin çocuk dergilerinin o zamanın şartlarından ve eğilimlerinden etkilendiğinin göstergesidir. Vatan sevgisi, özgürlüğün değeri gibi çağrışımları uyandıran çeviri metinlerin, 1910 yılında çıkan Mekteblilere Arkadaş'ta yoğunlaşması dönemin şartları da düşünüldüğünde çocuk dergilerinin sosyal sorunlara duyarsız kalmadığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çalışmalarımız sonucunda elde edilen bulguların eğitimciler ve özellikle de çocuk edebiyatı araştırmacıları için önemli yararlar sağlayacağı ifade edilebilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Dergileri, Çocuklara Yönelik Çeviriler, Çocuk Edebiyatı.

Title of the Thesis: The translation texts about the child magazines which were written in Arabic letters in the years of 1897-1910

Author: Abdulkadir DURMUŞ **Supervisor:** Asist. Prof. Dr. Mehmet Emin AGAR

Date: 31 June 2007 **Nu.Of pages:** VII(pre-text)+ 209(main body)+ 9(appendices)

Department: Turkish Education **Subfield:** Turkish Education

The westernization process that starts with Tanzimat, became an important factor in child literature as it happened in all areas of literature. It is seen that the translation from west countries attracted the children's attraction and interest, so it enabled our children to use it as a benefit. Increasing the westernization in the years of 1897–1910 the child texts which were written in west languages, will contribute the benefit to form the child literature and took shape with Meşrutiyet.

This study is aimed to show the translation texts in child magazines made a benefit to child literature which were published in the years of 1897–1910.

During our study, the magazines which were all published with Arabic letters, were received from different libraries. The translation texts which are published from the magazines, were found and then these texts were translated into today alphabet. The texts were classified in terms of their varieties and sources and then their educational factors are evaluated.

At the result of this study, it is appeared that the magazines of that period of time, had a certain translation politics. The most of the translation texts supplied contribution to children's individual and social development and they also included fun factors thinking of children's talent, interest and levels. The most of translation texts were taken from French literature because child magazine was effected the conditions of term.

The magazine published in 1910 named "Mekteblilere Arkadaş" included translations about country love and freedom feeling which showed us that the child magazines didn't stay insensitive to social problems.

It can be said that all the findings in this study, supply practical contribution to educators and especially to child literature researchers!

Keywords: child magazines, child literature, translations which interest children

GİRİŞ

Tanzimat'ın ilanından sonra her alanda görülen batılılaşma edebiyata da yansır. Batılı birçok ülke ile ilişki kurulur. Tanzimat döneminde en çok ilişki kurulan batılı ülke Fransa idi. Avrupa denilince, devlet adamları ve aydınların aklına önce Fransa geliyordu. Bu nedenle Fransızca aydınlar arasında büyük ilgi görür, gündün güne yayılır. 1831'de kurulmuş olan Tercüme Odası buna daha da hız kazandırır (Kavcar, 1999:9).

Çeviriler yoluyla Batı edebiyatına ait birçok kaynak dilimize kazandırılır. Bu çevirilerden çocuklarda paylarını alırlar. Dünya çocuk klasiklerinin sayıca az da olsa dilimize çevrilmesi hareketinin bu dönemde başladığı görülür. Çevirisi yapılan eserlere örnek olmak üzere şunları sayabiliriz: “Tercüme-i Hikâye-i Robinson”(Daniel Defoe, 1864), “Gulliver’in Seyahatnamesi” (Jonathan Swift, 1872), “80 Günde Devrialem” (Jules Verne, 1880), “Merkez-i Arza Seyahat” (Jules Verne, 1887). Bu çeviri eserlerin çocuk edebiyatımızın çağdaş bir düzeyde gelişmesinde önemli katkılarda bulunduğunu belirtmek gerekir (Şirin, 1988:82/83).

Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Başka bir söyleyişle, çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran olmalıdır (Sever, 2003:11).

Türkiye’de süreli yayınların ortaya çıkışı Tanzimat’ın ilk yıllarına rastlar. İlk dergi olan Vakâyi-i Tıbbiye 1849 senesinde yayınlanır ve bunu diğer dergiler takip eder. Süreli yayınlar, Tanzimat’la beraber resmî olarak başlayan Avrupalılaşma/Batılılaşma çabalarının göstergelerinden, uzantılarından biridir. Bu çabaların diğer bir uzantısı o zamana kadar arka planda kalan kadın ve çocukların yavaş yavaş da olsa toplumda bir yer edinmeye başlamaları ve sosyalleşmeleridir. Bu iki ayrı değişimin bir noktada buluşması tabii bir neticedir ve Osmanlılarda kadınlar ve çocuklar için süreli yayınlar ortaya çıkmaya başlar (Okay, 1999:16).

Çocuklar için çıkarılan ilk dergi olan Mümeyyiz (1869) ancak 49 sayı çıkabilmiştir. Gazetelerin çocuklar için verdikleri ilaveler vardır (Tercüman-ı hakikat 1878, Sadakat,

Etfal 1875,13, sayı). Çocuk edebiyatını kitap ve gazete, dergi olarak müstakil bir şekilde ele alan, Şemsi takma adını da kullanan, Mehmed Şemsettin olmuştur. Çıkardığı Arkadaş ancak 13 sayı devam eder. Fakat çocuklar için gazete çıkarmaktan vazgeçmeyen Mehmed Şemsettin bu sefer de Çocuklara Talim (1887, 9 sayı), Çocuklara Arkadaş (1881, 13 sayı)'ı yayımlar (Enginün, 1987:40).

1870'lerden itibaren çocuk dergileri, gazetelerin çocuk ilaveleri, çocuk şiirleri gibi yayınların arttığını görüyoruz (Okay, 1987:63). Bu arada çıkan kısa ömürlü bazı çocuk dergi ve gazeteleri de şunlardır: Çocuklara Kıraat (1881, 18 sayı) Arkadaş (14 sayı, Midhat Sadullah, Osman Fahri), Vasıta-ı Terakki (1882, 4 sayı, Serafim), Çocuklara Rehber (1897, 1901, her yıl yeniden numaralanır. Ahmet Midhat), Çocuklara Mahsus Gazete (1896, 1903, İbnülhak Mehmet Tahir), Çocuk Bahçesi (43 sayı, Selânik 1904, M. Mehdi) (Enginün, 1987:40/41).

Servet-i Fünûn döneminde batılılaşma hareketinin daha da arttığı görülür. Servet-i Fünûn sanatçıları batı uygarlığına, özellikle Fransa'ya hayranlık duymuşlardır. Türkiye'nin batılılaşma yoluyla yükseleceğine inanırlar. Avrupa'da sanat, bilim, ne buldularsa ülkemize aktarmaya çalışırlar (Kavcar, 1991:13).

Servet-i Fünûn yahut Edebiyat-ı Cedîde Devri, Türk edebiyatında 1860'dan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesinin sonucunu - Batı edebiyatının lehine olarak - tayin eden sonuncu safhadır. Gerçekten, pek yoğun ve pek dinamik çalışmalarla geçen bu kısacık safhanın sonunda Türk edebiyatı, gerek zihniyet, gerek temalar ve gerekse teknik bakımlarından tamamıyla Avrupaî bir mahiyet kazanabilmiştir (Akyüz, 1997:88).

Gayesini "Türk edebiyatını tamamıyla ve bir an önce modernleştirmek" olarak belirleyen Servet-i Fünûn Edebiyatı Tanzimat edebiyatının devamı niteliğindedir. Tanzimat edebiyatında henüz basit bir durumda bulunan batılı tekniği, Servet-i Fünûncular bütün edebî türlerde eksiksiz olarak geliştirmişler ve onu tam bir Avrupaî seviyeye getirmişlerdir. XX. Asrın daha ilk yılında, Servet-i Fünûn devri kapanırken, tamamıyla Avrupaî görünüşte bir Türk edebiyatı da kurulmuş bulunuyordu (Akyüz,1997:93).

Servet-i Fünûn dergisi şekil, duyuş ve hayaller bakımından Avrupaî şiirler, hikâyeler ve roman tefrikalarıyla dolmaya başladı. Tercümeler yapıldı.

Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasıyla birlikte 20 Mart 1909 tarihinde İstanbul'da çıkmakta olan Hilâl gazetesinin matbaasında bir grup edebiyat gönüllüsü ilk toplantılarını yaparlar. Fecr-i Âtî ismini alan bu grup 24 Şubat 1910 tarihli Servet-i Fünûn dergisinde yayımladığı bir beyannameyle kendisini kamuoyuna resmen tanıtır.

Fecr-i Âtî bildirisinde Edebiyat-ı Cedide'nin önemini kaybettiği öne sürülür. Dil, edebiyat ve bilim alanlarında kendilerinin her türlü çalışmayı yaparak Batı'yla sıkı bağlantılar kuracakları açıklanır. Edebiyatta sanat kaygısının esas tutulacağı, "sanatın sanat için olduğu" ileri sürülür (Kavcar,1999:14).

Beyannameye bir edebî topluluk olarak gerçekleştirmeyi düşündüğü hususlar gözden geçirilince, Fecr-i Âtî'nin, o günkü Türk edebiyatına mühim sayılabilecek bir yenilik getirmekten çok, batı edebiyatı ile daha sıkı bir temas kurmak istediği anlaşılır (Akyüz, 1997:154).

Fecr-i Âtî'yi aslında, Servet-i Fünûn edebiyatının başka bir isim altında devamı olarak kabul etmek mümkündür.

Dünya politikasının çok karışık bulunduğu bu sıralarda - gerek içeriden ve gerekse dışarıdan - imparatorluk birçok güçlüklerle karşı karşıya idi. 1911'deki Trablusgarb ve 1912'deki Balkan savaşları ile bu güçlükler daha da arttı. Memleket meselelerinin bu kadar ağırlık kazandığı yıllarda, edebiyatın, bütün bunlara tamamıyla ilgisiz kalarak, sanatçıların yalnız kendi hayatlarını aksettirmekte devam etmelerinin kamuoyunca iyi karşılanamayacağı muhakkaktı. Servet-i Fünûn devrinde, edebiyatın bu tutumu hoş görülebilirdi. Fakat onu mecburi kılan siyasî şartların ortadan kalkmasından sonra da, edebiyatın aynı yolda devamını açıklamak güçtü. Bunun içindir ki, Fecr-i Âtî'nin tamamıyla ferdiyetçi olan sanat anlayışına karşı, edebiyatın sosyal sorunlara da ilgisiz kalamayacağı tezi savunulmuştur (Akyüz,1997:155).

Edebiyatımızda Tanzimat'la başlayan Batı'ya yönelme Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî topluluğunun oluşumuyla daha da belirginleşmiştir. Batı'dan yapılan çevirilerin - özellikle de Fransız edebiyatından yapılanların - bu dönemde de artarak devam ettiği görülmektedir.

Şinasi'nin ilk fable çevirisinden bu yana çeviri ve uyarlama ağırlıklı olarak sürdürülen çalışmalar aynı zamanda batı çocuk edebiyatı etkisinde bir yönelişin başlamasına ortam

hazırlar. Çocuk edebiyatı kültürü ile tanışma döneminde çocuk klasikleri gündeme gelir. Bir yandan sınırları aşan çocuk klasikleri okunur, diğer yandan çocuk edebiyatı tartışma alanı bulur (Şirin, 1998:94/95).

Şüphesiz bu dönemde çocuklar için yapılan çevirilerin yönü çocuk dergileri olmuş, batılılaşmadan çocuk dergileri de payını almıştır.

Çalışmanın Önemi

Meşrutiyetle birlikte iyice şekillenecek ve zemin bulacak olan çocuk edebiyatımızın temelleri Tanzimat'tan başlayarak Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî dönemlerinde atılmış ve dönemin çocuklara yönelik çıkarılan dergileri, bu konuda önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Çalışmanın Konusu

Biz bu çalışmamızda 1897–1910 yılları arasında çıkan çocuk dergilerinin batı edebiyatından yapmış oldukları çeviri metinleri konu edindik.

Çalışmanın Amacı

Çocuklar için yapılan çeviriler ile yetişkinler için yapılan çeviriler arasında farklılıklar görülmektedir. Yetişkinlere yönelik yapılan çevirilerde metinlerin aslına sadık kalınmakta iken, çocuklar için yapılan çevirilerde çocuğun içinde yaşadığı topluma ve toplumun değerlerine uymasını sağlayacak şekilde düzenlemeler görülmektedir. Ayrıca eserin dili, çocuğun dil gelişimine uygun olarak sadeleştirilirken olay örgüsü ve karakterler çocuğun kavrayış düzeyine göre değiştirilebilmektedir. Eğer bir metin, çocuklara izin verilen ya da yasaklanan şeylere uygun değilse, ya da metin çevirmene göre çocuklar tarafından anlaşılamayacaksa, çoğu kez büyük değişikliğe uğrar (Shavit, 1991:21/22). Biçimsel ilkeler çocuk ya da yetişkinler için yapılan çevirilerde farklılık göstermemekle beraber, çocuk çevirilerinde metnin öğreticiliği ile çocuğun sözcük dağarcığını geliştirmekle ilgilidir.

Bütün bunlardan yola çıkarsak çocuk edebiyatı çevirisinde metne müdahalenin uyarlama ve kısaltmaların mümkün olabileceğini söylemek tarihsel bir gerçeklik olduğu kadar bilimsel bir gerekliliktir. Çevirmen metne değil metin içerisinde okuru etkileyecek, onun okumasını tökezletecek yerlerde metnin bütünlüğünü bozmaksızın

müdahalede bulunur. Bu aynı zamanda metni okunur kılmak için yapılır ve metne sadakatsizlik değil tersine ona duyulan saygıdır (Neydim, 2006: 76).

Amacımız çocuk edebiyatının temellerinin atıldığı bu dönemde, ileriki yıllarda şekillenecek çocuklara yönelik edebiyatın gelişmesinde, seçmiş olduğumuz çocuk dergilerinde yapılan çevirilerin katkısını ve etkisini ortaya koymak, çeviri metinlerin seçilme nedenlerine, verdiği mesajlara ve ait olduğu alanlara açıklık getirmektir.

Çalışmanın Yöntemi

Tezimizi hazırlarken öncelikli olarak 1897 ve 1910 yılları arasında yayınlanan çocuk dergileri Çocuklara Rehber (1897–1901), Çocuk Bahçesi (1905), Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteblilere Arkadaş (1910) olarak tespit edildi. Bütün dergilerin tam koleksiyon halinde belirli bir kütüphanede bulunamamasından dolayı dergiler değişik kütüphanelerden temin edildi. Dergilerdeki çeviri metinler belirlendi. Çeviri metinlerin belirlenmesinde iki yol takip edildi. Birinci olarak dergi tarafından kaynak kişisi, kitabı ya da edebiyatı açıkça verilenler, ikinci olarak da kaynağı açıkça belirtilmemesine rağmen içerikte yer alan özel yer ve kişi adlarından anlaşılanlar. Bu metinlerin Arap harflerinden Latin harflerine aktarılması sağlandı. Aktarma sırasında metinlere sadık kalındı; ancak bazı sözcükler günümüzdeki yapılarına en yakın şekilleri esas alınarak kullanıldı. Her metnin sonunda o metinle ilgili kaynak bilgiler dipnot ile gösterildi. Metinler edebî türlere ve kaynak edebiyatlara göre tasnif edildi. Türlerin tasnifi sırasında metinlerin sıralanışında öncelik duygu ağırlıklı metinlere verildi. Daha sonra da metinler, olay ağırlıklı metinler, düşünce yazıları ve görüşmeye dayalı anlatım metinleri olarak sıralandı. Her türün sonunda o türe ait metinler hakkında bir değerlendirme yapıldı.

Tezimizi dört bölüm olarak planladık: Birinci bölümde çeviri etkinliğine kısa bir üst bakış açısı getirdikten sonra çevirinin dünya ve ülkemizde geçirdiği aşamaları genel hatlarıyla açıklamaya çalıştık. İkinci bölümde çocuk dergiciliğinin dünyada ve ülkemizde geçirdiği evreler kısaca ifade edildi. Üçüncü bölümde seçtiğimiz dönem olan 1897 ve 1910 dönemleri arasında çıkan eski harfli çocuk dergilerinin tanıtımları yapıldı; ancak dönemin dergisi olan MKO üç sayı çıkmasına rağmen ikinci sayısı kütüphanelerde bulunmamaktadır. Ele geçen diğer iki sayısında ise çeviri metinlere rastlanmamıştır. Üçüncü bölümde dergiye yer verilmiş; fakat içerisinde çeviri metne

rastlanamaması nedeniyle dördüncü bölümde yer almamıştır. Tezimizin dördüncü ve son bölümü çeviri metinlere ayrılmıştır. Çeviri metinler her dergi için ayrı ayrı kendi içinde türlere ayrılmıştır. Metinler öncelikli türlere göre, sonra da kaynak edebiyatlarına göre tasnif edilmiştir. Her türün sonunda o türe ait metinler için bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonuç ve öneriler bölümünde yorumlanmıştır.

BÖLÜM:1 ÇEVİRİ ETKİNLİĞİ

Tarihte yaşanan yoğun çeviri etkinliği birçok bilim dalının gelişmesine ve bilginin yayılıp, paylaşılmasına aracılık etmiştir (Yazıcı, 2005:38). Ancak çeviri etkinliği yakın zamana kadar kimi zaman siyasi nedenlere bağlı olarak kimi zamansa disiplinlerarası özelliğinden dolayı diğer bilim dalları arasında kendine yer edinememiştir.

20. yüzyılın başında dilbilimin bir alt dalı olarak göstergebilim başlığı altında kendini göstermiş ve 1980'li yıllardan sonra bağımsız bir bilim dalı olarak dünyada kendini kabul ettirmiştir.

Bu bölümde konuya bir bütünlük ve üst bakış açısı kazandırmak amacıyla çevirinin antik çağdan başlayarak dünyada geçirdiği evreleri, bunun ülkemizdeki yansımalarını ortaya koymaya çalışacağız.

1.1. Dünyada Çeviri Etkinliği

Çeviri varlığını yazıya borçludur. Antik çağdan itibaren gerek yazıyı gerekse temel bilim dallarını Batı'ya ilk tanıtan Yunan uygarlığı olmuştur.

Yunan uygarlığının ekonomik, kültürel ve bilimsel bilgi üstünlüğünü Babil ve Mısır uygarlığından yaptığı çevirilere borçlu olduğu söylenebilir. Bu dönemde çevirinin varlığı açıkça ifade edilmese de askerî, siyasî kültürel üstünlükteki yararı inkâr edilemez. Bu durum Yunan uygarlığının çeviriyi daha çok eğitim amaçlı kullandığını göstermektedir.

Bu dönemden başlayarak, çeviri etkinliğinin savaşlar sırasında çeşitli kimlikteki askerler arasında iletişim kurma, ya da ticari amaçlı olarak gündelik yaşamın bir parçası olduğu öne sürülebilir. Buradan, Antik çağda bile hem yazılı, hem de sözlü çeviri etkinliğinde bulunduğu, ne var ki, çeviriye bir “amaç” olarak değil, bir “araç” olarak bakıldığı sonucu çıkartılabilir (Yazıcı, 2005:39).

Yunan uygarlığından Roma uygarlığına geçildiğinde çevirinin ve çevirmenin varlığı artık kabul edilmiştir. Edebî çevirinin bir eğitim aracı olarak değerlendirilmesinde Romalılar özel bir örnek vermişlerdir. Askerî yönden üstün oldukları Yunanlıların önemli eserlerini Latince'ye çevirmişler, kendi şair ve yazarlarının örnek alma-örnek olma sürecinde önemli bir rol oynamışlardır (Aytaç, 2001:33). Ayrıca Romalılar bilgiyi

Yunanlılardan aldıklarını kabul ederek bir şeyin hem aslının hem de çevirisinin olduğunu kabul etmişlerdir.

Çeviri etkinliğinin bu şekilde toplumsal ve kültürel etkisinin büyüklüğüne karşın, daha Antik çağdan başlayarak siyasal nedenlerle bilimsel bir nitelik kazanmaması, gerçekte çevirinin öteki bilim dallarından tarihsel ve uygulama alanındaki deneyim eksikliğinden değil, çoğu kez siyasal nedenlerden kaynaklanmıştır (Yazıcı, 2005:43).

Makedonya İmparatorluğunun yıkılmasıyla birlikte Atina'da kalan önemli eserler İskenderiye'ye taşınmıştır. Söz konusu kitaplık önce Roma sonra da Arap istilasına uğrayarak burada az sayıda kitap kalmıştır. Bununla birlikte Hilmi Ziya Ülken bu çok az sayıda kitabın bile yoğun bir çeviri etkinliğine yol açtığını ve Hint etkileri gibi Uzak Doğu felsefesinin de etkisiyle İslâm felsefesinin doğduğunu öne sürmüştür. Dokuzuncu yüzyılda Bağdat'ta Abbasî Halifesinin "Beyt-ül-hikme"(Bilgiler evi) adıyla ilk çeviri bürosunu kurmasıyla birlikte, çeviri etkinlikleri bu ve buna benzer biçimde kurulacak okul niyetine sahip kurumlarda sürdürülmüştür. Bağdat Okulu yaklaşık iki yüzyıl kadar sürmüştür bu okulun sona ermesiyle birlikte çeviri etkinliği Mısır, Mağrip ve son olarak da 11-12 yüzyıllar arasında Toledo okulunda devam etmiştir (Yazıcı, 2005:43).

12. yüzyılda İslâm dünyasının duraklama dönemine girmesi ve Batı'da Toledo Okulunun kurulmasıyla çeviri etkinliğinin gelişmesi Doğu'dan Batı'ya kaymaya başlamıştır.

Batı'da 13. yüzyıldan başlayarak 16. yüzyılın sonuna kadar süren çeviri etkinliği Yunanca ve Latince'nin öğrenilmesini sağlamış ve ana kaynaklara erişim imkânı doğmuştur.

17. ve 18. yüzyıllarda yapılan çevirilerde kaynaklara sadakat ve özgür çeviri kavramları gündeme gelmiş çeviri etkinliği daha bilimsel bir hal almıştır. 19. yüzyılda ise çevirinin kuramsal boyutu üzerinde durulmuş ve tartışmalar yapılmıştır.

Çeviri etkinliğinden çocuklar da paylarını alırlar. Çocuklar tarafından beğeniyle okunulan eserler başta İngilizce ve Fransızca olmak üzere birçok dile çevrilir. Kelile ve Dimme'nin Doğu dillerinden yapılan ilk Fransızca tercümesi, 1644'te yayımlanmıştır. David Sahid imzasını taşıyan bu tercüme Envar-ı Süheylinin ilk dört kitabıdır ve La Fontaine'in belli başlı kaynaklarından (Meriç, 1986: 310). Önemli çevirilerden birisi

de, Antoine Gallard'ın 1704-12 yılları arasında Fransızcaya çevirmiş olduğu “Binbir Gece Masalları” idi. Bu masallardan birçoğu, Örneğin. “Ali Baba ve Kırk Haramiler”, “Alâattin ve Lâmbası”, “Gemici Simbat” gibi masallar hemen İngilizceye çevrilerek çocuklar için küçük kitaplar halinde yayımlanmıştı (Oğuzkan, 1987:15). Grimm Kardeşlerin Kinderund Hausmarchen adlı masalları, İsveçli Yazar Johanna Spyr'ın Heidisi, 19. yüzyılda ilk çevirileri yapılmış, günümüzde ise benzer klasiklerle birlikte hemen hemen bütün dillere çevrilmiştir.

1.2.Türkiye’de Çeviri Etkinliği

Kültür tarihimizde örgütlü ilk çeviri hareketinin Lale Devri’nde İbrahim Paşa tarafından başlatıldığı ama edebiyat değil tarih ve bilim alanında olduğu biliniyor (Aytaç, 2001:34). Edebiyat alanındaki çeviriler Tanzimatla başlar. Bu dönemde yapılan çevirilerle birlikte tiyatro, roman gibi yeni türler edebiyat alanına girer. En fazla çevirinin ise Fransız edebiyatından yapıldığı görülür. İlk çevirmenlerimiz Şinasi (1826-1871), Ahmet Vefik Paşa (1823-1891) ve Kamil Paşa’dır. İlk edebî çevirmenlerimiz ise Şemsettin Sami (1850-1904), Recaizade Mahmut Ekrem(1847-1914) ve Namık Kemal (1840-1888)’dir.

Tanzimat döneminde çocukların seerek okudukları “Robinson Crusoe” da bu devirde tarihçi Lütfi tarafından çevrilmiştir (1864). İlk çeviriler arasında Jules Verne’in eserleri de yer alır (Merkez-i arza seyahat 1883, Beş haftada balonla seyahat 1887, çev. Mehmet Emin) Swift’in Gülliver’in Seyahatnamesi de 1872’de dilimize Mahmud Nedim tarafından aktarılmıştır. Jules Verne çevirilerine daha sonra Ahmet İhsan devam eder (Enginün, 1987:40).

Cumhuriyet döneminde çevirinin devlet eliyle yaptırıldığını görüyoruz. Devrin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel Tercüme Bürosunu yüklü bir programla çalıştırır. Bu dönemde “Beyaz Kitaplar” diye de anılan “Dünya Edebiyatından Tercümeler” adlı yayınlar basılır. Bu etkinlik ülkede hangi eserlerin çevrileceği konusunda çeviri politikasının oluşmasına öncülük etmiştir. Bu dönem üç açıdan önem taşır; bunlardan birincisi, sadece belli bir kesime mal edinen okuryazarlığın ve evrensel bilginin Millî Eğitim Bakanlığı başkanlığında Tercüme dergileri ve yayınları aracılığıyla tabana yayılmaya çalışılması; ikincisi ise çeviri etkinliğine ortam hazırlayarak bilgi aktarımını

hızlandırması; üçüncüsü ise, çevirmenlere parasal olmasa da, saygın bir kimlik kazandırmasıdır (Yazıcı, 2005:59).

1960'lı ve 1980'li yıllar arasındaki çeviri etkinliğinin dışarıya açıldığı ve dışarıda meydana gelen önemli olayların çeviri etkinliğini etkilediği görülmektedir. 1970'li ve 80'li yıllardan sonra çeviri etkinliğinin yayın evlerine kaydığı ve çeviri politikalarının devlet tarafından değil yayın evleri tarafından belirlendiği görülmektedir. 80'li ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise kitle iletişim araçlarındaki ilerlemeler ve gündelik yaşamla ilgili konular ister istemez çeviri etkinliğini daha da işlevsel hale getirmiştir.

BÖLÜM 2: ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

Çocuk dergileri bir ülkede çocuk kültürüne, sanatına ve edebiyatına katkı sağlayan yayınlardır (Şirin, 1998:245). Çocuk dergilerini anmadan çocuk edebiyatı tamamlanmış olmaz. İz bırakan eserlerden çoğu bu dergilerde doğdu (Meriç, 1986:321).

Çocuk dergilerinin belirgin özellikler kazanarak aranılan bir okuma gerci durumuna gelmesi XIX. Yüzyılın ortalarına doğru gerçekleşmiştir. O zamandan başlayarak öncelikle çocuk yazınına önem verilen birçok ülkede çocuk dergilerinin sayısında büyük bir artış görülmüştür. Çocuk dergiciliği alanında ilk girişimlere geçilen ve büyük ilerlemeler sağlayan ülkelerin başında İngiltere ve ABD gelmektedir (Oğuzkan, 1987:25).

2.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği

İngiltere’de 18. yüzyılın sonlarına doğru çıkmaya başlayan ilk çocuk dergileri uzun ömürlü olamamışlardır. İngiltere’de uzun ömürlü çocuk dergilerinin çıkmaya başlaması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu dönemin dergileri arasında “ The Chil’s Companion, The Children’s Friend, Infant’s Magazine, The Youth’s Monthlyvisitor, The Youth’s Miscellany Of Knowledge” gibi dergiler bulunuyordu.

İngiltere’de çocuklar için gerçek bir dergi ancak XIX. Yüzyılın ortalarında yayımlanabilmişti. Bu, 1852’de çıkmaya başlayan, ne yazık ki sadece iki yıl süren The Charm dergisiydi (Oğuzkan, 1987:25).

Bu ülkede 1860’lardan sonra çok sayıda çocuk dergisinin yayımlandığını görüyoruz. Bu dergiler arasında 1879’da çıkmaya başlayan “The Boy’s Own Paper” adlı dergi kendi alanında ülke sınırlarını aşan bir üne kavuşmuştu. Dergide okul hikâyeleri, duygusal hikâyeler ve serüven hikâyeleri yanında Jules Verne’in (1828-1905) ilginç yazıları da yayımlanıyordu (Şirin, 1998:241/242).

Amerika’da ilk çocuk dergisi 1826’da Boston’da yayımlanmış olan The Juvenile Miscrllany adlı dergidir. Ülkede öteki çocuk dergilerinin çıkışı, Pazar okulu (kilise okulu) hareketinin başlaması zamanına rastlar. Çeşitli dinsel toplulukların düşünce ve inançlarını da yansıtan bu dergiler arasında başlıcaları şunlardır: The Children’s Magazine (1829), Youth’s Magazine (1850), Parley’s Magazine (1832), The Child’s

Friend (1843), The Little Pilgrim (1854). ABD’de, İngiltere’de olduğu gibi, çocuk dergiciliği alanında önemli gelişmelerin XIX. Yüzyılın ikinci yarısında sağlandığı görülmektedir (Oğuzkan, 1987:26). 1867’de çıkan “The Riverside Magazine” adlı dergide ilk kez Andersen’in masallarından çevrilere yer verilmiştir (Şirin, 1998:242). Bu dönemde Amerika’da çıkan diğer dergiler ise şunlardır: “Our Young Folks, St. Nicholas Magazine, Harper’s Young People”.

ABD’de en uzun ömürlü çocuk dergisi 1827’de çıkmaya başlayan ve 1929’da The Amerikan Boy dergisiyle birleşerek o ad altında yayımını 1941’e değin sürdüren The Youth’s Companion’dur (Oğuzkan, 1987:27).

ABD’deki ekonomik bunalımla birlikte durgunluk gösteren çocuk dergiciliği, 2. Dünya Savaşından sonra tekrar hız kazanmıştır.

Fransa’da da çocuk dergilerinin artışı 19. yüzyılda gerçekleşir. Bu yüzyılda çıkan dergilerin en önemlisi Magasi’n d’Education et de Recreation dergisidir.

2.2. Türkiye’de Çocuk Dergiciliği

Ülkemizde çocuklar için özel gazete ve dergilerin yayımlanmasına 19. yüzyılın ikinci yarısında başlanmıştır. Bizde bilinen ilk çocuk gazetesi 1869- 1900 yılları arasında yayımlanan haftalık “Çocuklar İçin Mümeyyiz” adlı gazetedir. Bu gazeteyi “Sadakat”(1875) ve “Etfal” adlarını taşıyan gazeteler izlemiştir (Şirin, 1998:243).

Batı’dan alınan kavramların “Osmanlılaşdırılması” toplumun Batılılaşma sürecinin tamamında bir problem olmuştur. Bu durum süreli yayınlar için de geçerlidir. Günlük gazetelerin isimlendirilmesinde fazla bir problem yaşanmazken haftalık, onbeşgünlük, aylık, haftada iki veya üç günlük süreli yayınların isimlendirilmesinde farklılıklar gözlenir (Okay, 1999.16).

Eski harfli yayınlanan ilk dergiler genellikle İstanbul’da çıkmıştır. Sayıları az da olsa Aile, Çocuklara Rehber, Çocuk Bahçesi gibi dergiler Selanik’te; Ciddi Karagöz, Haftalık Çocuk Gazetesi Bursa’da; Mektebliler Âlemi, Çocuk Yıldızı İzmir’de; Türk Çocuğu Ankara’da Yeni Yol ise sırasıyla Bolu, Akhisar ve İstanbul’da çıkmışlardır.

Eski harfli çocuk dergileri genellikle haftada bir ve Perşembe günleri çıkar. İsim seçimlerinde ise daha çok çocukların hoşlanabileceği ya da çocuklukla ilgili çağrışımlar uyandıran isimler seçilir.

19. asrın sonlarından itibaren dönemin ün yapmış yazarları da çocuk dergilerinde yazmaya başlarlar.

Çocuklar için yayınlanan eski harfli dergiler genellikle siyasî ve sosyal konjunktüre göre hareket ederler. Devletle ve devleti idare edenlerle araları her zaman iyidir. Meşrutiyete kadar Saltanat'ın 1908'den sonra Meşrutiyet'in ve nihayet 1923'ten sonra da Cumhuriyet'in yanında yer alırlar. Zaman zaman aksayan yönleri, yanlış uygulamaları dile getirirler de bunu çok ılımlı bir şekilde yaparlar. Buna karşılık Selanik'te yayınlanan Çocuk Bahçesi dönemin rejimine muhalif yazarları bir araya toplayıp mevcut idarenin hoşuna gitmeyecek bir takım yazılar yayınlayınca önce ihtar alır. Arkasından yayını iki hafta müddetle tatil edilir sonra da süresiz olarak kapatılır (Okay, 1999:21/22).

Cumhuriyet döneminde yeni harflerin kabul edilmesinden sonra çocuk dergilerinin hem sayısı hem de baskı sayıları çoğalmıştır. Ancak daha önceki dönemlerde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de yayın hayatını uzun ve kesintisiz sürdüren çocuk dergileri azdır (Yalçın ve Aytaş, 2005:241). Ancak çocuklara yönelik kitapların az olduğu yıllarda “Çocuk Sesi”, “Mektepli”, “Arkadaş” ve “Çocuk” gibi dergilerin çocukların gelişimini sağlama açısından faydalı olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet döneminde yayımlanmış bazı dergiler ise şunlardır: “Doğan Kardeş”, “Diyaret Çocuk Dergisi”, “Elma Şekeri”, “Şeker Çocuk”, “Milliyet Kardeş”, “Milliyet Çocuk Dergisi”, “Vakıf Çocuk”, “Türkiye Çocuk”, “Yeni Can Kardeş”, “Tercüman Çocuk Dergisi”, “Kandil Çocuk”, “Çocuğu Selam”, “Kumbara”, “Başak Çocuk”, “Başaralım”, “Yavru Türk”.

BÖLÜM 3: 1897 – 1910’ DA ÇIKMIŞ ÇOCUK DERGİLERİ

3.1.Çocuklara Rehber¹

Etfal-i zükûr ve inasın tehzib-i ahlak ve tevsî-i malumatına hâdim haftalık risaledir.

Sahib-i imtiyaz ve Müdürü: Ahmed Midhat

Mahal-i idaresi: Selanik’te Hükümet Caddesinde Ali Neş’et Kütüphanesidir.

Umur-ı idare ve tahriiriye için kütüphaneye müracaat olunur.

Nüshası 20 paradır

Bedel-i İştirası: Mecidiye on dokuz kuruş hesabıyla bir seneliği Selanik için 20, altı aylığı 12, sâir mahaller için seneliği 30, altı aylığı 17 kuruştur.

Osmanlı matbaası – Aziz Midhat ve Şürekâsı

Selanik

1313 – 1897

Yayın hayatına ilk olarak 17 Nisan 1313 / 27 Zilkade 1314 yılında başlayan ÇR dergisi haftalık çıkar. ÇR’nin ilk sayısında yer alan “Mesleğimiz” başlıklı yazıda çocukların boş zamanlarında eğlenmelerinin bir hak olduğu, ÇR’nin ise bu haktan onları mahrum etmeyeceği, bu eğlencelerin faydalı olması gerektiği, çocukların faydalı eğlenceler bulmayı bilemedikleri durumlarda kendilerinin onlara rehberlik edeceği, bu nedenle de derginin adının Çocuklara Rehber konulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yazıda eğlencelerin esasını teşkil edecek kelimenin mütâlâa olduğu vurgulanmıştır. Çocukların okullardaki derslerinin sonunda hikâye gibi, manzume gibi latif fıkralar, ahenkli sözler okumanın veya dinlemenin, merak edilen şeyleri işitip öğrenmenin tatlı bir eğlence olacağı, ÇR’nin tıpkı bunun gibi bir hazzı hitap edeceği söylenmiştir. ÇR’de ahlâkî, fennî hikâyeler, sergüzeştler, seyahatnameler, küçük hikâyeler ve kıssalara yer verileceği bu suretle eğlendire eğlendire çocukların ahlâkının düzelmesine, idrak ve isti’dadlarının açılmasına katkı sağlanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca ÇR’de kız çocuklarına mahsus bölümlerin bulundurulacağı ve erkekler gibi onların da dergiden yararlanmalarının sağlanacağı ifade edilmiştir. Yazının sonunda dergide mekteplere mahsus haberlerden, talebe içerisinde muvaffakiyet gösterenlerden bahsedileceği vurgulanmıştır.

---

¹ Bulunduğu Kütüphaneler: AMK: 1956 SB: 219; BK: 0.224; ESÖ: 213; HTU: 78

Derginin içeriğinde çocuk şiirleri, manzumeler, çocuklar için yazılmış tiyatro metinleri, hikâyeler, tefrika seyahatnameler ve tercüme metinlere yer verilmiştir.

1897–1901 yılları arasında çıkan ÇR 166 sayısıyla dönemin önemli dergileri arasında yer almıştır. ÇR gerek şekil gerek de içerik bakımından dönemin Avrupa standartlarına yakın bir dergidir. ÇR’yi diğer çocuk mecmualarından ayıran en önemli yanı birçok bakımdan çocuk edebiyatına katkıda bulunmuş olmasıdır. Meşrutiyetle beraber iyice şekillenecek ve zemin bulacak olan çocuk edebiyatının en önemli temelini Çocuklara Rehber dergisinin takip ettiği yayın politikasıyla, onun sayfalarında atılmıştır demek doğru bir hüküm olur (Okay, 1999:94).

3.2 Çocuk Bahçesi¹

Sahib-i imtiyaz: N. Necati

Müdiri: A. Mehdî

Umur-ı idare ve tahririyeye müteallik hususat için müdir namına müracaat edilir.

İdarehanesi: Asır Matbaasında Daire-i Mahsusa

Mesleğimize münasip âsâr malemnuniye kabul edilir.

Nüshası 20 paradır. Mecidiye 19 kuruş hesabıyla seneliği Selanik içi 25, altı aylığı 13, sâir mahaller için seneliği 30 altı aylığı 15.5 kuruştur.

İlanatın satırından iki kuruş alınır.

Der edilmeyen evrak iade edilmez.

Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası

Selanik

1320–1905

İlk sayısı 13 Kânûn-ı sâni 1320/26 Ocak 1905 tarihinde yayınlanan Ç.B Selanik’te yayın hayatına başlamıştır. Derginin ilk sayısında yer alan “İfade-i Mahsusa” başlıklı yazıda; mektep dersleriyle yorulan beyinlerin başka şeylerle meşgul olma ihtiyacının yüz gösterdiği, bir mesele üzerine yorulan fikirlerin, yeniden kuvvetlenmesi ve açılması için bir bahçede gezinerek, değişik çiçeklerle meşgul olmasıyla kalplerin neşeleneceği belirtilmiştir. Ayrıca bütün bu çiçeklerle bezenmiş marifetlerle, bilimlerle donanmış bir çocuk bahçesinin hazırlandığı iddialı ve süslü cümlelerle ifade edilmiştir. Derginin

---

¹ Bulunduğu Kütüphaneler: AMK: 1956 SB 123; HTU: 3127(54); MK: 768; BDK: 0.384; BİK:8131; ESÖ:202; TBMM:UR 2136

içeriğinde eğlendiren manzumelerin, eski zaman hikâyelerinin, sergüzeşterin, ilim ve fenne ait bilgilerin, tiyatronun, seyahatnamelerin ve bilmecelelerin yer alacağı vurgulanmış, bu yazıların okuyucuları mümkün olduğu kadar eğlendirerek, talebelerin derslerini büyük bir şevkle çalışmalarını için fikirlere açıklık getireceği ifade edilmiştir.

Talebelerin mektep derslerinden arda kalan boş zamanlarında vücuda getirecekleri yazıların - mesleğe uygun olması - kaydıyla ÇB'de yayınlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca ÇB'de öğrencilerden haberlere yer verileceği ifade edilmiştir.

Yazının son kısmında okurlara seslenilerek; gazetenin kullandığı imlânın garip karşılanabileceği, bu durumun izahı için yakın bir zamanda tertiplenecek sohbetlerle okuyucunun bilgilendirileceği ve bir fikir sahibi olunabileceği belirtilmiştir.

ÇB çocuklar için çıkan bir dergi olmakla beraber Mehmed Emin [Yurdakul], Tefvik Fikret, Rıza Tefvik [Bölükbaşı] Raif Necdet[Kestelli] Ali Ulvi [Elöve], Nigâr Binti Osman, Hüseyin Cahid [Yalçın], Celal Sahir [Erozan] gibi imzaları bünyesinde barındırır. İlan için bir tarife yayınlayan ilk çocuk dergilerinden biri olan ÇB dönemin ünlü yazarlarının eserlerine yer vererek bu alanda da öncülük yapmış olur (Okay, 1999:97).

ÇB'nin 22. sayısında yayınlanan bir "Tebliğat-ı Resmîye" ile 19. sayıda "usul-i tenbihat-ı vakıya mugayir neşriyatta bulunmak"tan ve bunun tekrarlanması durumunda gazetenin tatil edileceğinden bahsedilir. Bu duruma bağlı olarak ÇB ertesi sayıyı (N:23) üç hafta sonra yayınlar. Bu durumdan dolayı okuyucudan özür dilenen bir yazı kaleme alınır.

43 sayı yayınlanan ÇB, 1 Kânun-ı evvel 1321/14 Aralık 1905 tarihinde çıkarılan son sayısı ile yayın hayatına son verir.

3.3. Musavver Küçük Osmanlı¹

Sahib-i imtiyaz ve müdir-i mesulü: A. Şerif

Sermuharriri: İbnülhilmi A.Vasfi

Nüshası 20 paradır

Ruşen matbaası- Ahmed Saki Bey Matbaası

---

¹ Bulunduğu Kütüphaneler: AMK: 1962 SB: 239; ESÖ: 799; HTU: D.66

İstanbul- 1325

İlk sayısı 30 Teşrin-i sani 1325/ 13 Aralık 1909'de yayınlanan MKO, üç sayı çıkmıştır. Derginin ikinci sayısı kütüphanelerde bulunmamaktadır. Eğitici bir dergi olmaya gayret eden MKO için vasata bile erişemediği söylenebilir (Okay, 1999:99).

3.4. Mekteblilere Arkadaş¹

Sevgili vatan evladlarının tenvir-i efkârına hâdim, on beş günde bir neşrolunur, fennî, edebî, ahlakî mecmua

Marifet Hakk'ın ecel-i lutf-ı sübhanîsidir

Müdür: Midhat Sadullah

Umur-ı Tahririye: Osman Fahri

1 kuruş

Dersaadet- Vefa'da Meziyyet Kütüphanesi

Abone Şeraiti: İstanbul için seneliği 27 altı aylığı 15 vilayat ve memalik-i ecnebiye için seneliği 30 altı aylığı 20 kuruştur

İstanbul

1910

MA 5 Kânun-ı Sani 1325/ 18 Ocak 1910'da neşredilen ilk sayısı ile yayın hayatına başlamıştır. MA on beş günde bir çıkar. Otuz iki sayfalık her sayısı ile diğer çocuk dergilerden ayrılır.

MA'nın ilk sayısında yer alan "Resm-i Takdim" başlıklı yazıda okuyuculara hitaben; arkadaşları arasına dâhil olduğu, iyi bir arkadaş olup, kendini sevdireceği, maksadının faydalı olmak, derslerinin olmadığı zamanları hoş geçirmek; fakat boş geçirmemek için çalışmak olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca derginin her ayın beşinci ve yirminci günleri çıkacağı belirtildikten sonra; içerikte ilk olarak mesîrelere, eğlencelere, tiyatrolara ait sohbetlerin, iki haftalık derslere bağlı müzâkerelerin ve milli tarihimize ait araştırmaların yer alacağı, bunları latif, gülünç fıkraların, fen âlemine ait harikaların, eğlencelerin, faydalı olacak malumatın takip edeceği ifade edilmiştir. Konuların ciddiyetinin okuyucuyu sıktığı anlaşılınca

---

¹ Bulunduğu Kütüphaneler: AEK:22; AMK: 1956 SA 89; BDK: K.379; BK: 0.67; ESÖ:55 HTU:65; SK: HİG.2579

kalemin yönü değişerek jimnastiğe, sahi oyunlara, yeni icat olunan Şeylere yöneleceği belirtilmiştir. Dergide “Uruk-ı Beşeriyye” başlığı altında bütün insaniyetin izleneceği vurgulanmıştır. Bir küçük hikâyeden sonra gelecek sayıda cevapları verilmek Şartıyla bilmecelerin, soruların sorulacağı, doğru cevap verenlerin çeşitli hediyelerle ödüllendirileceği ifade edilmiştir.

MA'nın “Resm-i Takdim”inde ortaya koyduğu vaatlerin çıkan 14 sayısında yerini aldığı görölmektedir.

Edebiyat ağırlıklı bir dergi olan MA, Osman Fahri'nin Őiirleriyle bu özelliğini ön plâna çıkartıyor. Cenab Őahabettin'in kardeşi olan Osman Fahri derginin genel yapısını da Őekillendiren isim. Cenab Őahabettin'in diğer bir kardeşi Ali Nusret de dergiye katkıda bulunuyor (Okay, 1999:102).

15 Temmuz 1326/28 Temmuz 1910'da çıkan 14. sayısıyla yayın hayatına son veren MA, bu sayıda yayınladığı Osman Fecri, Midhat Sadullah imzalı “ ‘Arkadaş’ımızın veda” adlı oldukça uzun ve hüznöü yazıda; artık okuyucuyla beraber olamayacakları ifade ediliyor. Ayrıca derginin yayınlanma sürecinde çekilen sıkıntılardan, maddi ve manevi kayıplardan, matbaalarla yaşanan zorluklardan, ilgisizlikten bahsediliyor. Yazının devamı Şu ifadelerle son buluyor: “Nankörlük de etmeyiz.. ‘Arkadaş’ı sevenlerin ebedi minnettarız.. Ebedi arkadaşız.. Bâki: Elveda, elveda..”

Bu hüznöü veda cümleleri bilhassa edebi açıdan ocuk dergiciliğine katkıda bulunan MA'nın yayınının son bulduğunu belgeliyor (Okay, 1999:103).

BÖLÜM 4: ÇEVİRİ METİNLER

4.1. ÇR'deki Çeviriler

4.1.1. ÇR'deki Çevirilerin Türlerine Göre Tasnifi

4.1.1.1. Hikâye

Fecr- Tulu'î Şems

(Fransızcadan muktebestir.)

- Nevzat! Kalk. Ziya-yı fecr gayet hafif bir surette, tulu'-i şemsin takarrübünü ilan ediyor. Temizlen; cenab-ı halika duanı ifa et.

Bu sabah sana gayet âli ve latif bir manzara temaşa ettirmek arzu ediyorum.

Daha henüz gündüz olmamıştır. Ahterân, latif bir surette ziya-feşan oluyor. Güya ki birbirine merbût bir takım zerrin fanuslar kubbe-i mînâ fâma ta'lik edilmiş de cihanı tenvir ediyor.

İşte sahraya takarrüb ettik, otuz kadem kadar ötede ki şu tepeyi görüyor musun? Üzerine suûd edersek etrafın menâzır-ı latifesini görürüz pek hafif olan şu ziyaya, “subh-i kâzib” veyahut “fecd-i kâzib” namı verilir ki gittikçe kesb-i inbisât eder. Gün, henüz arz-ı çehre-yi gül-gûna başladı. Yıldızlar kayboluyor.

- Peder efendi! Şu tarafa dikkat ediniz! Ne kadar kızarmış, güya müthiş bir harik zuhur etmiş de kubbe-i semayı istila eylemiş zannolunur.

- Oğlum! Şu müşâ'şa ziyaya, “fecd” deniliyor ki tulu'-i şemsi ilan eder. Fecd her dakika tenevvül ederek nihayetsiz renklerle tenvir-i uyûn eder.

Şemsin azamet ve heybet ve kemal-i süratle görünüşüne dikkat et!

- Ah, ne kadar latif sema! Bu kadar ali parlak bir manzarayı asla görmemiştim..

- Şemsin tulu'uyla sahranın yeniden kesb-i hayat ettiği zannolunuyor. Samiamızı tezyin eden şu ahenk-i tabii ne kadar latiftir. Çayır kuşlarının raksı; o ötleğen kuşlarının ötüşleri; bülbüllerin demdemesi; sair tuyûrun dahi muttarid şakımaları ne kadar latif ve tabii bir musiki cemiyeti teşkil ediyor.

Tabiatın bir enmûzec-i latifi olan bir orman içinde bir sahra ortasında, bir çalılıkta serbesti-i tabiiden istifade edip lakaydane taganni, terennüm ve raks etmekte olan şu mürgan, tabiatın hanendeleridir..

Ahenk-i tabiilerine hayran olmamak gayri kabildir.

Nevzat! Şu kuşçağızlar avaz-ı neşvezaları. Lisan halleriyle hallak-ı kerime arz-ı tazimat eyliyor. Onu takdis ediyorlar.

Biz de onları taklit edelim. Cenab-ı hakka arz-ı teşekkürat edelim ki üç beş günlük hayatımızı asar-ı kudreti olan bunca bedayi ve garaib ile tezyin etmiştir.

Onun o halik-i kevn ü mekanın mucizat ve eltâfi her mahalde arz-ı çehre eyler.. Her harika o halik lem-yezelin bir numune-i azimeti,her harika o rebb vedûdun bir timsal-i iktidar ve kemali, her garibe o sani'-i yeganenin bir cihan-ı ibretidir....

Bu irşadattan sonra peder oğlu Nevzat'la beraber zânû-zede-i zemin hayret olarak cenab-ı hakka arz-ı tazimat ve takrimat eyledi.¹

Mekteb-i Terakki Şakirdanından Hidayet Nazmi

Küçük Hikâyelerden- Ser-keşlik

-Fransızca'dan-

Raci hiçbir şeyden memnun olmaz. Hırçın muannet bir çocuktur. Daima yüzünde alaim-i hiddet ve tehevür runümadır Yine mütehevvirane söyleniyor:

- Arzu ettiğim şeylerin icrasına müsaade edilmemesine tahammül edemiyorum. Ben oynamak serbestçe eğlenmek isterim. Fakat pederim... Ah, evet, her şeyime muariz olan pederim derhal bana mani oluyor. Ah! Keşke büyük olsam da emir altında bulunmaktan kurtulsam! Evet, ben hiçbir fiil ve hareketime itiraz edilmesini asla arzu etmem. Büyük olsaydım istediğim şeyleri bi-perva icra ederdim.

(Bu aralık pederi odaya girerek) – Fikrinin ne kadar yanlış olduğunu tecrübe etmeyi arzu eder misin? İşte yarından itibaren seni harekâtında serbest bırakıyorum. Arzu

---

¹ ÇR, nr. 18, 7 Ağustos 1313/12 Rebî-ül-evvel 1315, s 5

ettiğin her şeyi icra edebilirsin. Fakat bu fikrin bir hata, pek büyük bir hata olduğunu anlayacaksın, dedi.

Ertesi sabah Raci hissiyat-ı tıfilanesine tabi olmuş bir neşe-i serseriyane ile ıslık çalarak; teganni ederek kıra doğru ilerlemeye başlamıştı. Kemal-i neşve ile kat'-i rah etmekte iken karşısında bir köylü arz-ı vücut etti. Raci'yi görünce: Raci! Mektepten firar! Haylazlık ha! Ya pederin duyarsa...

Raci sözü keserek:

- Pederimin duymasına hacet yok. Ben serbesttim hiç kimse bana karışmaz. Ben hayatın lezzetini bilirim. Mektepte kuru bir sıra üstünde oturup daima bir nazar-i amirane altında serfürû etmek... Bunları ben hiçbir vakitte çekemem. Cüz'i bir hareket bais-i tekdîr, sebab-i tevkif oluyor. Ne için buna tahammül etmeli ya? Ben şimdi kendime hâkimim. Ne istersem yapar, istediğim gibi eğlenirim.

İhtiyar köylü her ne kadar Raci'yi bu fikrinden vaz geçirmek için nasihate bulunmuş ise de Raci yine o eda-i küstahane ile kendi kendine: “ Bunak ihtiyar! Ne kadar ince uzun düşünüyor.” Diyerek bir uzun kahkahayı müteakip yine yoluna devama başladı. Bir az sonra Şükrü'ye tesadüf etti.

Şükrü, bir refik ki her türlü şaibelerle mülevvez! Söyleyeceğini bilmez.. Ağzına geleni bi-muhaseben söyler, terbiyesiz bir refik... Şükrü ahlak-ı menfurenin mastarıdır.

İki refik buluştular:

Şükrü – Gel bakalım kafadar Raci! Şu ormandaki kuşları bir tutalım. Gel gel. Pek güzel eğleniriz.

Şükrü'nün ifadatına aldanan Raci ormana doğru arkadaşını takibe başladı. Şükrü kemal-i iftiharla hayat-ı sefilanesinden bahsediyor, köylülerin tavuklarını sıratteki mahareti; hülasa ahval-i .... anlatıyordu.

(Raci su karinin dam-ı iğfaline düşmüş idi.) düşünüyor, kendisinin böyle bir tarzda hayat süremediğine teessüfler ediyordu. Bütün gün serbest, lakayt kuşçağızlar gibi koşacak, eğlenecekti.

Raci dalmış olduğu bu tefekkürden “ ah ne güzel meyveler!” nidası ikaz etti. Şükrü enzarını bir ağaca dikmiş meyveleri iktidaf için bir çare düşünüyordu. Nihayet bir nida-i muzafferane ile “buldum,buldum!..” dedi:

Şükrü – Raci! Sen benim omuzlarıma bin de yukarıya çık! Şu ağaçtan istediğimiz kadar meyve koparabiliriz.

Dedi. Raci de bu fikre muvafakat gösterdi. Bu suretle hırsızlığa yol açılmıştı.

Gafil çocuklar istedikleri kadar meyve kopardıktan sonra ormana dâhil oldular. Bir sada-i manevi Raci’ye şöyle hitap ediyordu:

“Haylaz.. Sefil.. Hem de hırsız.” Fakat bu sadanın tesiri ani oldu. Şükrü yine Raci’ye iğfal ile ellerindeki “ ökse” ile kuşları tutmaya başladılar. Birdenbire orman korucusu gelmekte olduğunu gören Şükrü firar etti. Raci tutulmuştu. Küçük hırsız, köyün hapisanesinde iki saat kadar hapis ve tevbihat-i şedideye duçar edildikten sonra bir nefer vasıtasıyla pederine gönderildi.

Peder Raci’yi bir seknet-i kâmile içinde karşıladı: “ işte sana bir ders-i ibret... Görüyorsun ki azade bir hayat fena neticelere yol açar. Sen daha birinci gününde hapis edildin. Bu harekâtın sonunu düşün. Ya hırsızlık!.. Mazallah!...”

Kabahatinin derecesini anlayan Raci hiçbir şey söylemiyor; yalnız nazarını müsterhamname pederine dikmiş, bu suretle taleb-i aff ediyordu. Düşünmeye başladı. Fikrinin batıl olduğunu anlayınca pederinin ayaklarına kapanıp tekrar affını rica etti.

Raci artık büyümüş, gördüğü ciddi tahsil sayesinde ehemmiyetli bir zat olmuştur. Fakat bu sergüzeşti tahattur ettikçe el’an mahcubiyeti tezahür eder.

Küçük karî ve karîeler! İşte sizlere bir misal... Bir numune... Bir ders... Şükrü gibi refiklere refakat etmekten sakınınız. Zira fena refikler yılanlar gibi insanın hayatını zehirlerler. Su-i karin insanı her vakit aldatır. Ebeveyne; büyüklere itaat en büyük, en mühim vazife olduğunu unutmayınız.¹

Mekteb-i Terakkiden Hidayet Nazmi

¹ ÇR, nr. 4,30 Nisan 1914/21 Zi-l-hicce 1315, s 4-5

Küçük Hasta

Tabip – Bir hasta çocuk varmış burada mı madam?

Küçük hastanın validesi – Evet burada doktor; giriniz. Doktor, sizi küçük oğlum için çağırdım. Bilmem ki nedendir, bu sabahtan beri hiç ayakta duramıyor; daima, daima düşüyor.

Tabip – Düşüyor mu?!

Valide – Evet, daima, doktor.

Tabip – Yere mi?

Valide – Evet, yere.

Tabip – Garip şey... Kaç yaşında var.

Valide – Dört buçuk.

Tabip – Bu işe şeytan karışmış! Bu yaştaki bir çocuk pekâla ayakta durabilir! Çocukta bu hal nasıl başladı? Nasıl oldu?

Valide – Size demincek söylediğim gibi ben de nasıl olduğunu bilmiyorum. Dün akşam pekiyi idi. Evin içinde tavşan gibi geziyor. Sırıyordu. Bu sabah ber-mu'tad kendisini uyandırmak için yanına gittim. Kaldırdım, çoraplarını ve pantolonunu giydirdim. Ayakta tuttum. Daha doğrusu tutmak isterken pat! Düştü!

Tabip – Belki ayağı kaymıştır.

Valide – Durunuz!. Derhal kaldırdım. Pat! Yine düştü. Hayretle bir daha kaldırdım. Pat! Bir daha düştü. Ve bu hal böylece yedi sekiz defa tekerrür etti. Hülasa, doktor, dediğim gibi bilmem ki nedendir bu sabahtan beri zavallı çocuk hiç ayakta duramıyor, muttasıl düşüyor.

Tabip – İşte bir hal ki cidden harikulade.. Küçük hastayı görebilir miyim?

Valide – Hay hay. (Odadan çıkar ve biraz sonra kucagında çocuk olduğu halde tekrar gelir. Çocuğun vechinde hastalık alameti bulmak şöyle dursun, bilakis sıhhatinin kuvvet ve tamamiyetine dâl olan alametler mevcut. Bir pantolon giymiş ve arkasında da tatlı lekeleri kullanmış, katlanmış bir caket var.)

Tabip – Ne güzel çocuk! Sıhhati de tamamıyla yerinde görünüyor.. Beraber yürüyünüz bakalım. (Valide doktorun dediğini yapar; çocuk düşer.)

Tabip – Çocuğu bir daha ayaküstü bırakınız bakalım. (Çocuk yine düşer.)

Tabip – Lütfen bir daha (Çocuk ayakta durmayıp düşer.)

Tabip (Dalgın) – Bu doğrusu hiç görülmemiş bir hal. Validesinin kucığında tuttuğu çocuğa hitaben) evladım, söyle bana, bir yerin ağrıyor mu?

Küçük hasta – Hayır efendim.

Tabip – Bu gece rahat uyudun mu?

Küçük hasta – Evet efendim.

Tabip – Başında ağrı var mı?

Küçük hasta – Hayır efendim.

Tabip – İştihan var mı? Eğer sana en ziyade sevdiğin bir yemeği verecek olsak yer misin?

Küçük hasta – Evet efendim.

Tabip – Pekiyi, (Düşünüp ciddiyetle) nüzul-i isabet etmiş!

Valide – Ne, doktor?! Nüzul mü?! Aman yarabbi! (Ellerini kaldırır, çocuk düşer)

Tabip – Vaesfa ki böyle, madam. Aza-yı süfliyenin felc-i umumisi, şimdi siz de göreceksiniz ki çocuğun bu azasının etlerinde hiçbir his kalmamıştır. (Sözüne devam etmekte olduğu halde çocuğun yanına gider ve beyan ettiği tecrübeyi icraya hazırlanır ise de birden bire hayret ve hiddetle bir takım sözler söylemeye başlar.) – (Valide istizahta bulunur.)

Tabip – Hay Allah cezanızı kaldırsın. Öyle yürüyemez ya! Çocuğun iki bacağına da birden pantolonun bir ayağına geçirmiştir!¹

---

¹ ÇR, nr. 40, 6 Kânûn sani 1315/17 Ramazan 1317 s 7-8

4.1.1.1.1. Değerlendirme

Fecr- Tulu'-i Şems adlı hikâyenin dini nasihat verici yönü ön plâna çıkmaktadır. Tabiatta meydana gelen her olayın - güneşin doğması, tan yerinin ağarması, canlıların hareketleri gibi- bunların olmasını sağlayan Allah'ın varlığının delili olduğu, kısa olan insan hayatına bu nimetleri yerleştiren Cenab-ı Hakk'a insanların dua, şükür ve teşekkür etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Metinde ayrıca Nevzat örneğinde olduğu gibi özel kişi isimlerinde millileştirme yapılmıştır.

Ser- keşlik adlı hikâyenin eğitici, ders verici yönü ağır basmaktadır. Hikâyenin sonunda kötü kişilerle arkadaşlık kurulmaması, zira kötü kişilerin tıpkı bir yılan gibi insanları zehirledikleri vurgulanarak, anne-baba ve büyüklere itaat etmek gerektiği tavsiye edilmiştir. Metin kahramanları için kullanılan Raci, Şükrü gibi özel kişi adlarıyla millileştirme yapıldığı görülmektedir.

Küçük Hasta adlı hikâyede insanların bazen çözümü çok basit olan sorunları ve olayları büyütmelerini eğlendirici, güldürücü bir üslûpla ortaya koymaktadır. Metnin daha çok eğlendirici yönü ön plâna çıkmaktadır.

4.1.1.2. Gezi Yazısı

Rehberin Tefrikası

Kutba Seyahat ve Seyyah-ı Meşhur Nansen

“Fridjof Nansen”

1

Seyyah Nansen – Sabaveti – Hikmet-i Tabiiye Talimlerine Merakı – Mektep Hayatı – Fevk-i avine Azimet – Virkingin Mahusiyeti - Muhataralı Bir Tesadüf – Meyl-i tabiiyyesinin inbisatı

Kutup seyyahı Nansen; asrın coğrafiyuni arasında büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Zamanımızın bu cesur kâşifi Afrika keşiflerinden ziyade iştihar etmiştir. Muvaffakiyeti, şöhretiyle mütenasiptir.

Kutbun buzlu denizlerinde donmuş arazisinde ilerleyerek şimdiye kadar kimsenin gidemediği mahallerden geçmiş, her adımda hemen her kısmını zenginleştirecek semereler toplamıştır. Fakat yine her hatvede büyük tehlikeler savdı. İki sene pey-â-pey

tahammül olunmaz zahmetlere göğüs gerdi. Bu büyük muvaffakiyetleri kuvve-yi beşeriyenin fevkinde gayretler sarfıyla ihraz edilebildi.

Gemisini parçalayabilen buz parçalarının tehditleri. Mors ve fok balıklarının, müthiş ayıların hücumları; elli dereceye kadar varan soğğun tasiratu cesur seyyahın arzusunu bozmadı. Azimete halel getirmedi. Bu engellere karşı emsalsiz bir sebat. Mehâlîke karşı pek kahramanane. Pek müdebbirane bir istihkar gösterdi. Bütün bu mânialara galebe ile Tarık-ı emelinde hatavat-ı seria ile ilerledi. Herkesten ziyade yol aldı.

Mesela “ Fransua-Jozef” arazisinde iki refikiyle mütemadiyen dört buçuk ay buzlarla uğraştı. Bu ıssız, otsuz yerlerde ne barınacak meskenleri, ne geçinecek nevaleleri, ne de yakacak ateşleri var idi. Bütün bu ihtiyacata karşı yalnız tüfenkleri, birkaç yüz fişenk, iki de kayıkları bulunuyordu. Cesur Norveçli böyle tehlikeli bir mevkide bulunduğu halde asla korkmuyor. Geriye avdet lüzumunu hatırına bile getirmiyordu. İleriye doğru bir yol bulmak, daima ilerlemek için çareler düşünüyordu. Fakat çaresizlik; kendisini tevkif etmiş, orada kışlamaya mecbur bırakmış idi.

Taş ve kardan bir kulübe imal ettiler. Vurdıkları beyaz ayılar. Avladıkları mors balıkları ile taayyüş eylediler. Ayıların derilerinden elbise, yağlarından ışık yaptılar.¹

Ümitlerini kesmediler, sabrettiler. Bu mütefennin ve mahir adamlar; o gayri münbit arazide her türlü havayicin istihsali yolunu buldular. Hayali romanlarda okunan pek çok garibeleri hakikaten tebdil ettiler. Denilebilir ki Nansen hayali seyahatler muharriri meşhur (Jul Vern)in rüyalarını açık gözle gördü. (Fridjof Nansen) 1861 tarihinde Kristiyanya civarında dünyaya gelmiştir. Bahsettiğimiz seyahate çıktığı zaman genç idi, henüz otuz dört yaşında bulunuyordu. Fakat daha pek küçük iken mezahime tahammül için fitri bir metanet, bu gibi mühim seyahatleri başa çıkarmak için tabii bir istidad gösteriyordu.

İstidatına inbisat verecek, tamayülatına kuvvet-ül zuhr olacak ulum ve fünûna pek ziyade merak ve gayretle çalıştı. Emsalsiz zekasında kendisine büyük bir muavenet etti.

Meskeni, Kristiyaniya’dan 25 kilometre uzakta idi. Altı yedi sene müddet her gün piyade olarak mektebe gelir, giderdi. Daha pek küçük iken intizamperverliği teracim-i

---

¹ ÇR, nr. 39, 1 kânûn-i sâni 1313/20 Şaban 1315, s 4-5

ahval muharrirlerinden bazılarının nazar-i dikkatlerini celbetmiş, bu halini takdir ile bir hayli bentler yazmışlar idi.

Mektep derslerinde gayret ve muvaffakiyet göstermekle beraber – fırsat buldukça – hikmet-i tabiiye oyunlarına da devam eyler, ibraz-ı maharet ederdi. Yazın tatil zamanlarını dağ ve ormanlarda geçirir. Kuş avlar, av hayvanlarını takip edip vurur, ırmak veya denizde balık sayd ederdi. “Paten” tabir olunan nalınler ile buzlar üzerinde kayar, üşenmek, yorulmak nedir bilmezdi.

Avrupa ve Asya'nın şimal-i cihetlerinde birçok arazi vardır ki senenin nısfinden ziyade bir zaman kalın kar ve buz tabakalarıyla örtülmüş bulunur.

Ora ahalişi kışın bu üzerinde yürünmez, sükenası seyrek mahalleri geçmek için mütenevvi' kızaklar istimal ederler. Eğer kızaklar olsaydı, bu geniş yerler kapanık kalacak, Norveç dağlarında, Rusya ormanlarında insanların seyir ve hareketine, yekdiğeriyle ihtilatına imkân kalmayacaktı. Bir atığın şimal taraflarında, muhtelif mahallerde kar ve buzlar üzerinde yürümek için tuli-i arzından ziyade bir nev'i nalın istimal ederler. İskandinavyalılar bu nalınlara (ski) namını verirler. (Rehber mavi tilki ve bu hayvanların saydına dair malumat verdiği bir sırada zikrolunan nalınlar hakkında da tafsilat vermişti. Nüsha 6)

İskandinavyalılar kızaklar üzerinde bir kuş gibi uçarlar. Mahir bir kızak kayıcının dörtnal ile giden boşanmış atı geçtiğini; uçan bir kuşu tuttuğunu hikâye ederler.

1884 senesinde Lâponya'da bir kızak yarışı icra edildi. Tarif ettiğimiz buz nalınlarıyla kayıldı.¹

İki Lâponyalı 21 saat 62 dakika zarfında 220 kilometre mesafe kat eyledi.

Bu havalide buz üzerinde kaymak – ekseriya zannolunduğu gibi – yalnız bir eğlence veya sayd ü şikâr niyetiyle değil. Şimal ahalisince bir ihtiyac-ı zaruridir. (“Ren” denilen geyiklerle kızak kaydırmak veya buz nalınlarıyla kayıp yürümek usuli bunlarca bulunmamış olsaydı, kışın şiddetli soğuklarında, buzlar üzerinde, yürümek kabil olamayacak – hayvanat-ı vahşiye inlerinden çıkamadıkları gibi – bunlarda kulübelerinde mahpus kalmaya mecbur olacaktardı. Dağlar ve ormanlar içinde, karlar ve buzlar

¹ ÇR, nr. 40, 8 kânûn-i sâni 1313/27 Şaban 1315, s 4-5

arasında kaybolmuş bulunan bir köyden diğerine, hatta bir kulübeden bir kulübeye gitmek için bu nalınlar ile, ucu sivri demirli değneklerini istimalden başka çareleri yoktur. Bizim cesur Norveçli de arazi-i kutbiyede yürümek için bu (Paten)lerden istifade etmeyi tasavvur ediyordu. Hikmet-i tabiiye talimlerine olan merakı arttıkça arttı. Bir sene zarfında mahir bir kayıcı oldu. Cesaret ve maharetiyle herkesi hayran etmeye başladı.

Yedi sene sonra mektepçe icra olunan bir buz da kayış musabakasında birinci derecede mükâfatı kazandı.

Nansen bir dahidir: kuvvetli bir adam, cesur ve mütefennin bir seyyah, yorulmaz bir yürüyücü, mahir cesaretli bir gemici, bulunmaz bir avcı, velhasıl zekâ ve maharetçe fevkalade bir mahlûktur.

Bir gün tarih-i tabii muallimlerinden, Groenlandin şimalinde fok cinsinden (sorguçlu fok) denilen bir nev'i balık olduğunu işitti. Bu balıkların İzlanda da ilkbaharda çoğaldığını öğrendi.

Balina avına giden kayıkçıların mayıs ve haziranda İzlanda'ya seyahat ettiklerini haber aldı.

On beş yirmi sene var idi ki tabiiyyun (sorguçlu fok phoqea capnehon) u görememişlerdi. Nansen, tarih-i tabii mualliminin tavsiyesiyle 1882 tarihinde İzlanda'da kara ve suda yaşayan (zu-l-maâşeyn) hayvanları tetkik ile onlar hakkında bir fikr-i sahih peyda etmek üzere bir balina balıkçısının kayığına atıldı.

Üç ay pey-â-pey İzlanda'dan İspereberg'e, İspereberg'den Groenlandin'e giderek o müthiş buz deryalarında dolaştı. Mektepte tahsil ettiği gemicilik fennini bu denizlerde mevki'-i tatbiki koydu. Nihayet temmuzun sonlarına doğru bir avı takip eden (Virking) - Geminin ismidir - bankizler arasında mahpus kaldı. Yolcular şimal-i Groenlandin yolunu kaybetmişlerdi. Mevkileri pek tehlikeli idi. Havalı-i şimaliyenin en korkunç, en muhataralı denizi işte bu denizdir. Bu denizin buzları içinde birçok gemiler mahvolmuş, seyyah, gemici ve birçok adamlar açlıktan, soğuktan ölmüşlerdir.¹

---

¹ ÇR, nr. 41, 15 kânûn-i sâni 1313/5 Ramazan 1315, s 4-5

Yalnız 1772 senesi yazında 12 balina gemisi bu müthiş buzlar altında ezilmiş, 320 balıkçı helak olmuştu.

Virking'in taifeleri bu fena hatıra ile titriyor, cesaretleri azalıyordu. Nevaleleri bir adamı ancak iki ay idare edebilirdi. Hepsini kaç gün idare edebilecekti? Bu müddet zarfında gemileri kırılacak bu ıssız, otsuz melcesiz mahalde halleri ne olacaktı? Ne yapacaklardı?

Nansen'den miada mayus, endişe-nak idi. Yalnız Nansen serinkanlılık ile arkadaşlarını teselliye çalışırdı. Bunlara daima tekrar ediyordu ki: "Cesur adamlara yakışan tehlike karşısında titremek, yeis ve acz göstermek değil. Ona galebe için cesaret ve metanetlerini tezyid etmek lazımdır."

Sözlerini fiilen de ispat etmekten geri durmuyor. Tehlikeyi asla mühimsemiyordu. Kristiyanya'da kendi hanesinde bulunuyormuş gibi rahat ü kalp ile tetkikata devam ediyor. Malumatını teksir ile uğraşıyordu.

Bir gün meşguliyeti arasında bir ayı gördü. Bu tarafın o müthiş beyaz aylarından biri idi. İtidal-i dem ile tüfengini doğrulttu, bir kurşunla hayvanı yere serdi.

Velhasıl buz adaları içinde yirmi dört gün mahpus kaldıktan sonra gemiyi gayet mahirane bir suretle kurtarmak çaresini buldu.

Nansen (Groenlandin Etrafında) namıyla yazdığı bir eserinde diyor ki:

"Bu buzdan müteşekkil nim-şeffaf beyaz örtüler arkasında büyük ve ziyadar bir kaya görüyor; bunu geceleri ayın ziyasında daha iyi teşhis ediyordum. Çok defalar geminin yüksek direğine çıkar, bunu saatlerce temaşa ve tetkik eylerim. Bu gördüğüm şey, bulunduğum mahalden ilerisini daha yakından görmek hakkındaki arzuma daha ziyade şiddet verdi."

İşte Nansen'in ilk seyahati tasmimi bu vakıa ile başlar. Groenlandin'den artık seyahatinin planını tasarlamıştı, bu arzuyu kuvveden fiile çıkarmak için altı sene uğraştı. Altı sene!.. Böyle bir adam için pek çok zaman demektir.

Nansen'in İlk Seyahati

2

Groenlandin - Nordenskiöld - Nansen Tereddüt Etmez- Hatt-ı hareketi Tayin Eyledi- Basiret ve Cesaret – Bangiz – Buzdan Sal – Susuzluk – Yeni bir kâşif – Gudhab - Groenlandin’de kışlanır.

Nansen’e Groenlandin’den İleri Gitmek Fikri

Yukarıda dediğimiz gibi – müncemid-i şimalide gelmişti. Groenlandin seyahati, sayir-i memalik-i şimaliye gibi ticaretçe ehemmiyetli bir fayda hâsıl etmez. Bu hali arazide senenin¹

On iki ayında da ticaret edilmez. O halde bu kadar seyyahlar; bu değerli adamlar buralarda seyahat ederek hayatlarını ciddi tehlikelere koyarak niçin bu kadar meşakkatleri, müşkülâtı göze aldıyorlar?

Bu sualin cevabını vermeseydik. Cevabımızın hülâsa-i maili bu idi: fûnûnu zenginleştirmek.

Şu sözümüzü biraz izah edelim: Buralara da yaşlıca ahcar-i suhur. Nebatat. Hayvanat fenleri, alaim-i cevviyyeye müteallik mebahis, garibeler, gemiciliğe müteallik ulum-i mükemmel surette tettebbu’ edilir, terakki ettirilir.

Medenî insanlarla meskûn olan ekalimin itidal-i havası; Groenlandin, arz-ı cedid, İzlanda havalisindeki rüzgârlara, tesirat-ı cumudiyeye daima tabi’dir.

Bu havalideki tahavvülat-ı havaiye bahr-ı muhit atlası üzerinde az, çok tesir gösterir. Bahr-i müncemid’i şimalide bulunan sabih buzların (yüzücü buz) hareketlerine dair olan kavanin-i tabiiye, yani onları sevk eden rüzgârlar, tesir eden hararet veya sair tesirat-ı havaiyyenin aksi tesirleri; velhasıl iklim ve havanın tesirat-ı tabiiyyesi esbabı tamamıyla öğrenilince tebeddülât-ı havaiyyeyi gösteren takvimler hakkında daha doğru desturlar elde edilecek, o halde ekser takvimcilerin satışları gibi mutlak surette: “filan gün yağmur yağacak, sıcak olacak, yok bora veya fırtına zuhur edecek.” Gibi malumat satılmayacak ise de hiç olmazsa önümüzdeki yaz mevsiminin sıcak mı, yoksa yağmurlu mu olacağı hakkında malumat-ı sahihe verilebilecektir.

Kürre-i arzımızın ilk teşekkülünde, üzerinde insan ve hayvan yaşayamadığı zamanlarda Avrupa’nın kısm-i azamı buz tabakalarıyla örtülmüş idi. Her silsile-i cibalin yüksek tepeleri üzerinde vadilere doğru buzlar akarak yuvarlanmakta Alzas Veron vadileri,

---

¹ ÇR, nr. 42, 22 kânûn-i sâni 1313/12 Ramazan 1315, s 4-5

hatta Viyana'ya kadar dağlar, dereler buz denizleri altında bulunmakta idi. İskandinavya, Finlandiya, Rusya'nın şimal-i garibiyyesi Almanya'nın kısm-i şimalisi ve İskoçya arazisi cesim bir buz kıtası idi. Bu kıtanın arka cihetlerinde büyük buz külçeleri; vası' kumluklar alçılı maddeler, çakıl taşları gibi bir takım mevadd bırakmıştır ki bütün bu şeyler fenn-i tabekat-ı müntesipleri için hayli müşkül muammalar. Henüz tamamiyle okunup anlaşılamayan hieroglifler makamındadır. İşte tabiiyyun; en ziyade bu ciddi fen meraklıları; bu müşkülâtı halletmek için kutb-i şimali havalisinde, seyahat mezahimine katlanarak, tettebbuat ile uğraşmaya başladılar.

Yanaşması gayet güç dağlar ortasında bir memleket yahut bir eyalet tasavvur ediniz ki yerlileri adet ve ahlakını, suret-i ma'îşetlerini birçok asırlardan beri muhafaza etmektedirler. Bunlar hakkındaki tettebbuat tarih sahnelerini parlatacak neticeler bahşeder, muhtelif fikirlerde bulunan âlemlerin ittihad-ı efkârına hizmet eyler,¹

İşte ilm-i tabekat-ül arz erbabı için teşkilat-ı arziyyeye dair olan keşfiyat, bundan daha az ehemmiyetli değildir. Groenlandin havalisi ise aranılan eşyanın tettebbü ü tebaiyi hakkında en zengin bir mahaldir.

Nansen ilk seyahatini icra eylediği 1882 tarihinden evvel İskandinavya tabiiyyunu Groenlandin'de bu maksat üzerine bir seyahat icrasına kalkışmışlardı. 1870 tarihinde İsveçli seyyah meşhur (Nordenskiöld) Groenlandin'den 50 kilometre uzağa açılabilmişti. Sekiz sene sonra Jansen gemisinin kaptanı Danimarkalı bahriye zabiti İskandinavlıların (İnlandis) namı verdikleri bu buz denizinin sahilden kırk kilometre ötesinde bazı kayalar bulabildi. Nordenskiöld 1883'te Groenlandin'a tekrar gitmiş idi. Groenlandin'ın merkezinde vası' bir kara bulunduğu fikrinde bulunuyordu. Bu yeni fikir, kendisini buzlar üzerinde daha 117 kilometre ilerletti. Bundan ziyade ilerlemek mümkün olamıyordu. Her adımda yumuşak karlar içine batıyor, beline kadar kara gömülüyordu.

Nordenskiöld, kendisine refakat eden iki Lâponyalı'yı şarka doğru göndermiş. Bunlar patenler yani buz nalınlarıyla 57 saatte 30 kilometre kadar yol alabilmişlerdi.

Nansen diyor ki:

---

¹ ÇR, nr. 43, 29 kânûn-i sâni 1313/19 Ramazan 1315, s 4-5

1873 senesi sonbaharı idi. Bir akşam okunan bir gazeteyi dinliyordum. Groenlandin dâhilinde seyahat eden Nordenskiold'un avdetini müş'ir olan bir telgraf nazari dikkatimi celbeyledi. Yine gazete de: " İki Lâponyalının buzlar üzerinde buz nalınlarıyla az zamanda epeyce bir mesafe kat ettiklerini ve buzların sathı üzerinde kayarak yol almak için pek müsait olduğunu okumuştum." Bu malumat benim için bir ziya-yi ümit idi. Groenlandin'de seyahate çıkmak için Norveçli kızakçılar bulmak icap eyliyordu."

Nansen derhal hatt-ı hareketini tayin ile kararını mevki'i icraya koymaya teşebbüs eyledi. Fakat her kafadan bir sada çıkıyor, fikrini anlatamıyor, teşebbüsüne zahîr olacak, muavenet edecek kimse bulamıyordu. Mecburi emelimin icrasını bir müsait vakte talik ile tarih-i tabiiye ait mütalaatına, tetebbuatına daha ziyade germ vermek için çalışmaya koyuldu.

1887 senesinin o evahirine doğru Nansen fikrini mevki' i icraya koymak, Groenlandin'i geçmek için kat'i bir teşebbüste bulunuyordu. O zamana kadar seyyahlar Groenlandin'e gitmek için Danimarka'nın garp sahilinden hareket ederlerdi. Nansen ise bilakis şark sahilini takip etti. Bu sevhil senenin kısm-ı azaminde büyük buzlarla örtülmüş bulunur. Gemilerin yaklaşmasını men eyler. Rüzgârın sevkiyle hareket eden buzlar arasından geçmekte büyük müşkülât, pek büyük tehlikeler vardır.¹

Bu buzlar bir defa geçildi mi, artık yol devama müsaittir. Nansen tuttuğu yolda muvaffakiyetle ilerledi. Kendisine refakat edenler yalnız beş kişiden ibaret idi: ahiren Nansen'in büyük seyahatinde kaptanlık vazifesini icra eden (Otto Sudrup) , (Dietriehon) ile (Tarana) isminde adi bir köylü ve iki Lâponyalı idi.

Nansen'in hareket planına itiraz edenler pek çok oldu. Fakat bu sabit fikirli adam isabetine kani' olduğu fikrinden dönmek için mu'terizler daha musib bir fikir veremiyorlardı. Bununla beraber Norveç hükümeti de bu hareket planını takdir ve tasvip etmediği için bu seyahat cihetle arz-ı ihtiyaç ettiği yedi bin frangı vermekten çekindi. Nihayet (Augustin Gamel) namında alicenab bir Danimarkalı Nansen'e planın mevki'i fiile koymak için lazım gelen parayı verdi. Memalik-i şarkıyyede bu gibi ulu cenap ashabına çok tesadüf olunur. Mesela (Baron Oscar Dickson) namında bir seyyahın

---

¹ ÇR, nr. 44, 5 Şubat 1313/26 Ramazan 1315, s 4-5

İsvecberg. Groenlandin ve Sibirya denizlerinde icra eylediği bir seyahatin bütün masrafını seyyah-ı meşhur Nordenskiold vermişti.

Nansen ve maiyeti 1888 senesi mayısının birinci günü İzlanda'ya müteveccihen hareket eylediler. 4 Temmuzda Norveçlilerin bir balina kayığına binip Groenlandin'e çıkmayı tahmin ediyorlardı. Hâlbuki bu sene buzlar pek ziyade olup okyanus-i şimali yollarını hemen bütün bütün kapatmış, sahile yanaşmak imkânsızlık derecesini bulmuştu. Bu imkânsızlık bir buçuk ay zarfında imkân dairesine girdi. Nihayet küçük kafilenin binmiş oldukları balina kayığı toprağa yaklaşabildi. Buldukları yerden Groenlandin'e kadar olan on mil genişliğinde bir mesafeyi büyük bir bankiz kapatmış idi. Tereddüde mahal yok. Bu mesafeyi bankiz üzerinde yürüyerek geçmekten başka çare kalmamıştı. Bankize yanaşarak balina gemisinin yükü çıkarılıp kayalıklar üzerine yükletilerek ileriye doğru hareket edildi. On saat sonra karaya yanaştılar. Artık karaya ayak basacaklardı. Kemal-i şevk ile buna hazırlandıkları bir sırada idi ki üzerinde buldukları bankiz diğer buzlarla şiddetle çarpıştı. Engine doğru meyillendi. Yol değişti, ümitleri birdenbire ye'se tebeddül etti. Cenuptan gelen şiddetli bir akıntı kervanı karadan çok uzağa sürüp götürüyordu. Ye's: korku; meşakkat; Nansen'in maiyet-i efradını, daha doğrusu kendisini bile muzdarip eden bütün bu şeyler; cesaretlerini mahveylemedi. Yapacak yalnız bir tedbirleri kalmamıştı: bu büyük ve tabii sal üzerinde; bu dümensiz buzdan sandalda yerleşmek tesadüfe tabî olarak beklemek, tabiatın kuva-yi mühlikesine tamamıyla teslim olmamak için en küçük bir fırsattan istifadeye çalışmak, fakat her halde zuhuruna inanamadıkları bu fırsatı gözetmek bankiz üzerine yerleşmek mecburiyetinde idiler.¹

Bankiz, şiddetli tezelzalat ile daima sallanıyor, cenuba doğru süratle sürüklenip gidiyordu. Buzlar; seyyahların suya sandal indirmelerine meydan vermiyordu. Yekdiğeri üzerine yığılıp gelen cesim bankizler arasında sandal idare etmek mümkün mü? Fakat bu halde de tehlike büyük, hem de pek büyük idi: şiddetli çarpışmalar, bu tabii kayığı, râkip oldukları bankizi şiddetli yalpalarla sarsıyor. Her dakikada iki buz tabakası altında ezilmek tehlikesini pek yakın gösteriyor da zavallı adamlar için mevkilerinde durabilmek bile pek güç oluyordu. Bazen şiddetli bir dalga bunları buzdan kayıklarıyla beraber havaya kaldırır, fırtınanın şiddeti bunu alt üst edecek derecede

---

¹ ÇR, nr. 45, 12 Şubat 1313/3 Şevval 1315, s 4-5

sarsardı. Mütevali bir tezelzulat, şiddetli çarpışmalar, hayatlarını tehdit eden ciddi ve sürekli bir tehlike!..

Nansen; yazmış olduğu (Groenlandin Etrafında) nam eserinde burasını o kadar dehşetli ve faci' bir surette tasvir ediyor ki insanın okuyup da tüyleri ürpermemesi, hatta ağlamaması kabil değildir. Yine o eserinde diyor ki:

“Buzlar üzerinde duramayacağımızı anladığımız gibi sandallarımızı suya indirmeye, hayatımızı kurtarmak için bu şedaid ile son nefesimize kadar bütün kuvvetimizle uğraşmaya, çarpışmaya karar verdik.”

Cesaretin, maharetin, basiretin, serinkanlılığın hep bir noktada içtima' ettirmek lazım geldiği mühim bir zamanda bulunuyorlardı.

Teşekkür olunur ki bu şiddet çok devam eylemedi. Bu sırada havada, denizde sükûnet başladı. Artık üzerinde buldukları buzdan sandal yalpa etmeden yol alıyordu. Daha sekiz gün cenuba doğru ilerlediler. Nihayet temmuzda bin müşkülât ile şimal sahiline yanaştılar. İşte Nansen bu suretle planının birinci kısmını mevki'i tatbik koymuştu. Fırtına kendisini (Umirik)in 485 kilometre cenubuna atmıştı. Nansen, sahil ile bankizler arasında teşekkül etmiş bulunan bir kanaldan geçerek şimale doğru ilerlemeyi tasdim ile bu kararını derhal mevki'i icraya koydu.

Her dakikada ellerindeki baltalarla yolu açmaya bankiz arasında sıyrılmaya mecbur oluyorlardı. Günün yirmi dört saatinde de dinlenmeden çalışmak kendilerini dermansız bırakıyordu. Mevsim ilerlemekte, rüzgâr ise bu kıymetli zamanda istifade etmelerine engel olmaktaydı. Hâlbuki kış çatıp gelmezden evvel mevki'i maksuda vasıl olmak icap ediyor idi.

Nihayet böyle ancak bu gibi metin ve sebatlı adamlara nasip olabilecek zahmetlerle daha on gün yol aldıktan sonra (Umirik)e çıkabildiler.

Burada birçok günler yolun ilerisinde buzlar üzerinde edilecek seyahatler için tedarikat ve tertibat ile uğraşıldı.¹

Kızaklar temizlendi. Patenlerin pasları silindi. Ayakkabıları tamir edildi.

---

¹ ÇR, nr. 46, 19 Şubat 1313/10 Şevval 1315, s 4-5

15 Ağustosta (İnlandesi)leri yürüyerek geçmek kararıyla yola salındılar. Bu buzdan sıra dağların yokuşlarında, inişlerinde yürünmek için büyük maharet ve açık gözlülük lazım idi. Derin kanallar geçilmek, buzdan iki yüz kilograma kadar sikletleri olan yük kızaklarıyla bu buz tepelerine tırmanıp inmek pek zahmetli oluyordu.

On bir saatte büyük yorgunluklar, meşakkatler ile ancak 6 kilometre mesafe kat edilebildi. Bunu müteakip birden bire hava bozuldu. Yetmiş saat imtidat eden şiddetli bir fırtına küçük karvanı çadırları altında mahpus etti. Tayinatda ihtiyaten açlıktan ölmeyecek bir dereceye tenzil edildi. Çalışılmadı mı, yemeğe de hak kazanılmaz.

21 Ağustosta seyyahlar yola düzıldüler. Yol açmak daima meşakkatli, tehlikeli oluyordu. En fenası şu ki suları tükenmişti. Bu ıssız kar ve buz dağlarında içilmeye Salih bir yudum bile su bulunmuyordu. Çaresiz petrol gazının hararetiyle bir parça buz eritiyorlar, su yerine bu mayi' ile teskin-i hararet ediyordular.

Seyyahlar ilerledikçe, müşkülât da artıyordu. Bürudet günden güne ziyadeleşiyor. 26 Ağustosta termometre taht-es sıfır 10, 2 Eylülde 19, 8 Eylülde 22 dereceyi işaretmişti. Hele eylülün on birinci gecesini çadır içinde termometre taht-es sıfır 30 dan 34 dereceye kadar oynadı.

Bundan sonra Groenlandin'da başka bir soğuk kutup buldular, bu keşif alâim-i cevviye mebahisine ait mühim bir keşif, Nansen'in ehemmiyetli bir keşfidir.

Günler geçiyor ufukta, sağda, solda, velhasıl her tarafta gözleri bulandırıcı, usandırıcı bir beyazlıktan başka bir şey görünmüyor, hiçbir canlı hatta bir kuş bile arz-i didar eylemiyordu.

17 Eylül – Termometre 17 derece soğuk gösteriyor. Nansen yazdığı kitabın bu güne ait mülahazatında: “ Yazın yaklaşmakta olduğu zannolunuyor.” diyor.

18 Eylül – Büyük bir şevk-i gayretle yol almaya başladılar. Veche-i azimetleri garba doğru idi.

Nihayet birçok mezahim-i takat-fersa altında zebun olarak 3 Teşriyn evvelde Gudhab'a vasıl olmuşlar, Danimarkalılar tarafından fevkalade bir hüsn-i kabul görmüşlerdir.

Rüfeka-yi seyahat daha altı ay burada kalmaya mecbur oldular. Zira Avrupa'ya gidecek olan gemiler çoktan hareket etmişti.¹

4.1.1.2.1. Değerlendirme

Tefrika olarak neşredilen metinde, her zaman herkesçe -özellikle de bilim adamlarınca- merak edilen kutuplara Fridjof Nansen adlı Norveçli seyyahın yaptığı gezi konu edinmiştir.

Metinde seyahat sırasında gidilen görülen yerlerle ilgili bir takım bilgiler verilerek, olumsuz hava şartlarına, yeryüzü şekillerine, ulaşım zorluklarına rağmen insanın mücadele azmi sayesinde bu zorlukları yenebileceği anlatılıyor.

Metinde bu kadar zor şartlara rağmen kutuplara seyahatin nedeni şöyle açıklanıyor: “ Fünûnu zenginleştirmek” bu noktadan hareketle kutuplarda yapılan inceleme sayesinde insanların, mevsim koşullarının nasıl olabileceği, dünyanın oluşumu, kutup bölgesinde yaşayan insanların yaşamları hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanıyor.

Metinde seyahati yapan Nansen örneğinden hareketle azimli, korkusuz, cesaretli, bilgili, kendine güvenen insanların her türlü zorluğa rağmen başarılı olabileceği gösteriliyor.

Metnin hem eğlendirici, merak uyandırıcı, hem de bilgi verici yönü ortaya çıkmaktadır.

4.1.1.3. Makale

Eski Zaman Adamlarının Cehaleti

Fransızcadan muktebestir

Tarihte eski zaman adamlarının ahvalini okudukça şaşmamak elden gelmiyor. Süslü süslü saraylar, ucu bucağı bulunmaz denecek derecede büyük büyük mezarlar, bulutlara kadar ulaşmış yüce yüce kaleler gözümüzün önüne geldikçe kalbimiz çarpmaya başlıyor! Zamanımızda bu kadar ilerlemiş bulunan fennin yardımıyla yapılan binalarımızdan hangisi (Labirent) sarayı kadardır!

Firavunların mezarları kadar büyük mezarlar (Ehram) başka nerede görülüyor! Eski insanlar ellerinde zamanımızdaki kolaylıklardan hiç biri olmaksızın – yalnız insan

---

¹ ÇR, nr. 49, 12 Mart 1313/2 Zi-l-kâde 1315, s 4-5

kalabalığı ile – bu kadar büyük eserler meydana getirmiş oldukları halde diğer cihetten bir hayvan kadar adi görünerek hayretimizi artırdıkça artırıyorlar! Bundan üç bin sene evveli Asya kıtasında hükümetler meydana getirmiş olan Asurîler ile Keldanileri göz önüne getirelim: düşmanları hakkında desiseler tertip etmek hususunda pek ince fikirli olduklarını görüp zekâlarına hayran oluruz. Fakat başka bir cihetten mesela: mezhep yolunda insanlığın aşağı derekesine, adeta behimiyete kadar inmiş bir halde görüp garip bir tezat-ı his içinde kalırız.

Zira mezheplerini karıştırdınca güneşi (sümme hâşâ) Allah diye gördükleri meydana çıkar ki bu derece de kaba akideye şaşmamak olur mu? İnsan buna hem güler, hem de şaşar.. Sade Asya’dakiler mi! Ya Afrika kıtasındaki eski Mısırlılar hayvanata, hatta hayvanat-ı hasiseye bile taparlarmış.. Bir timsahı, bir kuşu, hatta kendi bahçelerinde kendi elleriyle yetiştirdikleri sebzeleri ma’bud addeden bu adamlar diğer taraftan o kadar nazik sıfatlar meydana getirmişler ki müzehanelerde saklanılan örneklerini gördükçe zariflikleri, incelikleri pek ziyade hoşumuza gider. Kuyumculuk bu derecede ilerlemiş olduğu halde bile zamanımız kuyumcularının nazar-i dikkatlerini celbedecek maharetle yapılmış huliyatın üzerlerindeki ince ve güzel resimleri meydana getiren zekaları onları bir öküze tapmaktan alıkoyamamış, ne kadar da garip!..

(Apis) (eski Mısırlıların ibadet ettikleri boğa) ölünce milletçe matem tutarlar, bir yenisi doğduğu zaman dünyalara malik olmuşçasına sevinirler imiş! Biz de hepsine birden – “Apis akıllı” desek ne kadar güzel yaraşacak!.. Avrupa’da bu hususta Asya ve Afrika’dan geri kalmış mı? Zamanımızda terakki hususunda her kıtadan ileride olan Avrupa kadimen cehalette öteki kıtalardan geri kalmamış. Eski Yunaniler ile Romalılarda serhoşluk bakus (şerap ilahi addolunan ismi var cismi yok delikanlı) sayesinde hürmet kazanırmış, şimdi ise (hürmetini inkâr eden âlemde hürmet bulmasın) deniyor.

Hırsızlık Merkür (ticaret ilahı) sayesinde fena görülmez imiş! Yeni şeyler çıkarmak hususunda zamanımızda en ileride bulunan Frenklerin ecdatları olan Goluvalar ile Cermanlar Nunenalar (eski Fransızların ma’butları) uğrunda nice fenalıklar irtikab ve icra etmediler mi?!.. “Sübhone men tahayyere fin sun ihil ukul”¹

Siroz Mekteb-i İdadi Şakirdanından Servet

---

¹ ÇR, nr. 38, 25 Kânûn-ı evvel 1313/13 Şaban 1315, s 3

Arslan ve Kaplan

“Buffon”dan:

Seba’ın silsile-yi meratibinde sandale-yi imtiyaz ve iktidarı işgal eden arslan ve yanı başında bulunan ise kaplandır.

Arslan ma’ruf olan dehşet ve iftirasıyla beraber âli bir necâbet-i tab’a maliktir. Kavi olduğu kadra şefik şefik olduğu derece de celalet ve celadete maliktir.

Kaplan, bütün bu meziyat-ı ulviye ve ber güzideden mahrum olarak gadr ü zulüm ile me’luf bir hayvan-ı müfteristir. Arslan da gadr eyler. Fakat onun mezalimi bir dereceye kadar adalete iktirân edebilir.

Kaplan ise hiçbir sebep ve vesile olmaksızın icra-yı tahrib eyler, kendisine cüz’i iras-ı hasar eden olursa kâffe-yi iktidar ve nüfuzunu sarf ederek ahz-i intikam eylemekten çekinmez. Bu cihetle kaplan arslandan daha mahavvif daha mühliktir .

Arslan ekser azimet ve dehşet-i seba’anesine ferâmuş ederek sakit sakit hareket eder. Öyle zamanlarda kendisine dokunulmadığı taktirde mütesârif olduğu insanlara savlet etmek hatırına bile gelir. Tasavvur edilemez derecede kanaatkârdır. Karnı acıkmayınca hiçbir şikâri parçalamaz. Ve zannedilebilir ki bu hayvan oldukça mütehassistir. Çünkü bir şikâri pençe-yi hevl- nakinde pamal-i harab ettikten sonra öyle bir vaz’ alır ki en rakik bir bükâ o derece haiz-tesir olamaz. Kaplan ahval-i sairesinden başka bu haslet hususunda da arslanla kesb-i tezat eder. Tahammülünden ziyade ekl ettiği halde yine müsadif-i şikâr olmak, güzer-gâhında bulabileceği her zî-ruhi mahveylemek için her zaman koşar, arar, bulur; azar, parçalar. Sonra bir hiss-i mahzuziyetle onları olduğu yerde terk ederek yine bu fikir uğrunda koşar.

Müsadif-i nazar-ı müthiş olan her vücut varta-i harabiyete son hatve-yi raişedarı atmıştır.

Feryat, tazallüm, istimdat hâsılı hiçbir şey onu icraat- ı vahşiyanesinden tevkif edemez. Ekseriya hayvanat-ı ehliye sürülerini bir savlet-i hunharane ile içinde bir tanesi sağ kalmamak şartıyla telef eder. Hatta hayvanat-ı vahşiyenin oldukça sahib-il kuvvet olanları bile bu canavarın masûn-i dest ta’rizi değildirler.

Ufak fil sürülerine, genç gergedanlara hücum ile kalmazda kendisinden kavî olanlar üzerine bile savlet eder.

Tab'an yekdiğesine bu kadar mübayan olan şu iki hayvan-ı teşekkülat-ı cismaniyece de birbirlerinden pek farklıdırlar.

Arslan, yüksek nasiyesi, vüsat-ı vücuduyla mütenasip bacakları ve başını tezyin eden yelesi, metanet-i nazarı, hâsılı heyet-i mecmuası asalet tabını gösterdiği halde kaplan uzun vücudu, kısa bacakları, çıplak başı ve hatta vahşi nazari, daima meydanda duran kan renkli diliyle pestî sufliyyet-i tab'ını ispat eder.

O derece zillet-i tab'a maliktir ki kendi evlatlarını bile yemekten veyahut hiç yemeyerek parçalamaktan zevkiyab olur.¹

Celal Havri

4.1.1.3.1. Değerlendirme

Eski Zaman Adamlarının Cehaleti adlı metinde eski zaman medeniyetlerinin çok güzel, estetik açıdan zengin, gösterişli eserler vücuda getirmelerine, savaşlarda düşmanı alt edecek bilgilerine rağmen, inanç noktasında güneşe, hayvanata, bitkilere tapmalarının ne kadar büyük bir çelişki olduğu vurgulanmış, geçmişteki bu medeniyetlere Asurîler, Keldaniler, Mısırlılar, Avrupa medeniyeti (Yunanlılar, Romalılar, Frenkler, Germanlar) örnek gösterilmiştir.

Metnin dini eğitici yönü ön plâna çıkmaktadır. Yaratıcının varlığının her türlü varlığın üzerinde olduğu, asıl zekânın, akıl kabiliyetinin onu anlamaktan ve kabullenmekten geçtiği ifade edilmiştir.

Arslan ve Kaplan adlı metinde arslan ve kaplan sahip oldukları özellikler bakımından karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada arslanın daha merhametli, adaletli, kanaatkâr olduğu; kaplanın ise hiç kanaatkâr olmadığı, bir canavar gibi korkunç, adaletsiz, merhametsiz, kendi cinslerini bile parçalayan bir hayvan olduğu bilgisi veriliyor.

Metnin hayvanlar hakkında bilgi verici yönü ön plâna çıkmaktadır.

---

¹ ÇR, nr. 9, 3 Haziran 1315/7 Sefer 1317, s 3-4

4.1.1.4. Mektup

Küçük Mektuplar (Rasin) den Oğluna:

Fransızcadan mütercem

- Birinci Mektup -

Son mektubundan istidlâl ettiğime göre senden ziyade roman, komedyâ mütalaasına müptela olan matmazel Te... ye karşı bir meyl-i gıpta keşane taşıyorsun!

Böyle roman komedyâ mütalaatı gibi ancak bazı kereler fikrin ..... izale edebilecek bir hüküm ve tesire malik olan abes, faydasız şeylere o kadar ehemmiyet vermemeyi sadakat-i hal hulus-i bal ile ihtar benim için bir vazife, bir mecburiyet-i tabiiyedir.

Sen şu sırada faydalı, ciddi olan ilim ve marifetten istinareye gayret, akıl ve zekân ve fikr ve idrakini beyhude yere işgal eden mütaalattan mücânebet etmelisin!!.

Henüz muhtac-ı rehber bir sinde bulunduğun cihetle bu bapta sözleri mi kemal-i itina ve ehemmiyetle telakki ederek hissiyat ve tembihatıma tatbik-i hareket eylemelisin!!.

Ben seni roman okumaktan külliyyen men etmiyorum. Fakat fikri eğlendirecek bu gibi mütalaat ile ind-el-iktizâ işgal etmek icap ettiğini söylemek istiyorum.

Bilirsin ki seni eğlendirecek bu gibi bir çok kitapları kendi elimle sana vermiş idim. Bu istifadesiz mütalaata inhimâkin ciddi olan tahsiline mani olmakta olduğunu mektuplarında hiç derslerinden bahsetmediğinden anlıyorum ki bu halin benim için fevkalade teessüf-i muciptir.

Emin ol! Roman ve komedyadan göstereceğin terakki ve malumat beni nas indinde muhterem gailemiz ve bu tarik ile hiçbir kimse ârâm-gâh-ı fazl ü kemale gidemez!.. Bu babdaki fikrini beni gördüğün zaman uzun uzadıya izah edersin.

Görürsün – ki senin için daimi esef ve kederi mucip olacak bir iş’arda bulunmuyorum. Maksadım ikmal-i kemaline hizmet etmek ve seni sahip-i akıl ve fazilet görerek kendime bir hayr-ül-halef yetiştirebilmektir ki şu halde ki meşguliyetim ancak

bundan ibarettir. Tevbih ve tekdir değil şefkat ve muhabbet-i pederaneden mütevellit bir ihtar olarak bittelakki bu muhabbetin nişane-yi şükranını göstermeye sa'y ü gayret et.¹

Sirozlu Liva Tercümanı Halil Ulvi Efendi Kerimesi Lem'an

Franklin'in Mektubu

Franklin Cemahir-i Müttefike-yi Amerika'nın İngilizlere karşı muharip buldukları istiklalîyet muharebesinde memleketi tarafından Paris'e i'zâm olunmuştu.

Paris'in kibar âlemlerinde daima kübera ve rical arasında bulunmak ihtimal ki izzeti nefsini okşamıştı. Fakat bunlar hubb-i tevazuunu, meslek iktisadını zerre kadar ihlal edememişti. Amerika'da kalan ailesiyle muhabere ve mükatebe eder ve onların istifadesine hizmet edecek şeyleri tetkik veecessüs ederdi.

Bir gün kızından aldığı bir mektupta Boston şehrinde Amerika istiklali ve müsebbipleri şerefine şenlikler icra edileceği tebşîr ediliyor ve Paris'ten bu şenlikle telebüs olunmak üzere müzeyyen libaslar, dantelalar vs gönderilmesi rica olunuyordu.

Franklin bu mektuba verdiği cevapta Paris'teki meşguliyetinden ve icrasına teşebbüs ettiği ef'alden lüzumu vecihle bahsettikten sonra kızının tezyinat hususundaki talebine atideki vecihle cevap veriyordu.

“Demek artık örgü örmüyorsunuz. Artık işlemiyorsunuz öyle mi Aziz Sali (Sali, Franklin'in kızının ismidir) Pederinizin fikrine tevafuk edeceği zannıyla tezyin etmek istiyorsunuz.

Fakat böyle bir sefalet-i umumiye karşısında süslenmeyiniz. Eski tarz telebbüsünüzü tebdil etmeniz örgüden dantelâlarınızı delininceye kadar istimal ediniz. Tüylere gelince; Amerika horoslarında benim size göndereceklerimin daha güzelini daha tabiilerini daha dayanıklılarını bulmak kabildir.”²

4.1.1.4.1. Değerlendirme

Rasin'den Oğluna, babadan oğluna nasihatler içeren bir mektuptur. Metinde roman ve komedy türüne ait kitapların bir eğlenme aracı olduğu ancak; tahsil hayatında büsbütün

¹ ÇR, nr. 39, 1 Kânûn-i sâni 1313/20 Şaban 1315, s 3-4

² ÇR, nr. 44, 10 Şubat 1315/ 22 Şevval 1317, s 7

zamanın bunlarla geçirilmemesi, onun yerine ilim ve marifete gayret etmenin gereği vurgulanmıştır.

Metnin eğitici yönü ön plâna çıkarılarak; her şeyin yerinde ve zamanında dengeli-düzenli olması gerektiği belirtilmiştir.

Franklin'in Mektubu, kızlarından aldığı mektuba babanın verdiği karşılığı içeren bir metindir. Metinde insanların ellerindekilerle yetinmeyi bilmeleri, açgözlülük, kanaatsizlik yapmamaları gerektiği babadan kızlarına nasihat şeklinde ifade ediliyor. Metnin eğitici yönü ön plâna çıkmaktadır.

4.1.1.5. Özdeyiş

Güzel Sözler

- Almanak Haşet'ten tercüme -

Tecrübe dilsiz bir muallimdir.

Terakkide güçlük ilk hatvelerdedir.

Sulh ve salahlı yaşayan rahat ve refah ile uyur.

Büyük kapılardan şiddetli rüzgâr girer.

Güneş devam etmedikçe gece olmaz.

Rüzgâr semayı tasviye eder.

Sükûneti fırtına takip eder.

İhtiyar bir dosttan iyi ayine yoktur.

Balı seversen arıdan korkma.

Gündüzün bir hatvesi gecenin iki hatvesinden değerlidir.

Cuma günü gülen Pazar günü ağlar.

Kurdu koyuna muhafız intihab etmeyiniz.

İcra etmekten ziyade nasihat vermek kolaydır.

Az hiçten iyidir.

Küçük bir bulut saf bir semayı leke-dar eder.

Yuvarlanan taş yosun tutmaz.

Yanmayan alev almaz.

Düşman uyumaz.

Kılıç sulhu takviye eder.

Mülayim söz şiddetli hiddete galebe eder.
Düşmanın geçeceği yolu altın ile döşet.
Güzel asker olmayınca iyi zabıt olamaz.
İyilik iyiliği takip eder.
Kulak anlamazsa kalp anlar.
Uyuyan kediyi uyandırmayınız.
Su-i isti'mal edilen servet müntic-i felakettir.
İstemek muvaffak olmaktır.
Fennin erbab-ı cehaletten mada düşmanı yoktur.
Ektiğin gibi biçersin
Gitmek geri dönmekten ehvendir.
Meyve, ağacından uzağa düşmez.
Ağaç meyvesinden anlaşılır.
Hatt-ı dest asla yalan söylemez.
Çalışmayan yemeye utanmalıdır.
Fena düşünen fena hareket eder.
Sükût etmek söylemekten güçtür.
Kabihatli olan en çok bağıır.
Kendin yapabildiğin bir şeyi diğerine havale etme.
Çehre kalbin ayinesidir.
Tembeller dilencilerin biraderleridir.¹

Emsal-i Hakikat

- Almanak Haşetten -

Her şey vaktinde yapılmalıdır
Her sene bayramını getirir
Amiri olmayanın zaman amiridir
Avcı ormanda; yolcu yolunda
Bir zenginin esiri olmaktan ise fakirin evladı olmak evladır.
Veresiye yiyen kesesinden yer
Bal tatlı fiyatı acıdır

---

¹ ÇR, nr. 10, 10 Haziran 1315/14 Sefer 1317, s 7-8

Raksı sevmeyenin kemana ihtiyacı yoktur.
Yalancı, hırsızın amca zadesidir.
İktidarından ziyade yüklenme
Zahmetsiz uzağa gidilmez
Kuruşlar lirayı teşkil eder
Namuslu kimseler indinde söz bir senet-i kavîdir
Çiçeksiz ağaç meyve vermez
Baykuş sesinden tanınır
Uyuyan fenalık düşünmez
Akşamın sadakası ferdanın huzur-i kalbini ihzar eder
Her evliyanın mumu vardır
Bir kapı kapanırsa yüz açılır
İyi bir asker ya ihraz-ı muvaffakiyet etmeli veyahut şahadet..
Muharebesiz galibiyet olmaz
Çehreyi güzelleten gözlerdir
Kuvvet korkuyu azaltır
İhtiyar köpek haksız bağırılmaz
Yalan saf kalpleri lekedar eder
İstemek muvaffak olmaktır
Ekseriya anladım diyenler ekseriya anlamayanlardır
Her çiçek kokulmaz¹

Yaveran-ı hasret Velayet-penahtan Hüseyin Muhilettin

4.1.1.5.1. Değerlendirme

Sözler ayrı sayılarda, ayrı başlıklar halinde verilmelerine karşın kaynak noktaları aynıdır. Ders verici, ahlakî, yönü ön plâna çıkan özlü sözlerin belirli bir konusu olmayıp, bir tecrübe örneği olarak kişinin yaşamında ve toplumsal ilişkilerinde ona lazım olacak bilgiler vermektedir.

---

¹ ÇR, nr. 40, 6 Kânûn-i sani 1315/17 Ramazan 1317, s 8

4.1.2. ÇR'deki Çevirilerin Kaynak Edebiyatlara Göre Tasnifi

4.1.2.1. Fransız Edebiyatı

- 1) Fecr- Tulu'i Şems (Hikâye) (ÇR, nr. 18, 7 Ağustos 1313/12 Rebî-ül-evvel 1315, s 5)
Çev: Mekteb-i Terakki Şakirdanından Hidayet Nazmi
- 2) Ser-keşlik (Hikâye) (ÇR, nr. 4, 30 Nisan 1314/21 Zi-l-hicce 1315 ,s. 4-5) Çev:
Mekteb-i Terakkiden Hidayet Nazmi
- 3) Eski Zaman Adamlarının Cehaleti (Makale) (ÇR, nr. 38, 25 Kânûn-ı evvel 1313/13
Şaban 1315, s 3) Çev: Siroz Mekteb-i Şakirdanından Servet
- 4) Arslan ve Kaplan (Makale) (ÇR, nr. 9, 3 Haziran 1315/7 Sefer 1317, s 3-4) Çev:
Celal Havri
- 5) Rasin'dan Oğluna (Mektup) (ÇR, nr. 39, 1 Kânûn-i sâni 1313/20 Şaban 1315, s 3-4)
Çev: Sirozlu Liva Tercümanı Halil Ulvi Efendi Kerimesi Lem'an
- 6) Güzel Sözler (Özdeyiş) (ÇR, nr. 10, 10 Haziran 1315/14 Sefer 1317, s 7-8)
- 7) Emsal-i Hakikat (Özdeyiş) (ÇR, nr. 40, 6 Kânûn-i sani 1315/17 Ramazan 1317, s 8)

4.1.2.2. Kaynak Edebiyatı Tespit Edilemeyenler

- 1) Kutba Seyahat ve Seyah- meşhur Nansen (Tefrika, Gezi Yazısı) (ÇR, nr. 39-40-41-
42-43-44-45-49, 1 kânûn-i sâni 1313/20 Şaban 1315- 12 Mart 1313/2 Zi-l-kâde 1315, s
4-5)
- 2) Küçük Hasta (Hikâye) (ÇR, nr. 40, 6 Kânûn sani 1315/17 Ramazan 1317 s 7-8)
- 3) Franklin'in Mektubu (Mektup) (ÇR, nr. 44, 10 Şubat 1315/ 22 Şevval 1317, s 7)

4.2. ÇB'deki Çeviriler

4.2.1. ÇB'deki Çevirilerin Türlerine Göre Tasnifi

4.2.1.1. Şiir

Eski Kayık, İhtiyar Kayıkçı

Pierre Loti'den

Bir kayığa binecektim: güzel olsun diledim,
Tarabya'da bunun için şöyle bir az bekledim..
Yanaştılar: birçokları henüz yeni boyanmış;
Sağlam kollu kayıkçılar küreklere dayanmış;
Yanındaki kadifeler güneş ile parıldar..

Lakin bana en yakını – belki nöbet onundu!-
Ötekiler arasında leke gibi bulundu:
Kadifeden yastığı yok; şiltelere gömülü
Safları enli enli basmalarla örtülü;
Ve bunların üzerinde yamalı bir çarşaf var..

Ve bu sandal öyle temiz, öyle güzel bir halde
Tutulmuş ki bir bakışta, doğrusu ya, imrendim
Fakat onun yamarı öyle eski ve solgun;
Kayıkçısı öyle fakir bir ihtiyar ve yorgun
Ki reddettim ellerimle: istemedim, iğrendim.,

Oh.. Lakin yanılmışım o zavallı giderken,
Bir süslüyü, bir boyalı diğerini gösterip
Sandalını kayıkların arasından iterken
Gördüm nice uzun dikkatlerle toplanmış
O parçalar, o basmalar göz nuruyla kaplanmış..

Ve belki bir kadıncağız bunu bir iş edinmiş;
Belki onun kendi gibi düşkün, yaşlı karısı
Mum başında eğilerek bütün gece didinmiş,
Kocasının rengi gitmiş sandalına süs vermek
Onu biraz şenlendirmek, daha güzel göstermek,

Bu suretle müşteriyi kaçırmamak, geçinmek

İçin .. Evet, maksat budur biraz ekmek edinmek..
Ben giderken gözlerimiz, bilmem nasıl çatıştı!
Kayıkçının nazarından bana karşı sıkıntı
Göstermeden bir serzeniş, bir tevekkül süzüldü..

O dakika yüreğimde bir şey yandı, sızladı:
Onun öyle bakışından ümitsizce acındım,
Ve bir daha görmemek için nazarından kaçındım.
Fakat günüm onun gamı, acısıyla kanadı;
Onun gamı, acısıyla hep de kalbim üzüldü..

Sonra dedim, yarın mutlak o kayığa binerim:
— Senin kayık hepsinden daha iyi, yiğidim
Başkasından daha süssüz, fakat sağlam gergili;
Kendin biraz kocamışsın ama halin ergili..
Böyle derim; köprüye de hep onunla inerim..

Ertesi gün, birkaç günler bir düziye durmadım;
Hep de onu arayarak başkasına sormadım:
Lakin o hiç gelmemişti; ne olmuştu? Kim bilir,
Belki benim o reddimle vaz geçmişti sanattan..
Hayır, belki başka yerde çalışıyor!. O zaman

Gözlerimden bir yangının alevleri geçmiş de
Orasını yakmış gibi iri yaşlar serpildi:
İhtiyarın o bayağı şeritlerle gerilmiş,
Geceleyin yamanarak tahtalara serilmiş,
Şiltesini ezmemekle bütün ruhum ezildi..

Bir fakiri acındırmak: işte daha bir ukde!..¹

---

¹ ÇB, nr. 39, 27 Teşrîn-i evvel 321, s 5-6

4.2.1.1.1. Değerlendirme

Şiirde, insanların dış görünüşüyle değerlendirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. İnsanların kişiye değil de o kişinin yaptığı işin niteliğine odaklanması, süse ve gösterişe aldanmaması gerektiği ifade edilmiştir.

Eğitici yönü ön plâna çıkan metinde karşımızdakini değerlendirirken ona karşı takınılan olumsuz tavrın, kişiyi yaralayabileceği, bunu düzeltmek için ikinci bir şansın ele geçmeyeceği belirtilmiştir.

4.2.1.2. Masal

Bir Perinin Seyahati

- Jorjman'dan -

Geçen gün güzel bir periye tesadüf ettim ki sinn-i kemâlîne rağmen deli gibi koşuyordu. Bizi terk etmekte ne kadar isticlal ediyorsunuz? Peri hanım dedim... - Ah onu bana söylemeyiniz.. Cevap verdi, birkaç yüz sene var ki sizin küçük dünyanızı görmemişim ve artık oradan bir şey anlamadım; gençlere gayret, kızlara melahat, ihtiyarlara hüsn-i hareket, hastalara sıhhat bahşediyorum velhasıl afif bir perinin insanlara ihdaya muktedir olduğu her şeyi veriyorum ve hepsini reddediyorlar: - Altının, gümüşün var mı? Onlar bana diyorlar, biz başka şey arzu etmeyiz... Binaenaleyh ben şimdi kurtulmaya çalışıyorum. Zira belki şu çalılıkların sine-yi muzîkinde inkişaf eden güller, elmaslı tezyinat ve şu havada bir eda-yı serandazane ile uçuşan kelebekler, çimenlikte kendilerine mahsus araba tutmak isteyeceklerdir.

Periyi işiten küçük güller, gülerek bağıştılar: Hayır, hayır iyi peri hanım! Bizim yapraklarımızın üzerinde elmas parıltılarından daha nazarrüba bir revnak-ı saf ile parlayan çiy damlaları vardı..

Ve kelebekler, latifekârane: - Bizim, dediler, bizim kanatlarımızın üstünde altın ve gümüş vardır... Peri hanım yürüyerek: - İşte, dedi, kürre-yi arz üzerinde gördüğüm temiz ve idrak sahipleri..¹

---

¹ ÇB, nr. 16, 5 Mayıs 321, s 4

Uykuda

Rusça'dan

Vası' bir ovada yapayalnız gidiyordum. Birden bire arkamdan hafif ve gizli adımlarla birinin geldiğini hissettim. Ardımda korka korka biri yürüyordu.

Dönüp baktım: açıklı, koyulu paçavralara bürünmüş kısa boylu bir ihtiyar kadın..

Bütün vücudu içinde yalnız bir yüzü görünüyordu: donuk, buruşuk, dişsiz, sivri çeneli bir suret.

Yanına gittim, durdu.

- Kimsin, dedim, ne istersin? Dilenci misin? Sadaka mı istiyorsun?

Cevap vermedi. Yüzüne eğildim, gördüm ki gözlerinde beyazımsı bir deri var: bazı kuşlarda güneşin keskin ziyalarına siper olan ince zar gibi bir şey.

Yalnız ihtiyarda bu zar kımıldamıyor, gözlerini göstermiyordu. Oradan anladım ki kördür.

- Sadaka mı istiyorsun? Tekrarladım, niçin arkamdan geliyorsun?

İhtiyar bu defada cevap vermedi, yüzünü buruşturdu, daha çok büküldü, durdu.

Çevrilip yoluma devam ettim.

Yine ardımda o hafif, o mevzun ve kaçamaklı yürüyüş..

- Yine mi bu kadın, düşündüm, böyle benim eteğime yapışmakta ne bulacak?

Ve yine kendi kendime:

- Belki, dedim, kör olduğu için yolunu şaşırmış da ayak seslerimi işiterek benimle oturduğu yere gitmek istiyor. Evet, evet, böyle olacak..

Fakat zihnimi garip bir endişe sardı. Bana öyle geliyordu ki ihtiyar beni kovalamıyor; beni o sevk ediyor, kâh sağa kâh sola beni o itiyor, ben de iradetim elden gitmiş, ona bel bağlamış gidiyordum.

Bununla beraber yürümekte de devam ediyordum. Nagehan yolum üstünde bir şey karardı. Toprak içinde büyük bir delik gibi açıldı, genişledi:

- Mezardır..

Dedim. Bu fikir şimşek gibi beynimi dolaştı. Beni oraya itiyor düşündüm.

Şiddetle döndüm. İhtiyar orada, önümde duruyor. Ve bu defa fena ve korkutucu yırtık gözleriyle yırtıcı bir kuş bakışıyla bakıyordu. Ben de yüzüne eğildim. Gözleri içine baktım.. yine o sönük göz, o kapanık göz, adeta o evvelki göz..

- Ah, dedim, anladım bu kadın hiçbir kimsenin kurtulamayacağı talihtir, fakat hayır, bu olamaz, ne alçaklık.. hiç olmazsa kaçmak için bir defa dönerim..

Kendimi başka bir semte fırlattım.

Çabuk yürüyordum.. Lakin arkamda, yakınımda, başım ucunda yine o hafif adımları duydum; yol üzerinde önüme yeni bir kara delik açılıverdi.

Tekrar yolumu değiştirdim.. Ama arkamda daima o kaçamaklı hatvelerin hışıltıları, önümde yine o müthiş leke..

Artık köpekten kaçan tavşanlar gibi yol kıvrırmak neye yarar? Daima, daima aynı şey!.

- Dur, dedim, şimdi ben seni şaşırtırım. Hiçbir yere gitmeyeceğim.. Ve yere oturdum.

İhtiyar yine arkamda, benden iki adım uzakta.. Onun yürüdüğünü işitmiyorum, lakin orada olduğunu hissediyordum.

Birden bire ne göreyim? Önümde kararan o leke sıyrılıyor, yılan gibi sürünüyor, ilerliyor, bana doğru geliyor, yaklaşıyordu!..

Aman yarabbi! Çevrilip baktım. İhtiyar iki gözünü bana dikmiş, dişsiz ağzıyla fena fena sırtarak:

- Kurtulamayacaksın! Diyordu.¹

Ali Necat

---

¹ ÇB, nr.21, 9 Haziran 321, s 10-11

4.2.1.2.1. Değerlendirme

Bir Perinin Seyahati adlı masalda kişileştirme yapılarak, insanlar ile diğer canlılar arasında mevcut durumları açısından karşılaştırma yapılmıştır. İnsanoğlunun sürekli olarak bulunduğu durumdan memnun olmadığı, sağlık, huzur gibi sahip olduğu nimetlere rağmen mutluluğunu ya da memnuniyetini para, altın, değerli eşya gibi maddi değerlere dayandırdığı vurgulanmıştır. Metnin eğitici yönü ön plâna çıkmaktadır.

Uykuda adlı metinde ölüm konusu işlenmiştir. İnsanoğlunun kaderinden kaçamayacağı, nereye giderse gitsin ölüm denilen gerçeğin var olduğu ve ölümden kurtuluşun olamayacağı üstü kapalı ifadelerle vurgulanmıştır. Çeviride sadaka gibi İslam diniyle ilgili olan ifadeye yer verilmiştir. Metnin eğitici yönü ön plâna çıkmaktadır.

4.2.1.3. Roman

Zamane Hikâyeleri Yuvarla Kamburunu!

Muharriri: Lui Bumtar

Mütercimi: A. Ulvi

Birinci kısım

Zavallı Serseriler

1

Zahmetli yol- Valide ve çocukları- Küçük kambur- Dilenciler mi yoksa kiramı? – Esrarengizler- Acıklı taâm – Muz yaprağı – Güneş çarpması – Felaket – Annelerinin cesedi karşısında – İmdat!.. Bir sada.

Üzerine yarlar uçurumlar dikilmiş; kertikli kayalar saçılmış; kırık ve kararmış ağaç kütükleri devrilmiş manialı bir yol, göz alabildiğine imtidat eder.. Öyle harap bir yol ki binde bir, bir araba şaşırıp da oradan geçmez. Adeta yolluktan çıkmış da Şisuli büyük otlar ortasında kaybolmuş adi bir patika.. Yakında ne şehir var, ne köy.. Şöyle tek bir evceğiz, yahut yolu çiğneyen bir piyade bile yok..

Hiçbir şey; mağmum ve müessir تنها'iden başka bir şey yok!

Sağda, solda, hatt-ı istivâya mahsus nebatat, aceze-i beşer içsin dehşet-efzâ ve gayr-ı muntazam pulluğuyla yetişmiş büyümüş..

Sıtma getirici bir küf kokusu neşreden bu kıta-yı harda altında bir yırtıcı hayvanın sabûr-âne pusu tuttuğu; veya bir yılanın hilekârane bekleyip durduğu hiss olunur..

Sivrisinek sürüleri; mucez mütehevvir vızıltılarıyla ötede beride yilankavi uçuşur.. Kara tavuklar (Amerika) müstehziyâne haykırır durur.. Güneş de, nâr-ı beyza gibi kızgın olan cevheranın sararmış kubbesi üzerine gazubane neşr-i şuaâat eder...

Oh! Kızgın sobada olduğu gibi dehşetli bir hararet. Hakikaten mahlûkat-i beşeriyenin nasıl olup da buna tahammül ile telef olup gitmediği varid-i hâtır olur.

Zaten aşağıda, ta aşağıda, şöyle yirmi beş, otuz fersah, ötede şehir uyumuş bulunuyor. Askerler kışlada ikamete memurdurlar. Sabahın ikisinde, ışıklarını söndürürler (oh, sırf alay) ve onlar için kamer, ba'de-z-zuhr sekizde görünür. Her yerde brandalar (asma yataklar) sallanır; her yerde biraz uyku, bir serinlik aranır. Herkes bu öldürücü güneşten kaçır..

Pranga bendler (bağlayanlar) bile istirahat ederler; vahşi hayvanlara varıncaya kadar hiçbir fert yoktur ki harekette bulunsun; onlarda çukurlar içinde, otlar veya yapraklar arasında serilip uzanmışlardır..

O kadar ki cüzi bir gayret, hatta biraz meşy ve hareket, bu bi-aman güneşe karşı azacık çıkmak bile ölümle pençeleşmek sayılır.

Mamafih üç kişi, tehlikeye meydan okuyarak, bu korkunç yol üzerinde bin zahmetle kat'i mesafe ediyorlar. Bu üç şahıs, cins-i ebyazdan olan bir kadınla iki çocuktan ibarettir.

Valide uzun boylu, iri yapılıdır. Metâib-i cismaniyeden ziyade, meşâkk-ı ruhaniye ile büzülmüş, süzölmüş çehresiyle el'ân güzel görünüyor. Ötekiler ise küçücük çocuklar..

On iki yaşında bir erkek ile ondan iki yaş ufak bir kızcağız..

Oğlan, hariri ve kıvrıcık uzun kumral saçları, mütefekkir ve şirin iri mavi gözleri, pembe dudakları, fakr ı dem bozulmamış latif teni ile güzel bir meleği andırıyordu.

Öteki ise elâ gözlü, zambak tenli, mercan ağızlı hoş bir esmer güzeli.. üzerine de kuvvetli çevik,sağlam yapılı, hemen de kardeşi kadar boylu bir kızcağız.. Fakat yazık! Kardeşi, öyle müessir bir su-i teşekküle duçar olmuş ki o sevimli çehresiyle en sûz-nâk bir tezat husule getiriyor. İnce mavi fanila setresi altında, sol omuzu eğrilip, mahiyeti yek nazarda taayyün eden bir çıkık halinde yumrulandığı halde, nahif göğsü içeriye doğru girmiş bulunuyor.

Zavallı, kambur..

Üçünün de kavî bir kumaştan mamul zarif biçimli elbiseleri dehşetli bir surette yıpranmış.. Kertekli kayalardan delinip bozulmuş kunduruları; kesici otlardan yırtılmış fistan etekleri, pantolon paçaları; dikenlerden parçalanmış ceketleri, setreleri, rengi atmış, bozulmuş saman şapkaları: bütün bunlar, bir sefaleti ve bir müellem meşakkatleri ima eder.

Oh! Bu sefil yolcuların ellerinde bir değnek, omuzlarında heybeler olduğu halde soluyarak, sel gibi terler dökerek, bu zahmetli yolu kemal-i cesaretle takip ediyorlar..

Hem zayıf hem gayretli; hem güzel hem kasvetli, hem sefil hem asil görünen bu yolcular kimlerdir ki hem dilencileri hem de kibarı andırıyorlar; ve en kavî elbiseye ve en cesur kimselerin bile teşebbüs etmekte tereddüt gösterecekleri tâkat-fersâ bir gayreti,bila-şikayet ibraz ediyorlar?.

Bununla beraber küçük kambur, ...ne rağmen hafif bir ah etti. Valide bunu işitince tavakkuf etti ve endişe-nâk bir sordu:

- Hektör, yavrum, dedi, bir yerin mi ağrıyor.. Yoruldun mu?
- Hayır anne.. bir az acıktım da..

Yorgunluk ve açlıktan hakikaten bayılacak bir hale geldiği halde bile yürümek istiyor, zira biliyor ki vakit pek kıymetlidir, biliyor ki dakikalar, saatlere muâdildir..

Hemşiresi irkildi ve bir küçük valide gibi yüzünden dalga gibi serpintilerle dökülen terleri mendiliyle zarifane sildi.

Valide, ağacın gölgesi altına sürüklenip düşerek: “Duralım da, dedi, bir parça yemek yiyelim..”

Üçü de bez torbalarını açarak tuğla gibi katı birer kuru peksimet çıkardılar. Her birine daha ikişer tane kalıyordu. Bunlarla yirmi dört saat kadar açlıktan ölmeyecek derecede tagatti edecekler!..¹

1'den devam

Ya sonra... Allah kerim!

Peksimetlerini bir bardak su ile bile ıslatmaksızın yavaş yavaş, sâkit-âne dişliyorlar, yakında bir ırmak yok ve usâresi, susuzluktan ölen yolcunun, teskin-i hararetine medar olan şifa-bahş nebatatı da tanımıyorlar.

Tevakkufları bir saat imtidat etti. Valide dermansız kaldığını hissediyor, daha bir müddet istirahat etmek istiyordu. Onlar o zavallıcıklarda, kızgın toprak üzerinde uzanmış uyukluyorlar. Lakin kendileri hafâ-engiz ve müthiş bir sâikin mukavemet-i pür-endâzâne bir kuvvetle itip sürüdüğü mahall-i meçhule gitmek lazım. Valide: “Bu gün bedîdir! Dedi yarabbi! Vaktinde yetişip de onun serbestisini,... Ve belki de hayatını kurtarabilecek miyiz!...

Şevk-i ekûl-ânedden mütehasıl hiçbir sada ile şenlenemeyen ve açlığı da büsbütün gideremeyen bu taam-ı mükedderane; tâkat-fersâ yorgunluklarını tezyit eden bu müellim tevakkuftan sonra üç bedbaht kalktılar ve değneklerini alarak yine yürümeye başladılar.

Küçük kambur annesinin ağzından kaçırıldığı hazin sözleri tefekkür ediyor, birkaç kereler ona lakırdı söylemek istediği halde cesaret edemiyordu; nihayet dayanamayarak müctenibane:

- Söyle, anneciğim, dedi o gideceğimiz “Saint Lorrant” midir nedir, o fena memleket daha çok uzak mıdır?

- Evet, yavrum, çok uzak... Daha azdan az üç gün lazım...

Kızcağız söze karışarak:

- Ne kadar uzun! Dedi.

---

¹ ÇB, nr. 1, 13 Kânûn-i sani 320, s 15-16

- Ya babamızı göreceğiz değil mi?

Biçare kadın kaçamaklı bir surette cevap verdi:

- Evet yavrularım... Öyle umarım... Evet yakında. Erkek çocuk tekrar sordu:

- Saint Malu'dan çıkmalı, oradan ayrılmalı, artık iki ay oldu mu?

Dönüşte babam da birlikte gelecek mi?

- Hayır, evladım... O artık bizim değildir. Onu sattılar!

- Öyle ise bizim artık hiçbir şeyimiz yok demek?

- Hiçbir şeyimiz!

Bütün çocuklar gibi gevezeliği seven çocuk muhaverenin tam sırasını bulmuş olmakla diğer bir şey düşünerek ilave makal etti:

“Demek ki Saint Lorrant bir münfadir.”

Valide içinden kopup gelen bir ahı boğarak hiçbir cevap vermeden, başını eğip yürümeye başladı.

Böylece sık sık birkaç adım attı. Sonra bir rahatsızlık hissederek tevakkuf etti. Elini gözlerinden geçirdi, sendeleyerek hafif bir sada izhar etti.

Çocukları hemen koştular vücutlarıyla onu destekleyerek zayıf ve dermansız kollarıyla tuttular. Kızcağız: “Sevgili anneciğim diye, bağırdı, hastasın, nen var, söyle?...”

Ve küçük kambur bir sada-yı mütelâşiyâne ile:

“Ah yarabbim!... Dedi, muz yaprağın düşmüş.”

Şemsiyeleri olmadığı cihetle üçü de baş ve enselerini güneşin dehşetli şua'atine karşı vikaye etmek için saman şapkaları altında taze muz yaprağından geniş birer parça taşıyorlardı. Valide kendisinininkini kaybetmişti. Ve ihtimal ki bu adi hadise mühlik bir hastalığa sebep olmuştu.

Filhakika oralarda, güneş çarpması birkaç saatte insanı öldüren büyük bir hastalıktır. Felaketin devasız olması için o adam öldürücü şua'ate beş dakika maruz kalmak kifayet eder.

Her zaman gayretli, cesaretli olan valide onları bir söz, bir okşayış, bir tebessümle temin etti.

Lakin kendi de endişe-nak bulunuyor ensesinde bulantılar, kamaşmalarla birlikte boğuk bir acı hissediyordu. Ama yine yürüyordu. Yine sendeledi, kapaklanıp dizleri üstüne düştü, kalktı, beyhude ilerlemeye çalıştı.

Çocuklar korkulu sadalarla bağırdılar “ Anne!.. Oh!.. Anne!...”

Geniş yapraklı bir sabır ağacı altına sürüklenerek ağır bir surette gölgesine yıkıldı ve kısık,kırık bir sada ile: kekeledi!.. Su!.. Su”

Bereket versin ki ufak bir çay orada, pek yakında, onlar arasında yilankavi akıyordu.

Küçük kambur torbasından bir asker kırbası çıkararak koycağıza koştu ve teneke kırbayı doldurarak getirip annesine verdi.

Kızcağız validesinin arkasına çömeldi, başını tuttu ve titremekte olan nazlı sesle: “Oh, sevgili anneciğim! Dedi” pek yavaşça iç... Bilirsin ya... Soğuk su... İhtiyatlı ol!”

Hasta kadın ağır ağır birkaç yudum içti ve halecân-ı kalp ile muzdarip yavrularını teskin için:

“İyiyim!.. Yavrularım teşekkür ederim. Kendimi daha iyi buluyorum. Biraz yorgunluk varda... Kalalım burada..

Mana'dan uzaklaşmamalıyız, yarın, aşağılarda belki bizimle gelmeye razı olacak iyi bir izci buluruz.”

Lakin birkaç dakika istirahatla yatışmış olan ense ağrıları daha sedid başladı. Şimdi kafasına, eline kadar yayılıyor ve mecal-suz bir hal alıyordu. Kızcağız elini annesinin eli üzerine koydu ve ateş gibi yakmakta olduğunu görünce küçük dimağıyla düşündü:

“Anneme, bir alın baskısı yapmak lazım.” Cebinden mendilini çıkararak su kenarına gitti. Güzelce yıkadıktan sonra güzelce suyu yutturdu, suları akarak hastanın alınına yerleştirdi.

Ağrı bir dakikalık hafifledi: Zavallı kadın “Teşekkür ederim küçük meleğim, diye mırıldandı. İyi oldu, bu beni iyi ediyor, teşekkür ederim!”

Beş dakika sonra sıra küçük kambura geldi, ba’de nöbetle bila-fasıla, yorulmaksızın yavaşça devam ettiler bir az geçince hava karardı. Hatt-ı istivâ gecesi esrarengiz gürültüleri, korkuları, tehlikeleriyle geldi.

Hasta “Diz çökün, çocuklarım, diye mırıldandı diz çökün de dua edelim!”

Üçü de ellerini kavuşturdular, başlarını eğdiler sadalarını kıstılar, yalnız küçük kamburun bir az ince olan sesi hatt-ı istivânın o kadar kısa olan alaca karanlığındaki büyük sükûtu ihlal ediyordu.

“Yarabim haksız bir ızdırap çekmekte olan babamı sen koru. Sevgili anneciğimize kuvvet ver, sıhhat ver de yaşasın.

“Yarabbi, o kadar zayıf o kadar bedbaht olan bu kullarını himaye eyle, babamızı yakında görmemizi takdir et.

Allahım, bize nazar-i merhametinle bak, terk etme bizleri yarabbi!.

On dakikalık bir alaca karanlığı müteakip gece oldu henüz akşamın on ikisi, hâlbuki gece on iki saat sürecek.

Artık gürültücü maymunların ebleh-âne ve sağır edici âvâzeleri karanlıklar içinde yuvarlanıyor. Avı arkasında dolaşan Jegar (Amerika Kaplanı) kısık ve boğuk sadası uzaktan uzağa tnlıyor. Sonra hemen de her yerde boğa gibi bağırان kurbağaların böğürmeleri, Amerika timsahlarının çocuk gibi yaygaraları, zâhifeleri kapıp gitmeleri, vampir (Amerika yarasası)larının uçuşmaları, validelerinin ızdırabatı karşısında, çocuklar, vahşi bir memleket ortasına düşen küçük Avrupalılara mahsus havf ve dehşeti unutuyorlar.

Lakin annelerini bir zarbe-yi nari gibi vuran, otlar arasında kıvrandıran, sayıklatan bu hastalık karşısında sıkıntıları daha dehşet-engiz bulunuyor.

Bu hastalık pekiyi anlaşıldı ki muntika-yı harenin belası olan ve cins-i ebyaz için hemen de daima müntic-i helak bulunan güneş çarpmasıdır.

Bunu intac etmek için muz yaprağının düşüp de biçare kadının başını mühlik şua'ata karşı muhafazasız bırakması kifayet etmişti.

Küçük kambur her yere, her işe yetişiyordu. Dakika başında kızcağzı koşarak, suda mendil ıslatıyor, suları akarak getirip annesinin alınına koyuyordu. Karanlıklar içinde germî-i tâmla giyiyor, boğazından fişkırın hıçkırıkları boğuyor ve sakitane ağlıyordu.

Hemşiresi, çömelmiş olarak dizleri üzerinde, sevgili hastasının başını tutuyor kesik bir sada ile yavaşcaçık ona söz söylüyor, annesinin sayıklamalarını işiterek duçar-ı dehşet oluyordu.

“Seni tuttular.. Küçük yuvamızı bozdular... Saadetimizi öldürdüler..Oh! Sefalet!.. İdama mahkum.. Sen ha!.. Oh! Sana ölüm.. Sana kürek değil, sana yavrularımızı şereflendirecek.. Lekesiz bir isim layıktır.. Oh! Ölüyorum!.. Hâlbuki yaşamalı... Hayat.. O masumu.. Kocamı..Babanızı..Kurtarmak için...”

Rikkat-engiz sadalarından, tatlı temaslarından çocuklarını müphem bir surette tanıdı, onları sinesine doğru çekerek kemal-i şevkatle sıktı, sonra müthiş ihtikan (terakim ü dem)tesirini emaneti icra etmekte devam etmekle daha şedid ve daha dilhiraş bir sayıklamaya tutuldu!

Alın bastıların serinliğini duymuyor, hiçbir şeye muhtaç değilmişe benziyor, su bile istemiyor, hiçbir vecih ile kurtarmak kabil olamayan derin baygınlık içine dalmış bulunuyordu.

Saatler ise ağlayan bila-fasıla ağlayan, hıçkırıklarıyla muhtazaranın rahatını selb etmemek için sakitane ağlayan zavallıcıklara, pek fena halde uzun elem-fezâ mürûr ediyordu.

Gün açıldı, çocuklar kızarmış gözleriyle siması tanınmaz bir hale gelen sevgili annelerini temaşaya başladılar. Anneleri ise onları görmüyora benziyor ve müphem nazari naim gayri tabiilerin veya can çekişenlerinkiler gibi bî-karar dalgalanıyordu.

Şimdi düz, donuk, nağmesiz sadasıyla söylüyor o kardeşiyle kız kardeşine vaktiyle beşiklerini sallarken okuduğu bir eski ninnisinin birkaç parçasını çağırıyordu:

Yavrum beşiğinde uyu

Rahat ile naz ile

Yatağın bil ki dolu

Tüylere ile saz ile

Melekler alsın seni

Uyu meleğim ninni

Böyle bir mahalde, böyle bir dakikada kesik kesik okunan ninni, üzerlerine gayr-i kabil-i tamir bir felaketin katiyetle çökmekte olduğunu hissettirerek çocukları korkuttu. Güneş birden bire zuhur ederek yüksek tepelere yangın ziyaları saçtı.

Hasta kımıldandı, bin zahmetle çömeldi ve kollarıyla boşluğu, kucaklayıp sıkıyormuş gibi büyük harekât-ı ihtilacyede bulundu. Burun deliklerinden siyah bir kan ince ince akmaya başladı.

Gözleri bocalıyor ve bir dakikalık çocuklar üzerine merkez kalıyordu. Ve inbisat etmiş göz bebeklerinde bir lem'a-i idrak gibi bir şeyler parlıyordu; ve ta küçük yaşlarından beri kalplerini ihya eden o payansız şefkat ve muhabbetin orada berk urduğunu gördükleri bu nazar onları kuvvetlendirdi, evet bu ali valide kendilerini tanıdı!... Kararmış dudaklarından ıslık gibi çıkan kuvvetsiz sadasıyla onların isimlerini kekelemişti.

“Hektör... Elize... Bu ağrıdan... Ölüyorum... Siz Hayatta... Yalnız kaldınız... Yarabbim!... Size, kim, bakacak!... Ya o!... Ya babanız...”

“Hektör... Evladım... Bu kâğıtları... Al... Hiçbir zaman... Yanından ayırma... İçinde hayat... Ve namus var...”

Sadalar boğazında kalıyordu. Gözleri tekrar perdeleniyordu. Son bir hareketle ceketini ayırarak terden büsbütün nemlenmiş büyük bir zarf çıkarıp tekrar zayıf bir inilti çıkararak ölü düştü. Çocuklar mütevahhiş, korkudan çılgın bir halde kendilerini oldukları yerde donduran bir beht ve hayrete müstearak kaldılar. Sevk-i tabii ile gayri kabil-i tamir bir şeyin husule geldiğini hissettiler.

Bu heykel gibi hareketsizlik önünde, hakikat, meş'um hakikat, gözlerine fırladığı halde artık nasıl şüphe olunur.

Anneleri, artık bir ceset bî-ruhtan başka bir şey değildi!

O zaman bütün gece kahramanca zaptettikleri bütün içkırıklar boğazlarından taşı; dilhıraş sadalarla fasıllı olarak intişar etti.

Ölünün üzerine atılarak kemal-i ihtilac ile kucaklayıp sıktılar, kırılan, kısılan bir sada ile ona hitaba başladılar:

“Anne!... Oh!... Anne, bir az söyle... Bak bize anne... Ben Hektör’üm... Ben senin küçücük Elize’nim... Bizi bırakma... Uyan, cevap ver bize anneciğim!...”

Ba’de, dehşetten saçları ürpermiş, çehreleri kül gibi olmuş, gözleri şişmiş, çılgın bir halde bağırarak, ağlayarak, haykırarak yalvararak, duçar-ı azap olmuş çocuklar gibi velveleleri yaygaralarıyla mağmum sükût ve tenhayı ihlâl ederek dizüstü yıkıldılar.

Bu şayan-ı tahsin validenin zir-i cenahında, en kara zaruret ve sefaletlere en vahşiyane yalnızlıklar., en vahşiyane bozgunluklara tahammül etmişlerdi lakin, şimdi bu kadar mağduriyetle duçar-ı felaket olmuş olan bu zavallı çocuk kalpceğizleri için artık bu çok oldu.

Evet! Artık çok oldu?

Ekseriya dehşet ve elem hastalıktan daha iyi ve daha ziyade öldürür ve merhamet ve muhabbete layık şu küçücük mahlûklar kör talihin korkunç darbesi önünde telef olacaklar.

Kızcağız müthiş bir lezzet-i asabiye ile kıvranıyordu. Gözleri yandan yana gidiyor, beyaz dudakları köpüklerle kuşanıyordu. Duçar-ı cinnet olmakta bulunduğunu hisseden biraderi ise son kuvvetlerini toplayarak haykırırcasına bağırdı:

“İmdat!... İmdat!...”

Her hâlde mahvolduğunu hissederek, kendinden geçerek bayılmak üzere iken yapraklı dalların nagihani hıştırtısını işitir gibi oldu.

Bu sırada uğultularla dolu olan kulakları kalın ve bayağı bir adam sadası işitti:

- Haydi, bre dilenciler. Kim ölmüş bakalım?”¹

---

¹ÇB, nr. 2, 20 Kânûn-i sani 320, s 12-13-14-15

Bu bir kurtarıcı değil – Bir sefil ayenindir ellerini – Yılanla çiçek- Isırılmış! –Korkular- Af- Kötülüklerle karşı iyilik- Küçük ameliyatçı- Büyük bıçak – Kurtuldu- Şükran-ı nimet- Ödenecek borç- Ve şimali

Çalılar aralıklandı. Hüzn ve dehşetle perişan hal olan çocukların kurtarıcı diye telakki ettikleri bir adam çıktı.

Başında, fena bir saman şapka; bacağına, üstünde kaba; bezden mamul pantolon ve gömlek; elinde dalları kesmeye mahsus büyük bir bıçak var idi: her hâli ile bir Avrupalıyı andırıyordu.

Kısa boylu, geniş vücutlu, tıknaz, kalın adaleli olan bu adam yek-nazarda görülmemiş bir kuvve-yi bedeniye gösteriyordu.

Boğa boynu gibi bir boynu vardı ki üzerinde, murabba' çeneli kısa burunlu, burgu biçiminde iki gözlü, alçak alınlı ufacık başı ezilecek benziyordu, hele bir hayvan göğsüne malikti ki gömleği aralıklandığı zaman, bunun kesirü'l-levn birçok veşmelerle mestur olduğu görülüyordu; cesim biçimsiz bacaklar, kollar, şüphesiz letafet-i endamdan mahrum bulunan ve fakat sanatının ustası olan bir pehlivanı mutlaka imrendirecek bir vücut.

Gemiciler gibi bacakları ayrılmış durdu; bu manzara-yı elem nake, halecandan ziyade merak saikasıyla baktı.

Bir dakika sükût ile geçti bu esnada hepsi: herif, küçük kambur ve hemşiresi yek-diğerine birer nazar-ı tecessüs atfettiler.

Gözyaşlarından görememek ve sinlerinin icabı olarak irsad-ı nazardan mahrum bulunmakla, o kanlı küçücük gözlerin nigah-ı vahşiyane ve hilekaranesine dikkat edemediler, o gözlerin aklarında, muntazır oldukları haleskârı, peri hikâyelerinin melek-i müncisini görüyor sandılar. Hatta bu bed-nâm iklimde tesadüf edilen Avrupalıların, meşkûk-ül-ahvâl (kim olduğu şüpheli) serserilerden olduklarından ve yerlilerin nefretle karışık bir hacf ile onlarla ihtilattan ictinap ettiklerinden bile bihaber idiler.

- “Hadi bakalım, kırılan ne?”

O zaman çocuklar gözyaşları, afakanları tezâyüd etti, küçük kambur alamını zapta çalışarak kesik bir sesle bağırdı!

- “Bize yardım ediniz efendim!... Rica ederim bize,muavenet ediniz..” Herif bâridâne cesedi göstererek:

- O kim? Sordu.
- Annemiz.
- Hasta mı? Uyuyor mu,?
- Öldü!
- O halde artık bir şeye ihtiyacı yok.

Mamafih vahşi herif, selamlarcasına elini şapkasının kenarına kadar kaldırdı dedi ki:

- İptida sen deve yavrusu, söyle bakayım, kimsin adın nedir?
- Ben mi, Hektör’üm, kız kardeşim de Elize:
- Hektör’le Elize !... İşte iki hoş isim ki hem kulağa hoş geliyor, hem dile.

Ey böyle nereye gidiyorsunuz?

- Saint Lorrant’e.
- Saint Lorrant’de işiniz ne?
- Babamızı görmek.
- Saint Lorrant’ta’de sizin babanız var ha... Ne yapar, ne sanattadır?
- M.....m..... ahpusta!
- Nasıl... Prangalıdır demek! Oh ne ala... Korkuyordum ki bir muhafaza memuru çıkacak. Ve bunları söylerken sönük sadasında mübhem huluskârlık gibi bir şeyler vardı.

O zaman ölüye yanaştı ve büzülmüş parmakları arasında evrakla dolu bir büyük zarf olduğunu görünce bağırarak:

- Ne? Dedi. Mektup... Hele bir göreyim?

Belki içinde benim işimi bitirecek birkaç maıcık bulunur! Vahşiyane, bila-fütür, cesetten o aziz emaneti kaptı; sonra göbekli, maharetsiz, parmaklarıyla açtı.

Çocuklar, bu hukuk şikenane teklifsizliği görünce ikisi birden hiddete bağırmaktan kendilerini alamadılar. İkisi de duçar-ı infial olarak, dehşetle karışık bir istikrâh hissettikleri bu sahs-ı meçhuli şiddetle isticvaptan çekinmediler.

- Siz, bir haydutsunuz... Bağıldılar bu evrak bizimdir. Size ait değildir...

Beriki müsterîh-âne cevap verdi:

- Evet, ben haydudum; belki daha fenasıyım... Eğer hoşunuza giderse bir div-farz edin! Kızcağız elleriyle yüzünü kapayarak – Ah, yarabbim dedi. Buradan kaçalım küçük kambur ise gözlerini onun yüzüne dikerek:

- O halde öldürmek istiyorsunuz, dedi, amma büyük bıçağınızla beraber sizden hiç korkum yoktur:

Herif omuzlarını kaldırdı, bir tavr-ı hiddet izhar ile dudakları arasında:

- Benim için faidesiz bir takım kâğıtlardan başka bir şeyler yok. Mırıldandı.

Mamafih bütün evrak üzerinde (Mariyon) semte dikkat etmişti ve bu isim ona yabancı değil gibi geliyor; müfekkiresini işgal ediyordu. Kambur:

- Bu Mariyon denilen adam kim? Sordu.

- Babam! Saint-Malu'da gemi kaptanı idi.

- Vay canına!.. Tanıyorum be... (212) numaralı benim en halis düşmanım... Beni, dövdü, tahkir etti... Elime geçse yüreğini koparıp çiğneyeceğim.

Ah! Onun yumurcakları sizsiniz demek! Sizi salyangozlar gibi çiğneyip de sonra ona:

- Bilir misin, senin iki cimcimeni ezdim... Demekten bilmem ki beni ne men ediyor?

Çehresinden öyle bir mana-yı vahşet akıyordu ki zavallı çocuklar, iliklerine kadar ürperdiklerini hissettiler.

- Sizi burada, imdatsız, kimsesiz çatlayasınız diye bırakmak yetiştir!

Bu hâin-âne sözleri söyledikten sonra defolup gitti.

Lakin çocuklar, bir insanoğlunda bu derece vahşet olacağını anlayamazlar. Henüz nemâya başlayan küçücük akıllarınca; felaketlerinin, hirmân ve zaaflarının imdat ve muavenete şayan olduğunu zannediyorlar ve gözden nihan olmak üzere bulunan serseriye merhamete getirmekten ümitlerini kesmiyorlardı.

Çalılar içinde sıyrılarak önüne koştular, yetiştiler, titrek ve gözyaşlarıyla nem-nâk sadalarıyla yalvardılar:

- Efendim... Merhamet ediniz bize... O zaman içinde bizde öleceğiz... Allah aşkına!... Zavallı anneciğimizin vücudunu burada bırakmayınız... Bırakmayınız, hayvanlar gelip de paralamasınlar...

Canavar müstehziyane gülüyor ve diyânet-kârane sadasıyla homurdanıyordu:

- Amma yapışkan şeyler bu mumyalar he ! Küçük kambur ricasına daha ziyade metanet vermek için elini tutmak istedi.

Sefili:

- İndir ellerini köpek, dedi! Sonra çocuğu öyle bir itti ki zavallı, acı bir sada atarak, halezônlu filizleriyle bir komo ağacının dallarına merbut olan bir hazaran nebatının ince dalları içine düştü. Kızcağız duçar-ı dehşet olarak:

- Oh, hain! Bağırды, oh, hain... Kardeşimi öldürdü...

Allah seni kahretsin.¹

Hakikaten cezası dehşetli garip, muhlik olarak gecikmeyip baş gösterdi.

Çarh-ı felek dahi dediğimiz hazaran, on santimetre genişliğinde ve kâse şeklinde koyu mavi renkli güzel çiçeklerle donanmış idi.

Sarmaşıcı dallar üzerine çocuğun üşümesinden hâsıl olan sarsıntı son derece şedid oldu.

Ta sarmaşık tepesine kadar aksetti de bütün tantanalı çiçekleri erik gibi sarstı.

---

¹ ÇB, nr. 3, 27 Kânûn-i sani 320, s 12-13-14

Başa vuracak derecede şiddetli bir rayiha neşreden bu tüveycilerden birinde tatlı tatlı çöreklenmiş küçük bir yılan uyuyordu.

Zaten şirin rayihaları ve parlak renkleri, ten-perverliklerine muvaffık bulan bazı vahşilerce (yılan makulesi hayvanlar) bu hal pek mer'i bir adettir.

Küçük yılanı brandalık eden çiçek; uğradığı darbeden çevrilip içindekini devirdi.

Canavar herif kızcağız tarafından mücâzât-ı ilahiye ile tehdit edildiği sırada tam onun altında bulunuyordu.

Tabiaten pek hiddetli olan yılan, birden bire uyanıp şiddetle yere de düştüğünü hissedince kıvrılarak havaya doğruldu ve bir defa ıslayarak, başını sefilin murdar, girdap gibi yakası içine daldırıyordu. Bütün bunlar fikir gibi ani oldu.

Herif, arkasında telaşla çırpınan zahifenin soğuk temasından ürpererek bir bağırdı. Küfür etti ve rahat duracak yerde budala gibi kıvrınmaya başladı.

Hâlbuki böyle, sallanıp sarsılmaktan, sıkılıp ezilmekten duçar –ı tehevür olan yılan, ısırmaya elverişli ılık bir et bulunca, sevh-i tabiisine tabiiyetle şahs-ı meçhulun omzunu can hakkına ısıırıyordu.

Serseri, acıyı hakikaten pek şedid ve hatta zahifenin küçüklüğü nisbetinden haric bularak bir sada attı:

- Ay!.. Ay!.. Eğer bu mel'ûn hayvan fena soydan ise geberdim gitti..

- Bir hareket-i seria ile gömleğini koparınca, mestur olduğu alaca bulaca reşmelerle garip bir hal almış olan gövdesi, beline kadar çırpıplak göründü.

Yılan, kendini serbest bularak o mengene gibi çenesini gevşetti. Seri'üt-te'sîr zehrini havi olan çengelimsi dişlerini içeri aldı, bir sıyrılıp kaçmaya davrandı.

Lakin herif onu gözünden ayırmadı. Şimşek gibi seri bir hareketle bıçağını salarak başının hizasından ikiye ayırdı.

Korka korka bakarak muayene etti ve titredi. Otuz santimetre boyunda hemen de bir kalem kalınlığında; derisi abanoz gibi inadına siyah, altın renginde parlak gözleri var...

Ormanda dolaşanlara dehşet-ferma olan bu ufacık haneşiyi pekâlâ tanıdı. Bütün azası zangır zangır titremeye başladı, benzi attı, artık ölüme karşı korkak kalarak mırıldandı:

- Geçen sene bir tanesi, (Saint Jan)da bir mandayı dudağından sokarak altı saate varmadan öldürdü.

- Benim daha iki saatim kaldı...

Çalılık içine, şiddetle fırlatılan çocuk, maymun gibi bir atıklıkla kalkıverince kendini hemşiresinin yanında buldu, iki çocuk hem müessir, hem seri ül vuku' olan bu manzarayı dehşetle temaşa ettiler.

Herif artık onları görmüyordu. Yere yıkılmış, korkuya uğramış, deli gibi söylenip duruyordu:

- Hay Allah belasını versin. Mıhlandım gitti... Kurtuluş yok... Mıhlandım vesselam.

Küçük, kambur sefilin göz alıcı boyalarla mülevven resimler çizilmiş gövdesi üzerine, siyahımsı kanın rişte rişte aktığını gördü.

Kalbi pek mağmum, kendi çok korkmuş olmakla beraber herife yanaşarak titremekte olan tatlı sadasıyla:

- Efendim.. Dedi, yılan ısırıldığı zaman... Ben ne yapılacağını biliyorum.

Büyük be çılgın bir ümit veren bu sözler üzerine, sönük sadasının kaba, bayağı şivesini tadil ile:

- Hadi yavrum, dedi, bildiğini söyle bakayım..

Çocuk cesaretleterek sözüne devam etti:

- Yılanın ısırıldığı yerden deriyi kesmeli, dudakları yaraya yapıştırarak zehirlenen kanı uzun uzun emmeli.. Bunu bir kitapta okudum... Ama acele etmek ister.

Kulaklarına inanamayan sefil mırıldandı:

- Bu iyiliği bana sen edeceksin ha?

- Evet, bu işi ben yapacağım.

- Ben ise seni yalnız bırakacak.. Ayaklarım altında çiğneyip ezecektim.
- Ben kin tutmam efendim... Hem de annem demişti ki kötülüğe karşı her zaman iyilik etmeli.

Kızcağızda cesurane söze karışarak:

- Ben de dedi, annemin dediğini yapacağım..
- Ah, sizler küçücük güzel meleklersiniz..

Ve başka bir zamanda pek gülünçlü olacak bir itmînân ile:

- Ben ise dedi; alçak, namussuz bir hainim..

Kambur ben hazırım dedi.

- Pekiyi! Madem ki sen bu derece iyi yürekli, pek güzelsin.. Bıçağımı al da pervasız kesiver.

Çocuk o ağır bıçağı aldı, veşmeler arasında yılanın dişlediği yeri bularak kesmeye başladı.

Fakat insan derisi pek sert olduğundan, üzerinden bıçak kayıyordu.

Küçük ameliyatçı, yüreği artık dayanmaz bir hale gelmiş, gözleri bulanmış, kan tere batmış olduğu halde deriyi doğramak değil, ancak sathından çentiyordu:

Şimdi muhlik zehirin tesirini hissetmeye başlayan mecruh, onu cesaretlendirmek için:

- Hadi yavrum. Dedi, iyi kes.. Et içinden... Cesaret! Ağrı zararı yok.. Korkma...

Bereket versin ki bıçağın demiri ustura gibi keskin idi. Nihayet adalelerin tazyikiyle gerilerek yarıldı ve kan, sel gibi akmaya başlayınca mecruh homurdandı:

- Ah, ne ala!.. Enine, boyuna, gücün yettiği kadar kesiver.. İki okka et çıkarmalı.

Çocuk uğraşa uğraşa yaralı mahalli derince doğramaya muvaffak oldu. Ve bıçağı elinden atarak:

- Oldu, bitti! Dedi, şimdi yarayı emmeli.

- Ya sen de zehirlenirsen!.

Küçük kambur cesurane cevap verdi.

- Allah'a emanet! Zaten dudaklarımda yara falan yok ki korkayım.. Olsa da vaz geçmem ya..

Mamafih şayan-ı tahsîn çocuk, kana bulanmış, keçi taaffünü gibi pis kokulu olan bu deri üzerine, gayet pembe olan ağzını koyarken bir tereddüt duydu!¹

Kendini topladı, dişlerini sıkarak cesaretini takındı, taşmak isteyen zavallı kalpçeğinizi kuvvetleştirdi ve gözlerini kapayarak işe koyuldu.

Yarayı emiyor, ağzını kanla doldurup tükürüyor, hiçbir şeyin it'âb ibtal edemediği bir fedakârlıkla yeniden başlıyordu. Hakikaten bu, gayet ulvi bir şey idi!

Güneş yükseliyor, neşr-i şu'aat ile şiddetli bir hararet veriyordu. Kızcağız kardeşin artık takatsiz kaldığını görerek onu çekti ve bir azm-i kavi ile:

- Şimdi sıra benim! Dedi.

Bu zayıf mahlûk, tereddüt etmeden, nice erkekleri imrendirecek bir sebat ve metanete dudaklarını, artık şişen, moraran, çirkinleşen yaraya yaklaştırdı. Hâlbuki mecruhun buraya uğramışçasına sarsılan göğsünden boğuk hıçkırıkları çıkıyordu.

O kaba herif ağlıyordu. İlelebet yenilen kalbi yumuşamış, tozdan dumandan, müskirattan bozulmuş söküük sadası, kekelerken başka bir ahenk almıştı:

- Yavru meleklerim! Oh, benim yavru kuzularım:

Böylece bir saat geçti. Bu bir saat içinde kardaş, kız kardaş yorulmadan, nöbetle aldıkları vazifeye tehâlûkle çalıştılar. Artık kan akmıyordu. Emmenin faidesi kalmamıştı. Yalnız zehir, herifin heyet-i uzviyyesine öldürecek derecede karışıp karışmadığını anlamak için beklemek lazımdı.

Şimdi bu şayan-ı tahsin, küçücük halas-kârların yapılacak bir işi yoktu.

---

¹ ÇB, nr. 4, 10 Şubat 320, s 12-13-14

Tekrar annelerinin cenazesi yanına döndüler. Bir daha göremeyecekleri o vücudun rüyetiyle başlayan yeni bir buhran-ı şirişk, onları acı acı sarstı.

Çehresi üzerine bir sürü müstekreh sinek üşüşmüştü. Çocuklar bu çirkin haşaratı kovarak, o zavallı vücudu yapraklarla, çiçeklerle örtmeyi kurdular ve uzun müddet bu matem-engiz işe daldılar, sonra cenaze dalla, yapraklar, çiçekler altında büsbütün görünmez olunca rahat etmeyi düşündüler.

Zira yavrucuklar pek yorgun idiler; hem yorgun, hem aç, hem de zavallı kalpceğizleri fena halde kanamış.

Lakin hırıltılı feryatlar, çırpınmadan mütehasıl gürültüler işitince hemen veşmeliyi bırakmış oldukları komo ağacı altında koştular.

Herif, müthiş bir buhrana tutulmuş, otlar içinde kıvranıp çırpınıyor, köpürüyor, göğsüne vuruyor ve hemen can teslim edeceğe benziyordu.

O kadar fedakârlıklar, boşa mı gidecekti?

Bu kadar çalıştıkları halde herif ölecek miydi?

Ya kendileri,zavallı yavrucuklar, her türlü imdattan, muavenetten mahrum olarak, bu korkunç, yabani tenhalık içinde tek başlarına can verecekler mi idi?..

3

Kurtuldu- Ödenecek- Borç- Veşmeli - Cenaze - Titrek Savan - Elveda - Yolda - Maripa Lahanası- Gül Yabaniyi Andırmak- Son Konak - Teslim Oldu – Muhakeme - Baba ve Evlatları- İdama Mahkûm -

Şahs-ı meçhulü öldürmesinden korkulan bu buhran beş dakika kadar sürdü.

Çocuklar bu dehşet-efza dakikaları, onun can vermesini beklemeyerek geçirdiler. İbtida o korkunç bir hıçkırık vücudunu sarstı, bunu kanla karışık berki takip etti.

Bunun üzerine bir az durulmuş göründü.

Fakat o anda tepesinden tırnağına kadar, inanılmayacak derecede bol ve mütaiffün bir ter dökmeye başladı.

Ayakları tutkun bir hayvan gibi, sırtüstü, kas katı yatmış, gözleri bakmaz, göğsü salıntılı, cildinden bir düziye sel gibi terler döküldüğü halde, uzun müddet acıklı bir tonsuzluk, halsizlik içinde kaldı.

Sonra, ağır ağır, bir kâbustan uyanırcasına açıldı; kendi üzerine eğilmiş duran çocukların şirin çehrelerine şaşkın şaşkın bakarak, fikrini toplamaya çalıştı, nihayet hatırası topladı:

- Çapkınlar diye mırıldandı, kurtuldum... Hem de sizin elinizle!..

Anlıyorum ki artık tehlike yok... Ama vücudum paluze gibi... Üstüne de bir hararetim var ki!.. Midemde sanki bir ekşi yanıyor...¹

Seyyahî ve Ahlakî Roman

Kardeşi hastanın başını tuttuğu sırada kızcağız, ırmağa koşarak kırba (maşrapa)sını su ile doldurdu, getirdi.

Ve onu, serserinin dudakları arasına dikkatle, nezaketle koyarak kulağına eğildi de Bengale şarkısı gibi çınlayıcı, tatlı bir sada ile:

- İçiniz efendim.. Dedi. Bu size iyi gelecek..
- Evet yavru meleğim.. Bu iyi gelecek. Hatta beni ayağa dikecek..

Sizin gayretiniz, sizin dikkatiniz bana taze yeni bir hayat vermiyor..

Küçük kambur derin bir safvet ve itmînânla :

- Oh, dedi. Daha iyi ya; işte; bizim de aradığımız bu..
- Evet, mert çocuk!.. Bu aradığımız hem benim için iyi hem de sizin için..

Çünkü sizce meşakkatli olacağı şimdiden görülen hayatta işte yalnız kaldınız.

Size bir yardımcı, bir istinat-gah lazım, o muavin, o saik-i hayat ben olacağım.. Zira bundan ötesi, ölüm dirim hep beraberiz... Değil mi?

- Evet! Evet efendim.
- Bana efendim demesenize.. Bu, benim için çok büyüklüktür.

---

¹ ÇB, nr. 5, 17 Şubat 320, s 14-15-16

Bana “Veşmeli” çağırın, beni hep bu isimle tanırılar. Nasıl, hoşunuza gidiyor, değil mi yiğit hülaskarcıklarım;

- Evet efendim.. Evet Veşmeli
- Ha şöyle!

Artık iş bitti, karar verildi: Ben sizinim.. Sizin şeyiniz.. İsterseniz bekçi köpeğiniz olurum. Zaten bir değerim yok, ki kendimi size karşı satayım da bir az suret atayım.. Hüsn-i şükran, minnettarlık, bir yıldırım gibi yüreğime indi. Fakat yalnız fenalıklarımı yaktı, ben evvelki adam değilim..

İşte bu sebeple size borcumu ödemeye çalışacağım.. Göreceksiniz..

Sizi artık korkutmuyorum a?

Kızcağız cesurane:

- Hayır Veşmeli.. Dedi.
- Demek dediklerimi kabul ediyorsunuz?

Küçük kambur ilave-yi makâl ile:

- Evet Veşmeli.. Dedi, senin dostların olacağız.
- Vay çapkın be!.. Sanki hürmet ettiği biri imişim gibi senli benli söylüyor.. Uzatın bakalım elceğizlerinizi..

Çocuklar, ipek gibi nazik parmaklı küçücük ellerini uzattılar. Herif kelebek tutuyormuşçasına onları bin takayyüdle iri ve kaba elleri içine alarak öptü de köpek burnuna sürer gibi burnu altına koydu, okşadı ve mest-i surur olarak:

- Bitti artık.. Dedi, söz verdim, imza.. Yemin ettim!..

Yalnız iki saat kadar beni bırakın ki tamamıyla ayağa kalkabilecek bir hale geleyim!

.....

Çocukların Veşmeli ismiyle tanıdıkları bu garip şahs-ı meçhul, bütün kaba ve sert adamlar gibi cami’-i ezdâd idi.

Hodbin, vahşi, hissiyat-ı ahlakiyyeden arî olarak hiddet veya ahlak rediesi sahibasıyla bir cinayet ika'ına müstaid bulunduğ halde mel'un yüreğinde ihtizaz eden hiss-i şükran, onu nagihani bir tahavvüle uğratmıştı.

Şimdi artık kendi kendini tanımıyordu.

Pederleri için beslediği kin dolayısıyla vahşiyane bir ölüme mahkûm eylediği o sevimli küçücük mahlûklar hakkında bir dakika içinde emsalsiz, kat'i ve gayr-i kabil-i mukavemet bir şefkat ve muhabbet hissetmişti.

Vak'a hayatını onlara borçlu sayılırdı. Ama en korkunç numunelerinden biri olan bu şekavet bişeler içinde niceleri olur ki tehlike geçince başka türlü hareket ederler.¹

Seyyahî ve Ahlakî Roman

Zavallı Serseriler

O, azacık düşünmeden, tereddüt etmeden, katiyen dönmek üzere mübtezel-ane ve vahşiyata bir sürur ile onların oldu. Onların her şeyi, onların Veşmeli'si Oldu.

Ona öyle geliyordu ki çok zamandan, her zamandan beri onları tanıyordu. Ve elbette onların kendi himayesine, tecrübesine muhtaç bulunmakta hakları vardı ve bundan böyle hep vesile-yi hareketi, tefekkür-i hayatı onlar olacaktı.

Yerinden zahmetle kalktı, bacaklarına kuvvet vermeye çalışarak ayak üzeri durdu, ilk düşüncesi zavallı ölü oldu.

Ona muvafık, onun kadrine layık bir mezar bulmalı. Artık cenazesini o mel'un yol üzerinde terk edivermek gibi bir ihtimal-i müthiş düşünmeksizin çocukların da annelerine bu kadar ağladıkları yeter..

Lakin nasıl yapıp da bir mezar kazmalı?

Veşmeli'nin dal kesmek için bıçağından başka bir şeyi yok. Hâlbuki bu semtte pek ince olan tabaka-yi nebatiye, granit gibi sert bir fehmiyet-i hadid madeninden müteşekkil kitle-yi haceriyyeye müstenit bulunuyordu.

Birkaç dakika düşündü.

---

¹ ÇB, nr. 10, 24 Mart 321, s 11-12

Derhal aklına bir fikir geldi... Zaten bütün hayatı cemi'yyet-i beşeriyyeye karşı daimi bir mücadeleden ibaret bulunan bu gibi kimselerin akılları fikirsiz kalmaz ki, yalnız bu fikirlerini, düşüncelerini fenalığa tatbik edecekleri yerde iyiliğe sarf etselerdi, bedi'alar, harikalar vücuda getirirlerdi.

Veşmeli'nin hatırına geldi, ki sağ tarafında, hurmalıklarla örtülü, kurumuş bataklıkların haricinde titrek savanlardan müteşekkil bir mıntika, sık ve uzun yeşil otlarla mestur müteharrik bir zemin var..

Bunun altı dibi gelmez bir uçurumdur ki bu şaşalı ve aldatıcı kaliçe-yi hafrası üzerine düşen her şey, çarçabuk onun içine batar; kaybolur.

İşte o, ilelebet ayak basmayacak, zedelenmeyecek olan bu mezar cenazeyi bırakacak.

Herif, kederlerini uyandıran bu manzaradan küçük dostlarını kurtarmak için isti'cal etti.

Bıçağıyla birçok uzun hurma dalları kesti. Bunlarla cenazeyi sık ve mukavemetli sararak hint kamışından bağlarla da kuvvetlice bağladı ki bu suretle husule gelen yeşil iki migzel, sabahleyin küçük siyah yılanın gizlenmekte olduğu o sarmaşığın güzel çiçekleriyle donattı.

Şimdi baş başa, omuz omuza gelmek üzere kardaşla..... kardaş bir şefkat-i asabiye ile sarışarak sakit sakit ağladılar.

Herif alçak sesle:

- Haydi, sevgili yavrularım, dedi, arkamdan gelin..

Amerika-i kadim yerlilerin bu kaba saba tabutunu kaldırarak kolları üzerine önüne koydu ve titrek savana doğru ilerledi. Çocuklar el ele tutuşarak hurma ağaçlarının teşkil ettiği sütunlar arasında onun arkasına düştüler.

Nihayet (Perperi) .. Denilen titrek savan görüldü.

Veşmeli, parlak çiçeklerle minelenen bu hain, aldatıcı huzarın hudut-i müntehasında takayyüdle ihtiyatla durdu.

Kollarını gererek o kıymetli, o zen-aver yükü oraya attı, sonra müthiş hıçkırıklarla hırpalanan çocukların yanına düşercesine diz çöktü.

Yeşil mezar artık çöküyor ve bu kadar, bu derece bi-gayr-i hakkın duçar-ı azap olanın taklidi altında çukurlanıyordu.¹

Ve hurma iki (migzel) batıyorken bu iri yarı heykel. Hatıratını toplamaya çalışarak, aksilik eden hafızasında unutulmuş dualardan birkaç parça arıyordu.

Nihayet bir şey bulamayarak öküz böğürmesini andıran uzun bir ah çıkardı da dudakları arasından mırıldandı: zavallı valide, dedi rahatça yat.. Ben şimdiye kadar bir sefil olduysam.. Bana hiç iyilik öğretmemiş olduklarındandır. Ama bu güzel küçücük melekler, kendilerininkini tehlikeye koyarak benim hayatımı kurtarmakla bana iyilik namus dersini vermiş oldular.. Artık bu namusta ben hiç kusur etmeyeceğim. Onların vesatetiyle hayatta kaldığım sebeple, onlar için yaşayacağım..

Hurma ikini git gide bütün yatmaya yüz tutarak hezaran çiçeğinin laciverdi geniş topaçlarından başka bir şey görünmez oldu. Küçük kambur ve kız kardeşi hıçkırarak, kekeleyerek:

- Elveda anne!. Elveda sevgili anneciğim.. Bağıldılar.

Dua birkaç dakika müessir bir sükût ile geçti, çiçeklerde bütün bütün kayboldu! Açılan korkunç yarık tekrar dolarak otlar, birbirine ulaştı, yeşil mezar tekrar kapanıyordu.

Veşmeli, gözleri kızarmış, dudakları şişmiş, çehresi karma karışık olduğu halde bir söz söylemeye muktedir olmaksızın kendisini muti-ane takip eden çocukları çekti götürdü.

.....
Lakin üçü de pek yorgundu.. İri yarı herif hayatını kaybettirmek raddesine getiren müthiş darbeden kendini henüz toplayamamış ve onlar, üzüleceklerde dünden beri hiçbir şey yememiş olarak meşak ve mezahimin en müthişini çekmekte bulunmuşlardı. Mamafih Veşmeli, bir yarım saat yürüdüğünden sonra artık güç ile ilerlemeye başlayınca:

- Bir dakikacık istirahat etsek mi? Dedi.

Küçük kambur metanetle:

---

¹ ÇB, nr. 11, 31 Mart 321, s 13-14

- Hayır.. Cevap verdi. Annem diyordu ki babamın yanına gitmek için bir dakika kaybetmemeli..

Biz ona itaate mecburuz..

- Yalnız beş dakikacık, yavrum.. Bir az yemek yiyinceye kadar.. Yiyeceğiniz var mı?

Küçük Elize:

- Dört peksimetimiz kaldı.. İkisini sen alacaksın Veşmeli, sen çok büyüsun, çok yemelisin.. Kalan birer tanesini de biz alırız.

- Oh! Melek çocuklar! Fakat ben bir şey istemem. Sizin tagaddinizi bu kadar büyük kısmını almak vahşiliğini ise hiç edemem.

- Ben isterim ki yiyessin, yoksa sen artık bizim dostumuz olamazsın..

Küçük kambur da ilave etti:

- Ben de istiyorum..
- Vay, şimdi böyle olduk ha, efendi sizsiniz demek?
- Of, madem ki senin iyiliğin içindir..
- Kavga etmeyelim!.. Herkese pay var..

İşte bahtımıza bir tanesi daha..¹

Kızcağz merakla sordu:

- Nedir o?
- Bir maripa, mamzellizet .

Küçük kambur ilave etti:

- Maripa ne oluyor?
- Faraza bu bir ağaçtır mösyö Hektör, bir hurma ağacıdır ki tepesinde bir lahana var, ama asıl lahana değil; işte bu...

---

¹ ÇB, nr. 12, 7 Nisan 321, s 14-15

- Ha, evet, hurma lahanası.. Bunu bir kitapta okumuştum.
- Saçma, lahana değil, çünkü.. Göreceksin. Veşmeli, kuvvetle vurduğu bıçak darbesiyle parlak yapraklı güzel bir ağacı aşağı aldı ki gürültüyle yıkılıverdi. Sonra tepesine vurarak bir metre gerisinden kesti, şiddetle kabuğunu soydu, kol kalınlığında, fildişi beyazlığındaki (bezr-i intihai) üç tomurcuğu göründü. Sel gibi ter dökmekte olan herif fart-i meserretle bağırdı:

- İşte lahana.. Yiyin sevgili çocuklar, bu pek iyidir, besler..

Her biri yumruk gibi iri birer parça kopararak kemal-i iştaha ile yediler.

Hektör bihakkın beyan-ı fikir etti:

- Bademe benziyor.. Hâlbuki kitaplarda bize lahana diye yutturdular.

Veşmeli, bu yavan yemekten payını bolca aldıktan sonra aç adamlar gibi büyük bir çene gürültüsü ile yemeğe başladı.

Masumlar, aynı zamanda Lizet'in aklına gelen aynı fikirle ona bakıyorlardı.

Gülmeden ağlamaya derhal geçiveren çocuklara has olan bir televün-i mizaç ile bir dakikacık eğlendiler, ama o kadar kısa bir dakika ki..

- Bil bakayım Veşmeli, o büyük ağzın, iri dişlerin, kocaman bıçağınla kime benziyorsun?

Kambur, ağzı dolu olduğu halde bağırdı:

- Gulyabaniye!.

İri herif de apaşikâr, halisane eğlenerek gülmeye başladı ve ilave-yi makal ile:

- Ha, evet, dedi, bilirim gulyabani ile çocuk masalı.. Hep benzeriz, yalnız o devin yedi fersahlık çizmeleri vardı.. Halbuki benim yok.. Sizi Saint Lorrant'a daha çabuk götürmek için bir çift de bende olsaydı..

Saint Lorrant ismi üzerine baygın tebessümleri dudakları üzerinde incimat dayatmış zannolunan çocuklara cevap verdiler:

- Ah, evet, Saint Lorrant..

Ve tekrar elem-nak-i hakikate düşerek yemeyi bıraktılar ve arkadaşlarına:

- Gidelim!

Dediler. Yol uzun yürümek müellemdi. Daha dün zavallı yavrucuklar zahmetlerini teselliye, yorgunluklarını teksir için yanlarında, bir daha göremeyecekleri şayan-ı tahsin anneleri vardı.

Bir söz, bir tebessüm, bir buse..

Oh! Bütün bunlar ne kadar güzeldi!.. Yaşlarını nasıl kurutur, kalplerini nasıl terfi' ve bacaklarını nasıl takviye ederdi.

Ve bütün bunlar beşikten beri devam etmişti! Her gün, her saat hisse-i saadet ve tesellisini getirmişti.. Şefkate boğulmuş olan o mavi bakışlar; bazen hüzn-aver, ama daima hayat ü bahşa olan o tebessümler; her zaman küşâde, bulunan o kollar; kendilerinki ile yek ahenk olarak vuran o kalp olmaksızın hayatı ne görüyorlar, ne de ondan bir şey anlıyorlardı. Ve şimdi, körpe ruhlarını ezip kemiren bu müellim yıkıntı üzerine onlarca artık bir şey kalmamıştı..¹

Ve ara sıra, küçük kalpleri pek kabardığı zaman, bir hıçkırık gelerek sinelerini yırtıyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Bereket versin ki arkadaşları onlarca pek hoş, pek sevimli görünüyor; kendilerini oyalamak için sarf-ı zihn ediyor, tesliyeye çabalıyor, konuşurmaya çalışıyor ve kendilerini muvakkaten olsun unutturuyor ümidiyle söyletmek istiyordu.

Şimdi, pekâlâ tanımakta olduğu ve artık mütevazı ve kaba bir hürmet beslediği pederlerinden bahsetti:

- Evet, dedi, mert bir adamdır! Benim gibi eli sındırmış bir herifi, benim gibi sahipsiz, kimseden korkmaz bir adamı köpek gibi dövdü..

Fakat hakkı da vardı.

Çocuk takdir ediyordu:

- Bilirsin ya, babamız malumdur.

---

¹ ÇB, nr. 13, 14 Nisan 321, s 13-14

- Evet, buna şaşmam... Öyle olmasına inanırım, o içimizde iken hınzır sürüsü içine girmiş arslana benzerdi.

El-hâsıl bu gün ben sizin için ve sizin sebebinize onu seviyorum. Ölünceye kadar da ona sadık kalacağım.

Daima yürüyorlardı. Küçükler pek yoruldukları zaman Veşmeli onları sırtında veya omzunda taşıyordu.

Nihayet akşamüzeri bir nehre vardılar.

İri herif:

- Bu “mana” nehridir, dedi, dostlarımdan bir sandalcı gelip de bizi öteki kıyıya geçirecek..

Veşmeli, iskele karşısındaki kulübelerde oturan bir kayıkçı gördü. Bu adam, sadece bir peştemalle mümkün mertebe tesettür etmiş bir zenci idi. Çocukların halâvet-i karşısında beht ve hayrete duçar olarak, cinsine mahsus fitri bir iyilikle onları mertçesine müsaferete davet eyledi.

Hemen koşarak gitti, önlerine yumurtalar, meyveler, manyoka unundan yapılmış bir galeta koymakla beraber iki tane de temiz, pak bir anda “asma yatak” hazırladı.

Uzun müddetten beri zavallı serseriler, böyle bir ziyafet yüzü görmemişlerdi. Ve nihayet yavrucuklar elçeğizlerini yumarak uykuya vardıkları sırada zenci ile Veşmeli kaba bir lisanla konuşmaya başladılar:

- Mademki kaçtın, Saint Larrant’a niçin geliyorsun?

Veşmeli cevap verdi:

- Evet, biliyorum, fakat küçükleri oraya götürmek iktiza etti.. Ama beni katmerli zincirlerle üç seneye mahkum edeceklermiş, varsın ediversinler..

Lakin serbest kalmaktan ziyade, kapalı bulunmakla hem küçüklere hem de babalarına daha çok yardımım dokunur.. En iyisi böyle olduğudur, bu bana el verir.

Zenci sordu:

- İyi ama o küçükleri Saint Larrant'a nasıl götüreceksin?
- Karadan.. Çünkü sandalım yok.
- Benim ki var ya, üçünüzü de ben götürürüm.. Bir günceğiz kürek çekmekle ne olur? Şimdi bana teşekkür etmeye kalkışma. Onlar için ve senin için bunu yapmak bana zevktir... Sabah saat üçte (alafranga) yola çıkarız.

Oyulmuş yekpare kayıkla seyahat, bir oyuncak sayılırdı ki on saat sürdü. İstirahata pek ziyade muhtaç olan serseriler için de bu, büyük bir fırsat oldu. Saat bir vardı ki bu hafif sandal, Saint Larrant iskelesinde elinde bir dürbün, yüz adım yeri dolaşıp duran karakol bekçisi tarafından müşahede edildi.

Veşmeli'yi derhal tanımış olan bekçi, gözlerine inanamayarak hemen karakol efradına silah aldırıldı. Sandal yanaştı. Çocuklar âlicenap zenciye kucakladılar ki adamcağız böylece zahmetinin bol bol mükâfatını almış oldu. Veşmeli ise onları ellerinden tutarak ikisi arasından iskelenin tahta merdivenlerini atladı. Dört nefer, süngüleri namluya takmış olarak etraflarını kuşattı. Onları şutum ile itmeye başladı.

Veşmeli bunlara baridane bakarak reislerine döndü:

Vakarla:

- Bu çocuklar, dedi, size bir şey yapmadılar, serbesttirler; ben ise teslim oluyorum.
- Bize kurt masalı okuma.. Haydi deliğe.. Sonra var derdini de anlat..¹
- Deliğe!.. Evet, süphesiz gideceğim... Ve beni ne beklediğini de bilirim. Ama teslim olduğum, büyük ve ehemmiyetli sebepler üzerinedir, yoksa beni hiç göreceğiniz yoktu..

Ve çocuklar silahlardan, bu sert ve kaba sadalardan itip kakmalardan duçar-ı dehşet olarak korka korka ona sokuldukları sırada o, kat'i bir tavır ile:

- Baş memura söyleyeceğim var.. Dedi, işitiyor musunuz?. Bunu yapmak, mutlak lazımdır.. Hiç vakit geçirmek olmaz.
- İyi ama memur mahkemededir.

---

¹ ÇB, nr. 14, 21 Nisan 321, s 13-14-15

Neferler, onun bu katiyet ifadesinden, fütursuzluğundan bir şey anlayamayarak ve yine aldanmaktan korkarak küçük kafileyi hemen daha sık sardılar ve onları “ mahkeme-i hususiye-i bahriye” nin in’ikad eylediği daireye sürüklediler.

3

Beş kişiden ibaret olan mahkeme heyeti gayet sıcak bir salonda eskiden beri isti’ mali adet olmuş yeşil çuha örtülü bir masa önünde in’ikad etmişti. Maznûnlara mahsus parmaklıklı bölmede uzun boylu, saçları derince kırpılmış, çehresi traşlı, o meş’um menfi elbisesini giymiş bir adam duruyordu: bu elbise bezden bir pantolonla bir uzun gömlekten ibaret olup, sırtında bir gemi demiri resmi ile ayrılmış iki büyük (A, P) harfi işaret edilmiş, altındaki bir künye numarası yazılmıştı: 212

Bu dakikada müttehem muhakeme ediyorlardı. Dosdoğru vakur duran pranga bendin etrafını müsellaah bekçiler ihata ettikleri sırada bahriye piyade neferatı da süngüleri namluda hazineleri dolu tüfenkleriyle bütün girip çıkacak yerleri muhafaza ediyorlardı. Demek bu adam bu kadar tehlikeli idi ki muhafazasına bu derece kuvve-yi müsellaaha ibraz ediyorlardı.

Bununla beraber onun her şeyi: kıyafeti, etvar-ı mahsusası; namus ve istikameti, mertliğini irae eden güzel vakur başı görenlere, insani hiçbir zaman aldatmayan sebepsiz bir teveccüh ve terahhüm ilka etmekte idi!

Ve insan pranga bentlere mahsus olup karar ve hükmü her zaman kat’i olan bu müthiş mahkeme-i fevkalade önünde onu görünce titremekten kendini alamazdı.

Veşmeli’nin çocuklarla beraber hilaf-ı nizam olarak odaya duhuli şedit bir tesir ve heyecanı mucip oldu. Reis, camı sıkılanlara mahsus bir sada ile:

- Nedir o?

Sordu. Müttehem gayri ihtiyari bir hareketle dönüverdi fakr-üd-dem tahribat-ı müthişesine uğramış asil çehresi birden bire fena halde sarardı. Boğuk bir hırıltı çıkararak kalbi hareketten kalmış gibi elini göğsüne koydu ve sallandı.

Tam bu sırada küçük kamburun iyice sesi mahkeme içinde tanîn-endaz olmuştu:

- Baba.. Sevgili babacığım!..

Beş, beş seneden beri onu görmemişlerdi. Ama onlarda kalbin kuvve-yi hafızası gözlerininikiye yardım eder.¹

O, onlara bir düziye bakıyor ve şimdi isimleri bir av'ave-yi şefkat suretinde ağızdan sıyrılıyordu..

- Hektör.. Elize.. Evlatlarım..

Gözleri kanlı, bir hal-i dehşet ve mehabetle bekçileri şöyle bir iterek, istemeden devirdi; kaplan gibi sıçrayarak yavrularına doğru atıldı; kollarını, kucağını açarak onları bağrına bastı; elim, acıklı bir tehalükle kucakladı, öptü, öptü..

Bir dakika kadar salonda tasviri muhal bir karışıklık oldu: bekçiler tehevürle kalkarak baba ile evlatlarından ibaret o rikkat-âver heyet üzerine atıldılar. Neferler yetişerek süngülerini çattılar, bu sırada Veşmeli de geniş göğsünü ileriye çıkararak o talihsiz pedere vücudunu siper etti.

Bununla beraber müttehem, gözleriyle üçüncü bir kimseyi aradı. Onu göremeyince duçar-ı dehşet olarak artık insanlıktan çıkmış bir sada ile bağırdı:

- Ya anneniz!. Anneniz nerede?

İki dil-hıraş ve müellim içkırık cevap vererek:

- Öldü!.

Diyebildi. O zaman boğazından mezbûh-âne bir hırıltı fışkırdı. Gözleri bulandı, azaları bozuldu, sendeledi ve yıldırım çarpmış gibi bekçilerin kaba ve vahşi elleri arasına düştü.. Onu sırası üzerine götürüp yatırdılar.

Reis bir va'z-i amirane ile herkesi susturdu. Sonra baridane:

- Doktoru çağırın.. Dedi. Ve çocukları teskine çalışan Veşmeli'yi tanıyınca;

- Şuna çifte laleler takın da, diline götürün, çiçekleri de hastane rahibelerine bırakın..

Dedi.

---

¹ ÇB, nr. 15, 28 Nisan 321, s 14-15

Veşmeli müsellâh bölüğün ardından muti-âne giderken ve yürek parçalayan sadalarla feryat eden zavallı yavrucakları da itip cebren götürürlerken bir cerrah muavini koşarak geldi.

Müttehimini muayene etti, nabzını aldı, parmaklarıyla vurarak göğsünü, arkasını dinledi;

- Zannederim ki, pek korkulacak bir şeyi yok.. Dedi, bayıldı.. Fakat Allah verede bir ihtikan falan olmaya.. Birkaç dakikaya kadar bunu anlarım.

Hastaya bir şişe içinde sirke ruhu koklattı, teneffüs-i sun'i tecrübe etti. Ve biçare adam ağır ağır gözlerini açtı, kaybolmuş çocuklarını nazarlarıyla aradı, yalvarırcasına:

- Bütün bunlar... Doğru mu? Mırıldandı... Nerededirler?.. Rüyamı gördüm? Reis efendi... Rica ederim size... Bir söz... Yalnız sözceğiz..

Reis dürüşt-ane sözünü kesti:

- Kararınızın tehmini sükût ile dinleyiniz, yoksa sizi hemen deliğe gönderir, siz yokken ben okuyup ilerisine geçerim.

Zavallı peder korkunç, çirkin bir şey işiteceğini düşünerek meftur ve sakit sırası üzerine cansız bir halde yıkıldı.

Reis, sol elindeki mendiliyle menzul çehresini kuruladığı halde, sağ elinde tuttuğu kâğıt üzerine yazılmış olan birçok kelimeleri tutuk sadasıyla mütâ'niyane, duraklaya duraklaya okuyordu:

“ Mahkeme şühûdun istimai üzerine: Saint Malu ahalisinden (Mariyon, Piyer Andre) nam şahsın (Roşfor) divan-ı harb-i bahriyesi tarafından korsanlık ve katl dolayısıyla idama mahkûm olduğu ve cezası emir-nâme-i reisi ile ilelebet hıdamat-ı şaakkaya tahvil suretiyle tahaffûf edildiği halde mahal-i ceza olan (Saint- Lorrant-Dö- Maruni) ye nakli üzerine firara teşebbüsle beraber muhafızların şahsi üzerine de ziyade cebr ve muamele-yi şiddet istima'li suretiyle de müttehem olması cihetiyle kabahat-i mükerrere ashabından bulunduğunu nazar-ı itibare alarak merkum (Mariyon, Piyer Andre) yi katle mahkum eder.”¹

---

¹ ÇB, nr. 16, 5 Mayıs 321, s 14-15

4

Kaptan Mariyon- Saadet-i şikeste- “Pentadin” gemisi- Gemide isyan- Katl- Alçakça iftiralar- Masumun tevkifi- Fransa’da- Katle mahkum-Fakr ve sefalet seneleri- Muço’nun delirmesi- Bir mücrimin geç itirafları- Onlara ittihak için- dûzah ve arz-ı mev’ûd

1893’de Belçikalı Fransa’da efkâr-ı umumiyeyi tehyic eden müthiş ve hafa-engiz “Dagrav” meselesi hatırlarda olsa gerektir.

Belçikalı “Leons”ve “Öjen” Dagrav kardaşlar, Kaledonya melezlerinden bir leim tarafından korsanlık ve katl cinayetiyle itham edilmişken, ancak adavet ve intikamın telkin ettiği bu vahşiyane iftira kaim olamamıştı.

Lekesiz, kusursuz, iyi kalpli, vazifelerinin esiri olan “Dagrav” biraderlerin namuslu bir maziside vardı ki bu, ithamat-ı vakıa için en parlak bir tekzib teşkil ediyordu.

Fakat birest mahkeme-yi bahriyesi heyeti, bir defa yanlış bir yola itiraf etmiş olmakla, gözlerine girercesine aleni olan bir hakikati tasdike razı olamadılar.

Suri bazı intizamsızlıkları, kusurları, mütekebbirane, müte’zımane, tarafkirane cem’ ederek bir şey dinlemek istemediler ve bu iki genci katle mahkûm eylediler.

Fakat her şeye rağmen masumiyetleri, meseleden en bi-haber olanların bile gözlerine çarpmakta olduğu cihetle icab-ı hükmü icraya cesaret edemediler.

Cezaları ilelebet ameliyat-ı şâkkaya mahkûmiyet suretiyle tahfif edildi, “Salu” adasına nakledilerek müthiş eziyetlere duçar oldular, büyüğü (Leons), cellâtlarını affederek müellim bir ihtizar içinde öldü.

Küçüğü Öjen, 1899 senesinin 24 Ağustosunda reis-i hükümet Mösyö Lube tarafından affedilerek vücudu kırık, kalbi ilelebet gayri kabil-i teselli bir halde memlekete avdet edebildi.

“Dagrav” kardaşlar yeniden bir sene sonra vâki’ olan Mariyon meselesi de bunun tamamıyla aynıdır. Bir kaç suretle hulâsaten söyleyelim.

Andre Mariyon Fransa’da nice meşhur bahriyyûn beşiği olan (Saint-Malu) şehri ahalisinden ve namuslu bir gemici ailesinden olup daha yirmi beş yaşında iken bu ismi Britanya şehrinde uzun seyr-ü sefain kaptanlarının en mümtazlarından biri oldu.

Ona hayatta her şey tebessüm ediyordu:

Kendisi genç, kuvvetli, münevver-ül fikr olmakla beraber cesur idi. Bir kalb-i âliye malikti. Yine kendi gibi bir gemici sülbünden güzel, iyi bir kızla teehhül etmişti.

Ufak bir servet sahibi olup kumanda ettiği gemiye de nısfın tasarruf ediyor ve servetinin gittikçe tezâyüd ettiğini görerek seviniyordu.

İyi bir gemici olduğu kadar mahir bir tacir olduğundan işleri süratle, hulûs ile namuskarane idare ediyordu.

Kendisi, esasen kelimenin tazammun ettiği en asil manasıyla hâris idi. Kesb-i servet etmek isterdi, ama servetin müsait olduğu bil-cümle sürur ve ezvakı ailesine bahşetmek için¹

İki sene fasıla ile iki çocukları oldu yavrular, dört batın gemici ailesinden kalma nice hatıratının yığılmış olduğu eski evi artık latif güzellikleriyle dolduruyorlardı.

Çocuklar, en sevimli bir validenin taht-ı nazaretinde büyüyorlardı, sığırlar bereketli, menfaat-bahş oluyor, işler hadd-ı layıkında, yolunda gidiyordu.

Evet, kaptan Mariyon mesuttu. Bu saadeti nagehani, dehşetli bir felaket bozdu:

Kaptan (Numea)da idi. Humulesini satmış, sabura (geminin safrası) olarak nikel almıştı; şimdi de (Belhelen) ismindeki üç direkli gulet, yük hamulesi almak üzere “Sidney” ye gitmeye hazırlanıyordu.

Bir darbe-yi rüzgâr onu yolundan çıkararak su seviyesinde bir kaya üzerine sürükledi.

Sadme o derece şiddetli oldu ki gemi yarılarak battı. Tayfeler ancak sandalları denize indirmek içine atlamak için vakit bulabildiler, geminin evrakını kurtaramadılar.

Kazazedeler orada iki gün dolaşarak açlıktan, susuzluktan ölmek derecesine geldiler. Tesadüfen oralardan geçen bir gemi bunları görüp (Numea)ya getirdi. Kaptan Mariyon büsbütün perişan olarak bir parasız kaldı.

En adi bir gemici parçasından daha fakir kaldığı halde cesaretini kaybetmedi, hiçbir zaman Fransa’ya avdeti düşünmedi.

---

¹ ÇB, nr. 17, 12 Mayıs 321, s 14-15

Kolları kuvvetli, yüreği cesaretli, irâdeti şiddetli idi: haydi iş başına! Dedi.

Tayfalık, ateşçilik etti, kumanya ambarında hizmete girdi, hamallıkta bulundu; hiçbir şey onu ürkütmedi, usandırmadı.

Kısa, merdane, muhibb-âne bir mektupla zevcesini felaketten haberdar etti. Bu, tamir edilmedikçe avdet edemeyeceğini bildirdi.

Aylarca ta'b bi- faide, sa'y-ı musirrane içinde yuvarlandı. Gayûr Britanyalının talihi artık yüz gösteriyordu.

İnci saydına gidecek gemi çıktı, bekçi kaptanlığı münhaldı. Hasta olan Kaptan bu memuriyeti ona teklif etti. Mariyon beşâşetle kabul etti.

İnci saydı seferi şuûbetli ve tehlikelidir. Lakin bazen çok güzeldir. Mariyon için seri' ve gayri ma'mul bir servete sebep olabilir.

Haydi yola!.. (Pentadin) ismindeki bir gemiye bindi.

Tayfası milel-i muhtelifeden ibaretti. Zabiti, aşçısı, miçosundan mâ-adâ altı kişi bulunuyordu. Kaptanı, Fransız tabiiyyetini kabul etmiş bir Alman zabiti, (Nik Burter)isminde dessor ve kurnaz, uzun boylu, dizman bir İngiliz aşçısı kapak miçosu (Galipu) Marsilyalı.. Demek oluyor ki gemide Fransız olarak bir o, bir de ikinci kaptan bulunuyordu. Öteki altı tayfanın hepsi de ipten kazıktan kurtulmuş takımdan Amerikalı mı, Portekizli mi, İngiliz mi, İspanyol mu ne oldukları belirsiz kimseler.¹

Zaten oralarda gemi mürettebatı intihabından pek müşkil-pesendlik etmezler. Çünkü nizam-name-yi bahri pek şiddetli olduğundan mâ-adâ geminin süvarisi yeleği sayesinde sözünü geçirebilir.

Nasıl ki bu hal yevm-i hareketten dört gün sonra "Pentadin" de de vafi' oldu. Gemi zabiti, zapt-ü rapt adap ve nizam hususunda sairilere hüsn-i misal olmak lazım gelirken ikinci kaptanla bir münazaa çıkardı.

İkinci kaptan bir emir verir zabıt bunu işitmezlikten gelerek omuzlarını kaldırıp müstehziyane güler. Kaptan yanına gider, gözlerinin içine bakarak emrini tekrar eder. Öteki:

---

¹ ÇB, nr.18, 19 Mayıs 321, s 15

- Kendin yap!

Cevabını verir.

Tayfalarda bir fısıltı, onlarda alay etmeye başlarlar. Bir dakika zayıf bulursa kaptanın nüfuzu mahvolacak.

Böyle bir mahalde isti'mal-i silaha hakkı olduğu halde tenezzül etmeyerek yumrukla mukabele eder.

İki gözü ortasına çekiç ağırlığıyla inen yumruk, alını derisini kaldırarak gözlerini kana boğarak herifi kendinden geçkin bir halde yere yıkar.

Ve serinkanlılığını hiç kaybetmeyerek onu yakasından kuşağından tutup küpeşteden yukarı kaldırır; yerle gök arasında muallâk bir halde tutarak baridane:

- Ya söz dinlersin der ya da atarım. Öteki güç hal ile hırıldayarak:
- Af edersin.. Kaptan.. Der, dinleyeceğim.

Dövülmüş bir köpek gibi yumuşayan, malubiyetini itiraf eden alçak, daha o zamandan ona öldüresiye bir kin bağlar, onu öldürmeye yemin eder.

Zaten kendi mahir bir gemici olduğundan daha o günden gemiyi zapt ve bunun için süvarisi ile ikinci kaptanı katleylemeye ve sonra taifeyi kendine bend ile biraz korsanlık etmeyi düşünür.

Hemen de hiç derecesinde hüküm olmayacak, yağma, edip içmek bol;..... keyiflerine tabi. İstedikleri zaman gemiyi oltaya vurabilirler. Miço'yu boynunu vurmakla tehdit ederek korkuturlar, bir şey söylememesi için yemin verdirirler.

Her şey hazır olur gemi (Fiji) adalarına geçtikten iki gün sonra isyan baş gösterir.

Sabahleyin ifa-yı nöbet etmiş olan kaptan sıtmayla kansızlıkla kemirilmekte olduğu cihetle gemi zabiti (Nik Porter) tarafından bila-mukavemet boğazlanır. Haydut herif, onun cesedini denize atmadan evvel şürekâ-yı cinayetinin de birer birer ona bıçak saplamasını ister. Bir sürur-i vahşiyane ile hepsi taze cesedi parçalarlar; sonra onu terk ederek miço-yu ararlar.

Cesur çocuk, giyinmiş olduğu halde yatağına uzanmış uyuyan ikinci kaptanın kamarasına kadar fare gibi sıyrılır ve titrek bir sesle:

- Aman kaptan.. Seni öldürmek istiyorlar.. Der. Sonra kanla mülemma olan güverteye çıkar. Eline bir bıçak verirler, Pörter ona kaptanın cesedini göstererek:

- Sen de batır.. Bağırır.

Muço bir vaz-ı nefret ibrazıyla bıçağı elinden fırlatır. Sefil herif uluyarak:

Çok naz istemeyiz haydi seni de suya!.

Der ve çocuğı belinden yakalayarak denize atar.

Bu sırada ikinci kaptan arka kamaradan fırlar elinde rovelerini tutarak gazaplı bir arslan gibi kükrer:

- Alçaklar!.

Sonra silahın tetiğini sıkar. Fakat hainlerden biri kurşunlarını evvelce çıkarmış olduğundan patlamaz, Horos kısık bir sesle düşer.

Yiğit Mariyon bir demir çubuk yakalayarak katillerin üzerine atılır. Bir dakika içinde üçünün kafasını kırarak yere yuvarlar.

Yedi kişiye karşı yalnız o!.. Müellem ve dehşetli bir mücadele!..¹

Baş çıkacak mı?.. Kim bilir!

Hayfa ki ayağı bir kar birikintisine rast gelerek sıyrılıp güverteye düşer. Hemen bir el çabukluğuyla onu yakalayıp azıcık bile kımıldanamayacak bir halde bağlarlar. Haydutlar:

- Suya, suya!.

Diye uluyarak önce baş kaptanı atarlar. plof!.. Oldu bitti..

Birden bire ufuk hali üzerinde, büyük bir kara duman bulutu görünür. Pürter homurdanarak:

---

¹ ÇB, nr. 19, 26 Mayıs 321, s 15-16

- Hay lanet olası! Bağırır, bir vapur; hem de beş senede bir gemi uğramayan böyle bir yerde..
- Öyle ise ikinci kaptanı da atalım da sonra kendi işimizin çaresine bakalım..
- Yok! Bilakis onu iyice tutalım.
- Niçin?
- Çünkü arkadaşlarımızı öldürdü. Kaptanın da katili odur. Hepimiz böyle diyeceğiz, böyle yemin edeceğiz değil mi?
- Bravo!.. Bağırır, onu bulduk.. Aferin Pürter..

Mariyon mütehevvir-ane redde çalışarak cevap vermek ister, ağzını tıklarlar.

Pürter alelacele sancaklarla işaret çeker:

- Gemide isyan.. Katil var.. İmdat..

İşaretler görülür. Vapur göz erecek bir noktaya gelir, İngiltere bayrağını hamil bir seline-yi harbiye bir kruvazör olduğu anlaşılır.

Yakına gelince durur ve bir zabitin taht-emrinde olarak müsella on kişiyi hamil bir sandal gönderir.

Bunlar gulete binerler, güverteye çıkar çıkmaz Pürter zabite doğru koşarak güya hiddet ve nefretle titreyen bir sesle:

- Ah efendim? Bağırır, rica ederim size, orada bağlı gördüğünüz bu melunu, bu haydudu tevkif ediniz..

Bizim geminin ikinci kaptanıdır.. Baş kaptanı öldürdükten sonra bizi de katle yürüyordu.

Maksadı gemiyi zapt etmek.. Bu cesetler kendisinin şerik cinayetleridir.. ki müdafaa ederken telef ettik..

Zabit:

- İngiliz misiniz?

Sordu.

- Evet efendim, İngiliz olmak şerefiyle müşerrefim..
- Pek iyi, bir İngiliz'in, bir gemicinin mecbur olduğu vazifeyi böylece hüsn-i ifa ettiğinizden dolayı sizi tebrik ederim..

Ve daha ziyade istitaka, istihbara lüzum görmeyerek zavallı Mariyon'u el'an vücudu bağlı, ağzı tıkalı olduğu halde kruvazör üzerine naklettiler.

Hemen zincire vururlar, bukağı korlar; guleti sefin arkasına bağlayarak (Grandüyeti)ye doğru giderler.

İki gün sonra oraya varırlar. Müttehem bir İngiliz hâkiminin yedine teslim edilerek Nik Pürter ve üç şerik cinayetiyle muvâcehe ettirilir.

Tabii bunlar vahşiyane bir gayret ve metanetle mel'unane iftiralarında ısrar ederler. İçeride başları gitmek var. Namus üzerine, sancak üzerine, İncil üzerine velhasıl istenilen her şey üzerine yemin ederler ve hâkimi iknaya muvaffak olurlar.

Mariyon nefret ve istikrah ile beyhude redde çalışır. Lekesiz ismini, şeref namus ile geçen mazisini boşuna delil olarak dermeyan eder.

Hâkim hiçbir şey dinlemek istemez. Elinde bir mücrim var, bu mücrim mehakime havale edilecek. Cinayet bir Fransız gemisi üzerinde ika' edildiği cihetle methumu Fransız mehakim-i bahriyesi mahkeme edecek.

Mariyon (Nevra)ya götürülüp müstemleke hükümetine teslim ederler. Tekrar tahkikat-istintakiye başlar..

Masum yeniden itiraz eder, yine asıl canileri daha ziyade bir şiddetle itham eyler. İfade-yi mazbutası tatbik edilerek aynı çıkar, fakat beyhude..

Bu itirazlar katiyen nafi!. Fransız hâkimi de, İngiliz hâkimi gibi haydutlar tarafından itham edilen namuskâr adamcağızın mücrimiyetine inanır.

Binaenaleyh Mariyon (Röşför) mahkeme-yi bahriyesine havale ederek Fransa'ya giden bir harb sefinesine bindirirler.

Üç ay sonra katl ve korsanlık cinayetleri dolayısıyla idama mahkûm olur¹

Mamafih bu hafa-engiz meselede o kadar nizamsızlıklar müşahede olunuyor, o kadar şüpheler, tereddütler uyanıyor, o kadar rabitasızlığa tesadüf olunuyordu ki (Dagrav) biraderlere olduğu gibi hükm-i kanunun icrasına cesaret edemediler.

Sonraları sadır olan bir emirname-yi reisi onun hayatını bağışlayıp cezasını ilelebet hıdamat- şa'akkaya mahkûmiyet suretiyle tahfif eyledi.

Biçare masum, aylarca (Re) adasında kal'a-bend olduktan sonra artık ebedi olmak üzere (Guayana) menfasına nakledilmişti.

İşte o zaman, senelerden beri maruf ve muteber olan Mariyon ailesinin mütemekkin bulunduğu Sen- Malu'de vukua gelen heyecan pek kolay anlaşılır.

Zevcenin, genç validenin ye's ve alamına, şaşkınlığına, perişanlığına gelince bunlar kuva-i beşerin takat getiremediği derecede idi.

Saadeti, muhabbeti, şeref ve şöhreti böyle fena ve ağır bir darbe ile yıkılmış olmakla mebhut, me'yus, ölgün bir halde kalmış ve bu korkunç darbenin mutlaka mevtine sebep olacağına hüküm etmişti.

Ama bu kadar müellim, zalimane bir surette paralanan zavallı kalbinin a'mâkında yine onun için sarsılmaz bir emniyet, kavi bir itimat yaşıyordu. O da mazlum-ı masumun namus ve serbestîsini iade uğrunda bezl-i gayret ve muavenet etmek emeliyle yaşamak istedi. Muvaffak olamazsa bile zararı yoktu: zevc-i mu'azzezine refakat edecek, menfasında onu muhabbetiyle tesliyeye gidecekti..

Kadın, meselenin en ince, en şübetli bir devresinde fevk-el beşer bir faaliyet ibraz etti.

Teşebbüsatını tezyid ile yeniden tahkikat talep etti; ashab-ı nüfuzdan iltimas, erbab-ı merhametten istirham eyledi; Dagrav kardeşlerin masumiyetini izhar ile sükûn bulan efkâr-ı umumiyenin tahrikine çalıştı.

Arada sırada Fransa'nın ve sair memalik-i ecnebiyyenin başlıca evrak-ı havadesine, şaid kendisine bu mesele hususunda malumat ve tafsilat verebilecek kimseler varsa ihbar-ı lütfunda bulunmalarını rica yollu notlar derc ettirdi.

---

¹ ÇB, nr.20, 6 Haziran 321, s 13-14

Hayfa ki her tarafta bir karar-ı kat'iyeye tabaiyyet edildiğini gördü, her yerde bir kayıtsızlığa tesadüf etti. Kendisine acıdılar ama muavenet etmediler.

Ba'de zamanlar geçti, elde avuçta olan da tükendi ve zaruret baş gösterdi.

Artık iki sene geçmişti; bu iki sene zarfında hiçbir taraftan bir güler yüz görmediler. Yalnız bin de bir, zevcinden, bulunduğu idare-yi zaptiyyenin vizesini havi bir mektup gelirdi ki bunda zavallı mahkûm, ale-l ekser bütün feveran-ı muhabbetine bir cereyan-ı tam vermiş olarak biçare kadını bir az oyalardı.

İşte bu sıralarda o zamana kadar pek ..... , pek kuvvetli olan küçük Hektör nasılsa şedit bir surette düşünüyordu ki bunun neticesi de pek müellim, pek süznak oldu.

Çocuk bel kemiğinin inhıraf etmesi suretiyle kambur kaldı.

Biçare validenin sanki bu musibete de duçar olması mukadderattan idi.

Üç sene oldu! Bu müddet zarfında mahkûm zevcesine, yorulmayarak çarpıştığı zulmetler içinden gayet zayıf bir ziya-yı ümit göründü.¹

4.2.1.3.1. Değerlendirme

Tefrika halinde yayınlanan metinde babaları haksız yere tutuklanan iki çocuğun ve annelerinin onu kurtarmak üzere çektikleri sıkıntılar anlatılıyor. Eğitici yönü ön plâna çıkan metinde kötülüğe karşı iyilik edilmesi roman kahramanlarının ağzından açıkça ifade ediliyor. Romanın çocuk karakterlerinden hareketle okumanın, bilgi sahibi olmanın, çalışkanlığın ve gayretin önemi vurgulanıyor. Metin sosyal yaşamla ilgili olarak, hayatta her an her şeyin olabileceği, insanın yalnız kalabileceği, buna rağmen metanetli olunması ve hayata sıkı sıkı bağlanması gerektiği mesajını vermektedir.

Metinde ayrıca kötülüğün sebebi üzerine “iyilik görememek” tespiti yapılmıştır. Bu da insanların birbirine karşı yaklaşımlarıyla ilgili bir ders niteliğindedir.

4.2.1.4. Hikâye

Ölüm ve Uyku

Almanca'dan:

---

¹ ÇB, nr. 22, 16 Haziran 321, s 14-15

Uyku ve ölüm melekleri yekdiğerine biraderane sarılmış oldukları halde dünyayı dolaşıyordu. Akşamdı.

İnsanların ikametgâhlarına uzak olmayan bir tepecik üzerine oturdular. Etrafta hazin bir sükûnet hüküm sürüyordu, güneş hâb-gâh-ı leyliyyesine çekilmiş, uzakta muzlim manzaralı ağaçlar arasından yükselen Kedi kilisesinin çanı bile susmuştu. İnsanların bu iki âlicenap lütufkârları adetleri üzere sakitane oturuyorlardı.

Nihayet gece yaklaştı, uyku meleği yosunlar arasından kalkıp elini hafifçe sallayarak gayri mer’i uyku danelerinin serpintilerini dağıttı.

Akşam rüzgârları bunları yorgun çiftçinin evine taşır ve bu küçük kedi evlerinin bütün sekencesi – esasına dayanarak giden ihtiyardan beşikteki çocuğa varıncaya kadar – tatlı uykuya dalarlar; hasta zahmetini, matemzede kederini, fakir ihtiyacatını unuttur. – Bütün gözler kapanır..

İşini bitirdikten sonra hâb-ı rahatın bu âlicenap hadimi ağır başlı biraderinin yanına oturdu.

Kendine has olan masumiyetle: “ Oh, yine sabah olduğu, güneş zerrin-i şu’aanı küçük dereciklere, şebnemli ağaç yapraklarına aksettirdiği vakit bütün bu insanlar istemeyerek benim aguşumdan ayrılacaklar, - Beni muhibbe ve latifkâr tesmiye ederek – teşekkür edeceklerdir. Kendini göstermeksizin iyilik etmek ne kadar büyük bir meserrettir! Ne kadar mes’uduz, vazifemiz ne kadar güzeldir!” dedi.

Sevimli uyku meleği böyle söylerken diğeri onu mükedderane dinliyor, ara sıra – ebedilerin ağladıkları surette – büyük koyu gözünden yaşlar akıyordu.

“Ah, diyordu. Bense senin gibi, sairlerin bâis-i mes’udiyeti olmak meserretini haiz değilim, insanlar beni düşman rahat yüzücü diye tesmiye ederler.”

“Sevgili biraderim, iyi adamlar uyandıkları zaman senin kendileri için bir dost olduğunu anlayarak müteşekkir olmayacaklar mı? Hepimiz bir pederin evlatları değil miyiz?”

Uyku meleğinin bu sözlerini işitince melek-ül mevtin gözleri parladı, iki kardeşler yekdiğerine daha muhabbetle sarıldı!..¹

---

¹ ÇB, nr. 28, 11 Agustus 321, s 14-15

4.2.1.4.1. Değerlendirme

Metinde uyku ve ölüm kişileştirilerek konuşturulmuştur. Kendini açıkça göstermeden yapılan iyiliğin büyük bir mutluluk olduğu belirtilerek, iyi insanlar için ölümün kokulacak bir şey olmadığı, uykudan farksız olduğu ifade edilmiştir. Hikâyenin eğitici yönü ön plâna çıkmaktadır.

4.2.2. ÇB'deki Çevirilerin Kaynak Edebiyatlara Göre Tasnifi

4.2.2.1. Fransız Edebiyatı

- 1) Eski Kayık, İhtiyar Kayıkçı (Şiir) (ÇB, nr. 39, 27 Teşrîn-i evvel 321, s 5-6)

4.2.2.2. Alman Edebiyatı

- 1) Ölüm ve Uyku (Hikâye) (ÇB, nr. 28, 11 Ağustos 321, s 14-15) Çev: Osman Tevfik Beyzade Mehmet Rifat

4.2.2.3. Rus Edebiyatı

- 1) Uykuda (Masal) (ÇB, nr.21, 9 Haziran 321, s 10-11) Çev: Ali Necat

4.2.2.4. Kaynak Edebiyatı Tespit Edilemeyenler

- 1) Bir Perinin Seyahati (Masal) (ÇB, nr. 16, 5 Mayıs 321, s 4) Çev: Celal Sahir
- 2) Zavallı Serseriler (Roman) (ÇB, nr. 1, 13 Kânûn-i sani 320/16 Haziran 321, s 15-16)
Yaz: Lui Bumter, Çev: A.Ulvi

4.3. MA'daki Çeviriler

4.3.1. MA'daki Çevirilerin Türlerine Göre Tasnifi

4.3.1.1. Fabl

Ezber

Altın Yumurtalı Tavuk -La Fontenden tercüme-

Tama'kârla cömerdin harcı siyân
Buna yalnız şu fukarâ mahz-ı bürhân:
Bulur bir hoş tavuk bir mert-i akfer
Ki her gün vermede beyze-i zer!
Görünce bunları bî-çare adam
Sanırım batınıdadır sâmân-ı âlem
Boğazlar hayvanı, cevfi derunun
Açar ümid-i servetle; ne dersin?
Görür kim midesinde arpa çoktur
Beni nevinden asla farkı yoktur!
Bulup mamure-i ümidi bomboş
Olur divanelik ahval-i naHoş!
Tamâkkaran-ı nasa bir hoş ibret:
Nice hahişgiran-ı cah ü servet
Görölmüştür bu son demlerde, cidden
Nisab-ı ayş ile asude dil ken ,
Olup meyyal-i hırs-ı nâ-b-hengâm
Fakir oldu hemen bir günde encâm!¹

A. N

4.3.1.1.1. Değerlendirme

---

¹ MA, c.1, nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebî-ül-evvel 1328, s 183

Metnin eğitici, ders verici yönü ön plana çıkmaktadır. Açgözlülüğün zararlı olduğu, açgözlülük yüzünden kişinin elindekini de kaybedebileceği, bu nedenle kanaatkâr olmanın önemi vurgulanmıştır.

4.3.1.2. Roman

Bir Eşegin Hatıratı

Benim küçük kârim,

Bana ne kadar hoş muamele etseniz, arkadaşlarım olan diğer eşekler hakkında büsbütün muhakkirane bahsediyorsunuz. Zaten, hatıratımı takdime en birinci sebep de bu oldu ya. Eğer yazdıklarımı tamamıyla okursanız, benim, yavrularımın ve bütün taallukatımın insanlar tarafından ne kadar haksız muamelelere duçar olduklarını göreceksiniz ve bizim ne kadar akıllı ve ne kadar iyi huylu olduğumuzu o vakit öğreneceksiniz.

Burada şunu itirafa mecburum ki, ben gençliğimde biraz haşarı idim; lakin bunun cezasını çektim ve bu nedamet sebebiyle, biraz sonrada arkadaşlarım ve efendilerimin hüsn-i teveccühünü kazandım.

Siz bu kitabı ba'de-l-mütâlâa, eminim ki: artık herkese “eşek gibi hayvan, eşek gibi cahil, eşek gibi inatçı” yerine “eşek gibi akıllı, eşek gibi âlim, eşek gibi halîm” diyeceksiniz. Ve herkes de bize ait olan bu methiyelerden memnun kalacaklardır.

Bâkî; sizden rica edeceğim şu: çocuk iken sakın bana benzememenizdir.¹

Hımâr-ı Âkıl KADİŞON

Her Çarşamba “Legal” şehrinde pazar kurularak sebze-vât, yağ, yumurta, peynir, yemiş ve diğer öte beri şeyler satılırdı. Ah, bu çarşambaların benim gibiler için nasıl bir yevm-i ceza olduğunu, bilseniz. Sizin büyük valideniz tarafından satın alınmadan evvel ben de bu cezalara giriftar olurdum. O zaman: müşkil-pesend, fena bir çiftçi kadın yanında bulunuyordum. Tasavvur ediniz ki, küçük dostum, bu kadın benim sırtıma yüklettiği sepetleri doldurmak için: ne tavuklarda yumurta, ne ineklerde süt, ne de bahçelerdeki ağaçlarda meyve bırakırdı.

---

¹ MA, c.1,nr.1, 5 Kânun-i sani 1325/ 1 Muharrem 1328, s 25

Ben güç hal ile bunları taşımaya çalışırken, bir de o gelir, üstüme çıkar beni, çiftliğe tam bir mil mesafe uzak bulunan “Legal” çarşısına kadar bî-tâb ü tüvân sürükletir. Kamçılardı. Bazen o kadar hiddetlenirdim ki.. Fakat, izhâr etmek ne mümkün!.. Bacaklarıma değnek hazır. Sahibemin kalın düğümlü kamçısını hatırıma getirdikçe hala vücudum sızlar!.

Çarşıya gideceğimizi hisseder etmez: İçimi çeker, inler, hatta efendilerimin halime acıyacaklarını ümit eder, dururdum.. Heyhat o aralık beni aramaya gelenlerin sesi işitilirdi:

“Haydi”, bakalım koca tembel, ia'lara başla! Bu ahenk ile bizi pek de eğlendirmiyorsun. Değil. Jul, haydi evladım! Kapının yanında duran tembele yaklaş annen de gelsin; ne varsa yükletsin!.. İşte! Bir yumurta sepeti, .. Bir daha... Peynirler, yağ tulumu... Şimdi sıra sebzevata geldi!.. Pekâlâ! Bize elli kuruş hâsılat verecek bir yük. Mariyet, kızım sen de bir iskemle koy ki annen üstüne otursun! Hah, oldu!.. Şimdi iş bu tembel eşeği yürütmeye kaldı. Haydi uğurlar olsun.. İşte sopa, vuruver..

- Pat! Pan...

- Pat, ne iyi; bir iki defa daha okşarsan, koşar bile.

- Pat! Pat.

Sopa, muttasıl bacaklarıma, karnıma, boynuma iniyor, ben de adeta koşuyordum; koştukça da çiftçi karı sopayı, rast gele indiriyordu. Bu kadar zulme, bu kadar haksızlığa neden müstahaktım, bilmem?

Ekseriya onu üstümden atmak için ayağımı kaydırmak isterdim. Lakin yük çok olduğundan sağa, sola sıçrar, sallanırdım; hele tekerlenme pek hoşuma giderdi. O anda bir ses bağırır: “Murdar eşek. Budala hayvan muannid, sopayı yiyince: uslanırsın!”. Sonra o kadar dövülürdüm ki şehre kadar gidecek halim kalmazdı. Oraya güç bela gelince üzerimden sepetler atılır; sahibem de beni bir sırığa bağlayarak yemek yemeye giderdi. Aç, susuz kalan ben biçareye ise bir parça kuru otlar, bir damla su bile vermezlerdi.

Lâkin bir gün, madamın âdem-i mevcudiyetinden bi'l-a istifade sebze ve otlara yaklaşarak midemi salata, lahana ile doyurmak, dilimi de ıslatmak çaresini buldum.

Ömrümde bu kadar lezzetli yemek yemedim, desem, caiz! Fakat tam son lokmayı çiğnerken, kadın gelivermesin mi? Aman Yarabbi... Sepeti boş görünce çılgılığı kopardı; gözlerimin ona pek küstahane bir memnuniyetle bakması: cinayetin faili olduğumu meydana çıkarmıştı.. Beni cevaptan aciz bırakan şetm ve tahkirini size tekrar edemeyeceğim. Hiddetlendiği zaman o kadar kaba bir tavır takınırdı ki,..

Şimdi ağzına geleni, eşek olmakla beraber beni mahcup eden sözleri nefes almadan söylüyordu. En muhki isnadatına karşı cevap olarak yalnız dudaklarımda dilimi gezdirmek ve arkamı dönmekle iktifa ettim. Bunun üzerine sopasına sarılarak beni dövmeye başladı. Sabır ve tahammülün fevkinde kalan bu dayanın tesiriyle ben de üç tekme fırlattım ki bunlardan biri muhterem madamın burnunu kırdı, diğeri elini zedeledi, üçüncüsü de karnına gelerek onu yere yuvarladı.

O anda yirmi kişi üzerime hücum ile beni dövüp sürmeye başladılar...

Kadını bilmem nereye götürdüler? Ben: bağlı bulunduğum ve üzerinde yiyecekler asılı direğin yanında uzun müddet kaldım; bir az sonra kimsenin beni arayıp, sormadığını hisseder etmez âlâ sebzevatla dolu ikinci sepeti de yiyip bitirerek, dişlerimle ipi de kopardım. Artık çiftlik yoluna aheste revş düzülümüştüm...

Yolda tesadüf ettiğim adamlar, beni böyle yapyalnız görünce mütehayyir-âne bakıyorlardı. İçlerinden biri dedi ki:

- Bak, bu eşek kayışını koparıp, kaçmış!

Bir diğeri:

- Desene, kürekten kurtulmuş. Hepsi birden gülmeye başladılar.

Bir üçüncü:

- Arkasında yük de yok!

Bir dördüncü:

- Doğru, mutlaka çiftelyi atmış!

Bir kadın:

- Bari tut da, semerin üstüne çocuğu oturtalım.

Kocası cevap verdi:

- Bu, çocukla beraber, seni de taşır. Onlara hilmiyyet mülâyemetim hakkında hüsn-i zan vermek fikriyle yavaşça köylü kadına yaklaşıp üstüme çıkması için durdum.

Herif, karısına yardım ederek: “ Eşek pek de fena huylu değil...” diyordu.

“Fena huylu” sözünü işittikçe! Kendi kendime acımamak kabil değildi! Eşeklere sû-i muâmele edilmezse, hiç fena olurlar mı? Bizi dövüp, tahkir etmedikçe: ne kızar, ne âdem-i itaat gösterir, ne de inat ederiz. Ne vakit bizi hoşnut ederlerse, iyi olur, öteki hayvanlar gibi hüsn-i hal kesb eyeriz.

El-hâsıl genç kadınla, iki yaşındaki sevimli ve beni ara sıra okşayan küçük oğlunu evlerine kadar götürdüm.

Onlar beni alıkoymak istiyorlardı. Lakin benim kalmam namuskarane bir hareket değil. Çünkü ben sahiplerime aittim. Biraz evvel madamın burnunu, parmağını kırmak, midesini harap etmekle beraber, ne zararı var, intikam da pekâlâ alındı.

Kadın, çocuğu ne derse razı oluyor, onu muttasıl şımartıyordu. Beni alıkoymalarını aklım keser kesmez, yularımdan tekrar bağlanmadan hemen sıçrayarak, dörtnala, eve geldim.

İlk önce beni, efendinin kerimesi “Mariyet” gördü:

- Ah, işte, Kadişon. Bak, ne erken geldi! Jul, gel semerini çıkaralım. Jul, sert bir seda ile:

- Hay, koca eşek, hay! Her zaman kendisiyle mi uğraşmalı. Neden tek başına geldi? Mutlaka kaçmış, pis hayvan!

Diyerek, ayağıyla bacaklarıma bir de tekme indirdi;

- Eğer, kaçtığımı iyice bilsem, sopayı temizce yersin! ¹

Geçen nüshadan ma-bad:

---

¹ MA, c.1,nr.2, 20 Kânun-i sani 1325/ 25 Muharrem 1328, s 57-58-59

Semerle, yular üzerimden çıkınca, birden bire fırlayıp koşmaya başladım. Tam çayırılığa girmiştim ki çiftlik tarafından bir alay bağrışmalar. Başımı çitten uzatarak, bakınca, ne görsem beğenirsiniz? Çiftçi kadını getirmiyorlar mı? Meğer feryatları çocuklar koparıyormuş... Kulaklarımın olanca kuvvetiyle dinledim, Jul babasına diyordu: ki

- Babacığım, arabacının kırbacını alayım da şu eşeği ağaca bağlayarak, yere serilinceye kadar döveyim..

- Hadi, evladım; hadi.. Fakat. Dikkat et, sonra öldürürsün, ha!.. Bu aralık bir de eşekten oluruz.. Zaten artık satacağım..”

Hem bu sözler, hem de “Jul”un ahıra doğru koşması beni baştan ayağa kadar titretti. Tereddütte mahal yok!. Efendilerimin kaybedecekleri parayı artık düşünmeden tarla ile aramızı ayıran çite doğru sıçradım ve birkaç ağaç dalı kırarak öbür tarafa atlamaya muvaffak oldum.. Oh.. artık koşuyor, arkamdan takip ediyorlar vehmiyle bila fasıla koşuyordum.. Nihayet, yorgunluktan mecalim kalmadı... Kulakları diktim: Etrafı dinliyordum... Hiç ses yok! Bir küçük tepeye çıkıp bakındımsa da kimseyi göremedim bu bed ahlak çiftçilerden yakamı kurtardığıma o kadar seviniyordum ki..

Fakat şimdi ne yapacağım? Eğer köyde kalsam mutlaka beni tanıyacaktılar, tekrar yakalatıp çiftliğe götüreceklerdi. Ne yapmalı? Nereye gitmeli?

Yapayalnız, sefil halim beni müteessir etti. Gözlerim yaşardı; lakin biraz sonra etrafıma bakınca, gayet latif bir orman kenarında bulunduğumu görmeyeyim mi?

- Ne saadet., diye bağırdım, artık burada taze ot, saf su... İki, üç gün nasıl olsa geçer.. Daha olmazsa başka bir ormana, çiftlikten mümkün olduğu kadar uzağa giderim..

Ormana girerek, taze otları kemal-i iştiâ ile koparıp, sonrada şâir- âne bir pınardan su içtim, ve akşam olurken koca bir çam ağacının altına uzanarak ertesi sabaha kadar sâkit-âne uykuya daldım.

Takip

Ertesi gün, güzelce yiyip, içtikten sonra saadet halimi düşünüyör, ve “ - İşte artık kurtuldum ya.. Beni bir daha kabil değil bulamayacaklar, iki gün istirahati müteakip daha uzaklara giderim.” diyordum.

Bu düşüncelerimi bitirir bitirmez, uzaktan bir köpek havlamasıdır, koptu. Ses, birden bire de ikileşti aman yarabbi, bir sürü köpek hırlayarak ilerliyordu..

Biraz endişe-nak, bir az lerze-nak yavaşça kalkıp, sabahleyin nişan koyduğum dere kenarına kadar gittim. Tam suyun içine girerken, Jul’ün, köpeklere:

“ - Haydi, haydi, iyi arayınız. Bu alçak eşeği mutlaka bulup, ısırması.. Derisini, bacaklarını paralamalı.. Sonra da kamçı sırası benim..”

Diye seslendiğini işitmeyeyim mi? Az kaldı korkumdan düşüp, bayılacaktım..

Beni takip edecekleri fikri zihnime gelince izimi kaybeylemek için iki tarafı gayet sık çalılarla muhât dereye doğru koştum.

Bir müddet bila tavakkuf, yürüdükten sonra yaramaz “Jul”ile, köpek sesleri tedricen uzaklaştılar..

Su içmek, biraz çalı çırpı yemek üzere nefes nefese durduğum vakit bacaklarım adeta donmuştu. Fakat dereden çıkmak ne mümkün! Köpekler belki ayak izlerimi koklaya koklaya beni bulurlar..

Ba’de-l-istirahat, daima nehrin kenarını takiben ormandan koşa koşa çıkmaya muvaffak oldum. Şimdi elli tane kadar inek otlayan bir çayıra girmiştim.

Meranın bir tarafında güneşe uzandım. Gel keyfim gel.. İneklerin bana dikkat bile etmemeleri istediğim gibi otlamama pek müsaitti!¹

Akşamüstü iki adam çayırılığa girdi. Bunlardan ihtiyarcası, diğerine birader diyordu. Bu gece hayvanları içeri alalım çünkü ormanda kurt varmış, diyorlar.

- Kurt mu? Bu budalalığı kim söylüyor?

- “Legal” kasabahılar. “He”lerin çiftliğindeki eşek de birkaç gündür ortadan kaybolmuş. Yaralandığına şüphe yok.

---

¹ MA, c.1,nr.3, 5 Şubat 1325/ 7 Sefer 1328, s 92-93

- Adam sen de... Bırak şunu. Bu çiftliğin sahiplerini bilmez misin? Eşeklerini döve döve öldürmüşlerdir.
- Öyle ise niçin kurt yedi diyorlar?
- Kendi öldürdükleri anlaşılmasın diye.
- Ne olursa olsun, yine biz ihtiyaten inekleri içeri alalım.
- Nasıl istersen, öyle yap, ben ne peki derim, ne hayır.

Ben bulunduğum yerden. - Görüleceğim korkusuyla - kımıldanmıyordum bile. Bereket versin. Otlar vücudumu saklıyordu; ineklerde bulunduğum yerden epeyce uzaktalardı; bir az sonra hepsi birden tahta perdeden geçerek çiftliğe saptılar.

Bahsettikleri eşek “ben” olduğum için kurtlardan korkmadım. Bundan başka geceyi geçirdiğim ormanda kurda benzer bir şey de çıkmadı.

Şimdi, hazm-ı taâm için uyku lazım idi. Haydi, uykuya...

Sabahleyin, gözlerimi açarken, önlerinde de iki köpekle, inekler çayırılığa giriyordu.

Onlara bakarken, köpeklerden biri beni görüp de haykırmaya başlamasın mı? Hayallah müstehakını vere! Ne yapmalı, nasıl kurtulmalı? Hemen fırlayarak tahta perdeden atladım. Geride iki herif köpekleri çağırıyordu.

Artık ben de ismini bilmediğim bir ormana dalmış, âheste reviş bey gibi yürüyordum.

Ohh... Çiftlikten tam on fersah uzakta bulunmak: edebiyen halâs olmakla müterâdifti. Bundan sonra nereye gitsem, beni kimse tanımaz ve soracak olanlara efendilerimin salıverdiklerini söylesem, herkes inanacaktı:

3

Yeni Efendilerim

Tam bir ay ormanda kemâl-i huzur ve sükûnetle vakit geçirdim. Bazen canım sıkılırdı; fakat bedbaht yaşamaya, yalnız yaşamak elbette tercih olunur.. Günler geçtikçe teessürüm artıyordu; çünkü mevsim kışa dönüyor, otlar kuruyor, yapraklar sararıp dökülmeye, sular buz tutmaya, başlıyordu..

Eyvah, eyvah.. Bu yaş toprak üzerinde nasıl barınmalı? Eğer burada kalırsam, hiç şüphe yok ki, soğuktan, susuzluktan ölürüm, nereye gitmeli? Beni kim kabul edecek?

Düşüne düşün, nihayet kendime bir melce' bulmak çaresini tasavvurla ormandan çıkararak ormana pek karib bir küçük köye doğruldum. İleride mini mini, sevimli bir kulübe gözüme ilişti; kapısının önünde de bir ihtiyar kadın oturmuş, iplik büküyordu. Onun tavr-ı mahzunu nazar-i teessürümü celbetti. Hemen yaklaşarak başımı omzuna dayadım. Kadıncağız bir feryattır, kopardı. Ve derhal iskemlesinden fırlayarak, korkmuş bir halde üstüme atıldı. Ben hiç kıvıldmaksızın ona tatlı, istirhamkâr bakıyordum.

Bir az sonra, - Zavallı hayvan!- dedi; - halinden iyi huylu olduğu anlaşılıyor. Eğer sahibin yoksa ben seni geçen gün ölen biçare (Garizon)umun yerine koyayım. Bu suretle yine eskisi gibi sebzevat satarak seninle geçinir giderdim...

- Ve içini çekerek ilave etti. - Lakin ihtimal ki bir sahibin çıkar...

Bu aralık evin içinden latif bir ses geldi:

- Orada kim var? Büyükanne !..

- Hiç yavrum; kovmaya kıyamadığım bir eşek. Kendi kendine geldi, başını omzuma dayadı..

- Ay ben de göreyim ben de..

O anda kapının eşiğine altı yedi yaşında bir çocuk çıktı. Üstü başı fakirane fakat temizdi. Bana mütecessis ve korkak bir nazarla bakarak:¹

- Onu ben de okşayayım mı? Seveyim mi? Büyükanne... Dedi.

- Okşa yavrum.. Fakat dikkat et ki, seni ısırmasın.

Küçük kolunu uzattı, evvela sol bacağı, sonra da sağ bacağı atıp üstüme sıçradı.

Ben onu korkutmamak için hareket etmiyordum, yalnız başımı çevirerek eline dilimi dokundurdu.

Jorje

---

¹ MA, c.1,nr.4, 20 Şubat 1325/ 22 Sefer 1328, s 125-126

Büyükanne, büyükanne!... Bak zavallı eşek ne kadar iyi huylu, elimi yalıyor!.

Büyükannesi

Böyle yapıyorsunuz buralarda dolaşması bana biraz garip geliyor; ama bakalım... Haydi, Jorje, kasabadaki otele kadar git de sor: Bu eşeğin sahibi orada mı, değil mi?

Jorje

Eşeği de götürüyüm mi, anne?

Büyükannesi

O senin arkandan gelmiyor bırak, nereye giderse gitsin...

Jorje koşarak uzaklaşmaya başladı. Ben de takip ettim! O arkasından geldiğimi görünce hemen geri dönerek boynuma sarıldı. “Güzel eşek, eğer arkamdan geleceksen beni de arkana al da beraber gidelim..” dedi. Ve sırtıma çıkınca “deh, deh” lere başladı.

Artık dört nala gidiyordum.. Jorje sevincinden katlıyordu. Nihayet, otele geldik, ben hemen durdum, çocuk da yere atladı.

Otelci kapıdan:

- Ne istiyorsun, oğlum?.. Diye sordu.
- Mösyö dü Val bu eşek acaba müşterilerinizden birinin mi?

Mösyö dü Val bana doğru gülerek müdekkik-âne baktı.

- Hayır, ne bizim, ne de tanıdıklarımın daha ileriye sor..

Jorje tekrar üzerime çıktı; şimdi kapı kapı geziyorduk. Fakat elhamdülillah hiç kimse beni tanımadı. Nihayet döne, dolaşa yine kulübenin önünde iplik büken büyük validenin yanına geldik.

Jorje

Büyükanne eşek kimsenin değil. Şimdi ne yapacağız? Hele beni hiç bırakmak istemiyor. Biri dokunur dokunmaz bana kaçıyor.

Büyükannesi

Onu gece yarıları dışarıda bırakmak olmaz. Oğlum; haydi ahıra götür de önüne bir parça kuru ota, su, koy. Yarın çarşıya götürürüz, bakalım belki sahibi orada bulunur.

Jorje

Ya, eğer bulamazsak, büyükanne?

Büyükannesi

Ne, o zaman tellâl çıkıncaya kadar muhafaza ederiz. Kış günü zavallı hayvancığı sokaklara bırakıvermek hiç olur mu? Ya çalarlar yahut da açlıktan ölür.

Jorje bana yiyecek içecek verdikten sonra da sırtımı okşayarak çıktı. Kapıyı kaparken şu sözleri söylediğini işittim.

“Ah keşke sahibi çıkmasa da bizde kalsa!” ertesi gün Jorje beni doyurdu ve boynuma da bir yular takarak kapının önüne çıkardı. Bu aralık ihtiyar kadın üzerime hafif bir semerle beraber küçük bir sebzevat sepeti yerleştiriyordu.

Hâsılı uzatmayalım: çarşıya gittik onları satıp yine eve geldik.

Ben onların yanında tam dört sene pek mesut halde yaşadım. Kimseye fenalığım dokunmaz her gün işlerimi görürdüm. Onlarda beni hiç yormazlar, aç bırakmazlardı. Zaten oburluk âdetim değildir.

Sevmediğim günlerden biri: inşallah büyük annenin beni civar şatolardan birine ara sıra kira ile vermesiydi. O çocukların yaramazlığını söyleye söyleye bitiremem.

Bakınız bir gün başımıza ne geldi:

4

Köprü

Altı eşek avluda sıralanmış; kendimi beğenmek gibi olmasın ama içlerinden en güzeli, en kuvvetlisi ben idim. Üç kız çocuğu hepimize yulaf ikram ettiler. Ben bir taraftan hem onu yiyor, hem de çocukların lakırdısını dinliyordum.

Şarl

Haydi, arkadaşlar, eşeklerimizi seçelim ben şuna bineceğim.¹

Beş çocuk birden:

- Sen, zaten her zaman güzelini alırsın. Olmaz. Piyango çekeceğiz: kime düşerse, bahtına:

Diye bağıştılar.

Şarl

Piyango nasıl çekilecek? Eşekleri bir torbaya mı koyacağız?!

Antoan

Ah, ah,ah.. Sonra biz onlardan eşek oluruz. Bir, iki, üç, dört diye numaralar yazar, koruz: herkes çeker, hakkına razı olur.

Hepsi - Pekâlâ, pekâlâ, haydi Ernest, sen kâğıtlara numaraları yazarken biz de eşeklerin üzerine yazarız.

Kendine kendime: - Bu çocuklar benden de ahmak! Dedim, eğer bir eşek kadar akılları olsa böyle sırtımıza numara yazmaya çalışacaklarına duvar boyunca hepimizi dizerler, tabii birinci numara ilk durana aittir.

Bu esnada Antuan koca bir kömür parçasıyla sağrıma müthiş bir “1” yazdı ve sonra öteki refikime geçti. Ben şu muvaffakiyyetinin beyhudeliğini kendisine göstermek fikriyle silkiniverince kömür tozundan mürekkeb “1”den eser kalmadı. Zavallı çocuk söylene söylene baştan yazarken, bu seferde arkadaşım silkinmesin mi? Haydi, numara “2” de silindi. Antuan artık hiddetlenmişti. Ötekiler gülerек eğleniyorlardı. Ben yavaşça arkadaşlara işaret ettim: hiç birimiz kıılmadık, o da muvaffak oldu. Nihayet Ernest mendilindeki numaraları açıp da herkes bakarken benim bir işaretim üzerine tekrar bütün eşekler kıılmadan mı? Şimdi ne kömürlerden, ne de numaralardan eser kalmıştı! Haydi, bakalım, tekrar... Bu defa çocukların hepsi hiddetlenmişti Şarl gülmeden katılıyor. Ernest, Alber, Karolin, Sésil ve Luyiz ayaklarını yere vuran Antuan’a bağıryorlardı. Bu gürültü, en sonunda onların babalarını, validelerini

---

¹ MA, c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül- evvel 1328, s 154-155

yerinden kaldırmıştı. Meseleyi anlatır anlatmaz, hamdolsun, içlerinden biri bizi duvar boyunca sıralamayı hatırlayarak, sonra numaraları çocuklara çektirdi.

Ernest haykırdı.

- Bir!... Bu, ben idim.

Sesil - iki!

Antuan -üç! Ve ilaahir

Şarl

Şimdi gidelim... Ben birinci olarak yola çıkacağım.

Ernest

Bak ben seni geçer miyim geçemez miyim?

Şarl, eşeğine dürtünce dörtnala ile ilerlemişti. Ben de kırbacının tadını tatmadan fırladım. Bu gidişle Şarl'i muhakkak geçecektik: Ernest mesrûr, Şarl pür gazab! Nihayet geçtik.¹

Hem ben hiç değneğe falana hacet bırakmadan rüzgâr gibi uçuyordum, ötekiler arkamızdan bağıyorlardı:

- Yaşasın, bir numaralı eşek, peynir gibi gidiyor....

İzzet-i nefsim bana cesaret-bahş oluyordu; koşa koşa bir köprüye geldik: ben hemen durdum çünkü köprünün orta tahtası çürümüşü; Ernest'le beraber suya düşmek hoşta gider mi ya? Geri dönmek istiyordum; fakat çocuk dinlemiyor ki... Muttasıl:

- Deh, ha... Deh, ha... Haydi köprüye! Diyordu.

Israr ettim; kırbaç şakladı; lakin daima geriliyordum.

- Vay, inatçı eşek... Vay...Sen köprüyü geçmeyecek misin?!

Uzatmayalım efendim. Dayaklara rağmen yine dediğimi yaptım. Ötekilerin arasına sokuldum.

---

¹ MA, c.1,nr.6, 5 25 Mart 1326/ 25 Rebî-ül-evvel 1328, s 188-189

Karolin

Niye eşğini dövüyorsun, Ernest? İçimizde onun kadar iyisi var mı?! Hepimizi geçiyor.

Ernest

Yine mi dövüyorum! Çünkü inat ediyor köprüyü geçmiyor... Geri dönüyor.

Karolin

Ne zarar var. Yalnız da ondan, bak şimdi hep birden nasıl geçecek...

Kendi kendine - Hay; biçareler; hepsi nehre düşecekler de haberleri yok. Tehlike mevcut olduğunu onlara göstermeliyim... Diyordum.

Hemen olanca kuvvetimle koşmaya başladım. Ernest memnuniyetinden haykırıyor, çocuklar sevinçlerinden katılıyorlardı.

Fakat köprüye gelir gelmez, birden bire duruşum, Ernest'i, korktuğuma zâhib ederek, şaşırttı. Benim heyecanlı tavrım şimdi onu da korkutmaya başlamıştı. Budala önündeki çürük tahtayı görmüyordu! Biraz sonra ötekilerde yetişip Ernest'in beni geçirtmek, benim de geçmemek için olan inadımı seyre daldılar. Nihayet hepsi eşeklerinden indi; hepsi arkama gelip beni itmeye çalıştılar. Hareket eder miyim,ya!?..

Şarl, "Kuyruğundan çekin, zaten ben eşekleri bilirim. Geriletmek istesek mutlaka ilerler." dedi.

Kuyruğumu tutup çekmek isterlerken ben çifte ile müdafaa ediyordum; sırtıma hepsi kamçılar şaklattıkları halde bile yine kımıldanmıyordum.

Bu sefer Şarl, " Dur, Ernest, bak ben geçeyim de gör. Sonra ötekiler de benim arkamdan gelir." dedi ve ilerledi.

İçimden: "Pekâlâ; dedim. Mademki boğulmak istiyor, boğulsun. Ben kurtarmak için elimden gelen gayreti sarf ettim."

Eşği çürük tahtaya basar, basmaz.. Gümbürrrr.. Haydi. İki birden suya.. Arkadaşım için tehlike yoktu. Çünkü rüfekası yüzmek biliyor; lâkin öte tarafta Şarl çırpınıyor. Kendini bir türlü kurtaramıyor ve " Bir sırk! Bir sırk!" diyordu.

Çocuklar hep birden etrafa koşuştular. Hele şükür, Karolin bir uzun sırık bulup getirdi, Şarl'a uzattı. Ötekilerde geldiler, ve zavallıyı güç halle çeke çeke kurtardılar..

Çocuk başından ayağına kadar sırsıklam ıslanmıştı: Bu acınacak tavrına karşı kahkahalar çınılıyordu. En sonunda tekrar eşeklere binilerek esvâb değiştirmek üzere geri dönüldü.

Eve gelince bütün yaramazlarını kucaklıyorlar, boynuma sarılıyorlar, dirayet ve zekâma takdir-hân oluyorlardı.

Biraz sonra, en başta ben olmak üzere tekrar evden uzaklaştık.

5

Mezarlık

Şatoya bir mil mesafede kâin mezarlığa yavaş yavaş yaklaşıyorduk. Karolin : “Buradan geçmeyelim. Ormana sapalım” dedi.

Sesil - Niçin? Diye sordu.

Karolin

Ben mezarlıkları sevmiyorum da, ondan.

Sesil (müstehziyane)

Neden sevmiyorsun? Orada kalmadan korkuyor musun?

Karolin

Hayır; oraya gömülen zavallı insanları düşündükçe mahzun oluyordum da..

Çocuklar onunla eğlenerek mezarlığın duvarı kenarından geçmek üzere iken Karolin ansızın eşeğinden inip parmaklığa doğru koştu, ötekiler “Nereye gidiyorsun”? Diye bağırıyorlardı.

Kız cevap vermedi. Hemen kapıyı iterek içeri girdi, etrafına göz gezdirdikten sonra daha yeni örtülmüş bir kabre doğruldu.

Ernest, onu pür telaş-ı takip etmişti. Yanına geldiği zaman Karolin üç yaşında kadar bir çocuğu kaldırmakla meşguldü. O, bunun ağlamasını, geçerken işitmişti.

- “Ne oldu? Neye ağlıyorsun?” fakir çocuk hıçkırıyor, bir türlü cevap veremiyordu.

Karolin

Buraya yapıyınız niçin geldin, yavrum?

Çocuk (hıçkırarak)

Beni buraya bıraktılar.. Karnım aç.

Karolin

Kim bıraktı?

Çocuk (hıçkırarak)

Siyah esvablı adamlar...Karnım aç..

Karolin

Haydi, Ernest, git de bizim yiyeceklerimizden getir.. Şuna verelim. Yedikten sonra bize niçin buraya geldiğini elbette söyler Ernest sepeti bulmaya gitti. Bu aralık Karolin de çocuğu teselli ediyordu. Bir müddet akabinde Ernest bütün arkadaşlarıyla gelmişti. Çocuğa ekmek, et verdiler. Zavallı yedikçe, gözyaşları da dinliyordu. Karolin niçin burada yattığını sorunca:

Çocuk

Buraya büyükannemi getirdiler. Gelsin diye bekliyorum.

Karolin

Baban nerede?¹

Çocuk

Bilmiyorum.. Ben onu hiç bilmiyorum.

---

¹ MA, c.1,nr.7, 8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhır 1328, s 218-219

Karolin

Ya annen?

Çocuk

Onu da bilmiyorum.. Siyah esvablı adamlar bir gün onu da götördüler.

Karolin

Ey, sana kim bakıyor?

Çocuk

Hiç kimse bakmıyor.

Karolin

Sana yiyecek veren de mi yok?

Çocuk

Hayır.. Ben süt emerim.

Karolin

Sütninen, nerede!

Çocuk

Şuradan aşağıda, bir evde.

Karolin

O şimdi ne yapıyor?

Çocuk

Yürüyor, otluyor..

- Bu söz üzerine bütün çocuklar kemal-i hayretle bakiştılar..

Sesil, (yavaşça) “Acaba deli mi olmuş.” dedi.

Antoan

Bu çocuk, küçük de, onun için ne söylediğini bilmiyor..

Karolin

Seni niçin o, buraya kucağına alıp getirmedir.

Çocuk

Ah, onun kolları yok ki...

Çocukların hayreti büsbütün arttı.

Karolin

O halde, seni nasıl taşıyor?!

Çocuk

Ben onun üzerine binirim.

Karolin

Sen onunla yatmaz mısın?

Çocuk (gülerek)

Hiç olur mu? Sonra benim bir yerimi acıtır..

Karolin

Ey, o nerede yatıyor?. Yatağı yok mu?

Çocuk

Var, ama, ottan..

Ernest

Haydi, söyleyelim de bizi süt ninesinin yanına götürsün.. O vakit ne dediğini anlarız..

Antoan

Vah, ben hiçbir şey anlamıyorum..

Karolin

Bizi evine götürür müsün?

Çocuk

Peki.. Ama yalnız gitmem... Siyah esvaplı adamlardan korkarım..

Karolin

Hepimiz, hepimiz gideriz... Yalnız sen bize yolu göster.

Karolin hemen eşeğinin üzerine çıkarak küçük çocuğu da dizlerine oturttu. O daima yolu gösteriyordu: Beş dakika sonra, dün gece ölüp, bu sabah gömülen “Tibu anne” nin kulübesine girdik. Çocuk eve koşup : “Sütmine! Sütmine! Diye haykırdı. O anda ahır gibi bir yerden bir keçi sıçrayarak çocuğun yanına geldi, şetaretini izhar için yaltaklanmaya başladı. Küçük de onu kucaklıyordu. Sonra: “Haydi, nine! Süt emeyim..”¹

Dedi ve yere uzanarak, sanki deminden hiç yememiş gibi kemal-i iştaha ile keçinin memesini emmeğe koyuldu...

Ernest

İşte sütmine, şimdi anlaşıldı ama, bu çocuğu ne yapacağız?.

Antuan

Ne yapalım, hiç.. Keçisiyle bırakalım..

Çocuklar bu söze hep birden gücendiler..

Karolin

Böyle yapmak bizim için ayıp değil mi? Bakılmadıkça bir az sonra, bu zavallı da ölür..

Antuan

Öyle ise, ne yapmalı? Sen evine götürür müsün?

Karolin

Götürürüm. Ya.. Anneme, onu kabul etmesini yalvarınca, biz de kalır.. Bizim kardeşimiz olur..

---

¹ MA, c.1,nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhır 1328, s 250-251

Antuan

Haydi, haydi, artık benim canım sıkıldı.. Gidelim..

Karolin

Pekâlâ, gidiniz. Ernest bana refakat etmek lütfünde bulunur. Siz dört kişisiniz. Ernest'le ben içinizde bulunmazsak, pek o kadar eksiklik olmaz..

Antuan

Doğru söylüyor.. Haydi, arkadaşlar, eşeklere...

Karolin'le Ernest'i bırakarak hepsi birden uzaklaştılar.

Karolin

Gördün mü, Ernest! Mezarlığın yanından geçmemiz ne kadar iyi oldu.. Eğer geçmeseydik bu biçarenin sesini, ağlamasını işitemeyecektik. O da o zaman sabahlara kadar soğuktan,rutubetten hasta olacaktı..

Ernest benim sırtıma çıktı. Mümkün olduğu kadar süratle şatoya gideceğimizi mutad olan ferasetimle intikal ederek, dörtlüye sıçradı. Karolin bizi takip ediyordu. Yol yarım saat sürmedi bile, evvela şatodakiler bizim böyle erkenden avdetimizi görünce korktular; fakat Karolin macerayı anlattı. Annesi ne yapacağını şaşırılmışken, bekçinin karısı çocuğu büyütmesine müsaade etmelerini rica eyledi. Onun da bu yaşta bir oğlu vardı. Karolin'in validesi bu istirhamı derhal kabul eylemişti. Köyden çocuk tahkik edildi: pederi bir sene validesi de altı ay evvel vefat etmiş. Çocuk tamakâr, fena bir büyük validenin eline kalmış, o da işte dün ölmüş.. Çocuğu hiç kimse düşünmemiş.. İhtiyar kadının malları olduğu için Biks o kadar da fakir değilmiş..

Onu sütüyle büyüten keçiyi getirttiler..

Ben hemen onun ismini öğrendim: Jan Tibu, hayvanlara ilişmiyor; bunun için kalbi güzel, beni seviyor; demek ki aklı var.

6

İhtifâ-gâh

Evvelce de arz ettiğim gibi ben pek bahtiyardım; lâkin eyvah ki saadetim çok sürmedi: Jorz'un pederi askerdi. İkmal-i vazife edip de¹

köye avdet edince yüzbaşının vefat ederken kendisine verdiği parayla “Mame” de bir ev satın alarak küçük oğluyla, büyük annesini oraya götürdü ve beni de yanımızdaki ufacık çiftlikli komşumuza sattı. Ben ihtiyar hatunla mini mini efendim Jurje’yi kaybettiğimden dolayı o kadar mahzundum ki; onlardan şimdiye kadar hakk-ı acizanemde hiçbir fenalık görmemiştim; bu iyiliğe karşı ben de daima vazifemi hüsn-i ifa eylerdim.

Yeni sahibime pek de fena huylu, diyemem ama adamcağız da herkesi, evet ben de dâhil olduğum halde herkesi muttasıl çalıştırmak merakı vardı! Her gün bana bir küçük araba bağlar: toprakları gübreleri, sebzeleri, odunları taşıtır.. Ne, buna can mı dayanır.. İnsan, ölür, bayılır... Nihayet, yavaş yavaş tembelliğin yolunu tuttum; böyle akşama kadar bağlı durmaya ben hiç alışmamıştım.. Bu ne, bu! Hele Pazar kurulduğu günler.. Sırtıma o kadar yükletir, o kadar yükletirdi ki, sormayın.. Gerçi yolda dayak atmazdı; keşke aç bırakmasaydı da atsaydı.. Ah, bilerseniz sabahtan, ta ikindiye kadar hiçbir şey yemeden durmanın acısını takdir etseniz hava sıcak, sıkıntılı oldu mu harareten adeta cayır cayır yanardım.. Para eder mi ya.. Her şey satılacak, efendi kesesini dolduracak, arkadaşlarına “Allah’a ısmarladık.. Güle güle!” diyecek, neden sonra gönlü olup da bana bir damla su tattıracak...

Böyle olunca tabii ben de tebdil-i meslek ederim.. Dostlukla muamele olunmazsa, her zaman çektiğim eziyetlerle mukabele etmeye hazırlanırım..

İşte bakın bir gün ne düşündüm: göreceksiniz ki eşekler, hakikaten eşek değildir; fakat aynı zamanda da ahlakımın nasıl bozulduğunu öğreneceksiniz...

Çarşı günleri, çiftlikte mu’tadin hilafına, erken kalkılarak sebzevatlar toplanır, yağ dövülür, yumurtalar alınır. Ben yazın, ev içleri sıcak olduğu için dışarıda, çayırda yatıyor ve hep bu hazırlıkları uzaktan işiterek sabahleyin saat onda mutlaka gelip beni arayacaklarını biliyordum... Öncede, dedim ya bu pazar günleri beni pek sıkır, yorar.. Lâkin bir aralık çayırda, kütüklerle, çalılarla, çırpırlarla, dikenli bir hendeğin mevcudiyeti gözüme ilişti: kendimi burada tam azîmet sırasında pekâlâ saklayabilirdim.

---

¹ MA, c.1,nr.9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 281-282

İşte bir çarşı günü sabahleyin çiftlik adamlarının gelip, gittiklerini görür görmez yavaşça hendeğe inerek, seçilmem kâbil olamayacak kadar iyi gizlendim. Derken, efendim, tam orada, dikenler içinde bî- hareket durup dururken küçük çocuğun beni çağırarak, öteye beriye koştuğunu, arandığını hissetmeyeyim mi!.. Zavallı bağırdı, bağırdı... Sonra çiftliğe döndü. Mutlaka gidip çiftçiye benim kaybolduğumu söyleyecekti.. Beş dakika akabinde herifin sesi karısını çağırıyordu.

Daha sonra bütün çiftlik halkı beni aramaya çıktılar..

İşlerinden biri: “ – Mutlaka çit tarafına gitmiştir.” diyor; bir diğeri:

- Nereden geçtiğini tahmin edersin? Hiçbir yerde kaçacak yol yok! Diye cevap veriyor.. Çiftçi de:

- Şüphesiz kapıyı açık bıraktılar.. Haydi, oğullar tarlalara koşunuz... Pek uzakta değildir; çabuk, çabuk, getirin.. Vakit geçiyor.... Bu malum.. Pazara geç yetişmek olur mu, hiç.. Diye söyleniyordu..

Hepsi tarlalara, ormanlara saptılar.. Hem koşuyorlar, hem de beni çağırıyorlardı; ben de saklandığım yerde bu hale kıs kıs güliyordum. Biraz sonra bîçare adamlar ter içinde nefes nefese geldiler; tam aramaya çıkalı bir saat olmuştu.

Şimdi efendi benim çalındığıma yeminler ediyordu: bu sefer arabaya beygirlerden birini bağladı. Ve pek müteessir çiftlikten ayrıldı herkesin işine gittiğini görünce ben kemal-i ihtiyatla başımı hendekten çıkararak etrafıma bakındım, ve yalnız olduğumu anlar anlamaz o sıkıntılı yerden büsbütün çıkıp kendimin nerde olduğumu bildirmemek için çayırın ta öbür ucuna koştum, ve bütün kuvvetimle anırmaya koyuldum..

Bu gürültüye bütün çiftliktekiler koşuşmuştu. Çoban:¹

“Hay, Allah.. İşte geldi.” diye haykırdı.

Hanım:

- Nereden geldi? Diye meraklı meraklı sordu; arabacı da:

- Nereden gittiyse oradan.. Diye cevap verdi.

---

¹ MA, c.1,nr.10, 20 Mayıs 1326/ 8 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 312-313

Çarşığı atlatmaktan mütevellit sevinçle onlara doğru koşuyordum. Beni pek iyi kabul ettiler, sırtımı okşadılar, beni çalanların ellerinden kaçıp kurtulduğumu (!?) anlayarak sadakatimi tebrik ettiler; ben bu kadar iltifattan mahcup kalmıştım; çünkü bastonla okşanacağı mı zannediyordum. Artık beni kemal-i rahatla otlamaya bıraktılar.. Oh: o kadar mesut bir gün geçirdim ki.. Duyma gitsin. Fakat, vicdanım, efendilerimi aldattığımdan dolayı beni muazzeb ediyordu..

Çiftçi gelip de, benim avdetimi anlayınca pek memnun, aynı zamanda da pek mütehayyir kaldı. Ve ertesi gün çiftliğin tek mil etrafını dolaşarak en küçük deliğe kadar kapadı.

“ - Bakalım, yine kaçacak yer bulacak mı?! Buralardan kedi bile geçemez!” diye söyleniyordu. Hafta, sakın cereyan etti. Artık bizim vakıa unutulmuştu bile; lâkin çarşı günü gelince yine ben eski huyumu ele alarak bu, beni pek yoran, pek canımı sıkan hendeğe tekrar saklandım. Geçen defaki gibi yine uzun uzun aranıldım; bu gaybubetime Onlarca şaşmamak mümkün değildi. Mutlaka mahir bir hırsızın beni çitten atlatarak, savuştuğu zannolunurdu.

Efendim, mahzunane: “ - Artık, bu sefer ebediyen elimize geçmez. Zaten kaçıp kurtulsa bile, içeri girecek delik bırakmadım ki. Gelsin..” diye içini çekerek gitti. Bugün de arabaya at koşuldu. Herkes gidince ben geçen haftaki gibi yavaş yavaş saklandığım yerden çıktım ise de avdetimi ia’larla tebşir etmek ihtiyatsızlığında bulundum.

Herkes beni çayırdaki sakitane otlar, görür görmez hele efendim geldiğimi işitir işitmez benden biraz şüphelendiklerini hisseder gibi oldum; çünkü bu sefer kimse gelip de beni tebrik etmemişti; bilakis emniyetsiz bir nazarla bakıyorlar ve gizli gizli gözetliyorlardı. Bu halleriyle eğlenmemek kabil mi?! Kendi kendime: “Hey aziz dostlar! Eğer oynadığım oyunu keşfedebilirsiniz, aşk olsun size.. Eminim ki ben sizden, daha kurnazım; ve madem ki kurnazım, sizde her zaman, işte böyle aldanırısınız..” diyordum.

Ne dersiniz, üçüncü defa olarak bir daha saklanmayayım mı? Lâkin eyvah ki, tam hendeğe büzülür büzülmez, çoban köpeği kemal-i şiddetle havlamaya, efendim de şu sözleri söylemeye başladı.

- “Haydi, tut, bakalım.. İn.. Hendeğe in.. Neresi rast gelirse ısır, kopar.. Aşk olsun.. Yakala, yakala..”

Vayy... Şimdi köpek gelecek atlayacak, benim rast gelen tarafımdan ısırarak, ha!... Ne yapmalı?! Eğer hendekten atlamazsam halim harap.. Hemen fırlayarak çite doğru tabanları kaldırdım.

Aman, aman, bir küçücük yer!? Heyhat! Koca düğümlü bir ip bacaklarıma dolaştı; bu çiftlik sahibinin hile-yi akilanesi idi.. Elinde bir kırbaç.. Hele bunun tadı damağımda.. Hayır, hayır, sırtımda.. Bir taraftan köpek ısırıyor, öbür taraftan kırbaç şaklıyordu.. Nasılı tembelliğin cezası?! Nedamet edilmez mi?.. Adamcağız biraz sonra döve döve yoruldu.. Ayaklarıma sarılan ipi çözdü. Boynuma yuları taktı.. Haydi arabaya.. Ne çare, bağlandık!

Çitteki kapıdan çıkarken orada duran bir çocuk: “Küçük hain!” diye çağırıyordu.. Ah, vakit olsaydı da şimdiye kadar çektiğim eziyetlere, gördüğüm tecrübeler istinaden ben ona hıyanetimin ne demek olduğunu anlatsaydım.

Bu günden itibaren hayat-ı meşakkat, ibtidar eylemişti. Beni daima kapıyorlar, bir yere çıkartmıyorlardı.. Fakat, ben çiti dişlerimle açmak çaresini çoktan keşfetmişim hatta sürmeli bile olsa açacak, düğmeli olsa çözecek, kilitli olsa çevirecektim.. Evet, evet.. Benim için, yani benim gayretim için muhric ve mudhil her yerde hazır..

Çiftçi artık beni her gün tahkir ediyor, azarlıyor, dövüyordu; doğrusu ya, çekilir dert değildi.. Ben de onun için bir dert olmuşum ya... Ufak bir hata neticesi böyle musibet zede olmak .. Kendimi ta eski sahiplerimin evinde zannediyordum.. Oradaki sefil hayatı işte bugün de yaşıyordum. Lâkin ümit eder misiniz? Ben dayak yedikçe, lüzumlu lüzumsuz laf işittikçe ıslah-ı nefis edeceğim yerde, daha muannet oluyordum...

Bir gün çiftliğin bostanına girdim; bütün salataları yedim; bir başka gün, efendimin oğlunu sırtımdan yere düşürdüm; yine bir gün yağ dövülmek için dışarı konulan halis sütü içtim.. Ne yapmadım ki.. Tavukları eziyor, kazları, hindileri çifteliyor, koyunları ısırıyordum.. Çünkü artık huyum fenalaşmıştı. Evin sahibesi benim “Mamer” pazarında satılmamı kocasına teklif etti: dayaktan hâlim bitmişti: zayıf, sefil.. Hele açlığın tesiri! Beni satmak için, çiftçilerin dediği gibi biraz hüsn-i hâl kesb eylemek lazımdı.. Artık kimsenin bana sataşması, su-i muamele etmesi men olunmuştu. Artık çalıştırılmıyor, epeyce besleniyordum.. On beş gün kadar böyle, bey gibi yaşadım. Nihayet efendim, beni pazara götürdü, ve yüz franga sattı.. Kendisinden ayrılırken bir iki diş darbesi

vermek teşebbüsünde bulunmak istedimse de, yeni sahiplerimin beni iyi görmeleri ehs-i amalim olduğu için hemen bu intikam-ı hımaraneden vaz geçerek yalnız muhkirane sırtımı çevirmekle iktifa eyledim.

7

Madalyon

Bir efendi, bir hanımın, bir de hastalıklı sıkıntılı on iki yaşında kızları: işte beni yeni alanlar sayfiyede oturuyorlar.. Zavallı kızcağızın akranı olmadığı için her gün muazzeb.. Peder, kendisiyle pek meşgul olmuyor, validesi kendisini kâfi derecede seviyorsa da kızının böyle sevecek kimsesi, hatta hayvanı bile olmadığından dolayı pek de müteessir değil; mamafih, doktorun onu eğlendirmek lazım geldiği emri eşekle gezmesi için bir fırsat yerine geçmiş! Benim küçük hanımımın ismi nedir? Biliyor musunuz? Ne bileceksiniz, değil mi ya! Polin: daima mahzun, ekseriya hasta, halim, iyi kalpli, hele pek güzel. Her gün bana biniyor, ben de onu tanıdığım, çayırılıklara, ormanlara götürüyorum. İlk günleri ya bir uşak yahut bir hizmetçi kadını bize refakat ediyordu; fakat benim mülâyemet-i tab'ın, küçük hanımım hakkındaki dikkat ve ihtimamım takdir olunduktan sonra bizi yalnız başımıza bırakıyorlardı. O bana “Kadişon” namını verdi. Ve bu isim bende kaldı.¹

Bazen pederi: “Haydi; Kadişon’la gezmeye git.. Bu tabiatta bir eşekten zarar gelmez..Çünkü insandan ziyade akli var.. Seni nasıl olsa yine eve getirir.” derdi.

Biz de hemen çıkardık. O, yürümeden yorulunca, ben ya bir toprak kenarında durur, ya bir çukura iner, onun üstüme sıçramasını teshîl eylerdim. Fındık ağaçlarının altına gelince dururdum. O keyfine göre toplardı. Hâsılı küçük hanımım beni o kadar seviyordu ki, tarif edemem; bana bakar, beni okşar, hava fena olup da sokağa çıkmadık mı, beni gelir ahırında ziyaret eder. Ekmek getirir, taze ot, salata, şalgam.. Ne bulursa getirir, önüme yığar. Yanımda uzun müddet kalır, kendisini sanki anlamıyorum,zannederek söyler, söyler, bana ızdırabatını anlatır, hatta ara sıra ağlardı da..

---

¹ MA, c.1,nr.11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-âhır 1328, s 343-344-345

“Ah! Benim zavallı Kadişon’um! Sen eşek olduğun için, biliyorum, beni anlamazsın, fakat ne yalan söyleyeyim, beni anlamadığın hâlde bile ben seni pek severim; çünkü her düşündüğümü yalnız sana söyleyebiliyorum. Annem de beni seviyor, ama pek kıskanç. Benim yalnız kendini sevmemi istiyor; olur mu ya? Burada akranım da yok ki.. Canım sıkılıp, duruyor..”

Polin hem ağlıyor, hem de okşuyordu. Ben de onu sever ve haline acırdım. Yanıma gelince belki ayaklarımla bir tarafını incitirim korkusuyla hiç kımıldanmazdım.

Bir gün Polin’in bana doğru ve mesrurane koştuğunu gördüm.

“Kadişon! Kadişon! Diye haykırıyordu... Annem bana saçlarına taktığı madalyonlardan birini verdi. Ben de bunun içine senin saçlarını koyacağım.. Olmaz mı?”

Bilmem olur mu? Fakat ne çare, çocuk alınca makası alınımdaki tellerden keserek validesinin saçları arasına karıştırdı.

Kızcağızın beni bu kadar sevdiğine pek memnundum;hele saçlarımı böyle madalyonlar, filanlar içinde görünce o kadar koltuklarım kabarıyordu ki.. Lâkin doğrusunu söyleyeyim mi? Orada pek hoş görünmüyor, kadının saçlarını da sert, biçimsiz bir hale sokuyordu; Polin bu çirkinliğin farkında bile olmuyor, elindeki madalyonu evire çevire oynuyordu; derken annesi içeri girivermesin mi?

- Öyle neye bakıyorsun?

Polin madalyonu yarım saklayarak:

- Madalyonuma!. Dedi.

Validesi

Niçin onu buraya getirdin?

Polin

Kadişon’a göstermek için.

Validesi

Ne budalalık! Adeta Kadişon'la sen aklını bozacaksın; bu ne, bu! Hiç hayvan saç muhafazasından bir şey anlar mı?

Polin

Pekâlâ, anlıyor, anne! Hatta hatta... Şey... Deminden elimi yalıyordu..

Polin sustu ve kızardı.

Validesi

Ne şeyi... Söylese ne.. Şey, deyip kalma? Neden elini yalıyordu?

Polin (şaşkın)

Niye söyleyeyim, anne? Beni azarlarsınız, diye korkuyorum.

Validesi (şiddetle)

Ne var, ne var, bakayım? Söyle. Daha ne yaramazlık yaptın!?

Polin

Yaramazlık değil, anne... Bilakis.

Validesi

Öyle ise, neden korkuyorsun? Yoksa Kadişon'a hastalanıncaya kadar yulaf mı verdin?

Polin

Hayır, hiçbir şey vermedim. Bilakis.

Validesi

Nasıl bilakis? Artık, canımı sıkıyorsun, ha! Ne yaptınsa, söyle... Neden bir saatten beri buradasın?

Polin bir müddet daha tereddüt etti; nihayet yavaşça: “ Kadişon'un saçlarını kestim..” dedi.

Validesi (sabırsızlıkla)

Niçin? Haydi, söyle.. Niçin, ne yapmak için kestin?

Polin (gayet yavaş)

Madalyon'un içine koymak için. Anne!¹

Validesi (pür hiddet)

Hangi madalyonun?.

Polin

Sizin verdiğiniz..

Validesi (hâlâ hiddetli)

Benim saçlarımla verdiğim mi? "Ey" saçlarımla ne yaptın.

Zavallı Polin madalyonu uzatarak:

- İşte hepsi burada, cevabını verdi. Kadın kıpkırmızı kesilerek:
- Ha! Benim saçlarımla eşeğin kılılarıyla mı karıştırdın.. Ah! Sen! Ah.. Zaten seni de onun yanına koymalı. İkiniz: bir. Demek ki eşeği de beni sevdiğin gibi seviyorsun.. Öyle mi?

Ve bir anda madalyayı mütehayyir kalmış bulunan elinden kaparak yere atıp ayağıyla ezdi. Bin parça etti. Sonra, kızına bakmaksızın, kapıyı kemal-i şiddetle kapayarak ahırdan çıktı, gitti..

Polin validesinin bu nagehanî hiddetinden şaşırılmış, korkmuş bir halde, öylece, bir dakika bî-hareket kaldı ve hemen, benim boynuma sarılarak hıçkırmaya başladı:

"Kadışon, Kadışon! Bana nasıl muamele ettiklerini görüyorsun ya! Seni sevdiğimi bir türlü istemiyorlar, fakat, ne derlerse desinler, ben seni seveceğim.. Çünkü iyisin, merhametlisin, beni hiç azarlamıyorsun.. Hiçbir yerimi incitmiyorsun. Hem de emelin daima beni eğlendirmek. Yalnız acıdığım bir şey varsa, o da beni anlamaman, lakırdı söylememen ah laf söyleyen ben seninle daha ne kadar konuşurum.

Polin sustu ve kendini yere atarak ağlamasına devam etti. Ben de onun kederinden pek mükedderim; fakat teselli etmem, kendisini anladığımı anlatmam kabil değil ki. Şimdi

---

¹ MA, c.1,nr.12, 17 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel âhır 1328, s 381-382

şu hiddeti burnunda, kadına kızılıyordum. Niçin, niçin zavallı kızcağızı üzüyor, hırpalıyordu? Eğer dilim olsaydı, mutlaka ona derdimi söyleyecek, nahif yavrusunun sıhhatini böyle ikide bir ihlal eylememesini rica edecektim. Polin'e melül melül bakmaya iktifa ettim.

Annesi gideliden beri bir çeyrek kadar olmuştu ki, bir hizmetçi kadın kapıyı açarak seslendi:

“Küçük hanım, anneniz sizi çağırıyor. Ahırda kalmanıza razı değilmiş.. Bir daha girmesin diyor.”

Polin:

- Kadişon'um! Benim biçare Kadişon'um! Bak üstelik bir de seni benden ayırıyorlar. Diye bağırdı.

- Evet, küçük hanım; yalnız gezmeye giderken görürsünüz. Olmaz mı? Valideniz sizin yerinizin ahır olmayıp salon olduğunu söylüyor..

Polin cevap vermedi; validesinin sözlerine itaate mecburiyet hissederek kalktı, beni son defa kucaklayarak ayırdı. Gözyaşlarının boynumu ıslattığını duyuyordum.¹

Gitti ve bir daha gelmedi. O zamandan beri Polin'in zayıfladığının, öksürdüğünün farkında idim. Havalar fenalaştıkça gezintiler nadirleşiyor, araları uzuyordu. Ara sıra köşkün parmaklığının önüne gelince, küçük hanımım hiçbir söz söylemeksizin biniyor, epeyce uzaklaşır uzaklaşmaz hemen sırtımdan atlayarak bana ızdırabatını sayıp, döküyordu. Nihayet anladım ki annesi madalyon meselesinden beri takındığı sert huyundan hâlâ vazgeçmemiş Polin'in de hastalığı günden güne kesb-i şiddet eyliyormuş.

8

Yangın

Bir akşam, tam uykuya dalacağım esnada “Yangın var!” feryadıyla pür-heyecan uyandım. O korku içinde kayışımından kurtulmaya çalışırken, habîs kayış beni bırakmasa, ne dersiniz.. Koparayım diye uğraşırken “güm” diye yere yuvarlanmayayım mı?! Ne

---

¹ MA, c.1,nr.13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 412-413

ise, bereket versin biraz sonra tahlis-i nefse muvaffak oldum. Yangının kırmızı aydınlığı bizim ahıra vuruyor, feryatlar, gürültüler çoğalıyor, hizmetçilerin ah ve vahımı, duvarların çatırtısını, çöken döşemelerin patırtısını, alevlerin horultusunu öylece işitiyordum.

Aman Yarabbi! Dumanlar ahırı bastırıyordu, kimsenin haberi yok! Yahut haberleri var da aldırıyorlar.. Ah Yarabbi! Kapımı bir açan olsa, dünyadan merhameti göğe mi çektiler! Fe- Sübhân-Allah!. Alevlerin dehşeti gittikçe artıyordu.. Biraz sonra hararetin beni boğmak üzere bulunduğunu anlayarak, kendi kendime: “Cenab-ı Hakk, taksiratımı af eylesin! Ne yapalım diri diri yanmaya mahkûmmuşum! Ne müthiş ölüm, ne feci’ akıbet ah, Polin! Benim sevgili hanımım! Sen Kadişon’unu unuttun mu?” diyordum.

Bu sözleri zihnimde dolaştırıyordum ki, kapım şiddetle açıldı.. Gelen: Polin’in feryadı idi!.. Kurtulmaktan mütehassıl memnuniyet-i harikulade ile ona doğru atıldım; kapıyı geçeceğimiz esnada korkunç bir çatırtı koptu: ahırın karşısındaki bina çökmüş ve parçaları yolun her tarafını kaplamıştı; zavallı hanımım beni kurtarmak için kendisini tehlikeye atmıştı. Duman, toz ve hararet bizi adeta boğuyordu. Polin birden bire yanıma düştü: Sen kurtar Yarabbi! Ne yapayım, hemen dişlerimle onun ceketinden yakalayarak, geçilecek yere yığılmış tahtaların üzerinden atlayarak baygın bir halde hiçbir yerini tutuşturmadan kaçırmaya muvaffak oldum.

Fakat bir de durup etrafıma bakınca ne göreyim: Her yer yanıyor.. Her yer kıpkırmızı!.. Me’yûs, cesaretim kırılmış bir halde, Polin’i yere bırakırken, açık bir mahzen gözüme ilişti.. Tereddüde mahal yoktu.. Burası şüphesiz emin bir yerdi! Şatonun altı.. Polin’i su dolu bir gerdel yanına koyarak yüzünü, bileklerini ıslatınca yavaş yavaş kendine gelmeye başladı. Her ikimizi de kurtulmuş görünce, Cenab-ı Hakk’a mü’essir bir dua etti ve sonra bana dönerek şükran-ı ni’met edercesine sevdi, okşadı... Dışarıda ateş bütün tahribatıyla ilerliyor, her şey yanıyor.. Ve ötede beride müphem süratte bağrısmalar işitiliyordu..

Polin: “Zavallı annem! Zavallı babam! Diyordu: Mutlaka kendilerini dinlemeyerek seni gelip bulduğumdan dolayı, beni yandı zannederler. Şimdilik ateş sönünceye kadar beklemek icap ediyor.. Belki geceyi de burada geçireceğiz. Benim faziletli Kadişon’um, ben senin lütfunla yaşıyorum.”

Artık bir şey söylemedi; devrilmiş bir sandığın üzerine oturarak uyukladı. Başı, boş bir fiçıya dayanmıştı. Haniya, ben de pek yorulmuştum.. Hele hararetim.. Teskin-i ateş için gerdele yaklaştım, hemen hepsini içtim.. Sonra kapının yanına uzanarak uykuya daldım.

Sabahleyin erkenden uyanmışım. Polin daha uyuyordu. Yavaşça kalktım, kapıyı açtım.. Dışarı sıçramak kolaydı.. Hoppala! Şatonun avlusuna! Hafif bir “ia” ile hanımım da gözlerini açtı. Ve beni kapının yanında görünce koşup geldi.

“Her şey yanmış! - Dedi; her şey bitmiş! Ah belki şato bir daha yapılmadan ben öleceğim, Kadişon.. Görüyorsun ya hastalığımı!..”

Bî-hareket bir müddet düşündükten sonra: “Gel, benim Kadişon’um! Kendilerini meraktan kurtarmak için artık annemle, babamı bulalım.. Beni muhakkak ölmüş, zannederler.”

Dermansız bir halde taşlara basarak dışarı çıktı. Ben onu takip ediyordum. Bir az sonra çayırılığa geldik.

O, derhal üstüme çıktı: köye doğrulmuştuk. Orada, Polin’in babasıyla, validesinin buldukları evi bulmakta güçlük çekmedik.. Onlar: kızlarının kaybolduğuna kanaat ettikleri için pek müellim bir matem içinde idiler.

Fakat, bizi görür görmez o kadar mesrurâne çığlık kopardılar ki.. Kadın hemen yavrusuna atıldı.. Şimdi Polin benim kendisini ne büyük şecaat ve zekâvetle kurtardığını ballandıra ballandıra hikâye ediyordu.

Lâkin, ne dersiniz, annesi bana koşup da teşekkür edeceği yerde dik dik yüzüme baktı.. Hele babası gözünün kuyruğunu bile çevirmedi..

Nihayet uğursuz kadın:

“Ah, yaramaz, kızım ah - dedi; - eğer ahıra eşeği kurtarmak fikri mecnunânesiyle gitmemiş olsaydın bizi bir gece böyle merakta bırakmayacaktın.. Ne ise.. Ne yapalım, yapmış bulundun..”

Polin:

- Lâkin o beni... Derken, annesi sözünü keserek:

- Sus, sus - dedi; bana bu eşekten bahsetme: az kalsın seni öldürecekti.

Polin içini çekti ve mahzunane bana bakarak sustu.

Bu günden itibaren artık onu göremedim. Yangının korkusu, yatmadan geçen bir gece, bahusus bodrumun soğuğu: zavallının derdini teşdîd eylemiş. Artık onu yatırmıştı. Sıtma gündüzleri tutuyordu. Zaten zayıf olan göğsü, şimdi büsbütün sıkıştıyordu... Eyvah ki bir ay sonra benim iyi kalpli hanımım gözlerini ebediyete açtı.. Hastalığı esnasında bile beni söyler, hatta nöbetlerinde beni sayıklarmış!.

Artık, benimle hiç kimse meşgul olmuyordu.. Gece, gündüz dışarıda, soğukta, yağmurda yatıyordum.

Ah, dayanamadım.. Bir türlü tahammül edemedim: Sevgili hanımcığının küçücük tabutu evden çıkarken, uzaklara, o kadar uzaklara kaçtım ki.. Artık bir daha o köye girmek, bir daha o yerleri görmek nasip olamadı.

9

Eşek Yarışı

Mevsimin münasebetsizliğinden dolayı pek sefilâne yaşıyor ve mesken olarak intihab ettiğim ormanda ölmeyecek kadar yiyecek, içecek bulabiliyordum. Hele sular donunca kar yemeğe mecbur kaldım; yemeğim de kömür parçalarını dişlemekten ibaretti. Beni ancak çam altları muhafaza edebiliyordu. Ah, nerede o (Jurje) nin; hatta hatta beni nihayet, atarak, başlarından savarak yanındaki hayatım! Tembelliğe, yaramazlığa, intikama alışmadan evvelki zamanım ne kadar mesuttu! Fakat biliyor musunuz ki, ben şimdi buradan pek de ayrılmak istemiyordum. Çünkü serbestim.. Çünkü iradem elimde. Yalnız ne oluyor, ne bitiyor, anlamak için ara sıra civardaki kasabaya gidip dolaşmak lazımdı.

Nihayet ilkbahar geldi. Bir gün, havanın letafetinden istifade fikriyle ormandan çıktım. O ne! Etrafta bir fevkaladelik! Bütün köy bir bayram günü tavrını takınmıştı: Alay alay yürüyorlar.. Herkes yeni esvabını giymiş; hele en ziyade merakımı mucip olan şey: Eşeklerin bunlarla beraber bulunması idi! Her eşeğin yularından tutan bir efendisi vardı. Bizim rüfeka taranmış, fırçalanmışlardı! Çoğunun boynuna da çiçekler sarılmıştı; bahusus hiç birinde ne semer ne eğer..

Kendi kendime: “Doğrusu ya, bu pek garip!” diyordum. - Bu gün, zannedersem, çarşı, marşı yok.. Bizim arkadaşların burada işi ne? Hepsi temiz, hepsi süslü, hepsi tombul. Bu kış iyi beslenmişler..”

Bu sözleri bitirir bitirmez kendime göz gezdirdim: Aman Yarabbi! Ne üst, ne baş.. Kara kuru kesilmişim.. Ey ne olacak? O kadar derde kim tahammül eder ki. Fakat ne yalan söyleyeyim: Onların içinde benden kuvvetli, benden şeci’ bir tane bile çıkmaz...

“Adam sende! Varsın çirkin olayım da, sıhhatim yerinde olsun.. Şu gördüğüm şişman, temiz eşeklerin hiç biri yorgunluklara, meşakatlere dayanamaz..”

Bu ictima-ı humarinin sebebini anlamak için yaklaştığım vakit, bir takım delikanlılar beni görerek gülmeye başladılar:

- “Ay, ay! Şuna bakınız.. Şu bize gelen güzel eşeğe bakınız.. Ne de taranmış!
- Pek.. Pek.. Acaba yarışa bu da dâhil mi? Bir üçüncü:
- Ah, zararı yok, onu da, bırakalım.. Mükâfatı kazanacak korkusu yok ya..

Bu lakırdıyı umumi bir tebessüm karşıladı: Benim beynim dönmüştü.. Ne demek bu... Bak, çocukların eşek şakasına dayanamam.. Ne ise, böylelikle yarışı anladık ya.. Fakat ne zaman ve nasıl?

Söylediklerinden hiçbirini anlamıyormuş gibi, aptal aptal tekrar dinledim: İçlerinden biri:

- Hemen, şimdi mi gidilecek? Diye sordu.

Vallahi, bilmiyorum.. Belediye reisini bekliyorlar.

Bu aralık, gelen ihtiyarca bir kadın:

- Eşeklerinizi nerede koşturacaksınız? - Diye sordu.

Janu

Değirmenin büyük çayırığında, Tranşe nine!

Tranşe Nine

Burada Şimdi kaç eşek var!

Janu

Seni saymazsak on altı, Tranşe nine! Bu Őakayı da kahkahalar sardı.

Tranşe Nine (gölerek)

Bak, yaramaza.. Ey, ilk giden ne kazanacak?

Janu

Evvvela, Şeref, sonra da bir gümüş saat.

Tranşe Nine

Ah, keşke ben de bir eşek olaydım da, saati kazanaydım; elimde; avucumda bir Şeyim yok.

Janu

Bunun kolayı var. Al, sana bir eşek; Şimdi koŐ bakalım... Talihine.

Bir kahkaha daha koptu:

Tranşe nine

Nereden bulayım? Besleyecek, alacak param olsa, hiç durmam.

Bu kadın bana iyice görünüyordu, hali Şen ve Őatırdı: saati kazandırmak fikri zihnime geldi: Öyle ya.. KoŐmak zaten mutadım; her gün ormanda uzun uzun yarış yapıyordum: Isıtmanın bu en güzel çaresidir; hatta eskiden beri beygir kadar yol almam ötekinin berikinin nazarlarını bile üstüme çevirirdi, bilmez misiniz?

Kendi kendime: “Haydi, bakalım, dedim - Bir az gayret; kaybedersem ne kaybederim; kazanırsam ucunda: Tranşe nineye bir saat var.”

Yavaşça yürüyerek, son eşeğin arkasına sokuldum ve mağrur bir tavır takınarak Şiddetle kiŐnemeye başladım.

Andre ismindeki ocuk:

“Hoppala... Müzikanı kesecek misin, yoksa kestirelim mi? Diye bağırdı - hem , sen nereden çıktın.. Hani sahibin? Bu ne hâl, bu.. Murdar.. Koşacak suret var mı, sende!”

Ben sükût ettim ve yerimden kımlıdadım bile. Bazıları gülüyor, bazıları birbirlerine kızıyorlardı. İkisi yumruk tecrübesine başlar başlamaz, öteden Tranşe nine haykırdı:¹

Mâder-i Elem

Çayırılığa pek yakın olmayan, köyden bir az uzaktaki haneyi diğerlerine tercih ettim. Burada kendi kendime, yalnız düşüncelerimle, bahusus “onunla” beraber bulunacağımdan dolayı pek memnundum. Kalplerimizin arasında onun avdet edeceği yoldan başka bir şey yoktu. Ağaçların altından akan suyun kenarında da pek az tarafı görülebilen bir kuyu vardı. Ben o kuyunun bulunduğunu biliyor, kaldırımın üzerinde sıralanan hayvanların çingırıklarını; sabah, akşam nehirden geçen ineklerin böğürtülerini işitiyordum. Ben bütün bu sesleri ta eskiden beri tanırım. Onlar benim için köy hayatlarına ait letafetler, mahzuziyetler, ruhumu uyutan sada-yı uzletimdir.

İlk işim odama çıkarak yolu kâmilen görmek oldu. Evet, yol ta köye kadar, bana göre belki cihanın öbür ucuna kadar gidiyor ve aksi cihete gelince ufuklar arasında kayboluyordu. Nazarım oralarda dolaşırken fikrim merdivenleri inerek bahçeyi, tarlaları sokakları geçmiş, oradan gelmesi muhakkak olanı istikbale gitmişti.

Evin yüzü şark tarafına müteveccih, önü asma çubuklarıyla müzeyyen odalar iki kişinin ikametine kâfi gelebilir, biz burada ölünceye kadar yaşayabilirdik. Etrafımızda derin hendeklerle çevrilmiş küçük bir çayırılık vardı. Eskiden birkaç koyun hudâyî-nâbit otlar arasında, bu vahşet-i tabiiye içinde otuyorlarmış. Ben onu tel ile ihata ettirdim. Bir ihtiyar adam olan bahçıvanım, işaret ettiğim yerleri kürekliyor; böylece orasını bir bahçe hâline getiriyorduk ama daha epeyce şeyler eksikti. Bahçenin nihayetindeki murabba’-ul şekl bir yerde lahanalar dikilmiş, üç elma ağacı da yapraklanmıştı. Yağmur yağdığı zaman ben oraya tahta ayakkabılarla giderdim. Hendeğin kenarına kendimi güneşten muhafaza için bir de siperlik yaptırdım böylece günler geçiyordu. Ah, bu günler ne kadar uzundu! Bu saatlerde çift sürmek için bir yandan diğerine ağır ağır

---

¹ MA, c.1,nr.14, 15 Temmuz 1326/ 24 Recep 1328, s 437-438-439-440-441

muttasıl gidip gelen öküzlerle ben de beraber dolaşır, onları kamçılar, dururdum. Mamafih ne kadar uzun olursa olsun zaman yine her işimi görmeye kâfi gelmiyordu.¹

Evin tezyînâtı ikmal olunmuş olduğu halde her gün yeni yeni, fakirâne şeylerle süslemeye çalışır, “onu” kabule layık bir kâşâne haline koymak isterdim. Ne fayda ki samanlıktan çıkmıyordu. Daima merdiven üstünde şuraya bir perde, öteye bir şantör çiviledik mi bu evde evvelce ikamet edenler görseler, hiç şüphe etmem, şaşar kalırlardı. Bari onlar benden bahtiyar mı? Yoksa zavallıların ihtiyar kalpleri kış geceleri hıçkırıklarla ağlamaktan hala kurtulmamış mı? Kendi kendime bakarak biçare beşeriyetin her hâl-i felaket istimalini düşünür, ekdar ve meserretimi diğerlerinininkine terfik ederdim.

Evin arkasındaki meyilli tarlanın nihayetinde bir orman vardı. Güneşin tepelere akseden ilk şuaatını, ağaçların altındaki mavi gölgelikleri, sonra pencerelerinde yavaş yavaş sönen gurûbun bütün pembeliklerini “o” sarı boyalı odasından seyredecek, sabahtan akşama kadar enzâr-ı ziyadan ayrılmayacaktı. İhtimal ki güneş gurûb ederken daha latif bir manzara arz eder: Çünkü herkes biliyor ki günlerce yağan yağmur esnasında onu kimse görmez donuk bir katre-i nuraniden başka bir şey görünmez, sanki bir damla gözyaşı gecenin karanlıkları arasından süzülüyor... Ah, yarabbi acaba benimde gurûb-i ömrüm son bir ziya ile tenevvür edecek ve o ziyayı bir gözyaşı takip eyleyecek mi?

Güneşi sönmüş zannettim, küçük evimin şark tarafına açılan kapısından baktım; ah, o tekrar görüldü; ta yolun ucunda görüldü; işte muazzez, latif gözleri pür nur; ah, yarabbi, sen mevcud oldukça o da var, öyle ise ben de muhabbetimi tekrar göreceğim!..

Çemen-zârın ruh-feza rayihaları, tarlalardan kopup gelen gubâr-ı zerîn içinde “onun” penceresine, masasına dayanır yazarım. Tereler, İspanya nohutları her tarafı bir sutre-i zümürüdîn ile örtmüş, orman kırmızı, sarı çiçeklerle müzeyyen; arz beyaz işlemeli yeşil ipek ceket giymiş gibi görünüyor...

Ağlamak istiyor, bu kadar saadet hissetmekten adeta korkuyordum. Yanımda sanki ahenk-i meserret-i beşeriyeyi dinleyen periler dolaşmış gibi garip garip mülâhazat-ı batile zihnimi teşvîş²

¹ MA,c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328,s160

² MA,c.1,nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebî-ül-evvel 1328,s192

ediyordu... Başımı önüme eğdim, saadetimi hafi nazarlardan gizlemek için adeta yerin altına girmek istiyordum.

Günler ilerledikçe hayat-ı mu'tâdem tebeddül etmeye başladı. Şimdi mevcudiyetim: leb-i nesimden çıkarak havada temevvüc eden ve eteğinin ucuyla yere hemen hemen sürünebilen pek refik bir ruh-i latifin hayatını andırıyordu... Bununla beraber ta umk-ı kalbimde çınlayan, bütün sâât-i ömrümü birer birer ta'dâd eden darbeler vücudumu sarsıyordu... Ah, evet, yaşamak arzusuyla beraber beni tedhîş eden darabatı teskin ve tevkif etmek istiyordum... Kalbim o güne kadar hareket etmeyecek gibi geliyordu...

On gün! Odaların sükûnetini ihlal edercesine diye bağırdım... On günden ziyade! Bu, bir ebediyet, bir asır kadar uzun.

Dün yatağımın üzerine atılarak başımı yastıkların arasına soktum; artık dünyanın bile bence ehemmiyeti kalmadı, gözlerimi muhît olan karartı içinde yalnız bir şey, bir şey görüyordum... On gün! Of, ben onları görüyor, zamanın dest-i ateşiyle fırlatıp attığı bu on günü görüyordum... Yastığın altında ellerim burkuluyor o günleri sayarak açılıp kapanıyordu... On dokuz, sekiz, hiç şüphe yok ki zaman benim gönlümü ezip bitirmek için ilerliyordu... Yedi, altı, beş... Sonra sustum. Artık sayamıyordum. Üçe gelince uzun müddet sükût ettim. Üç! Bu adeta mürûr etmiş kadar yakın idi... Tekrar ona intizar etmek ızdırabına tahammüle karar verdim...

İki! Bir! Bir! Ah, Yarabbi... Acaba ben o zamana kadar yaşayacak mıyım? Kalbim o zamana kadar hareket edecek mi? Kendimi kaybettiğim hâlde yine bir, bir diye söyleniyordum!... Gözlerimin önüne mevtin siyah kanatları gerildi.. Sonra bu kelime bir fiğân-ı musiki, cennetlerin arasından gelen ra'se-dâr bir feryad-ı erganûn gibi sürüklendi, gitti..

Şimdi, uyumak; bir zaman için ölmek, ba's-ü ba'd-el-mevte muntazır bir halde kalmak istiyordum.. Ah, muhabbetim, benim mukaddes muhabbetim... Ben öldüm.. İşte mumları yakıyor.. Ayak sesleri merdivenlerden iştiliyor.. Ben onları öldükten sonra da işitecek miyim? Ey benim nur-i hayatım, seni karşılamak için tabutumu aralayarak kabrimden çıkabilecek miyim? Bak artık göğsüm kuruyor.. Nefesim darlaşıyor; fakat, kollarım seni bir daha bırakmayacak, bırakmayacak..

Salı

Şu geçen günlerde pek bahtiyardım. Lâkin bugün o kadar mahzunum ki... Çayırların üzerinde oynayan güneş sanki benimle eğleniyor: gözlerim çukura batmış, bir boş kafatasının korkunç deliklerine benziyor..

Bütün pencereleri kapadım. Etrafımda karanlıktan başka bir şey görmek istemiyorum.. Evet, ziya yalnız onunla beraber girecek..

Artık bir kenara ellerim dizlerimin üstünde yavrularımın arkasına kalan, bütün neslinin inkiraz-ı tedricisine yetişen bir büyük valide tesiriyle oturdum.. Kemiklerim çatırıyor.. artık darabat-ı kalbimi işitmiyorum.. Son şu'le-i hayatımda zulmet-i tehassürle söndü.. Her tarafta bir sükût-u elim... Yazmak neye yarar?... Nısf-ül-leyl, uyum yok, gece olur olmaz bütün bir günün uyuşukluğu azamı incitti.. Şiddetli bir sıtma vücudumu sarsıyor. Hizmetçi kızım Mişel bir tabib çağırarak istedi. Hayır, zavallı kızım, kalb birkaç ot parçasıyla şifa-yâb olmaz, gelmeye şayan doktor değildir.. Haydi, yola çıkınız ve eğer benim “beklediğimi” görürseniz, ona intizardan ölmekte olduğumu kendisine söyleyiniz.

Hemen pencereleri açarak yola bakındım. Fakat mehtap olmadığımdan zulmetten başka bir şey göremedim... Fırtınalı bir gece, sanki bütün kürre-i arz derin derin nefes alıyor... Bu sükûnet-i bî-payan bile beni teskin etmedi... Merdivenleri indim, çıktım, şimdi epeyce uzakta bulunduğum şehri düşünüyordum: Orada herkes uyuyor, kadınlar zevceleri, çocuklarıyla birlikte; ben, ah, ben ise: yalnız!

O müthiş, fakat mukaddes gece hatırıma geldi... Evet, o gece de şimdiki gibi ben bir yerde duramamış, inmiş, çıkmıştım. Sonra, hiçbir şeyden haberim yoktu. Herkes mütelaşi, o esnada bir feryat, bir çocuk sesi işittim... Yine o esnada ruhumun vücudumu terk ettiğini ve şimdi yaşadığım şu kıymetsiz, ehemmiyetsiz hayattan başka bir şeyim kalmadığını hissetmişim.

Ey benim sevgili peri-i kalbim, bu anda yine seni düşünüyor, seni tekrar elde ettim zannediyor, sana bahş-ı hayat etmek için işte tekrar ölüyorum. Senin bir vakitler figânını işittiğim gibi bugünde seni işitmek için işte her gün böyle biraz öleceğim.

Artık tulu'-ı şemsin solgun pembelikleri ufku süslüyor, mumlar sönüyor adiyò, benim sevgili mahbubum, adiyò... Şimdi nigâhı ihtimal ki bana ait olmayan gözlerinin üzerinden binlerce yüz binlerce kere öperim¹

Cumartesi

Postacı avluya bir yığın paket bıraktı. Bir az sonra, civardaki köye gitmek üzere yola çıktım. Üç çarık kadar boş otlar üstünden yürüyerek oraya vasıl olduğum zaman etekliğim o kadar ıslanmıştı ki, adeta ellerimle sıkmaya mecbur oldum. Fakat ne beis var! O avdet ettiğı vakit ben yine süslenirim. Bundan kat'-i nazar, acaba o ana kadar yaşayacağımdan emin miyim?

Şehre geldim. Çarşı günü olmadığından dükkânlar kapalı, sokaklarda çıt yok. Belki şu saate kadar benden başka geçen bile olmamış.

Herkesi az çok rahatsız ederek satın aldığım şeyler pek fena değil. Dört köşe beyaz, kırmızı benekli yükten mamul bir kumaş, hele bu pencerelere pek güzel yakışacak, evi sahralara layık bir surette tezyin edecek acaba “O” bu hayattan memnun olacak mı? Ne bileyim. Ben yalnız kendi bildiğim gibi hareket ediyorum... Perdeden başka yemek odası için kalaylı kaplar, saksılar, kullanılmış bir çorba kâsesi... Bunların hepsini sokağın köşesindeki bir çerçiden yeşil pencereli küçük bir dükkândan aldım.

Onun zavallı, boş yatağını süslemek için nadir bulunur ipekli kumaşlar da almak istedim ise de maa-t-teessüf bulamadım. Fakat zarar yok, daha izdivaç etmeden evvel yapındığım leylak rengindeki ipekli esvabımı bozarım.

Bir dükkânda alış veriş ederken kasa başında duran ihtiyar, şişman bir kadın gözlüğünün altından bana bakarak: “Mutlaka madam, birini evlendiriyor.” dedi. Ah! Mevkiin münasebetini düşünerek hemen cevap verdim: “Hayır, ben...” bir kelime daha, az kaldı kahkahayı salıverecektim. Fakat belli etmemek için dişimi sıkıyordum. Şişman kadın pek farkına varmadı bile: Etrafa göz gezdiriyor, beni tebrik ediyordu... Mamafih, bu hakikat değil mi? Gönlüm sana nişanlanmadı mı? Yavrusunu bulan bir validenin düğününe hiçbir şey makıs olabilir mi?...

---

¹ MA,c.1,nr.7, 8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhir 1328,s223-224

Bütün bir günü: Sandıktaki eşyayı çıkarmak, kumaşları duvarlar, pencerelere çivilemekle geçirdim, onları mıhlarken ellerime gelen çekiç darbelerini belki sen de göreceksin. Şimdi odalar ve üzerlerindeki çiçekler, kâğıttan, kumaştan yapılmış diğer tarafta tentür pek zarif şekle girdi.¹

“Mişel” o saf yürekli kız ellerini çırpıyor, lahanalarını çapalayan bahçıvan “Norber”i çağırıyordu!.. O ayakkabılarını kapının eşiğinde bırakır, sonra ikisi de yavaş yavaş konuşarak, ayaklarının ucuna basarak içeri girerlerdi.

Hayatımın bütün meserretini şimdi hissediyordum. Ah, meserretim mi? Kalbi yıldırımla vurulmuş gibi çarpan, bu adi kelimededen başka teselli verecek bir şey bulamayan zavallı kadın.. Fakat ben çıldırdım, çıldırdım!.. Diğerleri benim halime acırken, ben saadet tahayyül ediyordum.

Pazar

Bu gün ibadethaneye gittim. O fakir çocukların arasına ben de karıştım. Herkes çekilip gidinceye kadar taşlar üzerinde uzun müddet zânû be-zemin kaldım. Bu günkü gibi hiçbir zaman dua etmemiştim. Kalbim sanki bütün kuvvetiyle kabarıp taşmış bir ..... muhabbet, ah, mukaddes Mari! Ey bütün validelerin hamiye-i yegânesi; bütün kederlerin timsal-i mücessemi! Ey seyf-i alam ile dolanmış kalb-i refik! En ziyade duçar-ı ızdırıp olanları, gayrı müstahak oldukları halde nazar-ı rahmetinden dur tutma, beş sene, ey mâder-i bî-çâregân! Beş sene evladımdan, sevgili oğlumdan uzak bulunmak, beş sene etimi etimden ayırmak.. Beş sene! Yetiş ey, afv-i ilahi yetiş

Hâlâ ölmedim. Yaptığım hatanın pek şiddetli cezasını çekmekle beraber yine beş senedir: Göğsüm üryan ve perişan, kalbimde yalnız bir emelle yaşıyorum... Beş sene! İşte nihayet geliyor, diğerleri geçiyor, kollarım açılmış onu bekliyor...

Rüzgârlara emrediniz ki onu bu sahile incitmeden, onu ta çocukluğunda söylediğim ninnilerle uyutarak getirsin..

Pazartesi

Senin mektuplarını bütün mektuplarını okudum. Ah benim sevgili yavrum, affet hele on iki tanesi var ki hep sene başında, benim isim gününe tesadüf eden günlerde yazılmış.

¹ MA,c.1,nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328,s256

İşte görüyorsun ki hâlâ onları okuyorum. Ve ebediyen okuyacağım. Dudaklarım daima onların üstünde, o kadar öptüm ki kelimeler bile artık silinmiş; fakat onlar benim kalbime hissiyat ve ruh gibi mahkûktur, onlar benim kanıma karışmış; her kelime ölünceye kadar kalbimin bir darabanisidir.¹

Lâkin bu sahih mi? Hakikaten geliyorsun, değil mi? Sanki dudakların dudağımın üstünde! Dört gün, dört günden başka yok! Ben hâlâ bu büyük saadeti biraz daha muzdarip olarak bekliyorum. Kendimi senin istikbaline hazırlamak için bu vakit bana pek cüz'i geliyor. Bazen iki elimi kalbimin üzerine koydukça o kadar garip bir heyecan hissediyorum ki, adeta huzur-i ilahiye çıkmış gibi titriyorum... Sen benim ma'budum, benim efendimsin? Değil mi sevgili oğlum..

Mektupların, evet, o latif mektupların ah, işte hepsini anladım. Bu senin kabahatin değil, senin arkanda biri var, ellerine bakıyor, en samimi efkârını yazdırmak isteyerek o güzel ellerini kâğıtların üzerinde oynatıyor... Fakat sen onları tebdil ediyor, validesinden başkasına yazan bir çocuk olmuyorsun, ben onları okurken titrer, aynı zamanda ateşler içinde kalırım: Vücudum buz gibi donduktan sonra bir cereyan her tarafımda dolaşır. Bana öyle gelir ki: Sanki bir hayal, karanlık içinde çıkan bir ziya, kalb-i ezharı titreten bir sarsar-ı mevt gibi senin ruhundan geçmiş, anlıyor musun? Ben bu hileye evvela ihtimal veremem, sonra o hayal tekrar doğar, ben de senin nur-i aşkına müstagrağ olurum. Emin ol ki bu suretle mektuplarının arasında senin kalbini görür, okur, tıpkı senin düşündüğün gibi ben de onları birer birer gönlüme yazarım.

Dört gün! İki gün sonra vasıl olacaksın. Ben her gün, her saat duvardaki haritanın başında seni takip ediyor, seninle denizleri, cereyanları geçiyor, ân-be-ân yaklaştığını hissederek seni getiren gemiyi dalgadan dalgaya ben de kalbimi atıyorum...

Gece, Kehkeşan semada. Bir alem-i kevakib.. Seni orada da görüyorum.. Sen zaten benim her tarafımdasın.

Artık, adiyö. Aziz yavrum! İşte yatak odandaki yastığın üzerinde duran ruhsâr-ı hayalini yüzlerce defa buselere gark etmeye gidiyorum.

Çarşamba sabahı

---

¹ MA,c.1,nr.9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328,s288

Eğer gecikirse! Gemi kazada. Hilaf-ı kaide bir iskelede tavakkuf.. Ah! Yarabbi! Eğer gelmezse, eğer katiyen gelmezse!... Hayır, bu mümkün değil. Hayır, hayır, hayır, bin kere hayır! Allahım, eğer böyle bir şey olursa ben de artık hiçbir zaman mesut olamam.

Saat 10

Bahçeye çıktım, hâlâ güller var: Bir demet yaparak yatağının üzerine koydum. Tabî ki benim kanım gibi kırmızı, işte kalbimi yatağında bıraktım, kanıyor... Sonra diğer çiçeklerden toplamak için dolaştım. Masandaki, şöminedeki vazoları doldurdum.

Bunlar pek latif rayiha neşrediyorlar... Senin masan, yatağın!.. Bunu yazarken adeta bayılmalar geliyor.. Şimdiye kadar emelim evimi sana layık bir surete tahvîlden başka bir şey değildir... Burada ne kadar kalacaksın? Pek büyük, fedakârlık istemem... Bir ay, hiç olmazsa bir ay kal, olur mu?... Ey, sonra... Sonra...

Saat 7

Fena bir fikir olgun meyve etrafında toplaşan sineğe benzer. Eğer bu sahih ise, eğer gelemezse! Sineği kovdukça yine geliyor, bütün usare-i hayatımı emiyor. Eğer o vahşi herif, o babası on iki senedir çektiğim ızdırıp hasrete merhamet etmez, onu hemen benden ayırmak için gönderirse!

Yarabbi! Bundan evvel beni öldür! Bu gece, sukûnet-i mevte beni nail et, eğer “ onun” hayalini artık göremeyeceksem bari şu karanlık gecede gözlerimi büsbütün kapa!

Perşembe

İki gün! O vasıl oldu. Bütün vücudum sıçradı. İşte ayak seslerini işitiyorum. İşte her adım onu bana yaklaştırıyor. Aynı zamanda aramızda mesafeler gittikçe uzaklaşan mesafeler var, eyvah!... Ebediyeti ancak bu sabah anlayabildim. Artık yaşamıyorum. Âlâm ve ektâra tahammül etmek kuvvetine acaba saadetler içinde de mazhar olacak mıyım?... Mişel’e ibadethanemin mumlarını yaktırdım. O zavallı pek endişenak idi.

“Norber” de ara sıra çapasını bırakıyor, küreğe dayanmış, hendeğin üzerinden bakıyordu... O zamana kadar yaşamak arzusuyla ben de bir parça yemek yemek için cebr-i nefis ediyor, onun yorganının işlenmesini bir an evvel bitirmek isteyerek iğnem, makasım cebimde, muttasıl dikiyordum...

Bir aralık iğne elimden birden bire düştü.. Hemen yere, taşların üzerine kapandım, feryat etmemek için boğazımı sıkmaya başladım.

Son defa olarak onu beş sene evvel görmüştüm. Bu bana şimdi pek az geliyordu.. Hele gözleri... Evet, onlar bana bunu söylüyorlardı. Yavrum, acaba senin gözlerinden daha güzeli var mı? Münevver, saf, iki damla göz yaşıyla, iki inci tanesiyle nem-nâk gözlerin!.. O zaman sen nazik ve latif, dudakların üstünde pek hafif sarı gölgeli bir genç çocuktun... Şimdi yirmi üç yaşında, ah, bu olabilir mi? Benim Jan'ım, bir erkek olmuş, hayır, "o" fikrimde hayalimde daima küçüktür. Onun daima başı dizlerimin üstünde, boynuma¹

eğilerek: Anne, diye seslendiği zaman kadardır... Sonra benden ayırdılar, denizler Amerika... Artık o, bana " Aziz valideciğim." diye yazıyordu.. Hayır, hayır yavrum, bana yine anne" diye seslen...

Yatağını bozdum. Hepsini kaldırdım. Sonra çarşafı sanki bir defa, bir gece yatmış gibi tekrar koydum... Güller bir az solmuştu, onları bu hale getiren belki benim buselerimdir. Vazolardaki çiçekleri de değiştirdim.

Bazen onun oda kapısında bî-hareket, nefesimi tutarak durur, sanki buradan geçen bir hayal varmış gibi içeri girmeye bir türlü cesaret edemem. Ellerimi kavuşturup Cenab-ı Hakk'a dua etmek istiyorsam da, dilimin ucuna daima onun ismi geliyor.

Artık pencereden ayrılmıyor, ta aşağılara giden yola bakıyorum. O yol, sanki dünyanın öbür tarafından gelerek sonra yine dönüyor... Ah, o mutlaka buradan görünecek.

Jan'ım, sevgili ruhum, sen burada ihtiyar bir kadından başka kimse bulamayacaksın. Acaba beni tanıyabilecek misin? Kim bilir, belki bana hüznün ve hayret ve bir az da merhametle tebeddül etmiş gözleriyle bakacaksın? Ah! Hayır, merhamet etme; benim ızdırabımı, sakın anlamaya çalışma. Ben senin için her zamanki bahtiyar annen olmak isterim.

Jan! Benim güzel Jan'ım! Bütün gece bekledim. Sonra ağaçlık altına çıktım. Ormanların, karanlıkların içinde daima seni, o latif isminle uzun müddet çağırdım. Evvela yavaş yavaş söylüyor, bu pek sade, pek saf isminin ahengiyle adeta vecde

---

¹ MA,c.1,nr.10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328,s319-320

geliyordum. Bu isim samiamı mahzuz eden bir rüzgârın nafha-i rakikası, ta uzaklardan akseden bir nida-yı musiki, bir ilahi-i samimi idi... Sonra artık dayanamadım. Kalbim feryada başladı.... Ağlıyor, hıçkırıyor, sayıklıyordum: Jan! Jan! Aks-ı seda, yine sesimi bana iade edince zannediyordum ki, sen cevap veriyorsun. Artık kendime geledim. Nefesim kesilinceye kadar bağırdım.

Şimdi dünkü gibi, öteki günler gibi etrafı dinliyorum. İşte sen yürüyor, yaklaşıyorsun.¹

Bu, sensiz bulunduğum son gecedir. Bu hâl beni pek tatlı bir hülya-ı saadetle okşuyor, yavaş yavaş ağzıma kadar çıkan, sonra beni boğuveren bir su gibi teneffüsüne mani oluyor.

Yarına! Yarına!

Bu gün.

Katiyen uyuyamadım. Geceyi senin yastığına dayanarak geçirdim. Sereyanlarımın darabatından başka hiç ses yok, sonra, gün: beyaz adımlarla ilerledi. Pencereyi açtım. Bir mai sis çayırları kaplamış. Orman şafak-ı ziyaları arasında pırıldıyor, sanki bütün hadaik-i semaviye etrafa gül yaprakları serpmiş.

İşte bu ilk sabah, yevm-i ebediyetimin tulû' idi. Sonra indim. Seni istikbal için kapıların hepsini açtım. Mamafih, sen bana bir şey söylemedin ki, hangi saatte geleceğinden bile bî-haber... Yalnız biliyorum ki: bu gün geleceksin. Bir telgraf çekerek belki beni korkutmak istemiyorsun. Bu lütfüne teşekkür ederim, sevgili Jan'ım ihtimal ki onu açmaya katiyen cesaret edemezdim.

Sahrada, ta uzakta ilk tren geçiyordu. Uzun müddet dinledim; gürültüsü ufkun içinde kaybolup gitti.

Öğleden sonra saat 2.

Yavrum, merhamet et! Bir az daha kuvvetim varken gel!..

Gece yarısı.

---

¹ MA,c.1,nr.11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-evvel 1328,s352

Artık bitti... Bütün trenler geçti, bütün trenler, kalbimin üzerinden geçti. Hiç biri benim Jan'ımı getirmedi. Şimdi ağlayamıyorum. Çünkü: meserretimden çok ağlamıştım. İzdırabıma artık yaş kalmadı...

Öldüm, yaşıyorum, gözlerim açık olarak ölürken yaşıyorum, acaba yarın sabaha yetişebilecek miyim? "Mişel": - Mösyö, hasta mı oldu da gelmiyor? Diye bana sordu. İşte bir ay var ki zavallı kız benimle beraber, onun yuvasını yapmak için çalışıyor. Gözlerimi eğdim, pek mahcup oldum: "- Evet, Mişel, biraz hasta... Eğer hasta olmasaydı, gelirdi, değil mi? Diye cevap verdim ki, bu sözümle onu isticivap ettiğimde şüphe yoktur.¹

4.3.1.2.1. Değerlendirme

Bir Eşeğin Hatıratı adlı tefrika olarak neşredilen romanın eğlendirici, güldürücü, kimi zaman da merak uyandırıcı yönü ön plana çıkmaktadır. Metinde eğitici ve ders verici yönler şu şekilde sıralanabilir: Hayvanlara eziyet etmemek, sabrın fazla zorlanmaması, bedbaht yaşamının yalnız yaşamaktan zor olduğu, iyiliğin karşılığının iyilik olduğu, ahlakın koşullara, yaşam şartlarına bağlı değişiklikler gösterdiği, tembelliğin cezasız kalmayacağı, dayağın çözüm olmadığı aksine arsızlaştırdığı. Metinde "Yarabbi, Hay Allah müstehakını versin, Allaha ısmarladık, Fesübhanallah, Cenab-ı Hakk taksiratını affetsin" gibi dini ve milli ifadeler yer verilmiştir.

Mâder-i Elem adlı metinde yalnız bir annenin ruh hali ile çektiği ızdıraplar konu edilmiştir. Metnin eğitici yönünden ziyade duyguları yansıtan yönü ön plandadır. Psikolojik tahlillere yer verilmiştir. Metinde annelerin gözünde çocuklarının hiç büyümediği gibi her çağın değişmeyen gerçeği vurgulanmıştır. Romanda "Yarabbi, Cenab-ı Hakk, Ba's-ü ba'd-el-mevt" gibi dini ifadeler kullanılmıştır.

4.3.1.3. Hikâye

Küçük Hikâye

Alfons Kar"ın Hazin Bir Hikâyesi:

Bert ile Rudolf

---

¹ MA,c.1,nr.13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328,s416

Genç musikişinas (Rudolf Arhaym) ile “Mayon”ın en güzel kızlarından olan (Bert) bir akşam yalnız kalmışlardı. İki birbirine nişanlı oldukları halde, ertesi günü ayrılmak lazım geliyordu. Rudolf uzak vilayetlerden birine gidip iki sene muktedir bir muallimden ders elmaya mecburdu; avdetinde “Bert” in pederi ibadethanenin imtiyazını ona terk ederek kızını da verecekti.

Rudolf :

- Bert! , dedi. Senin pek sevdiğin havayı, haydi birlikte bir kere daha çalalım akşamüstü, ayrılıp gittikten sonra sevdiğimiz şarkıyı tegannî edersek birbirimize yaklaşmış oluruz.

Bert, erganununu aldı: Rudolf flavtasıyla ona terfik etti. Beğendikleri havayı birçok defa çaldılar. Sonra ağlayarak ayrıldılar Rudolf azimet etmişti.

İkisi de vaatlerinde durdular. Her akşam birbirlerini son gördükleri saatte, Bert, erganunun başına oturur, Rudolf flavtasını alır, her biri, ta uzaklarda ayrı ayrı çalarlardı. Akşamın bu saati hususi ve esrarengizdir.. İnsanı nâ-kabil mukavemet bir surette meshûr hulyâ eyler; ufuktan yükselen buhar-i âteş-feşân içinde sanki bütün hatırat canlanır, oynar..

Geçen günlerden, saatlerden bazıları eleb-i hayalimize handeler serper, bazısı solgun siyah bir tülle mestur görünür..

Bu anda, rüzgârın yapraklar arasındaki son ra’şeleri sanki latif ve müellim hatıralarımızı telhin eder; musiki sada-yı ruhtur.

Rudolf, ara sıra durur:

Kulağına, flavtasının sesi “Bert”in erganunun ihtirazatına karışıyor gibi gelerek dinler, dinler, gaşy olurdu..

Böylece, iki sene mürûr etti.

Bir akşam (Bert), babasıyla, bahçelerindeki çardağın altında bulunuyordu.

Bu çardak, dalları ta yukarılara kadar doğru uzanıp giden beyaz, muattar dallı akasya ağaçlarıyla muhâtta, bunların arasındaki aralıkları da koyu yeşil leylak yaprakları

kapıyor; bir iki hanımeli akasyalara sarılmış, uzun bir iklîl-i müzehher şeklinde sarkıyordu..

Onlar çardağa girilecek kapıdan, ufukta güneşin aks-ı nuraniyesiyle hasıl olan bir nitâk-i erguvâniyi temaşa ediyorlardı. (Bert) bir aralık erganununun alarak sevdiği havayı taganniye başlar başlamaz, (Rudolf)in flavtasının sesini işitmişti.

Evet, bu, Rudolf idi.

İki sene sonra (Rudolf) le (Bert)in semere-i izdivacı olarak bir kızları dünyaya geldi.

O, ibadethanenin muallimi olmuş ve oradaki irâdî sayesinde zevcesiyle yavrusunu nail-i saadet-i hâl eylemişti.

Arka etrafı ıhlamur ağaçlarıyla muhât bir küçük ev satın almış; önündeki çayırılıkta çocuk yürüyor, koşuyor, düşüyordu.. Bahçenin beyaz boyalı duvarlarını gül dalları sarmış, her taraf mesdûd, yabancı bir nazarın girebileceği hiçbir aralık yoktu.

Eyvah ki, bir gün yavru vefat etti. Birkaç ay sonrada (Bert) kederinden teslim-i ruh eylemişti.

Genç kadın ân-ı memâtının takarrübünü hissedince Rudolf'e hitaben dediki:

- Beyhude yere, dualarımla hayata rabt-ı kalb etmek istiyorum; işte artık yavruma ben de kavuşacağım, ve seni orada bekleyeceğim.. Kudret-i ilahiye ölenleri dünyaya tekrar getirememekle beraber sen beni yine göreceksin; çünkü hayalim daima senin etrafında dolaşacak; evet, Rudolf'üm, benim cennetim senin bulunduğun yerdir. Bizi yekdiğerimize büsbütün birleştirecek bir gün gelirse, ben seni arar, bulurum. O zaman ruhlarımız birbirine karışarak bir daha hiçbir alakamız kalmayan bu arzdan uzaklaşıp, gideriz.. Her sene; iyi olsun, fena olsun, mahzun yahut şen ve şatır bulunduğum vakit olsun, ne olursa olsun, benim yevm-i tevellüdümde güneş gurûb ederken, bütün münacatların asumana yükseldiği, çiçeklerin yapraklarını kaparken neşrettikleri son rayihaların serpildiği anda sen buraya otur, bize iki senelik iftirâkımızın azabını unutturan, bu uzun zamanda teselliler veren şarkıyı tegannî et; bu ahenk benim ruhumu bilsen ne kadar ta'zîz edecek...

Sonra zevcini kucaklayarak gözlerini ebediyen kapamıştı.

Rudolf tecennün etti. Bir müddet seyahate çıkardılar. Avdetinde, sükûnet bulmuş, fakat pek fena bir mal’i hülyaya giriftar olmuştu.

Artık o küçük eve kapandı. (Bert)in odasını, öldüğü zaman ne halde ise öylece, yatak bozulmuş, erganun bir köşede, öylece bıraktı.

Nihayet (Bert)in yevm-i tevellüdü gelince gitti, zevcesinin odasını çiçeklerle tezyîn etti ve akşam olur olmaz oraya kapanarak, bir çok defalar birlikte çaldıkları şarkıyı flavtasıyla teganniye başladı.. O esnada bir dest-i hafi-i ruhanide erganunun tellerini ihtizâz ettiriyordu..

Ertesi sabah, onu döşemeler üzerine düşmüş, buz gibi bir halde buldular...¹

Küçük Hikâye

Paskal

Rıhtımın dar bir yerine sıkışmış, küçük sahnesiyle “tiyatro” namını taşıyan kahvehanede her kış gecesı oyun verilirdi; fakat bu kış kahveci on senelik oyuncunun halk üzerinde hâsıl ettiği usancı izale etmek için bazı tadilata ihtiyaç bulunduğunu anlamıştı: Levhalar değişti, duvarlar boyandı, müthik başlayıp feci biten perdelere bir de kanto ilave edildi.

O akşam gelenler, kalplerinden taşan bir hiss-i memnuniyet ve şükranla Baba Kıstı’yi tebrik ediyorlardı: - Aferin, nihayet sözümüzü dinledin...

Paskal’da bu gece yeni tuhaflıkların, hiç tecrübe etmediği yeniliklerin provasını yapıyordu: yüzünü lüzumundan fazla boyamış, iri parlak düğmeli al gömleğini değiştirmiş, beyaz elbiselerin verdiği şevk-i tazeği ile ensesinden kabaran kuyrukları tam bir saatten beridir, aynanın karşısında düzeltiyor, bozuluyor tekrar şişiriyor, kâh o beyaz tozlar içinde gece kandili gibi ışıldayan gözlerini süzüyor, süzüyor; sonra ağzını kulaklarına dokunurcasına yaparak çürük dişlerinin arasında dilini sallaya sallaya muvaffakiyetini pehpehliyordu.

Hakikaten kantonun arasında, zayıf arkadaşıyla ne gülünç maskaralıklar, ne taklaklar, neler neler yapmıştı. Hatta rakkase bile, Paskal’ın kâh çember gibi yuvarlanmalarına, kâh o acayip elbisesiyle; döne döne sıçrayışlarına karşı oyununu şaşırarak, o günü

---

¹ MA,c.1,nr.,3, 5 Şubat 1325/ 21 Muharrem 1328, s 75-76-77

“Sahnedey oynayacağınız Paskal budur” diye takdim ettikleri bu adamın ihtiyarlığına, hâlsizliğine güvenmiş, muvaffakiyetin kendinde kalacağını zannetmişken işte bu gece aldandığını hissederek, hep, hep Paskal’ı kıskanmıştı. Vav, kendisini daima sarsan, ikide bir tevakkufa mecbur eden öksürüklerin - Galiba bu gecenin şerefi olacak- hiç muzdarip etmemesine o kadar seviniyordu ki...

Perde inerken kaplamaların arasından kayarak sokaklara kadar çınlayan alkışlar ihtiyar artistin sâmia-yı sanatkâranesinde ebedi bir hatıra-i takdir bıraktı...

Artık her gece tiyatro hınca hınç idi. Adeta bütün rıhtım o dar, müşfin yere birikiyordu. Baba Kısti Paskal’ın mandolin çalan oğluna bir de kemancı ile flavtacı terfik etti. Sahnenin bu terakkisi karşısında Paskal durmuyor, dinlenmiyor, her gece için ayrı bir sima arzına mecbur kalıyordu: kâh gayet genç bir adam olur, ince, zayıf arkadaşını bir ihtiyar yapar, sahnenin bir köşesinde yukarı doğru uzanan merdivenin ta üst basamağından süzülerek öylece vaziyetini tebdil etmeden karşıya kadar yüzer, oradan dönerek, başının üstünde dikilir ve bir alkış tufanı içinde gülen halka ayaklarıyla selamlar yollar; kâh küçülür küçülür, bir domates şekline girerek yuvarlanır, kemanın eninleri, mandolinin çırpınmaları, flavtanın kakhahaları arasında olanca maharetiyle oynayan rakkasenin etrafında, döner döner, sonra güya bir merdivenden çıkıp iniyormuş gibi arkadaşının göğsüne, burnuna basar, ensesinden bacaklarına ve aşağıya atlandı; kâh yüzünü ala kaşlarını yeşile, kâh kaşlarını siyaha yüzünü sarıya boyar; her akşam bir başka soytarı, bir başka maskara olur, bazen bir hamle-yi pervaz ile şûh ve şâik sıçrar. Bazen temaşa- girani meshûr edici bir heyûla-yi figan gibi, perdenin aralıklarından kaybolup giderdi...

Eyvah ki, bir akşam oyuna çıkamadı: öksürükler göğsünü pek fena sıkıştırıyordu; yandı, daima yorgunlukları ertesi gece için tekrar edecek kuvveti ona veren sert şiltenin üzerinde birkaç gün yattı; kahve yavaş yavaş seyrekleşiyor, Baba Kısti kızıyor...

Ah bu hayat! İki sene evvel zevcesi de böyle gece gündüz dinlenecek vakit bulamadığı için ebedi istirahataya teslim-i taab eylememiş miydi? Acaba kendisi de mi?

Oh, hayır, hayır yine, yine oynayacak, alkışları yine şakırdatacak, çınlatacaktı..

Bu esnada elinde mandoliniyle oğlu gelir, babasının tefekkürât-ı sûzânına bir muâkıb-ı samimi olurdu. Ve orada, bir köşede baş başa gözlerinde titreyen giryelerle hayatlarının

böyle her gece tedricî bir surette eksildiğini görerek, halkı eğlendirmek, güldürmek için olanca kuvvetiyle bir soytarı olmak için yıprandıklarını düşünürlerdi...

Bazen Paskal gözlerini siler, donuk nazarlarıyla, oğlunun solgun çehresinde iştikâ-yı deruniyesinin cevab-ı tesliyetini arardı.. Lâkin o da bu hayattan bıkmış, tiksinimişti...

Bir sabah, ikisi de Baba Kısti'nin kakkahalı sesiyle uyandılar: - Yarın gece, oyun sizin menfaatinize! Sahih mi? Evet sahihti. Baba Kısti bu âlicenaplığa nihayet razı olmuş, müşterilerinin arzusunu kırmamıştı. Paskal meserretinden ağlayarak kahvecinin ellerini sıktı: - Belki, belki, diyordu. Bundan sonra bir iki gün dinlenirim. Öksürüklerim için bir ilaç alırım!...

O günü tamamıyla şen geçirdi. Ara sıra göğsünü hırpalayan öksürüklere ehemmiyet bile vermedi. Hayalinde daima yarın gece, bahusus oyun bittikten sonra görülecek hesap dolaşıyordu... İnanmadı, hayır kabil değil, Baba Kısti bu ulüvv-i cenâba teşebbüs etsin!?

Fakat akşamüzeri kahveye girerken kapının üstündeki kocaman levha, "Paskal'ın menfaatine fevkalade lu'biyyât" ibaresi ümidini hakikate o kadar yaklaştırdı ki...

Nihayet sahneye çıktığı zaman birden kendini alkışlamışlardı. O, teşekkür için ne yapacağını şaşırılmış, beyaz külahını havaya fırlatarak her defasında başına geçirmişti. Ve halk o kadar gülmüş, o kadar gülmüştü ki sahneye muttasıl çiçekler, sigaralar yağıyor; o pür neşe yine zayıf arkadaşıyla söylüyor, yuvarlanıyor, taklitler yapıyor. On senedir görülemeyen hünerler, tamamıyla yeni roller icat ediyordu.

En sonra merdivenin üst basamağına kadar sanatının en nazik noktalarına temas ederek çıktı, ayaklarını dolaştırdı, hiç ümit edilmeyen bir süratle aşağıya sarktı. Şimdi ahali öyle bağırıyor, öyle alkışlar yolluyordu, onun bir ölü benziyle uzanmasına, gözlerinin lüzumundan fazla açılmasına öyle izhar-ı hayret ediyorlardı ki.. Nihayet Paskal'ın meşhur bir sanatkâr olduğunu tamamıyla teslim ettiler. Çalgılar en ruh-nevâz parçalarla inliyor, mandolin babasının yeni bir maharetini takdir eden çocuğun elinde ağlıyor, kayaların arasından dökülen bir şelale terennümüyle boşanıyordu...

Fakat, zavallı Paskal, on senelik sayının netice-i mesudesini görmeden hayatının bu zavallı sahne-yi tecellisinde bir daha uyanmamak üzere asılmış, kalmıştı..¹

Mehmet Sa'di

Küçük Hikâye

“ Oktav Mirabu”dan

Hizmetçi

Madam: Kırk beş yaşında, buruşuk çehreli, kaba tavırlı, taşralılara mahsus adi bir tuvalet.

Oda hizmetçisi: Zayıf, hastalıklı, rengi uçuk, gayet temiz; siyah esvâblı, uzun boylu, başında zarif bir başlık, sarı saçları arkaya doğru toplanmış.

Madam - (müdekkik-âne, bâridâne baştan aşağı süzdükten sonra) şimdi, kendinizi oda hizmetçisi olarak mı takdim ediyorsunuz?

Oda hizmetçisi - Evet Madam!

Madam - İsminiz ne?

Oda hizmetçisi - Janlu Godek..

Madam - Ne! Ne?

Oda hizmetçisi - Janlu Godek, efendim.

Madam - “Jan” mı? Bu hizmetçi ismi değil, doğrudan doğruya genç kız ismi. Hizmetime girdiğiniz takdirde bu ismi muhafaza asla caiz olamaz.. “ .....” daha münasip..

Oda hizmetçisi - Nasıl, arzu buyurursanız..

Madam - Nerelisin?

Oda hizmetçisi - “Saint Broton” Madam..

Madam - (İstihfâf-kârâne).. Saint Broton mu.. Demek, Brotonlu’sunuz .. (Yüzünü buruşturarak) Brotonluları pek de sevmem ya.. Çünkü temiz olmazlar..

Hizmetçi - Ben pek temizim, Madam..

Madam - Bunu sen söylüyorsun... İş başında görürüz.. Kaç yaşındasın?

Hizmetçi - Yirmi altı, efendim..

---

¹ MA, c.1, nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328, s 133-134-135-136

Madam - Ne, yirmi altı mı? Galiba sütnine ayları hesaba dâhil değil. Acaba beni aldatmak zahmetini ihtiyâr, neden?

Hizmetçi - Aldatmıyorum, Madam, emin olunuz ki, yirmi altısındaım! Eğer daha yaşlı görünüyorsam, bu: uzun müddet hastalık çektiğimden dolayıdır..

Madam - (Sert bir surette) Hastalık mı çektin? : Hatırın kalmasın ama bak bu ehemmiyetli.. Bana sıhhati yerinde bir kadın lazım!

Hizmetçi - Fakat çoktan şifâ-yâb oldum, Madam..

Madam - Bu sizin bileceğiniz bir şey.. Mamafih iş başında belli olur. Şimdi, evli misin, değil misin?

Hizmetçi - Dulum, Madam..

Madam - Çocuğun yok ya?!

Hizmetçi - (Mahcubane) Küçük bir kızım var.

Madam - (Yüzünü ekşitip, sinek kovar gibi vaziyetler alarak) Yo.. Bak. Evimde çocuk çocuk istemem.. Kızın nerde?

Hizmetçi - Zevcimin halasının yanındadır. Efendim..

Madam - Halan ne iş görüyor?.

Hizmetçi - Bir müskirât tacirinin yanında ameledir..

Madam - Fena bir sanat.. Kızınız kaç yaşında..

Hizmetçi - On yedi aylık, madam..

Madam - Doğrusu ya, kızınızın sizinle beraber gelmesine razı değilim.. Evin içinde öteye beriye gidip gelmesi, ne yalan söyleyelim, sinirime dokunur... Hayır hayır.. Böyle yabancı, hane-berduş kabul edemem, vesselam....

Hizmetçi - Bazen onu gidip, görmeme müsaade etmez misiniz?

Madam - Hayır, kızım.. Bizim evde; katiyen sokağa çıkılmaz.. Bu evimizin adetidir.. Ben hizmetçiye parayı sefâhat etsin diye vermiyorum. Ey, şahadetnameniz var mı?

Hizmetçi - Evet, Madam..

(Cebinden buruşuk, sararmış, kirlince bir kağıda sarılmış şahadetnameler çıkararak)..

İşte, madam..(Madama uzatır)

Madam - (Birini açıp, okur)..

“Şahadet ederim ki hizmetçi kızı Ja..

(Durarak) Hizmetçi kızı mı?..O halde izdivaç etmemişsiniz, demek oluyor? Çocuğunuz varken evli bulunmamak nasıl olur?!

Hizmetçi - Affedersiniz, Madam.. Ben üç sene evvel izdivacettim.. Bu şahadetname ise altı seneliktir. Tarihi üzerindedir.

Madam - (Şahadetnameyi tekrar okuyarak): “ Hizmetçi kızı Janlu Godek, benim yanımda tam on üç sene kalmıştır ki bu müddet zarfında hizmet ve iffetten şikâyet edilecek hiçbir şeyine tesadüf etmedim” - Evet, bu daima böyledir.

Beylik sözler.. Ben bunlardan hiç bir şey anlamam.. Acaba kadına yazmak mümkün değil mi?

Hizmetçi - O vefat etti, Madam..

Madam - Vefat mı etti!..

(Müstehziyâne) Şahadetnameniz var ama, veren adam vefat etmiş.. Bu size de garip gelmiyor mu? (Diğer bir şahadetname alarak) bakalım buna, bu da mı öldü?

Hizmetçi - Hayır, efendim.. Madam Rober binbaşı zevciyle Cezayir'dedir..

Madam - (Haykıarak): Cezayir'de mi? Oh, ala.. Cezayir'e yazılır mı?! Bazıları ölmüş, bazıları Cezayir'de!.. Ne tuhaf şey, bu!.

Hizmetçi - Fakat, Madam, başkaları da var.. Görebilirsiniz...

Madam - Evet, görüyorum.. Daha çok var.. Ne kadar yer değiştirdiğiniz gözümün önünde.. Adeta yaşınızla mütenasip bir derecede bile değil.. Şahadetnameleri bana bırak da birer birer gözden geçireyim.. Şimdi, ne yapmasını biliyorsun.. Onu söyle!..

Hizmetçi - Ev idaresi, dikiş, sofracılık..

Madam - İrad ve masraf muamelesi bilir misin?

Hizmetçi - Evet, Madam..

Madam - Tavukları semizletmek usulünü biliyor musun?

Hizmetçi - Hayır, Madam.. Bu benim işim değildir.

Madam - (Şiddetli bir tavır ile), sizin işiniz evin hanımı ne emrederse, odur.. Bu.. Bak, ben böyle fena tabiat istemem..

Hizmetçi - Lakin, efendim..

Madam - Lakin makin yok.. Bu söylediklerinizi her gelen tekrar ediyor.. Şunu da sorayım.. Burada sabahları on birde kalkılır..

Hizmetçi - Kışında mı?

Madam - Hay hay.. Kış, yaz; sonra merdivenleri, yemek odasını, salonu, mösyönün kabinesini süpüren oda hizmetçisidir. Deminden de söylediğim gibi, temizlik merakımdır: Hiçbir yerde toz namına bir şey bulunmamalı, kapı halkaları her gün

perdahtlanmalı, camlar parlatılmalı, bizim evde kümesle meşgul olan da oda hizmetçisidir.

Hizmetçi - Ben bilmem ki, Madam..

Madam - Öğrenirsin, kızım, öğrenirsin daha çamaşır yıkayan, efendinin gömleklerini kolalayan, ütöleyen, ayakkabıları fırçalayan, dikiş diken, sofraya nezaret eden, tabakları yıkarken aşçıya yardım eden de oda hizmetçisidir. Bunlardan başka, fevkalade intizam da lazım, daima takip ettiğim şey: İntizamdır, istikamettir; bununla beraber, her şey kilit altında, bir şey icap etti mi, gelip benden istemeli Allah esirgesin, israftan korkarım. Sabahları ne içersiniz?!

Hizmetçi – Sütli kahve, Madam..

Madam – Sütli kahve mi.. Bu benim adetim değil.. Çorba iç.. Hem bu midene iyi gelir....

Hizmetçi – Affedersiniz, Madam.. Çorba içemem..

Madam – (Kendi kendine) Zıkkım iç... (Yüksek sesle) Pekâlâ, şimdi, kaç kuruş istiyorsun, bakalım?!

Hizmetçi – İki yüz kuruş, efendim...

Madam – (Bağırarak) İki yüz kuruş mu?! .. Çıldırın mı, sen.. İki yüz kuruş akla bile gelmez.. Eskiden altmış kuruş verilir, hem de her iş beklenirdi.. İki yüz kuruş.. La havlenin boncuğu tavukları beslemeyi bilmediğiniz halde iki yüz kuruş, ha! Bak, şunu da söyleyeyim ki, tuvaletine karışmam... Yalnız, yer içersin.. Burada nasıl yiyeceğini de Allah bilir. Çünkü hisseni ben ayırım..

Hizmetçi – Şimdiye kadar nereye girdimse iki yüz kuruşa çalıştım, madam..

Madam – (Sert) Pekâlâ, yine oralara gidebilirsin.. İşte şahadetnameler. İşte ölmüşlerin şahadeti ..Şimdi çıkabilirsiniz.

Hizmetçi – (Şahadetlerini kâğıda sararak, kemal-i ihtimamla koynuna yerleştirir. (Mahcubane bir tavır ile) Madam, yüz elli kuruş da vermez misiniz?.

Madam – Bir onluk bile vermem.. Haydi, çık.. Senin gibi serseriler eksik olmasın.. Çık diyorum! Sana..

(Oda hizmetçisi çıkar)

Madam – (Yalnız) A..man.. bu hizmetçiler mi! Başımıza dert!. Bugün de kendi işimi kendimden başkasına gördüremeyeceğim... Anlaşıldı!¹

Küçük Hikâye

Asar-ı nefiseden:

Mavi Mendil

Geçen sene teşriyn-i evvelin nihayetine doğru Orleant'tan “Şatö Dö Bardi” ye avdet ediyordum, yolun üzerinde ve benim önümde ecnebi bir karakol bölüğü de ilerliyordu. Pek ziyade sevdiğim askeri muzikayı dinlemek için adımlarımı sıklaştırdım ise de muzika çalınmıyor yalnız askerlerin yürüyüşlerine delalet etmek üzere verilen tambur sesleri uzaktan uzağa işitiliyordu. Yarım saat kadar daha yol aldıktan sonra, bölüğün çam ormanıya muhat bir çayırılığa girdiğini görünce tanıdığım bir yüzbaşidan:

- “Talim mi olunacak?” - diye sordum.
- Hayır, dedi, bizim bölükten bir asker ikamet ettiği evden bir şey sirkat ettiği için muhakeme olunacak, belki de kurşuna dizilecek!
- Nasıl... Muhakeme mi? Mahkûm mu? Aynı zamanda da idam mı olunacak?!

Yüzbaşı cevaben:

- Evet, nizam böyledir!

Dedi ve ilave etti:

- Eğer merak ediyorsanız size bir yer gösterebilirim, bu iş pek de uzun sürmeyecek.

Böyle hüzn-engiz manzaraları temaşaya hahiş-ger olduğumdan yüzbaşının teklifini hemen kabul ettim.

Bölük, dört köşe bir surette tanzim olunmuştu. İkinci sıranın arkasında ve ormanın kenarında: üç, dört asker, bir mulazım-ı saninin kumandası altında çukur kazıyorlardı. Çünkü bütün bölük emre tabi; bir adamın mezarını kazarken bile, hakiki bir itaat-ı askeriye nümeyandı!

---

¹ MA,c.1,nr.7,8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhir 1328, s 210-211-212-213

Dört köşe sıralanmış askerlerin ortasında, sekiz zabıt tamburların üzerine oturmuş, bir dokuzuncu sağ tarafta ve daha önde, dizleri üstündeki kâğıda: Nizama-i tebaan öldürülecek olan adam hakkında birkaç kelimeyi lakaydane yazıyordu.

Müttehem çağrıldı.

Bu asker; uzun boylu, sevimli ve asil simalı bir delikanlıydı. Onunla beraber vakanın şahit-i yegânesi olan kadın da ilerledi. Fakat miralay kadını isticivap edeceği esnada, nefer:

- Boş şey! Dedi, ben hepsini itiraf edeceğim.. Bu kadının evinden mendil çalan benim.

Miralay - Siz ha! Pitir..

Pitir - Evet, miralayım: Ben, lakin emin olunuz ki sirkat gibi bir fiil-i kabihi kendim için irtikab etmedim, bu: Ancak “Mari” içindir.

Miralay - Mari, kim?

Pitir - Mari mi.. Ta aşağıda, “Darnenburg” a yakın.. Ah, onu bir daha göremeyeceğim..

Miralay - Sözlerinizden bir şey anlayamıyorum, Pitir.. İzah ediniz.

Pitir - Peki, miralayım, öyle ise şu mektubu okuyunuz.

Dedi ve her kelimesi hala hatırımda kalan şu mektubu uzattı:

“Azizim, Pitir;

Bu mektupla, seni tahayyül ederek yaptığım para kesesini göndermek için bölüğüne gelen “Arnold”un kurasından istifade ettim. Bilsen, bunu örünceye kadar pederimden nasıl saklandım. Çünkü seni bu kadar sevdiğimden dolayı beni azarlıyor gelmeyeceğini söylüyordu. Geleceksin, değil mi? Eğer gelmeyecek bile olsan ben seni yine unutmayacağım zaten bunu “Darnenburg” dansında, mavi mendilimi aldığın gün sana vaat etmedim mi idi? Söyle, söyle bir daha ne zaman görüşeceğiz?

Beni şimdilik mahzûz edecek bir şey varsa, o da: Amirlerin ile arkadaşlarının seni sevdiklerini işitmektir.

Azizen: Mari

Hamis - Fransa'dan bana bir şey yolla. Bunu seni unutmak korkusuyla değil, belki, beraber taşımak için istiyorum. Göndereceğin ne olursa olsun, onu bir kere öp, eminim ki öptüğün yeri çabucak bulurum. Adıyo, benim aziz dostum, Pitır..”

Mektubun kıraeti hitam bulur bulmaz, Pitır lakırdısına devam etti.

- Arnold, bu kağıdı dün akşam ikametgahımın ücretiyle bana verdi. Bütün gece uyuyamadım, hep köyümü, Mari'mi düşündüm; benden bir şey istiyordu; fakat maaşımı birkaç gün evvel köylerine avdet eden amcamın oğluyla, biraderim için rehine koyduğumdan şimdi hiç param kalmamıştı.

Bu sabah, sokağa çıkarken odamın penceresini açtım. Tıpkı Mari'ninkine benzeyen mavi bir mendil ipe asılmış, duruyordu. Rengi beyaz çizgileri birdi. Onu alıp torbama koymak zaafında bulundum. Kapıdan çıkarken derhal pişman olarak tekrar eve döndüm ise de, bu kadın arkamdan koştu, mendili aldı. İşte hakikat! Nizam: Benim kurşuna dizilmemi istiyormuş, peki, diziniz, lâkin beni reddetmeyiniz.

Hâkimler hayret etmekten mani-i nefis edemediler. Bununla beraber idam hükmü karâr-gîr oldu. Pitır, ithâm-nameyi soğukkanlılıkla dinledi, sonra yüzbaşısına doğru ilerleyerek dört frank vermesini rica etti. Yüzbaşı arzusunun diriğ etmedi. Ba'de, onun mavi mendili iade etmiş olduğu kadına kadar gidip, şu kelimeleri söylediğini işittim.

- Madam, işte dört frank! Mendilinizin bu kadar değerli olup olmadığını bilmiyorum; fakat eğer değerli ise, görüyorsunuz ki; ben onu epeyce pahalıya ödüyorum.

Mendili tekrar alıp öptü ve yüzbaşısına dönerek dedi ki:

- Muhterem, yüzbaşım. İki seneye kadar bizim köye avdet ederseniz, Darninburg taraflarına yolunuz düşerse Mari'yi arayınız.. Bu mendili ona veriniz.. Fakat nasıl satın aldığımı sakın kendisine söylemeyiniz.

Bu sözleri müteakip, Pitır, diz çöküp dua etti ve muhall-i mücâzâta ağır hatvelerle yürüdü.

O vakit, ben, bu zalimane faciayı görmemek için uzaklaştım. Ormana saptım. Derhal birkaç tüfeng birden patladı.

Bir saat sonra tekrar geldim. Bölük uzaklaşmış, her şey derin bir sükûnet içinde, yolu bulmak üzere ormanın kenarını takip ederken birkaç adım önümde kan izlerini ve daha yeni kazılmış toprak kümbetisini gördüm.

Bir çam dalını haçvari yaptım ve şimdi ben, bir de Mari müstesna olarak herkes tarafından unutulmuş olan zavallı Pitr'in başucuna koydum.¹

Küçük Hikâye

İhtiyar Kadın

1

Luksenburg bahçesinde, aradığım sakin ve تنها kûşe-yi hıyâbânı nihayet bulabildim. Bu bahçenin hususi bir güzelliği vardır: Öğle vakti güneşin harareti Paris'i yakarken, burada latif bir serinlik insanı okşar.. Birkaç asırlık ağaçların sık yaprakları arasından süzülen ziya-yi şemsin yeşil çimenleri şarkvari yaldızlamasını, fiskiyelerin zezemât-i hulyâ bahşini dinleyerek seyrederken kalplerdemiz de mazilere ait hatıralar canlanır...

Epeyce zamandan beri, burada, bu تنها-ı münzeviyanede, altmış beş, yetmiş yaşında kadar orta boylu, asker gibi dimdik yürüyen, siyahlar giyinmiş ihtiyar bir kadına tesadüf ediyordum. O, gelir, benim bulunduğum kanepenin öteki ucuna yavaşça oturur. Selamıma gayet nazikâne mukabele ettikten sonra elindeki küçük torbadan bir çift gözlük çıkarıp burnuna yerleştirerek oyasıyla meşgul olmaya başladı..

Az vakit zarfında, aramızda sükûti bir meveddet hasıl olmuştu; evet, sükûti bir meveddet; çünkü hala bir kelime bile teâti eylememiştik..

Zannediyordum ki, ben gelmediğim günlerde o, mevcudiyetinde bir eksiklik hissediyordu; zira ben de onun, sanki Luyi Filip devrine ait oyasını, kuru ellerini görmeyince adeta için için müteessir oluyordum.

Bir akşam, her ikimiz yine kanepenin üzerinde, kendi hayalat-ı hususiyemize dalmıştık. Bir aralık birçok küçük çocuk, kollarında birer yalancı tüfenkle, ihtiyar askerler gibi ağır ağır, ikişer ikişer önümüzden geçtiler.

---

¹ MA, c.1, nr.8, 22 Nisan 132/ 25 Rebî-ül-âhir 1328, s 238,239,240

Kadın başını kaldırdı ve içini çekti. Ben de gözlerimle bu alayı takip ediyordum. Bilmem nasıl oldu da, sarı saçları alınına dökülmüş sevimli bir çocuğun, birden bire nazarları bana tesadüf etti: Hatırıma birçok zaman evvel kaybettiğim zavallı yavrum geldiği için gözlerim hemen yaşarmıştı.

Bu anda, yanımda bir hıçkırık yüreğimi oynattı. Başımı çevirdim: İhtiyar kadının mendiliyle gözyaşlarını sildiğini gördüm ve artık dayanamayarak:

- Siz ne kadar bedbahtsınız, madam.. Dedim; bu sözü söylediğimden dolayı beni affediniz. Şu geçen çocuklar galiba sizde bir yad-ı elim uyandırdı.

O cevap verdi:

- İhtimal ki, ikimizin de talihi birbirinin aynı; çünkü deminden sizin de gözleriniz yaşarmıştı.

- Evet, madam... Şu çocuklardan biri bana yavrumu hatırlattı da...

İhtiyar kadın:

- Ah, bana da, bana da öyle... Ben üç evladımı birden kaybettim ya?. Diye haykırdı; fakat şirişk-i ruhuma sebep yalnız bunlar değildir..

- Bir kadın kalbini bundan ziyade müteessir eden ne olabilir?

Diye sordum, ihtiyar kadın:

- Size, dedi; size bütün hayatımı anlatsam, o sebebi, öğrenirsiniz.. Lakin, belki bu hikâyeler canınızı sıkar.. Zira, ihtiyar kadınlara, artık hayattan küçücük nazarıyla bakılıp ehemmiyet verilmez.. Şu, rah-ı ömrü erken, sükût etmek daha hayırlıdır.

- Oh!. Dedim, söyleyiniz, rica ederim, söyleyiniz.. Beni de en büyük tesirle mütesellî ediniz..

- Öyle ise, peki... Belki kalbimi açmak, senelerden beri yalnız başıma tahammül ettiğim derdimin bir ilacı olur.

2

İhtiyar kadın sergüzeştini anlatmaya başladı:

- “ Ben: Nişanlarını Napolyon’un İtalya muharebesinde kazanmış; Mısır’ın ehramlarını; Ostrelie’in güneşlerini; “ Yena”nın kanlarını; “Kremlin”in alevlerini; “ Vaterlov”in kahramanlarını görmüş bir süvari zabitanın kızıyım.... İmparatorun sükûtundan sonra pederim askerliği terk ederek, validemin kendisine cihâz makamında verdiği Britanya’daki çiftliğinde yaşamak için çekilmişti; orada tarlalarıyla, bahçesiyle, bütün hatıratıyla meşgul olurdu. Oğlu olmadığı için beni bir erkek çocuk gibi büyütmişti: Bir gün ata binmeyi, bir gün denizde yüzmeyi öğretir.. Bir başka defa kılıç tecrübelerine iştirak ettirir, bir nefer gibi tüfenk talimine alıştırdı.

İşte ben böyle, bir az sert, bir az vahşi huylu büyüdüm. Terbiyem, ne yalan söyleyeyim, tabiatımı şımarık alıştıırıyordu.

Babam beni yaz akşamları evimizin önündeki iskemleye, kışın ateşin başına oturtur, hep ilk safta vurduğu o büyük muharebeleri; muzafferiyetleri sayar, döker.. İmparatorun bitmez, tükenmez muvaffakiyatından.. Ve afiyet-i feciasından bahsederdi.

On altı yaşında iken, pederimin arkadaşlarından birinin süvari bulunan oğluyla tehhül ettim. O zamanlar “ Şato Biryon”ın “Lamartin”in, ve genç “Viktor Hügo”nun devre-i şairiyetleri idi.

İzdivacımız pek mesudane oldu: Birbirini müteakip üç oğlum dünyaya geldi. Ben bunların üçüne de babamdan aldığım terbiyeyi telkin eylemiştim: Onlara vatan muhabbetini öğrettim; onlara mektepten ve hayattan başka rehber-i müstakim olmayacağını anlattım.

İki oğlum da askere yazıldılar. Üçüncüsü hükümet memuriyetine geçmişti, zengince bir kızla evlendi, zevcimin vefatından sonra ben de onun yanına gittim ve torunumu da onlar gibi büyütmeye başladım.

Eyvah ki, büyük oğlum Kırım muharebesinde vefat etti. Biçare yavrum, Rusların elinden İngilizleri kurtarmak için atılmış, ve bir kurşunla bi-ruh serilmiş.. Pek çok ağladım.. Lakin ne çare.. Sabır zaruri, geri kalanlar beni müteselli ediyorlardı.

İkincisine gelince, Fransuva, o da İtalya muharebesine imparatorun maiyetinde gitti: Bir elem-i kabl-el vuku’ gönlüme neticeyi ihsas etmişti, ondan bir türlü ayrılmak istemiyordum. Müfârekat ederken, kollarım vücuduna o kadar sarılmıştı ki.. Bir nida-yı

deruni benim onu bir daha göremeyeceğimi haykırıyordu.. Ah, evet, nihayet o da “Solfarino” hücumunda memleketinin selametine kurban gitti..

Bilseniz, ne kadar.. Ne kadar ağladım. Fakat vatan uğruna iki ciğer paremi vermekten mütevellit şeref beni avutuyordu.

Bir az zaman geçti.. Memleketimizi harap eden kargaşalıklar, hezimetler işitildi.. Oh, artık toprağımı müdafaa için ne zevcem, ne de oğlum kalmıştı.. Bu esnada küçük oğlum “Rene” yi unutmuş, gitmiştim. Zaten o ne yapabiliyordu!. O bir memurdu! Lakin bir gün o da işini terk etti; düşmana karşı pençeleşmek için genç zevcesini, çocuğunu bıraktı... Taaccüp etmez misiniz?

O çocuğunu bıraktı; fakat yavrusu onu bırakmıyordu.. En sonunda, on altı yaşındaki torunum da babasına refakat etti.

- Ben seninle beraberim, baba.. Diyordu. Tambur çalmasını da bilmez değilim ya!. Her halde bir işe yararım..

Onlar bizim gözlerimizi, dualarımızı, kalplerimizi götürerek, gittiler...

“Rene” zevcesine yavrusunu getirmeksizin gelmeyeceğini yemin etmişti.. Sözünde durdu: “Şampeniye”de merhametsiz bir gülle toruncuğumu yaralamış..

Babası onların üzerine eğilerek alnından öpmüş, sonra bir kağıda vuku’ hali yazarak avdet edecek askerlere vermiş; ve kendisini takip eden bir iki neferle düşmana doğru ilerlemiş..

Hurra feryatlarıyla memleketimizi çiğneyen düşmanın önünde can mı dayanır?

O da, evet, o da bir tüfenk kurşunuyla vurularak yuvarlanıp gitmiş.. Naaşını bir çukura atıvermişler.. Ah, zavallı oğlum.

3

İhityar kadın bir müddet sükût etti. Ba’de tekrar devam ederek:

- Şüphesiz ki, deminden omzunda tüfenkle geçen çocuklara baka baka yavrularımı hatırladığımdan doyayı ağladığımı zannediyorsunuz? Değil mi? Hayır, efendi, hayır.. Ben yalnız onlara ağlamıyorum.. Gözyaşlarıma en büyük sebep “ Bu gün bu yalancı

tüfenkle yürüyen çocukların bir gün ellerinde bayraklarla muharebe meydanına atılarak vatanın saadeti için öldükleri zaman benim, bu zavallı kadının memleketine verecek bir oğlu, bir torunu bulunmamasıdır.”

Bu sözleri müteakip ayağa kalktı. Ve beni selamladı.

Ben öylece, lâl ü ebkem kalmıştım.. Neden sonra evimin yolunu tuttum.. Sokakların gürültüleri, müdebdeb arabalar, akıp giden şu hayat-ı velvele-dar artık bana pek boş, pek acı geliyordu...¹

Küçük Hikâye

Gayet feci:

Yol Üstünde

Serseri yol kenarına oturmuştu. İki günden beri rastgele gidiyor, gece: değirmen köşelerinde dinlendikten sonra sabah olur olmaz, güneşin tahammül-fersa bar-ı harreti altında bu avare yolculuğa tekrar hazırlanıyordu. Evlerin eşiklerinde duranlar bunun karma karışık saçına, sakalına, parça parça elbisesine mütecessis-âne bakarken, çocuklar annelerinin fistanları arasına saklanmak için koşuşurlardı.

Tarlalarda, ne olursa olsun yapmak maksadıyla bir iş istediği zaman kemal-i nefret ve şiddetle men olunuyordu: Artık, o, başı bir az daha aşağıya sarkmış, bastonunu sürükleyerek, mütevekkil-âne yürür.. Fakat birkaç adım attıktan sonra, artık kendisini kimsenin göremeyeceğinden emin olunca yanaklarından akan gözyaşlarını elinin tersiyle silerdi.

Mamafih, şimdi kalbinde insanlara karşı bir hiss-i isyanın taşıdığı duyuyor..Cebr-i nefis ettiği halde şu sözler ağzından dökülüyordu.

- Bu haksız!.. Artık Allah da merhamet etmiyor..

Sonra dişleri arasında fena sözler çiğneyerek sopasını kaldırdı, fakat tekrar toprağa çarptığı zaman.. Parlak bir şeyin fırlayıp düştüğünü gördü... Aman Yarabbi! Ayağa kalktı.. Toz içinde arayarak:

---

¹ MA,c.1, nr. 9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 268-269-270-271

- Bu, mutlak benim talihim!

Dedi... Şimdi parmakları arasında, yerde bulduğu altını çeviriyor, mükerreren çeviriyordu.. Bu gayri müntezer nimete inanamayarak oynuyordu..

Bir Luvi! Bir hakikat!.. Ne zamanlardan beri elime böyle şey geçmedi; hemen, hemen karnımı doyurayım, hararetimi teskin edeyim.. Ben bununla şehre kadar rahatça gidebilirim.. Orada da her işi tesviyeye kifâyet eder..

Sonra düşündü:

- Lâkin , bu para benim değil.. Ya, biri gördüyse!..

Etrafına bakındı: Kimseler yok. Yanız; yol üstünde yapıyınız... Ta uzakta: Sağ tarafa doğru sarı başaklı buğday tarlalarının ilerisinde bir köy: Saman kaplı damları sivri kaleleriyle görünüyordu...

O, mesrurâne otlar arasından, çayırlardan atlıyor, yürüyor, koşuyordu..

Bir hanın önünde durdu:

- Sabahlar hayır olsun..

Otelci kapının önüne geçip:

- Ne istiyorsunuz?... Dedi.

- Yemek yemek!

- Artığımız kalmadı.. İnyet ola..

Serseri gözlerini kırparak:

- A... dedi; ben sadaka istemiyorum.. Parasını vereceğim..

Bu aralık elindeki Luvi'yi gösterdi: Böyle bir adamın parmakları arasında altın bulunmasına fevkalade hayret eden köylü kadın kocasına seslenmiş, o da su-i zanla adamcağıza bakarak isticvâba başlamıştı:

- Bunu nerde buldunuz?

- Size ne! Ben yemek parasını veriyorum ya?

- Pekâlâ.. Ben de yemek satmam!

O, bir müddet mütehayyir kaldı, sonra altını cebine koyup, omuzlarını kaldırarak çekildi gitti...

Otelci herifle, karısı onu gözleriyle takip ediyorlardı.

- İşte bir tane daha kim bilir ne yaptı?

- Acaba polise haber versek mi?

Bir müşteri gelmişti. Vaka mübalağakârane ona da anlatıldı:

- Siması adeta hepimizi korkutan bir sefilin elinde altın bulunsun!!..

- Hayır, bu, olamaz..

- Cebinde daha başkaları da var gibi görünüyordu: Ah, bu nereden gelip nereye gittiği bilinemeyen çapkınlar..

Mesele, beş dakikada bütün köy halkını dolaştı.

O, yüzüne dik dik bakarak kendisini husumetkârane takip eden çocukların niçin geldiklerini anlamaksızın, yorgun ayaklarıyla ilerlemeye çalışıyor.. Başka vakit yol üstünde oturup dinlenirken, bu gün bir türlü cesaret edemiyordu..

Ekmekçi kadın, dükkânında pişkin kabuklu, esmer ekmekleri diziyordu.

- Sabahlar hayır olsun, madam.. Bana has bir ekmek versene...

- İneyet ola!..

- A, neden.. Bana burada emniyet edilmiyor! Hiç şüphe yok ki el uzatanın esvabı süslü olmadığı için.. Parasını veriyorum, madam..

Altını uzattı..

- İneyet ola dedik a...

Kolu uzanmış, ağzı açık bir halde bir müddet kaldı, ba'de başını sallayıp "Budala!" diye mırıldanarak, çekildi.

Her tarafta; bakkalda, kasapta aynı cevapla mukabele olunuyordu.

Kendi kendine, “Parasını verdiğim halde böyle..Ya vermeyecek olsam! Yoksa altın kalb mi?” diye söyleniyordu.

Artık onu çıkarmaya cesaret edemedi. Yalnız, ara sıra yokluyor.. Cebindeki bayat ekmek kırıntılarıyla, tütün çöpleri arasındaki yuvarlak madene dokununca fevkalade bir letafet hissediyordu.

Akşam olmuş, midesine hala bir şey girmemişti. Kendini toplayarak, bu uzun yol üzerinde yürümeye başladı.

Düşünüyordu ki:

- Cebinde yirmi frank olduğu halde açlıktan ölemem ya!.

Mamafih yavaş yavaş anlayarak:

- Hayır, dedi; bir Luvi'ye layık değilim.. Benim gibi sefaletzedelerin elinde yüz kuruş şüphelyi davet ediyor.. Onu nereden bulduğumu soruyorlar... İhtimal ki ormanda bir yolcuya hücum ederek sirkat ettiğim zannolunuyor... Ah, hiç olmazsa aç bulunmasaydım..

Böyle söylenirken, yolun bir köşesini dönmüştü ki, karşıdan bir adamın kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü.. O da yorgun bir halde, iki büklüm yürüyordu.. Esvapları parçalanmış, eski bir şapka başında tozlu, karma karışık sakal içinde sapsarı bir yüz..

İki serseri birden bire durarak sanki ızdıraplarını hemen anlamış gibi ellerini birbirlerine uzattılar.

- Böyle nereye gidiyorsun, arkadaş?

- Geceyi geçirmek için şehre.. Yolda beraber miyiz..

- Hayır, ben aksi cihete gidiyorum.. Fakat sana bir nasihat edeyim mi?! Yolu değiştir.. Çünkü onlar serseri kabul etmiyorlar.. Ben işte oradan geliyorum.. Yatmak için samanlık bile bulamayacaksın...

- Haydi, sen de paran varken..

- Evet, paran varken bile... “Bahusus” diyecekti; fakat sükût etti.

Öteki tekrar lakırdıya başlayarak:

- Her tarafın köylüsü birdir. Eğer birinin sadaka istediğini hissederlerse kulak tıklarlar.. Lakin bu, gösterilince...

Elindeki birkaç onluğu şıkırdatarak güldü.

- Pek çok değil.. Dört kuruş kadar bir şey!. Fakat beni üç gün geçindirir.

Bunu söylediği zaman, öteki:

- İşte, dört kuruşla benim yirmi frangımdan zengin.. O, bununla ekmek alacak başını dayayacak yer bulacak.. Diye söyleniyordu..

Nâ-gehân, zihnine bir şey gelerek dedi ki:

- Haydi şunun birazını bana ver..

Öteki derhal elini kapamıştı.

- Oh, asla! Ben bununla ta köye kadar gideceğim.. Sonra da..
- Ekmeğin de yok mu!?

Omzundaki torbayı göstererek:

- Hayır... Allah’a ısmarladık..

Bir adım atmamıştı ki, serseri onu omzundan yakaladı.

- Beni böyle aç bırakarak bir yere gidemezsin.

Bir şeyim yok ki..

- Fakat, paran var ya.. Haydi, yol arkadaşına biraz ver.
- Veremem.. Sana söyleyemem.. Yolda kendine iş bul, çalış..

Şimdi, açlık, o müthiş açlık serserinin midelerini burğu gibi deliyordu.

- Biraz beni dinle.. Ben senin paranı satın alacağım.. Evet, hem de onların değerini yirmi frank olarak vereceğim..

Öteki hayretinden gözleri açmıştı.. Diğeri devam etti:

- Evet, yirmi frank.. Tam yüz kuruş.. Bu sabah onu toprağı karıştırırken buldum.. Elbisem yırtık, yırtık olduğu için her yerden beni reddediyorlar.. Görüyorsun ya, arkamdaki esvab değil, paçavra... Bir taraftan da açlık gözlerimi parlatarak, simama korkunçluk veriyor.. Sana gelince! Esvabın pek fena değil.. Şu yağmurlukla çobanlara benziyorsun... Elinde yirmi frank bulunması herkesi şaşırtmaz.. Ve belki benden ziyade de muhtaç değilsin.. Şüphesiz yola çıkmadan evvel biraz bir şeyde yemişsindir... Ben, ben ise: İki gündür açım...

Şu son sözleri yavaş sesle, mahcubâne, fakat hiddetli, yüzünü herife yaklaştırarak söylemişti.

- Görüyorsun ki, alışveriş yolunda.. Eğer kalb diye korkuyorsan, bak, sesine... İşte.. haydi, şimdi o kuruşları bana ver..

Lakin öteki kendine uzatılan altını iterek, geri çekiliyor ve:

- Paramı sakla!.. Sen benden zenginsin.. Diyordu.
- Hala, anlamadın mı? Ben onu kullanamıyorum.. Kimse almıyor, ver..
- Hayır, olmaz.. Allah'a ısmarladık...

Serserinin, bu sefer gözleri karardı: Bir sirkat, bir cinayet hırsı bütün dişlerini gıcırdatarak hemen yumruğunu kaldırıp, diğerrinin boğazından kemal-i şiddetle yakaladı.

- Ver, diyorum...
- Herif, şu tazyikten kurtulmak için çabalanıyordu.. Sonra kollarını uzatarak kanca gibi kıvrılmış parmaklarını gerdi.. Ağzı imdat haykırmak için açıldı. Gözleri fırladı.. daha sonra bir kere dönüp yere düştü..

Paralar toprağı yuvarlanmıştı..

Cani, hemen onların üzerine kapanarak saymaksızın topladı, ba'de bacaklarının bütün kuvvetiyle koşmaya başladı.

Sabah oluyorken, ilerideki köye, nefes nefese yaklaştı; ve o vakit dişleri arasında hala Luvi altınının bulunduğunu hissetti.. Cebindeki bakır paralar: Cinayetinin dehşetini gözleri önüne getirivermişti.. Şimdi korkuyordu..

Lakin açlık midelerini tırmalıyor, koparıyor, ona daha ilerisini, düşündürmüyordu..

Altını ağzından çıkararak bila tereddüt uzaklara attı.. O yapraklar arasına sanki bir dal gibi sesler çıkararak düşmüştü..

Artık orada duramadı.. Şehre doğru tekrar koşmaya başladı..

- Bir okka ekmek, rica ederim..

Ekmekçi ekmeği alarak uzatmış ve parasını da almıştı. O anda topraktan üzerleri çizilmiş onluklar serseriye terletti.. Fakat ekmeğin taze içi, pişkin kabuğu, ona hepsini unutturmuş... O şimdi elindekini ısırarak yürüyordu. Bir korudan geçerken yaprakların arasına düşen bir dal parçası kalbini heyecanlarla titretti... Çünkü biraz evvel uzaklara fırlattığı Luvi altını da aynı sesi çıkarmıştı.¹

Küçük Hikâye

Köy Postacısı

1

O: Pek dinç, pek neşeli bir adamdı. Yüksek boylu, kuvvetli, geniş omuzları üstünde sarı saçlı, saf ve münevver mavi gözlü, dudakları daima tebessüme amade, sivri bıyıklı, müftehir bir çocuk siması..

Herkes onu yolda görünce selamlar.. Hele köylüler.. O, geçerken çiftliklerine çağırıp ya kahvaltı ettirirler, yahut soğuk bir su doldururlar.. O, durmaz: bir gözü duvardaki saatte, ayaküstünde yer, içer; hava nasıl olursa olsun dişlerinin arasında daima bir şarkı dolaştırarak çıkıp giderdi.

Evet, onu, uzaktan zümürüdü'n bir bahçe-i behiştî gibi görünen (Muji) kasabasından, dağlar arasına düşmüş bir yuva manzaralı (Salu) köyüne kadar herkes tanıyor, herkes seviyor, ne zaman kendisinden bassolunsa:

---

¹ MA, c.1, nr. 10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 300-301-302-303-304

- Mert oğlu mert.... Deniyordu. Hakikaten de, böyle:

Köy postacılarına mahsus gömleği üzerine takılmış askeri madalyası adeta göğsüne damlamış bir nur-i zafer gibi şaşaa-nisar oluyordu. Zaten o, bundan dolayı mftehirdi. Vatanına hizmet ettiğini daima düşünür, buralardan pek uzaklarda, bir zaman çarpışırken sol kolunu ebediyen kaybettiğini hiç, hiç unutamazdı.

Evet, zavallı maluld: Ceketinin ikiye katlanmış sol kolu tam madalyası hizasına kadar gelebiliyordu.

Köylülerin evleri, tarlaları kenarından yürürken, birçok sesler birden haykırdı:

- Sabahlar hayır olsun, yiğidim: Sabahlar hayır olsun...

2

Ah, bu köy postacılığı.. Ne kadar g bir iş! Bir iki kâğıt parçasını iki fakir kulübeye götürmek için kışın: kara, yağmura, fırtınaya, yazın: cehennemi güneşin tesirat-ı muhrikanesine rağmen dağları, vadileri, ormanları aşan şu biçarelerin tli’-i n-szına ağlamamak elden gelir mi?

G iş; çünkü maaş az. Senede bilmem, kaç kuruş: Her halde sabahtan akşama kadar yolların taşlarına takılarak, çalılara, dikenlere sürünerek, yırtılarak, haziran güneşine, kânun-i sani burudetine tahammül ederek yürümek için açlıktan ölmeyecek kadar bir şey!

Fakat biliyor musunuz, ki bütün bu mezhimle beraber ‘‘Piyer Lodillo’’ yine vazifesini seviyor: Kendisine hem daha az meşakkatli, hem de daha fazla maaşlı bir memuriyet teklif olunduğu halde kabul etmemiş, o, şu hoşuna giden işin bi-tab-verinde ne uzun yollardan, ne kemiklerine kadar geçen yağmurlardan, ne vücudunu bir kefen gibi saran karlardan, ne müthiş hırıltılarla yolunu takip eden rzgrlardan, hiç hiçbir tehlikeden korkmayarak yürüyor, yürüyordu..

Bütün bu meşak-ı hayat arasında bir nevziş-i tesliyet beklediği yer varsa, o da: ‘‘Salu’’ ile ‘‘Muji’’ beynindeki küçük kulbe idi. Oraya yazın biraz serinlik, kışın biraz ateş başı havası almak için uğrardı; burası: Kendisine daima kapının önünde muntazır nişanlısının evi idi.

Nisan iptidasında, kuşların cıvıdamaya başladığı mevsimde mutlak, mutlak izdivaç edeceklerdi.

İkisi de bu latif ayı sabırsızlıkla bekliyorlar.. İstikbal için neler, neler, ne hülyalar, ne ümitler kuruyorlardı.

Kim bilir, şu sakin evde ne kadar mesut olacaklar... Zenginlere gıpta-rest ne kadar bahtiyarlıklar hissedeceklerdi! Çünkü kalpleri her gayz ve emelden mücerret fikirleri asude idi.

Oh, oh.. Bu saadetlerin hepsi: gelecek ilkbahar için, çiçeklerin açtığı mevsime aitti..

Yaşasın nisan! Yaşasın ..

3

Nihayet nisan: - İşte geldim!- diye haykırdı ve nisana terk-i mevk'i için sahraları örten karlar birden bire kayboldu. Her taraf çiçeklerle donandı, dallara yuvalar asıldı.. Kuşlar: Taze yapraklar arasında terennüm-sâz olmaya başladılar..

Nisan, kendisiyle beraber bütün eşyaya, çayırlara, insanlara bir selam har taravet de bahşeylemiş, hele "Piyer Lodello"ın kalbine ne rüyalar serpmişti...

Artık, buzlardan, karlardan, çamurlardan kurtulmuş yokuşları uçar, uçar gibi iniyor (Suzan) doğru ve şen ve mesut koşuyor, koşuyordu...

Ayın sonundaki izdivacın hazırlıkları şimdiden başladı: Genç kız beyaz, kazmirden gelinlik esvabını dikiyordu.

Piyer'de kendisi için yeni bir elbise ısmarlamıştı.

4

Eyvah ki, o, sabırsızlıkla bekledikleri nisan, bir felaketi de beraber sürükleyip, getirmişti.

Bu gün Piyer nişanlısının evine mu'tâdından geç geldi: Çiçeklere bahş-ı hayat eden güneş, karları eritmiş, şimdi dereler birer seylâbe halinde taşıyordu. Bahusus eskiden adeta kurumuş gibi duran bir tanesinde bu gün geçmek mümkün değildi. Piyer, öte tarafa atlamak için saatlerce dönmüş dolaşmış, yolunu tamamıyla değiştirmeye mecbur

olmuştu: İşte geç kalmasının sebebi; lâkin, Suzan bunu ne bilsin.. Pek merak etmiş, nişanlısını gülerek karşılamamıştı.

Piyer eve uğrayıp, oturamadı; selam verip, geçti. Torbasında kalan sipariş bir mektubu hemen götürerek ertesi gün kasabadan hareket edecek posta arabasına yetiştirmek lazımdı.

Suzan Piyer'in arkasından baka kaldı. Aman Yarabbi.. Bir az sonra, müthiş bir feryat koptu.

Bunu Piyer de işitmişti ki, nişanlısının tarafından geliyor, zannıyla geri döndü ise de.. Hayır.. O taraftan değil.. Dinledi.. Ve tekrar yoluna devam etti.

Birkaç adım atar atmaz.. Bir feryat, bir feryat-i nevmidi daha...

Yeniden durup, nereden geldiğini kendi kendine sordu. Bu esnada genç kız ona koşarak:

- Piyer, Piyer.. Gel, gel... Diye bağıyor ve civardaki çayırıktan geçen derenin köprüsünü gösteriyordu.

Bir anda ikisi birden aynı noktada buluştular, ve köprüden sarkıp baktılar.. Burada, pek derinleşerek kemal-i süratle akan su, bulanmıştı. Piyer: Ben, ben bir şey görmüyorum.. Dedi; lâkin, sesi duydum, ihtimal ki buradan..

Genç kız tasdik etti:

- Evet, evet, muhakkak buradan.. İşte, işte bak... Piyer.. Suyun üstünde yüzen nedir?.. Galiba, bir şapka!!..

Piyer, elinde bir sılıkla eğilerek onu çekti: Evet bu bir çocuk şapkasıydı!

- Ah, Yarabbi.. Küçük Antuan'ın şapkası.. Deminden oradan geçtiğini gördüm.. Şimdi, ne yapalım, Piyer.. Ne yapalım...

Piyer, nişanlısının sözünü bitirmeye vakit bırakmaksızın:

- Al, al, torbamı.. Mektubu da sahibine götür.. Ben çocuğu kurtaracağım..

Dedi, ve Suzan kendisini tutmaya vakit bulamadan, tehlikenin dehşeti karşısında, çocuğu kurtarmak ümidiyle, bila tereddüt suya atıldı..

Onu tahlîs etmek mi?! Oh, belki, belki.. Fakat kendisini şiddetle yakalayan bir el, nehrin yüzüne çıkmak için icap eden hareketlerine mani oluyordu.

Kollarıyla çabaladı, çabaladı.. Fevk-el-beşer bir kuvvetle çabaladı.. Lâkin, çocuk ihtilâc-ı ihtizâr içinde ona sarılıyor, onu bırakmıyordu.. Nihayet,nihayet.. Bütün takatinin bir anda ziya'ını hissetti.. Şimdi Piyer: bî-mecal ceryana kapılmıştı.

Suzan:

- İmdat,imdat.. Diye haykırıyordu. Her taraf ıssız.. Ev uzakta.. Kimseler işitmiyor...
- İmdat!..

Heyhat..

Suzan, kalbini havf ve dehşetle sarsan bu köpürmüş, çıldırmış suyun pîş-i gadrinde, dişleri kilitlenmiş, bir müddet durdu.

Saniyeler,dakikalar,zamanlar geçti: Piyer suyun üstünde bir daha görünmedi..

Belki, ileriden çıkar fikriyle, genç kız, gittikçe genişliği artan derenin buyunca koşmaya başladı; sonra birden bire durdu:

- Torba, nerede?!

Tekrar döndü.. Tekrar köprüye çıktı ve orada, bir kenara atılmış torbayı, şimdi, artık büsbütün kaybolan nişanlısının, ihtimal ki daha hararet-i hayatı solmamış cesedi gibi göğsüne dayayarak ağladı, hüngür hüngür ağladı.

Ba'de kalktı.. Bir deli gibi, koşa koşa, hiç durmadan ta kasabaya kadar gitti.. Posta memurları, saçları dağılmış, kendini şaşırılmış bir kızın nagehan içeriye girdiğini görünce yerlerinden fırladılar.

- Alın, işte.. Piyer'in torbası.. İçinde bir mektup var... O bilmem ne oldu!?!.. Öldü, boğuldu.. Ben, ben.. Buna inanmam.. O ölmedi, boğulmadı..

Memurlar zavallıyı bir iskemleye oturttarak, ızdırap ve heyecanını teskine çalıştılar.. Sonra etraf taharri edildi.. Ve Piyer'in cesedi Antuan'la beraber "Muzi" civarındaki sazlıklara takılıp, kalmış olduğu halde bulundu.. Çocuk onu bırakmamıştı..

.....seneler geçti: Suzan, nişanlısının yalnız hatırasıyla yaşadı.. O تنها yerde, o fakir kulübede ihtiyarladı... Son gününe kadar, her akşam, güneş gurup ederken kapının önüne çıkar..”Piyer.. Piyer...” diye seslenir.. Sonra dua ederek, çekilirdi...¹

Küçük Hikâye

Beyaz Şapka Vakası

Muhibbim (Piyer Dart) seyahati esnasında tesadüf ettiği câlib-i dikkat vukuatı nakledeceği zaman korkunç ve gamlı bir hatıranın zebûn-i tesiri olarak bir müddet düşündükten sonra söze başladı:

“ - Hiçbir zaman unutamayacağım: (Barselon)a geldiğimin sekizinci günü idi. Öğle vakti (Rombele)da gezmeye çıktım. İspanyollar büyük bulvarlara bu ismi verirler. En zengin mağazalar, tiyatrolar, oteller, bankalar... Hep bu cadde üzerine sıralanmıştır. Birbirine karışan her sınıf halk, kalabalığa sürünerek geçen insanlar ve mütemadi bir gürültü... Sanki şehrin tek mil hayatı bu noktada birleşmiş: Her adımınızda ki müz'ic, arı gibi yapışan dilenci sürüsünün hücumuna duçar olursunuz. Britanya'da da dilenci var ama bunların yanında adeta kibar tabakayı teşkil ederler.

Gezmeye çıktığım gün tebeddül-i vükelâ olmak münasebetiyle sokaklarda her zamankinden ziyade kalabalık vardı; çünkü bu gibi ahvalde, halk kendini vazifedar zanner. Heyecanlı ve kesik seda ile bağrışan müvezzilerin başına üşüşen müteharrik insan kümesini seyre dalmıştım ki tam bu sırada karşıma, parmaklarının ucuyla selamlar fırlatan küçük bir dilenci kızı dikildi. Bunlar; sefil mahlûkların tükenmez sermayeleridir. Çantamı çıkarmak için elimi cebime soktuğum zaman hayretten kendimi alamadım: Elime iri bir altın saat geçti; bu benim değildi; her halde yeni görüyordum! Ne sebeple bu saat üzerimde bulunuyor? Sabahleyin kalktıktan sonra nerelere gittiğimi pekâlâ hatırlıyordum. Yoksa dikkatsizlikle cebime koymuş olmayayım? Kapağı üzerindeki mahkûk heriflere baktım. Tanıdıklarımın hiç kimsenin ismine benzemiyordu. Beyhude evirdim, çevirdim; açtım, tekrar kapadım. Malumat almak ister gibi kulağıma götürdüm: Tık, tak! Ah, mutlaka sersem bir kendi cebi zannıyla saatini benim cebime koymuş! Çünkü bu yanlışlığı kendim yaptığım için bir değerine

---

¹ MA, c.1, nr. 11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-âhir 1328, s 333-334-335-336

hamletmek lazım geliyordu!.. Kalabalık o kadar ziyade, halk o derece heyecanda idi ki bu ihtimalin doğru olduğuna benim gibi kim olsa kani olurdu.

Seyahat ceketimin diğer cebini aradım ve bu cihet bana kuvvetli görüldüğünden müsterih olarak çantamı çıkardım. Zihnen meşgul olduğumdan birden bire farkında olamadım: Kendimin zannıyla çıkardığım çanta pırlanta taşlı, muattar, zarif bir kadın çantası!.. İçine baktım: Otuz frank kadar bir para var! Hoppala saat gibi bu da benim değildi. Evvelce aklıma gelen faraziyeleri, ihtimalleri bir kere daha tekrarladım: Hadise gittikçe esrarengiz, garip bir şekle giriyor, durdukça endişelerim artıyordu. Adeta sersemledim. Ne yapmalı? En yakın polis merkezine gidip işi anlatmaya karar verdim. Saati bulduğum zaman polise müracaat etmediğimden kendi kendime kızılıyordum. Komiser gazete okumakla meşgul idi. Söylediklerimi uzaktan şöyle bir dinliyordu ve cüzdanla saati şiddetle elimden alarak üzerinde yazılı bir dolaba koyup kilitledikten sonra baştan savma bir - uğurlar olsun - dedi: Hayret ettim! Bu suretle kabul olunacağımı hiç de ümit etmiyordum. İş tamamen anlamadığını, bunların zayi değil, bulunmuş... Zayi mi olmuş, bulunmuş mu, ne diyeceğim, bilmem? Evet, garip bir(tesadüf)le bulunmuş eşya olduğunu söylemeye çalıştım: Emeğim boşa gitti: Herif susarak dışarı çıkmamı o kadar sert bir tavırla emretti ki bir kelime daha söylemek için ağzımı açmaya cesaret edemeyerek oradan ayrıldım. Doğru tanıdığım Barselon bir muhibbimin evine koştum? O, beni kemal-i hayretle dinledi, sergüzeştimin vukuu nadir olduğunu söyledi ve beni teşyi ederken o kadar endişeli idi ki bu halini çok zaman unutamayacağım.

Ertesi gün, mu'tadem vech ile: erkenden hava almaya çıktım. (Ramla) da bir gün evvelki aynı kalabalık, aynı hareket... Yarım saat kadar dolaştım. Muhtelif lisanla yazılmış koca bir ilan nazar-i dikkatimi celbetti. Bakmak için bir saniye tavakkuf ettim. Keşke bakmayaydım: Gayet süratle, bir elin üzerime sürünerek geçtiğini hissettim. Ve zayıf bir surette ikinci bir el daha süründü; döndüm: El çoktan kaybolmuştu.

İnsan ne gariptir! Bir anda soyulmaktan korkarak ceplerimi yokladığım zamanda dünkü hadisenin tekrar vukua gelip gelmediğini anlamak merakına düştüm: Nasıl olduğunu kendim de bilmiyorum; fakat ikinci defa olarak sürünen hafif elin aynı el olduğunu anlamış ve beni bu kadar heyecana düşüren hadisenin yine zuhurunu düşünerek titremiştim; korktuğum başıma geldi: Cebim kabarmıştı! Ne olduğunu anlamak için

aldım: küpe, yüzük, kıymettar gerdanlık... Elhasıl birçok mücevherat dolu iri bir paket! Birden bire çıldıracağım, zannettim; fakat derhal tecessüs ve dikkatim sayesinde büyük bir teselli bulur gibi oldum. Artık beni hakikate isal edecek ipin ucunu yakalamıştım. Saat olsun, para çantası, paket, olsun, cebime yanlışlıkla değil, arzu ve ihtiyarla konulmuştu!.. Evet bunları bile bile koydular.. Oh! Bu keşif: Muvaffakiyete doğru atılmış ilk adımdı!.. Lakin işin alt tarafını da keşfetmeli: Acaba şakamı, yoksa bir tuzak mı? “şaka!” ne tuhaf fikir! Haberim olmayarak kaybedeceğim, veyahut açık gözlülere kaptıracağım kıymettar şeyleri cebime koymak suretiyle şakalaşmak isteyen bir adam tasavvur edemem.. Hususıyla paketin muhteviyatı “ şaka” işine gelmeyecek surette... Öyle ise, şantaj usulüyle beni dolandırmak için kurulmuş bir tuzak olacak!.. Yahut böyle sokağa her çıkışında istemeyerek üzerimde başkalarının eşyası bulunursa, ind-el-iktizâ beni bir yankesici birine deliğe tıkmakta menfaati olanlar var: Fakat kim? Ve o menfaat nedir? Bir ihtimalden diğerine koşmakta dakika fevt etmedim.. Ve gün gibi aşikâr idi ki neticesi muhakkak vahim bir tehlikeye doğru sürükleniyordum.. Ne yapayım? İlk müracaatımda pek nezaketsiz davranan komisere bir daha müracaata karar verdim. Huysuz herif öteye beriye saçılmış gazeteler arasında iyiden iyi kaybolmuştu. İçeri girdiğim vakit, beni görür görmez tanıdı: Zira gerdanlıkla sair mücevheratı havi paket elimde olarak masasına doğru ilerlerken kaşlarını çatmıştı. Öğrenebildiğim fena bir İspanyolca ile paş göz yaparak işin tekmil safahatını anlatmaya başladım. Manalı, manasız omuz silkişlerinden: Sözlerimin hiçbir noktasına inanmadığımı anlıyordum. Bana cevap vermeden kâtibiyile kısaca bir istişare etti. Koca kâtip! Kemal-i mülayemet ve lakaydı ile (Kleptomani) denilen ve “ bir noktaya zihin sardırmak” dan ibaret olan hastalığa duçar olduğumu söyledi. Güya kendimi zapt edemeyerek hırsızlık, yankesicilik ediyormuşum da neden sonra bu meraktan kurtulmaya başlamışım!! Komiser burayı pek beğendi. İtiraz etmek istedim, yüzüme bakmayarak: - Sus;- dediler.. Bu emri ikisi arasında gizli bir mükâleme takip etti. Galiba beni tevkif edip etmemek meselesini konuşuyorlardı. Nihayet komiser haşin bir sesle:

“ - Çıkınız, Mösyö! Buraya bir daha ayak atmayınız. Size vereceğim ilk ve son nasihat budur; anladınız mı?”dedi.

Sendeleyerek merkezden çıktım. Beni öldüren şu hallerin gittikçe tekrar etmemesi için kalben temenniyata bulunuyordum... Bir az sonra, galiba bir daha olmayacağına kanaat

bile ettim. Arz olan hafif bir baş ağrısını gidermek için dolaşım. Sabahtan beri duçar olduğum manevi yorgunluklar, beni bî-tab bırakmıştı.

Yorgun yorgun ötele avdet ettim: İstirahata fevkalade muhtaç olduğum için hem bir taraftan soyunuyor, hem de büyük bir felaketten tahlis-i nefis ettiğimi düşünürken mel'ûn cebimden yedi para çantası, iki cüzdan, beş de saat çıkıvermesin mi? Aman Yarabbi! Hemen kanepenin üzerine yığıldım. Kaldım!

İnsan bu kadar acı tecrübeler uzun müddet mukavemet edemez. Bereket versin; açık denizlerdeki fırtınaları müteakip hasıl olan sükûnet gibi, benim de zihnime bir durgunluk geldi..

Hava bozulmuş; hariçte rüzgâr çılgınlıklar koparıyor; yağmur olanca şiddetiyle lâyenkati yağıyordu. Sokaklardan tek tük geçenler paltolarına sarılmış, kaputlarının başlıklarını geçirmiş, adeta koşuyorlardı.

Dört gün sıra ile eve boş geldim. Artık cesaretim tamamıyla avdet etmişti. Hatta bir aralık yine komisere müracaatla, şu, benim olmayan eşyayı teslim ederek içimi yiyip bitiren esrarengiz işten sıyrılmaya hazırlanmışım. Beşinci günü havanın letafeti herkes gibi beni de dışarıya çıkmaya mecbur etti: Yağmurlar dinmiş, hafif bir serinlik serpilmişti....

Bir aralık, cebimden mendilimi çıkarırken, yere gümüş üstüne altın işlemeli gayet mükemmel bir kronometre düşmez mi? Saatin düştüğünü gören yolculardan biri eğilip aldı, ve seri' bir nazar-i tahassür fırlattıktan sonra son derece tevazu' ve ihtiramla bana uzattı: Çünkü, kronometrenin kapağı üzerinde İspanya saray kralisi alameti olan arma mahkûk idi. Gözlerimin önünde kıvılcımlar saçılmaya, beynime acı acı iğneler batmaya başladı. Bu: Artık derece-i tahammülü aşmıştı. Hal ve mevkimi tamamen tehlikeli görüyordum. Düşününüz ki, lisanına aşına olmadığım yabancı bir şehirde yalnız başıma, bir haftadan beri aslını anlayamadığım gizli bir kuvvetin kahrı altında eziliyordum. Eğer bana süründüğünü hissettiğim el, zannım gibi bir insan eli ise sahibinin her halde bir harika gösterecek kadar mahir ve liyakatli olduğuna ve beni istediği anda tevkif ettirebileceğine kanaat ettim. Yanımda cürümümü ispat edecek kati ve maddî deliller eksik değildi; işte o zaman kendimi kurtarmak, masum olduğumu anlatmak para etmeyecekti. Komisere müracaatın da sırası değildi; artık kendi ayağımla hapse gitmiş

olacaktım. Teselli edecek de kimde yoktu,bildiklerimle de konuşamıyordum: Ağzımı açsam, ne söylediğimi anlamayanlar şüpheli, şüpheli bakmaya başlıyorlardı.. O zaman korkularım artıyordu.

Nihayet, bir az tanıdığım Fransız Konsolosluğu'na mesele hakkında bir iki söz söylemeye karar verdim: İfadelerim o derece mucib-i hayret ve istiğrab oldu ki.. Devama cesaret kabil değildi..

Hizmetçim vakadan pek de bî-gâne kalmamıştı. “Mösyö rahatsız mıdır?” diye sordu” hayır, bir şey yok... Yalnız bir az başım ağrıyor” dedim. Dedim ama sözlerime inanmadığını da herifin gözlerinde okudum. Evvelce ilk görüştüğüm dostumun gösterdiği telaşı, hayreti bunda da görerek fevkalade müteessir oldum. O aralık gözüm, aynaya ilişti: Yüzüm korkunç bir sarılık peyda etmişti.

Yemek yiyemedim. Yalnız kalmak, sükûnet içinde, beni mahveden şüphelerle karşı karşıya gelmek, üzerime hücum eden bu bir sürü esrarı bir pehlivan gibi sıkıştırıp yere vurmak istiyordum.

İyiden iyiye gece hulûl etmişti. Hizmetçim uyuduktan sonra odamdaki lambaları, şamdanları yaktım; nev-miydana, sanki ziyadan istimdat ediyordum. Cüzdandan banknotları, çantadan paraları çıkardım. Bin altı yüz frank kadar bir para... Sonra saatleri de masanın üstüne dizdim. Aslı her dakika değişen ser-güzeştimin müşahhas bir yığın alameti şurada, gözümün önünde duruyordu. Saatleri kurup tıkırtıları işitmek ihtiyacını hissettim. Ah! İşin iç yüzüne bir kere vakıf olabilsem, ne olduğunu keşfetsem! Keşfetmek ha? Ne mümkün, akla gelebilecek bütün faraziyeler beynimin içinde yüz defa döndü, dolaştı hiç biri de sağlam çıkmadı.

Yoksa deli mi oldum?.....

Hafif baygınlık gibi bir hâl hissettim. Adeta kendimden geçerek “deli, deli!” diye bağırđım. Gecenin sükûtu arasında muhavvef bir sada bütün mevcudiyetime aksetti: Deli deli! Yerimden fırladım; yedi tane saatin muttarid, mütevâlî darabatı garip bir ahenk teşkil ediyor, sesleri gittikçe büyümeğe, çoğalmaya başlıyordu. Yemin ederim ki kapakların adeta nefes alır gibi kabarıp indiğini gördüm. Evet, saatler nefes alıyor, birisi de şuracıkta, yanımda yaşıyordu. Yumruklarımı sıkarak bu korkunç canavarlara saldırdım ve mütehevvirane son tıkırtı işitilmeyinceye kadar vurdum, ezdim...

Bundan sonra ne olduğunu artık hatırlayamıyorum, yalnız ertesi günü kalktığı zaman hizmetçiye karyolamın ayakucuna oturmuş buldum. Anlatıyordu: Gece yarısı odamda büyük bir gürültü işitmesi üzerine yanıma koşmuş ve beni masanın önünde baygın, ellerim cam kırıklarından kanla mülemma' olduğu halde bulmuş.

Baygınlıktan mütehasıl birkaç saatlik uyku yorgunluğumu bir az izâle etmiş, aklımı başıma getirmişti. Düşündüm. Geceki vaka ikinci defa tekrar ederse cinnet benim için muhakkak idi. Saat dokuzda tren var; şimdi saat henüz yedi. Eşyama ve yol çantama mümkün olduğu kadar süratle bağlayıp hazırlamasını hizmetçiye tembih ederek bilet almak için dışarı çıktım.

Daha sokak kapısının eşiğinde iken kuvvetli bir el omzuma dokundu: Bir zabıta memuru belindeki roveliveri göstererek bila mümânaat kendisini takip etmemi söyledi.

Bir rezaletin vukuuna meydan vermemek için takibe hazır olduğumu söyledim. Merkez komiserinin yanına girdiğimiz zaman sevincinden bağırarak:

- “Oh! İşte yakalandın! Koca çapkın! Görüyorsun ya fena adamlar ne olursa olsun daima yakayı ele verirler... Haydi, bakalım: Adın, mahl-i ikametin?”

Oturduğum evde taharriyyât icra etmeleri ihtimali beynimi attı; i'tidalimi muhafazaya çalışırken dünyanın bütün ızdıraplarını çekiyorum, zannettim. Mamafih cevap vermek icap ediyordu:

- “ Lütfen efendim, birkaç dakika müsaade buyurunuz, rica ederim, başıma gelenler o derece şayan-ı hayrettir ki size anlatabilmek için bir az zihnimi toplamak lazım.”

- “ Ser-güzeştinizi anlatmak zahmetini lütfen ihtiyar buyurur musunuz; tabii siz tamamıyla bi- günahsınız, değil mi, efendim? Hah hah!. Beyaz şapka oyununu pekâlâ biliyoruz.”

“Beyaz şapka oyunu!” Aman Yarabbi! Bu yeni muamma da nereden çıktı: Bu nazik noktada kuvvet ve metanet göstermeye ve söyleyeceğim sözlerin müessir ve manidar olmasına çalıştım! Bu istihza sebebiyle asabımda hâsıl olan ihtilâcât beni şayan-ı merhamet bir hale soktu.

Komiser - “(Pür hiddet) hükümetle eğlenmeye karar verdiğiniz anlaşılıyor. Fakat hapishane sizi her şeyi itirafa mecbur edecektir” dedi.

Fransa Konsoloshanesinden sorup öğrenmelerini, hiç olmazsa bizzat müracaatla cebimde çıkan eşyayı teslim ettiğim polis karakolundan tahkik-i keyfiyet etmelerini rica ettim; fakat pek az bildiğim İspanyolca zihnimde, alt üst olduktan sonra dilime dolaşarak nutkumu tutuyordu; hele muhatabımdaki kanaat-i vicdaniye beni büsbütün şaşırtıyordu. Memur ayağa kalktı; verdiği emir üzerine yanımdaki polis rovelveri elinde olarak beni uzun ve karanlık bir koridordan geçirdi. Açık bir kapıdan içeri iterek kapıyı üzerime kilitledi. İşte olacak olmuştuk. Karanlık mahbes, nem-nâk ot minder, müteaffin bir koku neşreden kirli örtüler: Esrareniz maceramın korkunç birer akıbeti idi. Lâkin şunu itiraf ederim ki şu dakika içinde bulunduğum felaketi bundan evvel geçirdiğim tereddüt ve intizar dakikalarından daha hakiki buluyordum! Hususıyla dünyada bir “anlar” bulunacağını düşünmem bana büyük bir teselli veriyordu. Benim gibi, günler süren ızdırap içinde yaşamayanlar bu düşüncenin ehemmiyetini takdir edemezler! Ben ne anlaşılabilir bir sihrin kurbanıyım, ne de deliyim! Hatta önüme gerilen muzlim sût-re-i hafâyâyı birden bire delip atacağımı düşünerek adalet-i beşeriye karşısında musibete, felakete mahkûm olduğumu bile unutuyordum.

Bu müşevveş hissiyat arasında canlı iki kelime var idi: “ Beyaz şapka!” komiser: - “ Ben beyaz şapka oyununu biliyorum” demişti. Fil-hakika benim açık renkte bir şapkam var; aklıma geliyor. Bir hafta mukaddem “ Rekabet Kabul Etmez Tenzilatlı Katabon Şapka Mağazası” ndan satın almıştım; fakat herkesin giydiği açık renkli şapkadan bir farkı yoktu; İspanyolların kullandıkları enli kenarlı bir şapka idi. Vaka ile bunun arasında ne münasebet olabilir idi?...

Lâkin kendi kendime sorduğum bu kısa soru bana bir kanaat verdi!

Evet, şapka ile vaka arasında bir münasebet var.

Geçirdiğim bir haftalık hayatı en küçük bir noktası bile kaçırmayarak tetkik ettim. Ayrı, büsbütün hariç teferruat, garip bir takım teafuklar meydana çıktı. Aldanmamışım. İlk para çantasını ve saati cebimde bulduğum gün... Oh! Tamam, tamam beyaz renkli şapkayı birinci giydiğim gün idi... Ne harikulade mutabakat! Eve, sıra ile cebim boş olarak avdet ettiğim dört gün hava yağmurlu olduğundan başka şapka giymiştim;

bilaahire açık renkli şapka ile yanımda saatler, mücevherler olduğu halde avdet ettim. Sonra, daha sonra?... Artık bir malumla bu kadar meçhuller arasında ileri gitmek benim için kabil değildi. Ve bütün gayretim de bu noktayı geçemeyerek tevakuf etti. Acaba hakikatten ne kadar uzak bulunuyordum?

Kilit içinde bir anahtar döndü. Kapı açılarak Konsolos ve memur içeri girdiler. Bu bir halâs, bir selamet idi. Komiser: Büyük bir mahcubiyetle beyan-ı i'tizar ediyor. Konsolos elimi sıkıyor, gardiyan oturduğum ot minderin örümceklerini süpürüyordu.

Komiser tekrar, tekrar “ Ah ne büyük yanlışlık, Senyör. Ne şayan-ı teessüf hata! Beni affediniz, Senyör! Ve birlikte mader şarabıyla bir kahvaltı etmek lütfünü esirgemeyiniz Senyör! Memuriyetimizin icabatı; bazen böyle hatalar olur. Sizin gibi şayan-ı ihtiram bir zat... Fevkalade müteessifim, Senyör” diyordu.

Komiserin hususi odasına geldik: Oturmam için koltuk takdim etti. Beni meşgul eden bir şey varsa bu ısrarın müftahını elde etmek, izhar-ı nedamet eden komisere sözü kısa kesmesini rica ettim.

Komiser - “ Vereceğim izahat pek kısa ve basittir. Sevgili Senyör malumunuzdur ki bütün şehirlerde sarıklar birer cemiyet teşkil ederler. Bunların gayet mükemmel nizamları, gayet vakıfane tertip edilmiş planları vardır. Barselon'da da böyle bir cemiyetin teşekkülünü haber aldık; hatta evlerinde taharriyat icra ettik. Fakat işgüzar herifler suret-i zahirede namuskâr görünen birçok adamlarla birleşerek bunlara yataklık hizmeti görüyorlarmış.

Taharriyatımızdan bir netice çıkmadı. Yalnız alamet-i farikalarını keşfettik. Bu da beyaz şapkadır. Tıpkı sizinki gibi üzerinde ipince bir şerit bağlıdır. Bu beyaz şapkalılar şehrin en kalabalık caddesinde gezinirler, çünkü başlarındaki alamet-i farika ancak bu gibi yerlerde işe yarar: Ufak bir müsâdeme olur biri cebindeki ganimeti diğerinin cebine aktarır ve bu, o derece bir maharetle vukua gelir ki ufak bir şey bile hiss olunmaz. Tertip ve taksim, vazâif-i fevkaladedendir. Harekât-ı vaka, birbirine uygun, bu adamlar şahsen tanışmadıkları içindir ki siz böyle bir yanlışlığa duçar oldunuz. Beyaz şapkalılardan ilk tevkif ettiğimiz bizim hesapça siz oluyorsunuz... Ah!.. Gülmekte haklısınız, gülünüz, ileri de biz daha ziyade sevineceğiz; hiç kimseye bundan bahsetmeyiniz; siz bunu bir sır gibi saklayınız ve beni de affediniz”

Birkaç gün sonra daha Barselon’u terk etmeden (Rekabet Kabul Etmez Tenzilatlı Kataboni) mağazası sahibinin de ind-el-mukakeme beraat ettiğini haber aldım. O canilerle münasebeti yokmuş. Çünkü o meş’ûm şapka kemiren gümrük ambarından çıkarttığı eşyalar arasına karışarak mağazasına gelmiş.¹

Küçük Hikâye

“Alfons Dode”den:

Son Ders

Bu sabah hem mektebe geç kaldığım için, hem de hocamız Mösyö “Haml”in ism-i fail bahsine ait verdiği dersin bir kelimesini bilmediğim için, azarlanacağım, diye pek korkuyordum. Mektepten kaçarak çayırılar da dolaşmak fikri bir anda aklıma geldi.

Hava pek sıcak, pek güzeldi!

Koronun kenarında kuşların cıvıltısı, fabrikanın arkasında da talim eden Prusyalıların sesi işitiliyordu. Ne yalan söyleyeyim, bunların her ikisi de bana ism-i fail bahsinden daha hoş geliyor idiyse de, “haydi, dedim, yine şeytanın ayağını kırayım.” Ve cebr-i nefis ederek koşa koşa mektep yolunu tuttum.

Belediye dairesinin önünden geçerken parmaklıklara yapıştırılmış ilanlar önünde bir yığın halkın biriktiğini gördüm. Aman Yarabbi! İki seneden beri daima fena haberler, hezimet ilanları, iane talep nameleri falanlar almamız, beni şimdi de, tavakkufa hacet görmeksizin düşündürdü.

“Acaba yine ne var?”

Tam meydanı koşarak geçerken, çırağıyla orada bulunan demirci (Vakter) bana haykırdı:

- “Bu kadar acele etme, yavrum.. Mektebine nasıl olsa erken varırsın.”

Benimle eğleniyor zannederek, Mösyö “Haml”in dersine nefes nefese yetişebildim.

Her zaman derse başlamadan evvel, açılıp kapanan sıra kapaklarının, hep bir ağızdan tekrar edilen derslerin, ve hocanın: “Bir az sükût..” diyerek masanın üstüne vurduğu

---

¹ MA, c.1, nr. 13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 403-404-405-406-407-408-409-410

kalın cetvelin gürültüsü ta sokaktan işitilirken, bu gün, bilmem neden her şey sakin ve sâmitti. Açık pencerelerden, yerlerine dizilmiş arkadaşlarımı ve koltuğunda demir cetveliyle bir aşağı, bir yukarı gezinen “Mösyö Haml”i gördüm. Şimdi bu sükût-i amik içine girmek için kapıyı gıcırdatmak icap ediyordu. Ne kadar kızardığımı, ne kadar korktuğumu bir düşününüz..

Fakat hayır! Mösyö Haml bana hiç hiddet etmeden bakarak gayet rahimâne:

“Haydi, çabuk yerine otur, küçük Franc.. Artık başlayacaktık.” Dedi.

Sıradan bacağımı atarak, hemen masamın başına geçtim. Bir az endişemi teskin ettikten sonra, hocanın yalnız müfettişin geleceği günle, tevzi-i mükâfatlarda giyindiği yeşil redingot, ipek takke, falan gözüme ilişince şaşırdım. Hatta bütün sınıfta bile harikulade hususi bir hal vardı. En ziyade merakımı mucip olan şey de: Şu ilerde daima boş duran sıraları köy ihtiyarlarından bazılarının, mesela sâbık belediye reisinin, postacının, vesairenin işgal etmiş olmaları idi. Herkes mahzun görünüyor, ötede, Mösyö “Huzer” etrafı yenmiş bir elifba kitabı, büyük gözlüğü altından süzüyordu.

Ben bütün bunları hayretle gözden geçirirken, Mösyö Haml kürsüsüne çıkarak, demince bana seslendiği müşfik bir seda ile söze başladı.

“Yavrularım, bu, benim size son dersimdir. “Berlin”den, artık Alsas Lören mekteplerinde Almanca tedris edilmesi emri geldi.. Yeni muallim yarın muvâsalat edecektir. Bu gün sizin son Fransızca dersinizdir. Hepinizin pek ziyade dikkatli davranmanızı rica ederim.”

Bu birkaç söz benim zihnimi alt üst etti. Ah! Sefiller, demek ki belediye dairesine asılan ilan bu, idi!

Benim son Fransızca dersim!...

Ya ben onun ancak bir az yazmasını öğrenmiştim! Bir daha, bir daha okumayacak mıyım!.. Of, şimdi o kaybettiğim saatlere, derslere, kuş tutmakla, kızak kaymakla geçen vakitlere ne kadar acıyordum!. Bir az evvel, pek can sıkıcı, pek ağır gelen sarf kitabım, tarihim bu anda, kendilerini bir türlü bırakmayacağım aziz arkadaşlar gibi geliyordu. Hele “Mösyö Haml”i bir daha görememek; onun bütün cezalarını, bütün cetvel darbelerini unutturuyordu.

Zavallı adam!

Demek ki bu son dersin şerefine süslenmiş, o yeni esvaplarını giyinmiş.. Demek ki köyün ihtiyarları bunun için gelip oturmuşlar! Hallerinden sanki bu mektebe ara sıra gelmediklerine teessüf ettikleri anlaşılıyordu.. Evet, evet, hocamızın kırk senelik hizmetine işte hepsi bu gün artık elden giden vatan namına teşekkür edeceklerdi...

Bu düşünce içinde iken, ismimin çağrıldığını işittim: Ezber sırası bana gelmiş! Fakat, bu meşhur ism-i fail kaidelerini baştan aşağı, yüksek sesle, bila tereddüt, bila hata söylemek.. Bu benim için imkân haricinde idi. Kalbim pürheyecan, başımı kaldırmaya cesaret edemeyerek, yerimde sallanmaya başladım. Bir az sonra “ Mösyö Haml” in sözleri kulağıma geldi:

“Seni azarlamayacağım küçük Franc! Cezanı çekmiş oluyorsun.. Görüyorsun ya her gün , - Daha vakit var, zarar yok!- demenin neticesini.. Yarın öğreneceğim, yarın öğreneceğimin arkası bak neye çıktı.. Zaten bu bizim Alsans’ın en büyük kabahatidir.. Her işi yarına bırakır. Şimdi şu gelen heriflerin bize: - Siz Fransız olduğunuzu nasıl iddia ediyorsunuz, daha o lisanla okuyup, yazmasını bilmiyorsunuz?! – Demelerinde hakları yok mu?... Bilmiş ol ki, bu meselede tek başına kabahatli de sen değilsin.. Evvela biz, kendi kendimizin kusurunu itiraf etmeliyiz.

Babanız, anneniz hiç oğlum okumuyor, diye aldırıyorlar. Sizi tarlaya yahut iplikhaneye göndererek çalıştırmak daha ziyade menfaatlerine muvâfık geliyormuş! Pekâlâ.. Bende da kabahat var, yok değil.. Size, unuttunuz mu? Dersi bırakır da, bahçeyi sulattırırdım... Daha neler, neler..”

Sonra Mösyö Haml bize! Durup, durup Fransızcanın letafetinden, onun dünyanın en güzel, en vâzıh, en metin lisanı olduğundan, bizim onu hiç unutmuyarak, daima aramızda muhafaza etmemiz lazım geldiğinden, esir düşen bir kavim için lisanı mahbesinin anahtarı mesâbesinde bulunduğu uzun uzun bahsetti.. Ba’de bir gramer alıp dersimizi okudu. Aman Yarabbi, hiçbir gün anlamazken, bu gün birer birer kulağıma giriyordu... Söyledikleri, ne kolay, ne kolaydı! Lâkin eminim ki ne ben bu gün gibi iyi dinlemişim, ne de o, şimdiye kadar bu suretle dersi izah eylemişti! Hiç şüphesiz ki biçare adam, giderayak bize bütün malumatını bırakmak, zihnindekileri bize yerleştirmek istiyordu.

Ders bitti; yazıya geçildi. Mösyö Haml, bize bu günlük en güzel meşki hazırlamıştı: Frans Alsas, Fransa Alsas.. Defterlerimize sıralanan bu kelimeler gözlerimizin önünde birer bayrak şeklini alıyordu. Ah, herkesin mütevekkilâne, ne samimi bir arzu ile defterleri üzerine eğildiklerini görmeli idiniz. Kalemlerin çıtırtısından başka bir şey işitilmiyor. Hatta bir aralık, sınıfa mayıs böcekleri girdi de, hiç kimse başını kaldırıp da bakmadı bile... Mektebin kiremitleri üstünde de güvercinlerin kukumalarını duyuyor ve kendi kendime:

“ Acaba onlarda mı Almanca kukumaya mecbur tutulacak?!” diyor, ve ara sıra da gözlerimi kaldırıp “ Mösyö Haml” baktığım zaman, zavallı adamı kürsüde bi-hareket, enzarını etrafındaki eşyaya dikmiş, sanki bütün mektebi gözlerine alıp götürmek emelinde, zannediyordum... Düşününüz, bir kere ki! Tam kırk seneden beri burada, hiçbir şeyi değişmeyen bu sınıfta hoca idi. Yalnız birkaç defa masalar, sıralar cilalanmış, bahçedeki ceviz ağacı büyümüş ve kendi eliyle diktiği sarmaşık, şimdi pencereleri sarmış, ta kiremitlere kadar yükselmişti. Kim bilir, kim bilir, bütün bunları bırakıp gitmek: fakir adamcağıza ne kadar fena geliyordu. Hele altındaki odada sandıklarının bağlandığını işittikçe!.. Çünkü, yarın, evet hemen yarın müfârekat edecekti..

Bununla beraber yine bizi dersin nihayetine kadar bırakmadı. Yazıdan sonra, tarihe başladık; müteakiben küçüklerin ba, be, bi, busu; köşede de “Mösyö Huzer” gözlüğü burnunda, onlarla beraber harfleri heceliyordu. Hele koca, titreşimle o ne tuhaftı! Hem gülünecek, hem ağlanacak bir manzara... Ah, bu son dersi tahattür ettikçe...

Birden bire köy saati öğle vaktini iş'ar etti. Aynı zamanda, talimden avdet eden Prusyalıların trampetleri, ta pencerelerimizin altında dırıldadı... Benzi sapsarı kesilmiş olan Mösyö Haml bu dakikada kürsüsünden doğrulmuştu. Bana, ne yalan söyleyeyim, bu kadar uzun boylu görünmemişti.

“ Dostlarım.. Dostlarım... Ben... Ben...” dedi; fakat onu bir şey boğuyor, cümlesini tekmil edemiyordu.

Siyah tahtaya doğru dönerek, bir parça tebeşir aldı ve bütün kuvvetiyle bastırarak pek büyük harflerle:

“ Yaşasın Fransa!”

Diye yazdı; sonra başı duvara dayanmış olduğu halde, hiçbir söz söylemeksizin eliyle bize işaret etti:

“Haydi.. Artık paydos!”¹

4.3.1.3.1. Değerlendirme

Bert ile Rudolf adlı hikâyede birbirini çok seven insanların, birbirlerini kaybettikten sonra çektikleri acılar, üzüntüler konu edinmiştir. Sevginin hayatla sınırlı olmadığı her zaman devam eden bir güç olduğu vurgulanmıştır. Metnin eğiticiliğinden ziyade duygusal yoğunlukları ön plana çıkaran yönü ağır basmaktadır.

Paskal adlı hikâyede köy tiyatrosunda oyuncu olan Paskal'ın yaşadığı güçlükler, zorluklar anlatılıyor. İnsanın emeğinin karşılığını alması ya da görmesinin önemi belirtilirken, kimi insanların ise ancak değerinin öldükten sonra anlaşıldığı gibi toplumsal bir gerçek vurgulanıyor.

Hizmetçi adlı hikâyede iş için bir evin hanımına müracaat eden oda hizmetçisinin ev hanımıyla aralarında geçen diyalogu konu ediniyor. Geçimsiz, sürekli şartlar ileri süren esnekliği olmayan, olayları olumsuz yönüyle değerlendiren iyi yönleri göremeyen insanların, ellerindeki imkânlarla rağmen işlerini görecektikleri kişileri bulamayacakları vurgulanıyor.

Mavi Mendil adlı hikâyenin eğitici, ders verici yönü ön plana çıkmaktadır. Küçük bir hatanın bedelinin ağır olabileceği hatta bu hatanın karşılığının bazen insan yaşamı olabileceği ifade ediliyor. Cezaların vicdanları rahatsız edici yönlerinin olmaması gerektiği metindeki olaydan hareketle vurgulanıyor. Metinde insanlar hakkında hüküm verirken olayların sebeplerini, kişiyi suça iten durumları göz önüne alarak buna uygun cezalar verilmesinin üzerinde durulmuştur.

İhtiyar Kadın adlı hikâyede vatan sevgisi konu edinmiştir. Vatan sevgisi bir annenin ağzından anlatılarak vatan için her türlü fedakârlığın yapılabileceği, en kıymetli şeylerin bu uğurda feda edilebileceği ifade ediliyor. Üç çocuğunu da vatan uğruna kaybeden annenin acısı kaybettiği çocuklarından değil, bir muharebe sırasında vatan için feda

---

¹ MA, c.1, nr. 14, 15 Temmuz 1326/ 24 Recep 1328, s 429-430-431-432

edilebilecek çocuğunun kalmamasındandır. Metinde vatan sevgisinin fedakârlık gerektirdiği genç dimağlara aşılıyor.

Yol Üstünde’de insanların dış görünüşe, giyim kuşama önem vermeleri, kötü giyimli kişilere asla itimat etmedikleri gibi toplumsal bir durumu konu edilirken, aç kalmış bir insan için en değerli şeyin karnını doyuracak bir lokma ekmek olduğu belirtiliyor. Metinde dış görünüme önem verilmemesi, muhtaç olan kişilere yardım edilmesi gibi eğitici unsurlar vurgulanmaktadır.

Köy Postacısı’nda bütün zorluklarına rağmen görevini severek yapan, savaş sırasında bir kolunu kaybetmesine karşın, vatana hizmeti şeref bilen bir köy postacısının kendi yaşamının son bulmasıyla neticelenen fedakârlık konu ediliyor. İnsanın sevdiği işi yapmasının o işin bütün zorluklarını azalttığı, bedeni kusurların her işten el ayak çekmeyi gerektirmediği, sevginin hiç bitmeyecek bir kaynak olduğu metinden çıkarılan unsurlardır.

Beyaz Şapka Vakası eğlendirici, merak uyandırıcı yönüyle ön plana çıkmaktadır. Hikâyede İspanya’ya seyahate giden bir Fransız’ın başından geçen olaylar anlatılıyor.

Son Ders adlı hikâyenin eğitici, ders verici yönü ön plana çıkmaktadır. İnsanların elindekilerin değerini onu kaybetmeden bilmesi gerektiği, kaybedilenler için pişmanlığın fayda etmediği vurgulanıyor. Ayrıca bugünün işini yarına bırakanların çoğu zaman yarını göremeyecekleri açık bir şekilde orta konuluyor. Eğitim çağındaki çocukların derslerini dikkatli dinlemeleri durumunda anlayamayacakları hiçbir şeyin olmadığı ifade edilirken, yetişkinlerin de eğitime yeterli önemi göstermedikleri, kendi menfaatlerini ön plana çıkardıkları eleştirel bir üslûpla ortaya konuyor.

4.3.1.4. Gezi Yazısı

Kutb-i Cenûbîye Doğru... Şakilton

Bu nüshadan itibaren; karielerimize cesur adam pür azm ü sebât “Şakilton”un seyahat notlarını tercümeye başlıyoruz. İnsaniyet ve fen namına icra edilmiş olan bu gibi seyahatleri okumanın ne derece mücib-i istifade olacağını uzun uzadıya bahs etmeye lüzum görmüyoruz; böyle hakiki seyahatlerden edilecek en mühim istifade: Malumat-ı fenniyemizi tezyîd etmek ve aynı zamanda insanın gayret ve sebat sayesinde istihsâl edeceği muvaffakiyetleri hakikî bir sahnede temaşa ederek amelî bir ahlak dersi almaktır.

Cenûbun Daveti: Evvelce iştirak ettiğim “ Neyşınıl Antartik Espidişin - Mili İstikşâfât-ı cenûbiye” heyeti ile icra ettiğimiz seyahatten avdet edince kutb-i cenûbi fikrimde sabit bir nokta olarak kalmıştı; onlar daima beni davet ettiğini, çağırıldığını hissedirdim. Kürre-i arzın en az bilinmiş olan bu kısmında daha keşfe muhtaç birçok yerlerin, yapılacak mühim bir seyahat için gayet geniş sahaların mevcudiyetini biliyordum. Ve iftâr-ı cenûbiyeye ait malumat-ı coğrafiyeyi tezyîd etmek, kutb-i cenûbiye vusûle çalışmak üzere yeniden bir heyet-i seferiye tesisine teşebbüs ettim.

Heyet-i seferiye mütefenninlerden mürekkeb bir heyet-i idhâl etmek suretiyle icra edilecek taharriyât-ı coğrafiyeye, diğer şubat-ı ulûma ait keşfiyat da ilave edilebileceğini ümit ediyordum. .... ilm-i arza, ilm-i ahvâl cuda, dair tetkikat için ne kadar müsait ise şerâit-i hayatiyesi dolayısıyla diğer şubat-ı ulûmda geniş bir medya-tetebbu teşkil eder. Biliyorduk ki Viktorya.....ta cenubi 83 dereceye kadar uzuyordu ve “Gramit Ays-ı Bariz” nihayet şarkiyesinin büyük bir toprak olduğunu anlamıştık, zira istikşâfât-ı cenûbiye heyetiyle icra ettiğimiz seyahatte o civarda bulunan bazı dağ ve kayalıkları hayal meyal görmüştük. “Lilitleyn” vevkiini terk etmeden evvel, kaptan Sakat tarafından “Kral Yedinci Edvard erazisi : “ King Edvard Sionland” unvaniyle tesmiye edilen kıtada kışı geçirmeye karar vermiştim; fakat aşağıda görüleceği üzere sonradan planımın bu kısmını tebeddüle mecbur oldum.

Müşkilat-ı maliye ibtida karşıma çıkan en ciddi ve en ehemmiyetli müşkül, para meselesi oldu. Epeyce intizârdan sonra, yeni bir heyet-i seferiyenin kutb-i cenûbiye azîmet edeceğini suret-i katiyyede ilan edebilecek kadar bir muavenet-i maliyeye destres olabildim. Bu 1907 Şubatında idi ve toplanabilen paranın müsaadesi derecesinde techîz edilmiş olan “Timrud”un 1908 Ağustosunun yedinci günü “Tuzki”den hareket etti.

“Timrud” küçük, güzel bir gemiydi. Teknesi cenub denizlerindeki tesadüf edeceği mevania karşı koyabilmesi için pek sağlam yapılmıştı. Kutup seyahatlerine gidecek gemilerin techizatı pek mühim bir meseledir; zira bir kere merakiz-i mediniyeden uzaklaşıldı mı artık en ufak bir kusurun bile tamiri imkân haricine çıkar ve en ehemmiyetsiz görünen gafletler ekseriya pek müthiş ve pek ciddi netaice sebebiyet verir. Techizatımıza dair birkaç söz söylemek herhalde beyhude olmaz: Bunların birincisi ve en mühimi içinde kışlayacağımız ikametgâhtı; zira “Timrud” u buzlar

arasında bırakmayı muvafık bulmamış ve heyetin karaya çıkmasını müteakip “Yenizeland” a avdet etmesine karar vermiştik.

İkametgâh ağaçtan imal edilmiş ve mükemmel surette markalanmış birçok parçadan mürekkebi olarak sandıklara doldurulmuş ve kışlak ittihaz edeceğimiz araziye vasıl olur olmaz bunların kurularak mükemmel bir ev haline ifrağı teshil edilmiş idi.

Kurulduğu zaman 10 metre tul, 505 metre arz 5, 36 metre irtifainde bir ev oluyordu. Binanın içeri tarafı soğğun tesirini tebeddül için, mantarla kaplanmıştı. Evimiz esasen on iki kişi için yapıldığı halde sonradan üç kişinin daha iltihakıyla heyet on beş kişiye baliğ olduğundan ikemetgah.....pek vasi’ ve rahat değildi.

Yiyecek mesesi gıda meselesi hayat kadar mühimdir. Mevâdd-ı gıdaiye istihsal eden fabrikalara müracaatla kutb-i cenûbî ihtiyacatı için en ziyade işe yarayan mekûlat ve meşrubatı tedarik ettik. Esna-yı seyahatte hiç birimizin hastalanmaması erzağımızın ne kadar iyi ve mükemmel olduğuna bir delildir. Un, reçel, şurup, şeker, meyve konserveleri, kuru meyveler, levazımımızın en mühim bir kısmını teşkil ediyordu. Kutbun mütemadi soğukları için de şekerli, yağlı şeylere ihtiyacın artacağı tabiidir. Ayrıca et konserveleri, balık salamuraları da alınmıştı. Bu yalnız kış içindi. Zira salamura yemekten “Skorbit” hastalığına duçar olmaları ihtimaliyle korkanlar için yazın daima taze et tedariki kabildi. Diğer levazımımızı kızaklar teşkil ediyordu. Bunların bir kısmını da Danimarka’dan getirttik. Yiyeceğe ait diğer bazı mevâdd daha aldık ki bunlar suret-i hususiyede kutup için imal edilmiş yükü hafif, kuvve-i gıdaiyesi ağır gıdalar idi.

Melbûsâta gelince: “Cegar” mamulâtından kalın yün kumaşlar giyinmiş, bunun üzerine de rüzgâr geçirmeyen ince bir kumaş daha üzerine de gayet mükemmel muşambalar iktisa etmiştik. Fakat ilkbahardaki kızak seyahatinde hâsıl ettiğim birkaç tecrübeden anladım ki böyle ağır elbise giyinmek kutup seyahati için muvafık olmayacak. Zira buralara her hususta sıkletin azlığının büyük bir ehemmiyeti var.¹

Kitab-i Tabiat

Kutb-i Cenûbiye Doğru... Şakilton

---

¹ MA,c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebi-ül-evvel 1328, s 151-152-153

Kışı Geçirmek İçin Bir Melce'

Hemen erzak ve mühimmatın ve levazım-ı sairenin karaya nakline mübâşeret edildi. Artık devr-i mezâhim! Sahilden biraz ötede, bir ovada, bir taife hâne-i seyyarı yerleştirmeye uğraşırken, diğer tarafta heyet-i İstikşâfiye azası da geminin hamûlesini nakle büyük bir gayretle çalışıyorlardı. Bu esnada müthiş bir kar fırtınası başladı ve üç gün devam etti. Hatta eşya-yı sakîlemizi bile bir saman çöpü gibi uçuruyordu. Boranın kaldırdığı çakıl taşları yere düşer düşmez donarak yapıştıyordu. Sahile bırakılmış olan mühimmat ve zahiremiz bir buçuk metre tahtında bir buz tabakasıyla örtüldü.

Mamafih, mevsim ilerliyor... Ve şubat nihayetine yaklaşıyordu. Zemistan cenûbi bütün şiddetiyle kendini gösterdi. Kömürlerin karaya nakli ameliatı sürat-i fevkalade ile ikmal edilerek buzların taht-ı tehdit-i hapsinde kalmış olan “Kemrur”bizi Viktorya arazisinin arazi-yi müncevidesinde bırakarak 22 Şubatta bad-ı bân-ı küşayi azimet oldu. Muhitimizin ru'yet-i ayinesi üzerimizde bir tesir-şedid ve amik icra etti; bir taraftan azim bir kabile-i cumûd sürükleyen “Rus” denizi, diğer cihetten tuyor-i garibeden Lauyat “Penguin” sürülerine mağma olmuş tepeleriyle uzayan bir saha-yı vesia-yı müncevide, ufk-ı garbide: Yükseklikte bulutlarla rekabet eden bir silsile-i azime-i cebel ile (takriben 3500 metra)... Cenûbda: Cezair-i müctemia-i müteaddide arasında 3930 metreye kadar yükselen tepesinde - heyet-i sabika tarafından görüldüğü halde henüz kimse çıkmaya cesaret edememişti. - Bir sorguç suretinde dalgalanan ve hal-i faaliyette bulunduğunu nazarlarda pek suhuletle taayyün ettiren duman ve buharlarıyla “Era Bus” gözüküyordu...

Bu sırada kış hazırlıklarına kemal-i germi ile beda' edildi. Derhal kurulmuş ve sandık kırıkları, tahta parçaları ve katranlı yelken bezleriyle ikmâl ve ittimam edilerek oldukça tahaffuza elverişli bir İngiliz midillisi ahırı haline getirilen kulûbe heyet-i istikşâfiye nazarında pek kıymettâr bir melce' teşkil ediyordu. Bu, kapı perdeleriyle ihata olunmuş yedi bölmeyi tabir-i ahirle yedi hücreyi havi olup, her hücrede iki kişi ikamet ediyordu.

Duvarlar Jan Dark'ın, Napolyon'un hayatına ait resimlerle tezyin edildi. Yağlı yemekleri hazırlamak için alüminyumdan mamul bir mutbah takımı istimal ediyorduk. Bir asetilen lambası hücrenin içini tenvîr ediyor. Ve güzel çeken bir soba eşya namına pek fakir olan bu meskene latif ve gaş-aver bir hararet saçıyordu...

Hele şükür, yerleşmişti. İyi bir gündən istifade ederek” Erebus” birinci suud yapmaya karar verdim. Biri” Profesör David, Molson, Makey”den; diğeri “Mülazım Adam, Doktor Marşal Brikolor”dan mürekkeb olma üzere iki takım teşkil edildi. Hiyn-i hacette ikinci birinciye yardım etmek üzere her iki takım aynı tariki takip ediyordu.

Suud dört gün sordu; üçüncü günü “Adam, Marşal ve Brikolor”u şedid bir kar fırtınası bastırıldı ve az kaldı, onları bir hendeğe yuvarlıyordu. Dördüncü günü termometre taht-el sıfır yirmi üç dereceye tenezzül etmiş ve Brikolor’un ayakları donmuştu... Nihayet iki takım, volkanın mehib ve sürekli gürültülerle karışık kükürtlü buhar saçan “800 metre” kutrunda ve “200 metre” kraterinde (fethasında) birleştiler. Sita-i kutbu bütün dehşetiyle hüküm-ferma oluyordu. Bütün gece bila inkita devam eden şedid bir fırtına, heyeti dar bir mahalde mahbus kalmaya mecbur etti. Yemek hazırlamak, midillilerin mısır buğdayından ve “Muz” isminde bir terki-i mahsusundan ibaret olan yemlerini vermek ve tedkikat-ı cevviyede bulunmak... İşte bütün işigalatımız! Vakit geçirmek için” fecr-i cenubi” namında bir kitab yazdık” ve küçük bir tab makinesiyle bunu bastık.

Eylülde ilkbahar başladı ve şems-i âlem-tâb bütün şaşaa-yı nura nuruyla göründü...¹

Celâl Ferdi

Teşriyn evvelin ilk günlerinden itibaren biz de hayat-ı fa’al-âne ibtidâr etti, ilk hareket-i tecrübiyye cenûba doğru icra edildi ve ben mestamızdan “200” kilometre mesafede kutup yolu üzerinde bir zahire deposu tesis etmeye gittim. Bu, aynı zamanda hem istikşaf, hem de hazırlıktı. Hava gündən güne kesb-i letafet ve rev-nâk etmekte ve derece-i hararet kabil-i tahammül bir hale gelmekte idi. Büyük bir cevalân için “29” teşriyn evvelde hareket edilmesi karar-gîr oldu. Rüfekadan ikisi, “ Morrey ile Rober” meşta kalacaklar diğherleri iki takıma ayrılacaklardı. Ben ve mülazım “Adam”, Doktor Marsal ve “Vild”den mürekkeb olarak (Kutb-i Cenûbi Fırkası) namını alan bir takım mümkün olduğu kadar cenûba doğru ilerleyecek idik. Ve ikinci takım ise bir fırka-i muavene olmak üzere ancak birkaç gün kadar bizi takip edecekti; zira epeyce uzun sürecek olan böyle bir seferde kalabalık bir heyeti besleyecek kadar zahire taşıyabilmek gayri kabil bir keyfiyettir.

Kutb-i Cenûbîye Doğru Hareket:

---

¹ MA, c.1,nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebi-ül-evvel 1328,s184-185

Sedd-i Kebir Üzerinde..

“1908” senesi teşriyn evvelin “29”uncu günü sabahı bulutsuz, berrak bir sema-yı laciverdiden saçılan şuaat-ı şemsiyenin verdiği feyz-i hayatla canlayan fırka-i muavene saat dokuz buçukta makine ile müteharrik kızaklarıyla hareket etti. Yarım saat sonra ben de, üç refikimle ve “Kan, Şatalman, Sevk ve Grizi isimindeki Midillilerle yola çıkmış bulunuyorduk.

Buzlar üzerinde vuku’ bulan şu yolculuğun ilk günleri, feyyâz bir güneşin mazhar-ı lûtfu olduğu cihetle hararetin taht-el-sıfır”16 derecede” olmasına rağmen pek güzel geçti. Küçük Mançurî Midillilerinin tırnakları kara batmakla beraber, takriben “200-250” kilo sıkletinde zahire ve levazı-ı saire yüklü bulunan kızaklarını hayret-res bir gayretle sürüklüyorlardı. Fırkanın kahramanı “Kan” 299 kilo sıkletindeki yükünü şatırâne çekiyordu. Yalnız, otomobil geri kalmaya başladı. Müteaddid defa yumuşak ve küçük tepeler teşkil etmiş olan karlar üzerinde yürümekte ısrar etti. Onu tesri’-i harekete mecbur edecek kuvvet fırka-i muavenenin yanında idi; mamafih bu manialarla beraber kâfi derecede ilerleyebiliyor, saatte “2-4” kilometre kadar mesafe kat edebilir idik. Sabahleyin, hareketten evvel ve öğle vakti konak mahallinde, akşam bisküvi, kakao ve reçelden ibaret olmak üzere hafif bir taâm ediliyor ve aşçılık vazifesini bil-muavebe arkadaşlardan birisi ifa ediyordu.

Beş teşriyn-i saniye kadar hiçbir mânia-i mühimmeye tesadüf edilmedi; nihayet üçünde bila tehlike “Sedd-i Kebir” in buzları üzerinden geçmeye muvaffak olduk. Fakat ayın altısında hâl fenalaşmaya başladı: İlerlemek gayri kabil bir hale geldi. Melce’imizden yalnız hayvanların yemini vermek için çıkıyorduk. Zahire gittikçe azalıyordu. Yalnız hayvanlar günde on sekiz kilo yiyorlardı. Biz, iki bisküviyle kefâf-ı nefis ediyorduk. Gayeye vasıl olabilmek için, fena havaların bizi atıl kalmaya mecbur ettiği müddet zarfında kanaatkâr olmamız lazım geliyordu. “91” günlük zahiremiz kaldı; lakin hüsn-i tasarruf edildiği halde “110” gün idare olunabilmek mümkündü; rüzgâr tahassül-gahımızın etrafa küçük kar tepecikleri yığıyor ve kızaklar kalın bir kar tabakasıyla örtülüyor...

“7 teşriyn-i sani. - Maksi ber-hava.. Rüzgâr yok.. Önümüz beyaz, pamuk bir duvarla mesdûd... Bize rehber olabilecek hiçbir şey, hatta bir bulut bile görünmüyor! Tesadüf

ettiğimiz bir çukurdan kurtulur kurtulmaz önümüze bir diğeri çıkıyor.. Bu yarıkların uzaktan tefriki gayri kabil olması tehlikeyi teşdid ediyor...

Onların mevcudiyetlerinden, ancak üzerlerindeki buzdan köprünün bir beygir veya a'zâdan biri tarafından yuvarlanmak suretiyle meydana çıkarılmasıyla haberdar oluyoruz?. “Marsal” ile “Grizi”nin geçtikleri birinci ferce pek derin ve bir metre seksen santimetre arzında idi; birkaç dakika sonra sehâib-i muzika arasından geçen hafif bir ziyanın sebep olduğu galat-ı rü'yetle aldanarak kendimi bir yarığın kenarında zannettim, ve birden bire olduğum yerde durdum.. O vakit tam köprünün vâsâtında ve pek rakik bir mahallinde bulunduğumu müşahade ettim. Kemal-i süratle “Kan”ı komşumdan çıkararak şu tehlikeden atlattım; bu suretle üç aylık zahire yüklü olan kıymettar kızağın da taht-ı emniyete almıştım. “Adam”da aynı suretle diğeri bir köprüden bila müşkilat geçmeye muvaffak oldu. Bir müddet sonra “Kan”la beraber müthiş bir muhâtara-i sukut karşısında bulunuyorduk. Böyle hatâr-nâk bir yolda, ilerisi ¹

görülmeyerek, yürümekte inat etmek delilikti; binaenaleyh berrak bir havaya intizaren birkaç gün haymenişin-i istirahat olmaya karar verdik. Ve çadırlarımızı kurduk. Bu akşam derece-i hararet: 12, 7

Gözlerimizden muzdarip olmaya başladık, zira bu beyaz günler, kapalı semanın kara verdiği manzara-i yek rengi gözlerimizi fevkalade yoruyordu ve bu, pek izdırap-engiz bir teessürdü: İlk defa olarak nezle-i dimâgiyye kendini gösterdi. Gözlerimiz çift ve hatta sonraları büsbütün karışık görmeye başladı; bunu diğeri alâim-i maraziyye takip etti; kan damarlarımız şişiyor; gözlerimiz yaşıyor ve kapanıyordu.

Kar Sahrası Ortasında Yalnız...

“7” teşriyn-i sanide daha ileriye gidebilmesi kabil olmayan fırka-i muavene “Kap-Rovayal”e gitmek üzere geri döndü. Bundan sonra dört refik, sırf kendi latif mukadderat ve isâbet-i tedâbirimize terk edilmiştik. Meşti ile kutb arasındaki “1206” kilometrelik mesafenin ancak “82” kilometresini kat edebilmiştik. “9” teşriyn-i sanide kesb-i revnak ve letafet eden havadan bil-istifade tekrar yola koyulduk; fakat sebâhat gittikçe müşkilat kesb ediyordu. Bârid rüzgârların süpürüp cilalattığı kar kayıyordu. “30” metre umkunda hendekler ve rüzgârın teşkil ettiği lauyat tepelikler arasında yürümeye mecburduk.

¹ MA, c.1,nr.7, 8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhir 1328,s216-217

Diğer taraftan soğuk, tahammül-fersa bir şiddette hüküm-ferma... Termometre taht-es-sıfır “-25” hatta “-30” dereceyi irae ediyor..

Teşriyn-i saninin dokuzuncu günü sabahı “Şeneman” ansızın hendeklerden birine yuvarlanıyordu. “Adam” onu çıkarmak için beyhude uğraşıyordu. “Vild” le beraber hemen imdada koştuk ve onu kurtararak tekrar kızağa koşmaya muvaffak olduk... Bir metre aşağıda hendek kesb-i ittisa’ ediyordu; şu halde kızak beygir ve zahâir-i zeytiyemizin yarısı mahvolmuş ve seyahatte devam gayri kabil imkân bir hale gelmiş olacaktı, hîn-i hâcette intifa’ edilmek üzere tesis edildiği halde, henüz el sürülmemiş bulunan zahire deposu gibi birkaç depo daha teşkil edildi, bu suretle kafilenin yükü oldukça hafifletilmiş oldu. Saat-ı avdet tanîn-endâz olduğu vakit bu sahari-i müncemide-i vasıa arasındaki kilerlerden ne dereceye kadar istifade edilebilecekti?.

İlerledikçe diğer bir âlem içinde bulunmaktan mütevellid bir teessür duyuyorduk...

Menâzır-ı mer’iyye pek acîb: Cihet-i yeminimizde netice-i serab olarak esâtırın adeta peri sarayları manzarasını irae eden ve 2000¹

4000 metreye kadar yükselen zirveleriyle uzayıp azîm bir silsile-i cebeliye.. Önümüzde pür azamet ve yek-nesak bir levha-i harikulade arz eden sedd-i kebir kül-aver-uyun olmakta...

Fakat maa-t-teessüf önümüzde pâyânsız uzayan Kaliçe-i sefidfam bizim için kurulmuş olan tuzakları setr ediyor ve mühim tehlikeler hazırlıyordu.

“19 Teşriyn-i sani. - Saat sekizi çeyrek geçe azimet, derece-i hararet taht-el sıfır: 16. Hatırnak bir yol; her adımda midillilerin ayakları 20–25 santimetre gömülüyor. (10) saat mütemadiyen yürümeye rağmen, ancak (24) kilometrelik bir mesafe kat etmişiz. Konak mahalline gelinceye kadar yüzümüz ve sakalımız bir buz tabakasıyla örtülmüş ve başımızda buzdan bir serpûş hâsıl olmuştu.”

“20 teşriyn-i sani. - Sabahleyin saat bire beş kala hareket. Hava mağmum ve mukassi. Bu vasi’ kar ve buz sahraları mevcudiyet-i âlemden o kadar farklıdır ki tavsif edebilmek için muvafık bir kelime bulmak adim-el imkân, vakit vakit şair “ Koleriz” in şu musarraımı hatırlıyorum:

---

¹ MA, c.1,nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328,s249

“Bah-i bîgiran üstünde yalnız, yine yalnız, daima yalnız...”

Ağır, kadife gibi bulutlar, ufkun bir noktasından kalkarak bize hafif bir rüzgâr bile ihsas etmeksizin sakinâne geçip gidiyorlar.. Mümteni-üt tabir bir hiss-i garabetle müteessiriz. Bu akşam hepimiz fevkalade yorgun, hatta” Vild” vücudunda rahatsızlık hissettiğinden bahs ediyor. Midillilerin “Şenaman” dan madasını muhafaza-i sıhhat edebilmişti. O, biçare artık yola devam edemeyecekti. Bu günkü meşy onu bitirmişti. Yarın artık kesecektik.”

“26 teşriyn-i sani. - Heyet-i istikşafiyye için gayrı kabil-i ferâmuş bir tarihtir. Bu gün kapıdan “ İskot”un 1902 senesinde vasıl olduğu 9,16,82 arzı derecesinden geçiyor. Şimdiye kadar insan ayağı basmamış arazi üzerinden ilerliyoruz. Garpdte: Tepeler daha çok, daha heybetli. Daha yüksek bir surette teselsül edip gidiyor, sanki o azametli tepeler insanı karşılarında saatlerce mütehayyir bırakmak için muhtelif mukat-ı ufuktan çıkan bir en dev-i münce mid ! Kalplerimiz

Kalplerimiz havf ve tahassüsle karışık takat-şiken bir sevinçle dolu olduğu halde şimdiye kadar hiçbir nazarın taallük edemediği bu esrarengiz ve kar beyaz şahikaların pişi heyulânesinde vakfe gir-i hayret kalmıştık.

Akşam, konak mahallinde yemek yerken buralardan gelip geçen heyet-i şayikanın şu muvaffakiyeti şerefine küçük bir göz su şişesi açıldı. Ve son katresine kadar içildi. Kalpler ümitlerle dolu olduğu halde handeler, şetaretler içinde idare-i akda ediliyordu.

Hâlbuki talihin daha pek çok sillelerine tecrübelerine maruz olduğumuzu unuttuyorduk! Nitekim” Grizi” ve “Kan” birbirini müteakip düştüler, ne yapalım? Onları da kesmeye mecbur olduk. Birçok felaketlerin tevliid ettiği rabita-i kalbiye ile merbut olduğumuz şu zavallı hayvanların akibet-i feciaları bizi pek ziyade müteessir etti.

Nihayet-ül emr kânun-i evvelin birinde neştasında 600 kilometre ve uzakta bulunan heyetimiz “İskot” tan başka midilliye malik bulunmuyordu. Henüz 8316 arz derecesinde idik, bu mevkiden itibaren şekil ve ahval-i arazi tebeddül ederek avariz-i mechule arz eylemekte idi: Sarp ve yalçın tepelere tırmanmak, müthiş yarıkları havi cumudiyelerden geçsek, dağ üzerinde düz bir mahalle gelmezden evvel mütevellî sedlerden merdivenlerle aşmak mecburiyeti vardı. Hülasa, bunlardan kurtulduktan sonra sedd

kebiri teşkil eden buz sahrası üzerinde ilerlemeye başladık. Fakat cenupta bir silsile-i cibalin düz ovayı tehdit ettiği görünüyordu.¹

Münteha-i Âlemde (300) Metre İrtifa'ında:

“11” kilometre bu'dunda mütevali sedlerin yükselttiği azim bir kar sahrasına (ova) denilebilir de, işte biz böyle bir ova üzerinde bulunuyorduk, diyebiliriz.

3000–3300 metre irtifaa malik bulunan bu azim ova hiç şüphesiz kürre-i arzın en bârit ve en fırtınalı mahalli idi. Yolumuzun nihayetinde bir saat kadar tevakkuf ettik, bad-i kutbun temevvüc ettirmekte olduğu bayrağın önüne dizilmiş olduğumuz halde heyetçe bir fotoğraf çıkardık ve avdet hazırlığına başladık. Öğleden üç saat sonra artık yola çıkmış bulunuyorduk.

Esna-yi Avdette:

Bereket versin ki eski izler henüz karlar üzerinde mer'i idi. Heyet yolunu kaybetmek korkusu olmaksızın en son zahire deposuna doğru ric'at ediyorlardı.

Şimdi kâşifler şimale süratle ilerlemek için o kadar sedid bir arzu-yi meşi ile titriyorlardı ki, hiç şüphesiz bu arzu kutba gider iken bu kadar şiddetle kendini hissettirmemişti.

On üç Kânun-i saniye kadar seyahat ova üzerinde, ba'de gılasiyeler üzerinde ve fakat-evvelki seyahatin aksine olarak- bu defa inmek suretinde devam ediyordu.²

Seyahat pek taab-âver olmakla beraber şayan-ı kayd bir hadiseye, bir tehlikeye tesadüf olunmamakta idi.

Önümüzdeki bayrak bizi fart-i sürurla sıçratıyordu; zira o sahra-yı vesî' cümûd ortasında mevce-nümâ olan bu siyah bayrak bütün bizleri, zîr-i payinde mevcut hazâin-i medfûneden haberdar ediyor, daha kısa bir tabirle va'd-i necât veriyordu.

Uzun ve ta'b-şiken bir zamanın noksan negaddisi bu gün telafi edilecek ve şu suretle iktisab edilen kuvvet, bütün a'za-yı heyete yürüyebilmek için daha ziyade bir cesaret verecekti.

---

¹ MA, c.1,nr.9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328,s279-280

² MA, c.1,nr.10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328,s 309

Lâkin ayın on üçünde müthiş soğuklar zalimâne icra-yı hükme başladı. Derece-i hararet taht-es sıfır (-27) ye tenezzül etmiş ve eşyalar dokunulduğu vakit vec' verecek kadar kesb-i bürûdet eylemişti. Diğer cihetten, soğuktan uyumak da gayri kabil bir hale gelmişti.

Ben zaten hiç uyuyamıyordum. Çünkü soğuktan donmuş olan bacaklarım vahim bir yara kadar tâkat-güzâr ızdıraplara bâis oluyordu.

Bundan başka gıda meselesi de son derece kesb-i ehemmiyet ve vahamet ediyordu. Büyük cümûdiyenin eteğinde, sedd-i kebir ile olan mültekasında tesis edilmiş depoya vasıl olabilmek için 225 kilometre kat etmek icap ediyordu. Hâlbuki yanımızda 9 kilo bisküviden başka bir şeye malik değildik. Binaenaleyh bütün heyet kahramanâne bir karar verdik. Me'kılât-ı muayene-i yevmiyenin miktarını daha ziyade azalttık. Bundan böyle herkes yevmiye dört bisküvi ile kanaat etmek mecburiyetinde kaldı.

Musibet üzerine musibet olarak zaten meftûr-i cû ve t'ab-olan seyyahi müthiş bir kar fırtınasını dehşet hücumuyla sarsıldılar. Derece-i hararet taht-es sıfır (-29derece) ye tenezzül etti.

Mamafih bütün bu felaketselere, açlığa, metaib-ı seferiyeye rağmen buz setlerinden tırmanmaya nispeten- inmek, ilerleyebilmek kabil oluyordu. Yegâne kızağımıza bir yelken takarak rüzgârdan istifade etmeyi düşündüm ve hemen icra ettim.

Kanun-i saninin on dördünde küçük heyet 33 km ve on dokuzunda takriben 45 km kat etti.

Aynı günde rakamla 2250 metre irtifada bulunduğumuzu bir surur-i fevkalade ile anladım. Mamafih bu meserret pek az devam etti. Zira vaziyet pek fena idi. Zahirenin, herkes hissesini cebinde saklayabilecek kadar azaldığını kemal-i yeis ve dehşetle müşahede ettik.¹

4.3.1.4.1. Değerlendirme

Tefrika olarak yayımlanan metinde seyyah Şakilton tarafından Güney Kutbuna yapılan seyahatin gün gün tutulan notları tercüme edilmiştir. Metinde seyahat sırasında çekilen zorluklardan, seyahat ekibinin karşılaştığı güçlüklerden bahsediliyor. Metinde insanın

---

¹ MA, c.1,nr.11, 3 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel-âhir 1328,s 341-342

gayret ve sabrı sayesinde zor işler karşısında muvaffak olduğu gerçek bir yaşamdan hareketle ortaya konurken, okuyucunun aynı zamanda fenne ait bilgisinin geliştirilmesi de amaçlanıyor.

4.3.1.5. Amı

Aldo Heyna

Fedakâr Bir Ateşçi

Aşağıdaki satırları hayali bir hikâye zannetmeyiniz. Bu, geçenlerde İtalya'nın Ankona şehri civarında cereyan etmiş hakiki bir vakadır. Vakanın kahramanı olan, İtalyan Hükümet Demiryollarında müstahdem ateşçi Aldo Heyna, bunu Frederik Lis isminde bir İngiliz'e anlatmış o da daima bu yolda hakiki ser-güzeştler, seyahatler neşreden "Vayd Word Magasine" unvanlı İngiliz risalesine yazmıştır ki bizde oradan iktibâs ediyoruz.

Ankona'nın küçük bir gazinosuna oturarak, Aldo Heyna söze başladı: "İtalyan Demir Yollarında ateşçinin vazifesi pek müttarid muz'icidir. Makinist bir dikkat-i mütemadiye ile hattı gözetmeye, işaret direklerine bakmaya mecbur olduğu halde ateşçinin sâkit-âne oturmak, ara sıra külhâna bakıp icap ettikçe kömür atmaktan, ateşi karıştırmaktan başka işi yoktur. İşte bu yek-nesak hayat, bu vazife ile iştil edenleri, hele ben tabiatta olursa adeta sersem eder.

- Demek yek-nesaklıktan hoşlanmıyorsunuz? Sergüzeştten, garip vakalardan daha ziyade zevk alıyorsunuz?
- Evet doğru.. Zaten Ancelina Lombardi'yi tahlîs etmem de hemen böyle bir halden neş'et etmiştir. Galiba, benimle görüşmek istemeniz yine bu meseleye ait olacak; fakat artık birçok defa söylenmiş, dinlenmiş, bütün teferruatıyla işitilmiş, hemen hemen bıkmış bir şeyi tekrara bir lüzum olmadığı gibi zaten söze dökmeyecek kadar da ehemmiyetsiz.
- Yok, öyle değil, vaka hadiseyi bütün teferruatıyla biliyorum; fakat bir defada doğrudan doğruya sizden işitmekteki lezzet başkadır. İhtimal ki yanlış işittiğim, henüz duymadığım cihetler vardır; onları da tashîh etmiş olurum, rica ederim, reddetmeyiniz. Bekliyorum.
- Mademki ısrar ediyorsunuz, haydi bir defa daha anlatayım

Ben yirmi bir yaşındayım. Babam Ankona’da “Gazino Döriko da müstahdemdir. İtalya Hükümet Demiryollarına mensup 412 numaralı lokomotifte arkadaşım makinist Baldinelli ile birlikte çalışıyoruz. Bizim lokomotif ekseriyetle Marşandiz trenlerini cerra eder ağustos içinde bir sabah (Marano) ya gitmek üzere yine bir Marşandiz trenini çekerek “Uzinu”dan hareket etmiştik. Tren süratle ilerliyordu. Seyahatimiz Ankona’ya altı kilometre kalıncaya kadar belâ-hadise cereyan etmişti. Fakat Ankona’ya yakın, makinist arkadaşım birden bire şiddetle düdüğü öttürdü ve aynı zamanda istimi salıvererek freni sıkıştıran lokomotifi tevkife çalışıyordu. Birden bire korktum; acaba ileriden başka bir tren mi geliyor? Müsâdeme mi edeceğiz? Bir an içinde, iki trenin iç içe geçmesi, vagonların parçalanması, yolcuların ölümün yed-i kakhâr-ânesinde can çekişmeleri... Bütün fecâyî’ adeta sinematoğraf manzaraları gibi zihnimden geçti. Fırladım Baldinelli ye yaklaştım, ileriye doğru baktım, hayır! Başka tren yok, o halde müsâdeme tehlikesi de yok; fakat bu kadar müthiş olmamakla beraber diğer bir şey var: Demir yollar arasında, küçücük bir çocuk Ağustosun ılık güneşi altında müsterih-âne oynuyordu. Bizim ile çocuğun arasındaki mesafede hemen doksan metre. Eğer şu anda düdüğün sesini anlayıp da yoldan dışarı atlamazsa ezeceğimiz huhakkaktı. Her ne kadar firen son haddine kadar sıkıştırılmış ise de sürat-i müktesebesı hasebiyle tren hızlı hızlı ilerlemekte devam ediyor ve bu sürat bana pek müthiş görünüyordu. Baldinelli adeta donmuş. Ağzından bir kelime bile çıkmıyordu. Fi-l-hakika lakırtı edilecek zaman da değildi. Çocuğa yetişmeden evvel trenin durması gayr-i mümkündü. Bu halde ne yapmalı? Aklıma bir şey geldi; lokomotiften evvel çocuğa yetişsek, bu suretle vakıa kendimi de muhâtaraya koymuş olacaktım, lakin çocuğun kurtarılması da ihtimal dairesine girecekti. Lokomotifi geçebilecek miyim?.. Gayet iyi koşardım, hatta ekseriya ayak yarışlarında birinci gelirdim, o halde treni geçebilmem de imkân dâhilinde, tedbirim garipti; fakat icrâya karar verdim zaten böyle zamanlarda ekseriyetle garip tedbirlerden muvaffakiyet görülür. Bunları düşünmem; karar vermem, icra etmem hemen bir an zarfında oldu. Bazı şeylerin icrâsı söylenmesinden daha seridir.

Şimdi trenle çocuk arasındaki but elli erteye kadar azalmıştı. Yapacağım şeyi Baldinelli’ye anlatmak, bu suretle de vakit kaybetmeye lüzum görmeden, lokomotifin sağ tarafından kendimi fırlattım ve şayan-ı teşekkürdür ki hiçbir kazaya uğramadan toprağa ayağımı bastım. Lokomotif benden ileride idi. İşte o zaman müddet-i hayatımda asla unutamayacağım yarış başladı; öyle bir yarış ki bir tarafta, dümdüz raylar üzerinde

adeta kayarak giden bir tren; diğerk tarafta çakıl taşları üzere, halecân içinde, hemen hemen düşe kalka bir adam var.

Lokomotif, frenin tazyikiyle her saniye süratini kaybediyor, ben ise bir ümit-i muzafferiyetle mütemadiyen hızımı arttırıyordum. Bir adım bir adım daha derken ve Baldinelli'nin kulağıma çarpan âvâz-ı teşvik-kâranesi henüz nihayete ermeden lokomotifi geçtim. Fakat arada on beş metrelik bir mesafe kalmıştı. Acaba vaktinde yetişip çocuğu hattan dışarı çekebilecek miyim?.. Yetiştim... Ama lokomotifle aramızda altı metrelik bir mesafe kaldığını ve trenin hala ilerlemekte olduğunu kemâl-i dehşetle gördüm. Rayların arasına atılarak çocuğu bir kolundan ve göğsünden yakaladım... Heyhat! İş işten geçmişti. Makine ta yanımızda idi. İki saniye sonra ikimizin de sûret-i fecîada mevâtî muhakkaktı. Yıldırım süratiyle aklıma son bir tedbir geldi; hemen çocuğu iki rayın ortasına yatırdım, ben de kısmen üzerine yaslanarak yam yassı yere yapıştım. Nefes bile almıyordum.. Ve bütün bunlar bir saniye, belki de daha az bir zaman zarfında olupbitti... Trenin üzerimizden geçmesi anındaki ihsasatımı söyleyemeyeceğim zira o sırada bir taraftan harekâtındaki sürat, bir taraftan da çocuğu kurtarmaktan mütevellid son derece memnuniyyet adeta aklıma başımdan almıştı yalnız lokomotif ateşliğinin başımı yakarcasına üzerimizden mürûru ve müteakiben vagonların geçmesinden mütevellid rüzgâr aklımda kalmış. Tren gayet ağır yüklü otuz dört vagondan mürekkebdî. Son vagon üzerimizden geçinceye kadar ebediyete yakın bir zaman mürûr etti. Ve ancak ondan sonra nefes alabildim. Evet, tren geçmiş ve elhamdulillah ve hayatımız kurtarılmış idi! Trenin süratini düşününüz ki, doğrulup, havfla, dehşetle, ağlayan çocuğu yerden kaldırıncaya kadar son vagon bizden kırk metre tebâüt etmişti. Nihayet tren durabildi, derhal Baldinelli atlayarak bize doğru koştu. O bizi bu kadar uzakta tahmin etmiyormuş... Hatta sonradan bana söyledi ki koşması bizi hayatta bulacağını ümit ettiğinden değil; ezildiğimize katiyen hükmettiğinden naaşlarımızı kaldırılmak için imiş!

İşte merak ettiğiniz ser-güzeştin hapsi bu, basit bir vaka.

- Hayır, hayır. Hepsi değil, Sinyor Heyna her hareket-i şecianenin, her fedakârlığın vicdani ve manevi mükâfatından başka maddeten de bir ecri vardır; Şimendüfer memurlarının tebrikâtını, altın madalyayı, belediye tiyatrosundaki resm-i mahsusunu... da anlatmayacak mısınız?

Mütevâzı' ateşçi dedi ki:

- Evet ama... Bunları söylemekte bir fayda görmüyorum. Siz biliyorsunuz ya, tekrar anlatmaya ihtiyaç yok.

Kendisine bundan başka bir kelime daha söyletmedim. O halde bu cihetleri de ben anlatayım:

Aldo Heyna'nın şu uluv-i cevabı, şu kahramanlığı işitilir, işitilmez bütün Ankona meserret içinde kalmıştı. Şehrin her tarafından telgraflar, tebrikler yağıyordu. Şimendüfer memurları fedakârlığın bir hatırası olmak üzere kendisine bir altın saat ihdâ ettiler ve şu büyüklüğünü fevkalade sitâyişlerle bir ihbar-i resmi gibi tekmil-i İtalyan Şimendüfer müstahdeminine tebliğ ettiler. Maskat-i re'sinin me'mûrîn-i resmiyesi başta belediye reisi Kaveliyere Bonarelli ve Ankona darülmualimini müdiri Profesör Rufini olduğu halde "Teatro Dele Muse" namı verilen belediye tiyatrosunda iştima' ederek, nadir ve ancak bu gibi fedakârlık gösterenlere verilen altın madalyayı Aldo Heyna'nın göğsüne taktılar. Bu resm-i muhteşemde binlerce halk hazır bulunmuştu. Bit-tabî hayatı kurtarılan iki yaşında Ancelina Lombardi de minnettar ebeveyniyle beraber orada idi. Bu vaka, bu ictima' birçok zaman Angonalıların hatırasından silinmeyecektir.¹

4.3.1.5.1. Değerlendirme

Konusu gerçek bir olaydan alınan metinde fedakârlık duygusu ön plana çıkmaktadır. Kişinin zor durumlarda soğukkanlılık ve hızlı düşünme sayesinde önemli şeyler yapabileceği bu durumda başaramayacağı hiçbir şeyin olmadığı vurgulanıyor. Metinde "Elhamdülillah" gibi dini ifadeye yer verilmiştir.

4.3.1.6. Makale

"Fenelon"un meşhur eserinden:

Terbiye-i Benâtn Ehemmiyeti

Bu gün, diyebiliriz ki, kızların terbiyesi kadar ihmal edilmiş hiçbir şey yoktur. Validelerin i'tiyâdât ve hevesatı, kızlarını pek az talim ve terbiye etmekle neticeleniyor.

---

¹ MA, c.1,nr.,4, 20 Şubat 1325/ 22 Sefer 1328, s111-115-116-117

Gerçi erkek çocukların terbiyesi menfaat-i umumîye nokta-i nazarından daha mühim bir vazifedir; lâkin kızlarınki de bundan aşağı kalmaz. Ne çare ki, zavallılar büsbütün mahrum-u terbiye bırakılıyor. Bundan başka onların tahsil ve terbiyesi diğerlerine nispeten daha büyük bir ikdâm ve iktidâra vâ-bestedir. “genç kız âlim olmamalı” deniyor evet, bu doğru; tecessüs ilmi o saf fikirleri beyhude yere işgal etmemelidir. Onların hüsn-i suretle ev idare etmesi, zevcelerine makul bir surette itaat eylemesi kâfidir. Hatta tecrübenin de pek o kadar lüzumu yoktur: Bazı kadınlar görülüyor ki birçok tecrübe geçirdikleri halde yine kızlarına karşı adeta cahil ve ihtiyatsız valideler gibi davranıyorlar.

Kadın âlim olmamalı; çünkü onların teşekkülât-ı dimâgiyyeleri erkeğe nazaran daha zayıftır: Taab-âver tedrisat ve mütâlaât onları çabucak sıkır, usandırır. Hem bunların da ne lüzumu var? Hükümet idare edecek, muharebeye gidecek, yahut nezâretlerden birini derûhte eyleyecek değiller ya?! Siyasiyata, askerliğe hukuka, felsefeye ait malumat onlar için bî-lüzumdur.

Saniyen vücutları da, tabîî ki dimağları gibi erkeklere nispetle daha az kuvvetli, daha az sağlamdır.

Fakat buna mukabil tabiat onlara, evlerinde sükûnet-i tâmmе içinde vakit geçirmelerini temin eden nezâfet nezaketi bahşedilmiştir. Onlar pîş-i mevcudiyetlerinde yalnız kendilerine has meşgaleler bulurlar.

Acaba, kadınların bu acz-i tabiilerinin neticesi nedir? Onların zaafına galebe etmek çarelerine teşebbüs icap etmez mi? Zira kendilerine terettüb eden ve hayat-ı beşeriyetin esasını teşkil eyleyen bir takım vazâif mevcut. Evet, işte bu vazâife bakılırsa, âdât-ı hasene ve seyyienin bir kısmından onlarda mes’uldur. Lâkin şuna da emin olalım ki: Muhâkemeli işgüzar ve mütediyyin bir kadın evin rûh-i i’zâmidir; böyle bir kadın ayağını bastığı yere nizam ve intizam ferş eyler; hatta beyn-el-halk kuvve-i hakimelerini muhafaza eyleyen erkekler kadınların muâvenetine her zaman arz-ı iftikar eylerler.

Bu dünya bir hayalden ibaret değildir, birçok hakayıkın ictimainden vücuda gelmiştir. En muhterem hakikat ise ailedir. Bütün bu aileleri bi-hadd ü hisâb hissiyât-ı necîbe taht-ı tesirinde büyüten, erkeklere hukuk-ı tabiiyyelerini bahşederek, her saiden bir semere iktitâfına yardım eyleyen kadınlardan başka kim olabilir? İzdivac olmasa en küçük bir

cemiyet bile telhî-i ededi içinde çırpınır, durur... Sonra çocuklar, bu insaniyetin bekasını temin eden yavrular doğar doğmaz annesiz kalsalar ne hale gelirler?

Anlaşılır ki: Erkeklerin haricdeki ehemmiyetleri kadar, kadınların da hane dahilinde, idare etmek zevcini mesut ve yavrularını hüsn-i terbiye eylemek gibi pek büyük vazifeleri vardır ve mekârim-i ahlak erkek için ne ise, kadın içinde odur; sebep oldukları hayır ve şerden kat'î nazar vücut-i beşeriyetin nısfı onlardır

El-hâsıl, kadınların terbiye neticesi cemiyete lütfettikleri faideden ziyade, îrâs ettikleri nazarratı tetkik etmeliyiz. Bir de şurasını unutmamalı ki kadınların su-i terbiyesi erkeklerden ziyade nazarratı daidir, zira erkeklerin hemen cümlesi onların dest-i terbiyesinde perver şiyab olurlar; sû-i misali onlardan görürler, ihtirasatı onlardan öğrenirler.

Bütün şu söylediklerimizden: Kızları terbiye etmenin ne kadar mühim bir mesele olduğu teslim edildi. Zannederiz. Artık, bu mühim meseleyi hal edecek vesait-i mustahseneyi taharri eyleyelim¹

(Fenelon)un meşhur eserinden:

2

Kızların Âdem-i Terbiyesinden Münbais Sû-i Ahvâl

Bir genç kızın cehli erini daima bir can sıkıntısı içinde bıraktığı için, bir şeyle masumâne iştigaline mani olur. Yaşı ilerlediği halde muhakemesi kesb-i metanet etmediğinden kendisinde hüsn-i zevk ve nazardan tedricen eser kalmaz. Bütün mebâhis ve mesail-i ciddiye ona gülân-âver gelir. Genç iken pek şedîd olan meyl ve huzûz, ve akranlarının kendisine numune-i imtisal olması onu muntazam ve sâî bir hayata vakf-ı vucud etmekten çekindirir; fıkran-ı tecrübeden dolayı bir ev idare etmeyi katiyen beceremez; hatta validesi onun nazar-i dikkatini celbetmezse, bir çok eşyanın faide-i hayatiyelerini öğrenemez. Hizmet ona ağır gelir. Kendisine ufak tefek el işlerini bile yakıştıramaz yahut kadınların bir şeyle iştigali lazım geleceğini işitince - esbabını sormadan - günde bir iki saat kadar çalışır; fakat bu da muvakkat bir sebattan ibarettir, hiçbir zaman itiyad-ı daimi haline giremez.

---

¹ MA, c.1,nr.2, 20 Kânun-i sani 1325/ 21 Muharrem 1328, s 62-63

Zavallı kız! Hayatı nasıl geçirecek? Evinin başında kendisini daima tedkik eden, hiçbir hatasını affetmediği için iyi büyüten, onunla beraber çalışan, fena tabiatlarından yavaş yavaş vazgeçiren ve bütün gavâil-i beytiyeye kızını da teşrik eyleyen bir valide olsaydı; tabii, yanında adi, sefil, dedikoducu kadınlar bulunmayacak, tedricen hüsn-i hal kesb edecek, o evamir-i diniye ve ahlakiye kendisine bütün mahzuziyetleri mani bir meşgale-i beyhude gibi gelmeyecekti. Eyvah ki, ne kendine ve ne de başkalarına menfaat-ı maneviye temin etmeyen bu kayıtsızlıklar, bir az sonra, iltisam-ı nâ-pezîr birer itiyad-ı sakime münce olur.

Mürebbi eller dest-i ebeveni kerimelerinin boş duran kalb-i heves-kârını en samimi, en ciddi şeylerle imla etmek vazifesiyle mükelleftirler; yoksa pek az zamanda o kalbi refik pek abest pek vâhi emellerle meşhun olup, kalır.

Genç kız vazaif-i ciddiye karşı rehavet göstermeye başlar başlamaz ataletle terk-i nefis etmiş sayılır. Atalet: Ruhu daima muazzef eden, kalbe fütûr getiren bir elem-i müzictir. Böyle olan kızlar günlerinin yarısını sahte muzir bir uykuyla geçirirler; bu habb-i giran altında vücud-ı taravetini kaybeder; bir şekl-i nazik ahz edeceği yere, bozular, çabucak müteessir olmak istidadını kazanır: Mutavassıt ve muntazam bir uykunun bahşettiği neşe, kuvvet yerine - ki bu bir tekemmül-i cismani ve fikridir. - Bu rehavetin netice-i muhakkakasından olarak bir takım su-i ahval tevellüt eder: İnsan kendine daima eğlenceyi, daima gezmeyi iş edinir ve daima bî-lüzum, bî-faide şeyleri merak eder. Hâlbuki tahsil ve terbiye görmüş ve ciddi meşguliyetler arasında perveriş-yâb olmuş bulunanların merakı mütevassıt; çünkü onlar, malumatları sayesinde bilmedikleri birçok meselelerin velev sathı olsun mahiyetlerini anlayıp, eşyanın fevâid-i mahsusalarını keşfederler.

Bilakis, fena tahsil görmüş ve işe alıştırılmamış kızların muhayyileleri muttasıl bir serseri gibi döner, dolaşır.. Merakları, mütecessis nazarları daima lüzumsuz ve tehlikeli şeyler tarafından cezbolunur. Onlar kendi heveslerini ibtilalarını telziz edecek romanlara tiyatrolara, hayali hikâyelere adeta perestiş ederler. Lisanlarını romanlarda tesadüf eyleyerek kendilerine benzettikleri kadınların lisanına uydurup şımarık bir hal alırlar. Lâkin, müellifin sarf-ı hazzı okşamak için tasannü' ettiği, ve yek nazarda pek hoş görünen hissiyatın, ihtirasat ve vukuatin esbab-ı hakikiye-i hayatiye ile hiç münasebeti tasavvur olunur mu?..

Hakikati düşünmeyen bir kız okuduğu eserlerdeki eşhasın hariç de meselini göremeyince, kendisi de onlar gibi olmak, her ihtiyaçtan azade prenlere, sultanlara benzemek ister ve o anda aile samimiyetini ev işlerini bir türlü hayaline, emeline sığdıramaz. Bütün bu meşguliyetleri artık pek sefil telakki eyler. Hele bazıları büsbütün ileri giderek söylenen her lakırdıyı, yapılan her şeyi anlamak, bir şarkının, bir vakanın sebeb-i zuhurunu bilmek arzusuna düşerler; gurur-ı nesvaniyeleri onları herkesten ziyade söyletir; hiffet-i meşreb kendilerini hiç şüphe yok ki sükuta davet eden tefekkür ve teemmülden gittikçe uzaklaştırır.¹

Mevhibe Piraye

4.3.1.6.1. Değerlendirme

Aynı ayrı iki başlık halinde farklı sayılarda yer almalarına rağmen işledikleri konu bakımından bütünlük gösteren metinlerde, kız çocuklarının eğitilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kız çocuklarının eğitilmesinde özellikle bilinçli anneler tarafından tatbik edilecek tedrisatın faydalarından bahsediliyor. Bu eğitimin gerçek bir tedrisat olmamasına rağmen kız çocuğunun düzgün bir kişilik kazanmasına sebebiyet vereceği ifade edilmiştir. Aksi halde bu terbiyeyi almayan kızların ruhsal ve fiziksel yapılarının bozulacağı belirtilmiştir. Metnin eğitici yönü ön plandadır.

4.3.1.7. Deneme

“Laseped” den:

Yanardağ

Nısf-ül-leyl... Bir velvele-i hevl-engîz, bütün şehrin ruh-i gunûdesinde tarrakalar koparıyor... Uzaklarda denizin tehditkârane köpürerek, homurdanarak sahile çarpmasından mütehassıl sesler... A'mâk-ı arzdan yükselen darabat-ı lerzeriz... Dünya ayaklar altında sarsılıyor; herkes kesif, boğucu dumanlar arasında pür havf ü hiras koşuyor, haykırıyor...

---

¹ MA,c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328, s 158-159

Bu aralık; yakındaki zirve-i cebelden semalara doğru ve fırlayan bir sütun-i ateşin... Ziya-yi lâ'l reng-i zülmetlere bayılıyor, cesm-i kayalar etrafa uçuşuyor, şimşekler, yıldırımlar düşüyor... Öbür tarafta, daima yakıcı, kemirici deniz bütün şiddet-i savletiyle şehre müstevlî...

Artık ormanlar kavrulmuş; büyük bir harik içinde yanan tu'de-i eşya bir sarsar-ı mütehevvir önünde sürüklenip gidiyor...

Sabah olurken bu korkunç sahne-yi haile sükûnet- pezir oluyordu: Ateşler sönüyor; deniz kaynar sularını mırıldanarak sine-yi sâkitine çekiyor; arz da metaneti iktisaba çalışıyordu...

Ufukta hande-yi afitab!...

Aman Yarabbi, ne hazin ne mağmûm levha! Ötede külden yığınlar beride bir biri üzerine gelişi güzel düzülmüş taşlar, biraz daha ileride bir sel-i düzahı ormanlar hala tütüyor... Ve bütün bu harab-ı tabiatın üzerinde simsiyah kesilmiş zavallı insanlar...¹

4.3.1.7.1. Değerlendirme

Aktif bir yanardağın çevresinde oluşturmuş olduğu durumlar tasvir ediliyor. Metnin bilgi verici yönü ön plandadır.

4.3.1.8. Nutuk

Kanatlar

Tarih-i terakkiyât-ı beşeriyenin pek parlak bir sahifesi olan şu nutuk: Fransa müverrihin-i hâzirasından meşhur (Ernest Lavis) tarafından bir köy mektebi tevzî-i mükafatında irad edilmiştir. Mütaalası fevkalâde faide bahşolduğu için (Arkadaş) dercini bir vazife addeder.

Aziz çocuklarım,

Siz pek küçükken, en ziyade hoşunuza giden şey kuşları tutmaktı, öyle değil mi?.. Pervasız bir serçe yanınıza konar, makineli bir oyuncak gibi sağa, sola, öne, arkaya sıçrar, size mini mini başıyla selamlar verir.. Siz de ona doğru ellerinizi uzatarak yavaş

---

¹ MA,c.1, nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328, s 230

yavaş koşardınız.. Fakat o, hiç tedbirsizlik eder miydi? Kanadıyla hemen yere sürünerek,uzaklara kaçar, sonra tekrar konar, tekrar sıçrar; sizi, daima kollarınız uzanmış tekrar koştururdu.. Daha sonra, artık musirrâne hareketlerinize dayanamayarak, zavallı mürğ-i dil-şikâr, ya civardaki bir ağaç dalına yahut da bir saçak kenarına iliştirken: Siz, ayaklarınızın ucuna basa basa gözlerinizi, kollarınızı kaldırarak uçmak isterdiniz. O vakit, büyük adamlar sizinle eğleniyorlar, size kuşu tutmak için çareler söylüyorlar: “ - Haydi, gidip kuyruğuna tuz koyarsanız, uçmaz!.” Diyorlardı; hatırlıyorsunuz,ya?.. Lakin bu istihzâlar pek haksızdı. Çünkü sizin heves-i tıflaneniz beşeriyetin pek eski bir hülyası: Kanatlar! Kanatlar! Kanatlar!

Bundan üç bin sene kadar evvel, Yunanistan yeni doğarken, pek geveze, pek mübalağakâr idi. Mesela: “Dedal” isminde bir pederle, “İkar” namında bir oğlu varmış. Bunlar geride bir hapisanede mahkûm imişler. Kaçmak için ne yapsınlar: Düşünmüşler, taşınmışlar; akıllarına tüylerle, bal mumundan bir kanat yaparak uçmak fikri gelmiş. Ve nihayet çalışa çabalaya muvaffak olmuşlar. “Dedal” zemine müteveccihen inerek, İtalya sahiline düşmüş; oğlu ise -gençliğin bî-fütur, sevda-yı tealisiyne- güneşi bir az daha yakından seyretmek hevesine kapılarak yükselir, yükselmez: Bal mumu harareten eriyiverince, bîçare denize düşüp, nihâl olmuş...

Kim bilir, bu uzak zamanlardan beri daima semalara, daima esrar bi- nihaye-i fezaya meclûb ne kadar dimağlar şu hülyayı kurmuşlar?! Kim bilir, kitle-i hayat içinde kaybolup gitmiş; devirlerin sükût-i muzlimiyle örtülmüş böyle ne kadar düşünenler, ne kadar yenilik arayanlar gelip geçmiş... Ara sıra, biri çıkar, bunları haykırır! Bizi hayretlere mustarak eder.. İşte, altı asır mukaddem, birçok âlâtın muhterii, yıldızların üftâde-i mütefekkeri olan (Rozi Bakon) isminde bir İngiliz rahibi yağmurdan sonra gökte beliren trâje-i nur-a-nura nasb-ı nigâh, ederek düşünür, bugünkü yapılanlara müşabih kanatlı bir “teyyare” tahayyül eyler; hayfa ki bu hayalde diğerleri gibi cevab-ı sükûtla karşılanmıştı.

Sonra, bilmem, nasıl oldu da: Sâha-i fikir ve sanatta birden bire hakikat, temevvüce başladı. Bu, tamamıyla geçen asırdan evvelkine, yani on sekizinci asr-ı harise aittir artık herkesin ağzında (Bilanşor)ın “Uçan Makinesi” dolaşiyor; “ Bulutlar arasında da mı yol bulundu..” deniyordu.. İşte, bu aralık (Mongolfiye) biraderler, ellerindeki balonla meydana atıldılar.

Zaman daha gelmemiştir. Fen başka şeylerle uğraşılıyor yahut daha doğrusu sa'y-i ebedinin başka kısımlarına ehemmiyet veriyordu: Malumat-ı beşeriye, sırf, tezyid-i kuvvete medar olabilmek için ilerliyordu. Geçen asır bize buharla, elektriği bahşetti. Kendimizi, mahsulatımızı, fikrimizi, sesimizi ta uzaklara uçurdu.. Bu gün: Dağlardan, sahralardan bin müşkülata açılan kanallar, berzahlar vasıtasıyla insanoğlu daima, daima ileri, en uzun yolları mukterisâne kemirerek, daima ileri gidiyor.. Dünyanın iki ucu gündün güne birleşiyor, devr-i alem etmek için size mektep tatiliniz kifayet ediyor.. Demek ki bu yuvarlak makinemiz, yani dünyamız gittikçe, gittikçe küçülüyor, daralıyor, sıkılıyor... Lâkin bize semalar, semalar, semalar lazım!.. Gerçi buhar makineleri: Karada, denizde bütün mükemmeliyetiyle nümayan; yalnız daha bir iki ufak tashihe muhtaç. Halbuki semalar?! - Öyle ise haydi.. çalış, ebedi gayreti sana emreden kanun lâ-yetegayyer-i tabiata münafi hareket etmeyerek çalış.. Seni iz'âc eden hudut arasında boğulup, kalma!. – O zaman, insanoğlu gözünü yükseklerle, semalara dikti; toprakla, suyu fetheylemişti; şimdi teshîr-i asuman sırası!

Şu son senelerde, bu mesele bir çok memleketlerde mevzu bahis olmuştur: Balonu sevk ve idare etmek, yahut bir “teyyare” ihtirâ' eylemek!?!.. İnsanlar zekâlarının, dehalarının bütün sınır ve iradesini bir noktaya tespit ettiler: Oh! Bu sa'yinin hikâyesini bir bilseniz.... Bir az sonra, tecrübeler halkın nazar-ı dikkatini; nageh-zuhur kazalar teessüflerini celbetmeye başladı; fakat artık yavaş yavaş, kabil-i sevk balon yürüyor. Muayyen hareketlerini temin ediyor, ”teyyare”ler kanatlarını geriyordu...¹

Nihayet, en büyük mesaide iktiham edildi: (Kont Zeplin) in balonu Almanya havalarında dolaştı. Bir sabah da (Bleryo) Fransa sahilinden uçup gitti...

Evet, (Bleryo) denizlerin üzerinden uçuyordu! İnanır mısınız? Hayret!

Zannedersen, bunu size çoktan söylediler. Gazeteler de kaç kere okudunuz..

Asıl garibi nedir? (Bleryo) Ab ve hava beyninde, göze görünmeyecek derecelerde, bulutlara dalmış uçarken, cihet-i muvaseletini bilmiyordu! Tenhai-i hakiki içinde yapayalnız.. Kendisinden evvel hiçbir sine-yi beşerin teneffüs etmediği fezalar arasında, öylece kayarken acaba ne düşünüyordu? Hele beyaz sahili, “Duver” Şatosunu görüp de

---

¹ MA, c.1, nr. 12, 17 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel-âhir 1328,s 379-380

İngiltere'ye sukut edince ne düşünmüştüm!? İnsanların, muzafferiyet, dedikleri hatıra-i ulvinin nakş-i ebedisi olacağına şüphe etmediği zaman acaba kalbi neler hissetmişti!

Şu ihtira'ın sonu neye varacak? Halk ve onları idare edenler ne düşünüyorlar? Şüphe yok ki bu harika-yı zekaiyye evvela hayret, sonra takdir, daha sonra da endişe ile istikbal olundu. Hele endişenin en büyüğünü İngiltere hissetmiştir.

İngilizler: “Bu ne! - dediler - büyük Britanya artık nüfuz-i şiranesini kayıp mı edecek.. Dünyanın pek büyük kısmına hükmederek şu kadar hükümete karşı duran bu ada artık bizi himaye edemeyecek mi? Etrafımız zırhlarla, zırhlılarla mücehhez.. Lakin, eyvah ki (Bleryo) bütün bunların üzerinden bakarak gülüyor.. Aman, dikkat edelim, kendimizi hemen müdafaa eyleyelim.. Şimdi de bir zerre-yi semavi imaline başlayalım..”

Ve derhal, harbiye nazırı başını elleri arasına dayayarak düşündü, taşındı.. Her nev'i tayyareler yaptırmaya karar verdi, işte daha başlamadan evvel, şöyle tasarlamak için birkaç bin İngiliz lirasına ihtiyaç vardı.

Kabil-i sevk balonlarla, tayyarelerin atacakları hatavat-ı terakki, şüphe yok ki lokomotiflerle, gemilerinkine benzeyecektir.. Bugünkü hali elbette yarına nispeten nâkıs ve basit... Bahusus vesait-i harbiye tesiriyle hareket etmeye başladığı zaman.. Aman Yarabbi, kim bilir? Ne hale girecek! Onları mahvetmek için tabii, topçuluk da değişecek, topların ağızları göklere dikilecek.. Artık su ve toprak havaya karşı kendini muhafaza için ne eziyetler çekmeye mecbur.. Hele, ilan-ı iflas eden hükümetlerin harabiyet-i ebediyesi tasavvur olunur şeyler değil...

Mübalâğa mı ediyorum? Hayır, hayır.. Mesele meydanda. Fakat zannederim ki, o vakit, mücadelat-ı arziyenin semalara kadar tecavüz etmesi aleyhinde birçok ses haykıracaaktır... Oh, semalardan kan yağmasına asla dayanılmaz.. Şimdi, aziz yavrularım mutlaka “fen bunun için mi terakki ediyor? Öyleyse biz de ona lanet ederiz..” diyeceksiniz; lâkin pek acele etmeyiniz¹

4.3.1.8.1. Değerlendirme

Metinde insanoğlunun değişik alanlarda yapmış olduğu yeniliklerden sonra semaya hükmetmeye çalışması konu ediniyor. Uçmanın evreleri anlatıldıktan sonra her

---

¹ MA, c.1 nr.13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 410-411

yeniliğin karşılaştığı sorunların uçmakla ilgili kısmı anlatılıyor. Uçmak önce hayret, sonra takdir, sonra da endişe ile karşılanıyor. Bu endişelerin en büyüğü uçmanın daha çok savaş ve kan getireceği noktasındadır. Ancak bu endişelerin yersiz olduğu, uçmanın farklı güzellikler getireceği, bunun için de acele edilmemesi gerektiği yazar tarafından vurgulanıyor.

4.3.2. MA'daki Çevirilerin Kaynak Edebiyatlara Göre Tasnifi

4.3.2.1. Fransız Edebiyatı

- 1) Altın Yumurtalı Tavuk (Fabl) (MA, c.1, nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebî-ül-evvel 1328, s 183) Yaz: La Fontain, Çev: A.N
- 2) Bir Eşeğin Hatıratı (Roman) (MA, c.1,nr.1-14, 5 Kânun-i sani 1325/ 1 Muharrem 1328- 15 Temmuz 1326/ 24 Recep 1328, s) Yaz: Comtesse de Segur
- 3) Mâder-i Elem (Roman) (MA, c.1,nr.5-13, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328 - 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328,s)
- 4) Bert ile Rudolf (Hikâye) (MA,c.1,nr.,3, 5 Şubat 1325/ 21 Muharrem 1328, s 75-76-77) Yaz: Alfons Kar
- 5) Paskal (Hikâye) (MA, c.1, nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328, s 133-134-135-136) Çev: Mehmet Sa'di
- 6) Mavi Mendil (Hikâye) (MA, c.1, nr.8, 22 Nisan 132/ 25 Rebî-ül-âhir 1328, s 238,239,240)
- 7) İhtiyar Kadın (Hikâye) (MA,c.1, nr. 9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 268-269-270-271)
- 8) Yol Üstünde (Hikâye) (MA, c.1, nr. 10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 300-301-302-303-304)
- 9) Köy Postacısı (Hikâye) (MA, c.1, nr. 11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-âhir 1328, s 333-334-335-336)
- 10) Beyaz Şapka Vakası (Hikâye) (MA, c.1, nr. 13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 403-404-405-406-407-408-409-410)
- 11) Son Ders (Hikâye) (MA, c.1, nr. 14, 15 Temmuz 1326/ 24 Recep 1328, s 429-430-431-432) Yaz: Alfons Dode

12) Terbiye-i Benâtn Ehemmiyeti - Kızların Âdem-i Terbiyesinden Münbais Sû-i Ahvâl (Makale) (MA,c.1,nr.2-5, 20 Kânun-i sani 1325/ 21 Muharrem 1328-5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328 , s 62-63/158-159) Yaz: Fenelon Çev: Mevhibe Piraye

13) Kanatlar (Nutuk) (MA, c.1, nr. 12-13, 17 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel-âhir 1328- 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s) Yaz: Ernest Lavis

4.3.2.2. İngiliz Edebiyatı

1) Fedakâr Ateşçi (Anı) (MA, c.1,nr.,4, 20 Şubat 1325/ 22 Sefer 1328, s111-115-116-117) Yaz: Frederik Lis, Çev: Mevhibe Piraye

4.3.2.3. Kaynak Edebiyatı Tespit Edilemeyenler

1) Hizmetçi (Hikaye) (MA,c.1,nr.7,8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhir 1328, s 210-211-212-213)

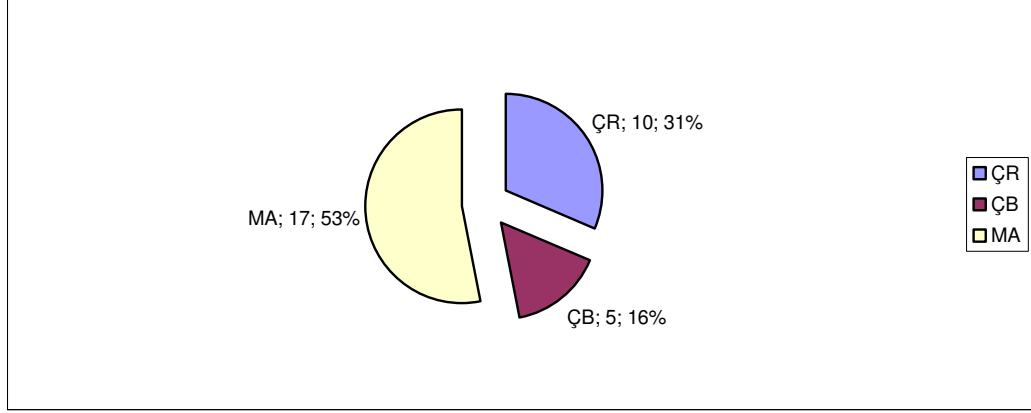
2) Kutb-i Cenûbîye Doğru... Şakilton (Gezi Yazısı) (MA,c.1,nr.5-11, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328- 3 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel-âhir 1328, s) Yaz: Şakilton

3) Yanardağ (Deneme) (MA,c.1, nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328, s 230)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamız sonucunda ÇR, ÇB, MA' da toplam otuz iki çeviri metne rastlanmıştır. Bu çeviri metinlerin dergilere göre dağılımı ise; ÇR' de on çeviri metin, ÇB' de beş çeviri metin, MA' da ise on yedi çeviri metin şeklindedir.

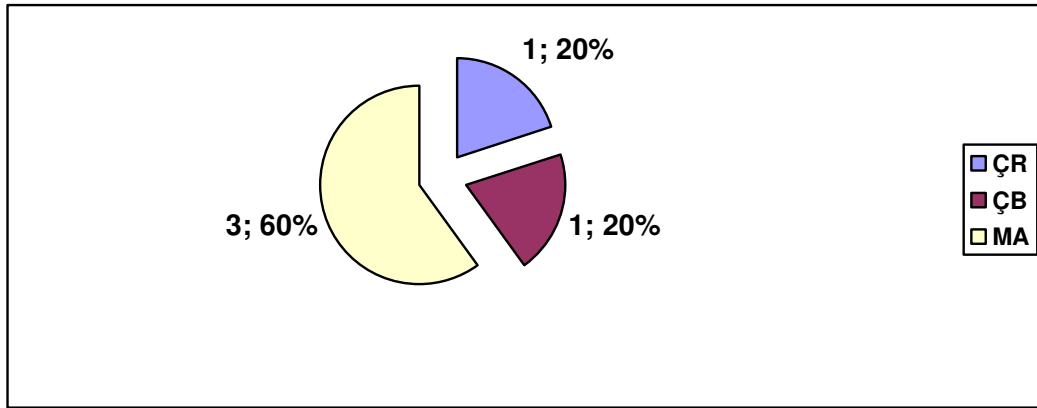
Şekil 1: Çeviri Metinlerin Dergilere Göre Dağılımı

Dergilerin çıkış sırası da dikkate alındığında en çok çevirinin 1910 yılında çıkan MA' da olduğu görülmektedir. Bu durum MA' nın her sayısının otuz iki sayfa gibi geniş hacimli olmasına ve çeviri metinlerin son yıllarda bir artış göstermesine bağlanabilir.

Dergilerde yer alan otuz iki çeviri metnin beşi tefrika olarak yayınlanmıştır. Tefrika metinlerin dergilere dağılımı ise ÇR' de bir, ÇB' de bir, MA' da ise üçtür.

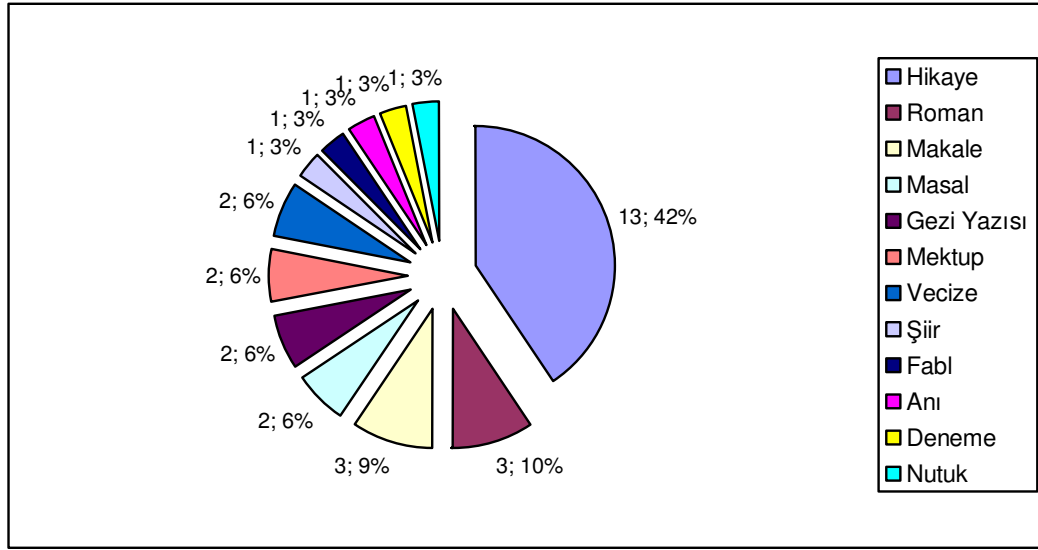
Şekil 2: Tefrika Metinlerin Dergilere Göre Dağılımı

Bu da dergilerin uzun soluklu olmayı planlamaları ve bu bağlamda okuyucuyu tefrikalar sayesinde kendilerine bağlamak anlayışından kaynaklandığı neticesini ortaya çıkarmaktadır.

Çeviri metinlerin türlere göre dağılımı ise; on üç hikâye, üç roman, üç makale, iki masal, iki gezi yazısı, iki mektup, iki vecize metin, bir şiir, bir fabl, bir anı, bir deneme, bir nutuk şeklindedir.

Şekil 3: Çeviri Metinlerin Edebî Türlerine Göre Dağılımı

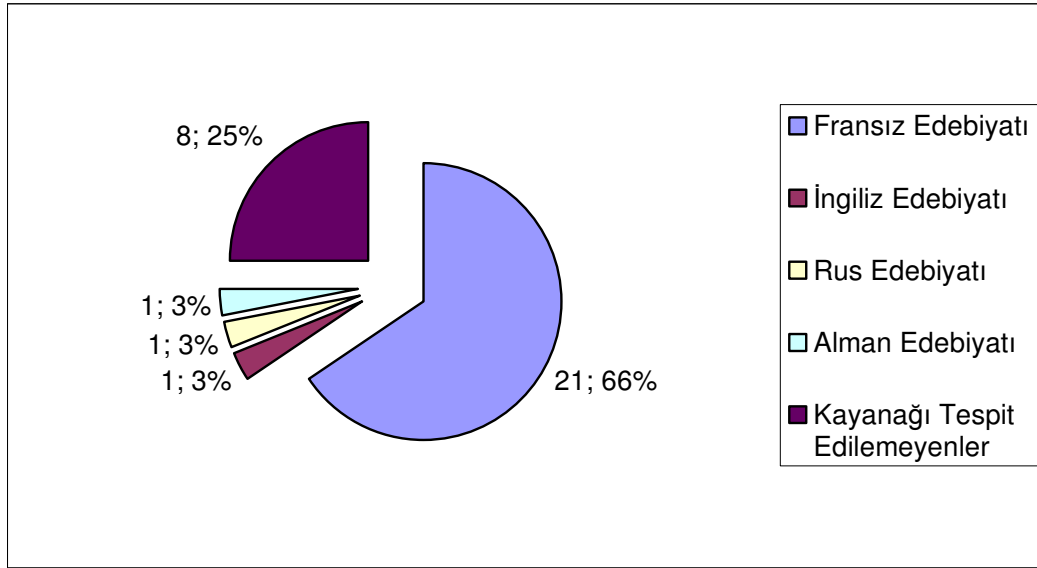
Türlere ait sayısal sonuçlar gösteriyor ki dergilerde on bir farklı türde çeviriye yer verilmiştir. Türlerine göre çeviri metinler arasında olay ağırlıklı metinlerin sayıca fazla olduğu görülmektedir. Çocuklarda istenilen davranışların gerçekleşmesinde olay yazılarının payı inkâr edilemez. Ahlaki ve evrensel değerlerin kazandırılmasında masal, hikâye ve roman gibi çocukların büyük zevk alarak okudukları yazıların etkisi çok büyüktür. Bu dergilerde yer alan olay yazılarının ağırlığından da anlaşılıyor ki bu politika amaçlı ve plânlı bir şekilde yapılmaktadır. Olay ağırlıklı yazılarda kahramanların karşılaştığı problemler karşısında buldukları çıkış yolları, çocuğun gerçek yaşamda karşılaşılabileceği sorunlara çözüm yolu bulmasına zemin oluşturmakta, onlara tecrübe kazandırmaktadır. Ayrıca çocuklar için eğlendirici, merak uyandırıcı nitelikler taşıması açısından da önemli yere sahip olan bu metinlerin çeviriler halinde yayımlanması bilinçli bir politikadır. Çocuğun yaş grubu özellikleri dikkate alınarak,

ilgi, yetenek ve istekleri göz önünde bulundurularak, düşünsel, ahlaki, sosyal gelişimlerine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çeviri metinlerin kaynak edebiyatlara göre dağılımı ise; Fransız edebiyatından yirmi bir, İngiliz edebiyatından bir, Rus edebiyatından bir, Alman edebiyatından bir, kaynağı tespit edilemeyenler ise sekizdir. Bu sonuçlar gösteriyor ki çeviri metinlerde Fransız edebiyatının ağırlığı görülmektedir.

Şekil 4: Çeviri Metinlerin Kaynak Edebiyatlara Göre Dağılımı

Tanzimatla başlayan Batılılaşma hareketi dergilerin yayımlanma dönemleri olan 1897–1910 yılları arasında da artarak devam etmiştir. Batılılaşma hareketinde örnek, model ülke Fransa olmuştur. Dönemin edebiyat oluşumları olan Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti topluluğu bu harekete daha da hız kazandırmış, Fransız edebiyatıyla çeviriler yoluyla yakın ilişkiler kurulmuştur. Dönemin çocuk dergileri edebiyat sahasında yaşanan bu gelişmelerden uzak kalmamıştır. Benzer bir etkileşimle Fransız edebiyatından çevirilere ağırlık vermişlerdir.

Çeviri metinlerin bazılarında özel şahıs adlarında millî isimler kullanılmıştır. Metinlerin hemen hemen hepsinde “ibadethane, sadaka, Yarabbi, Allah aşkına, Allah kerim, Allah’a ısmarladık...”gibi dini ifadeler de yer verilmiştir.

Yapılan çevirilerin olduğu gibi değil de birtakım küçük değişikliklerle dinî, millî ve kültürel değerlere uydurulduğu görülmektedir. Bu da çocukların kendi öz değerlerine yabancılaşmaması, kültürlerini koruması ve yabancı kültüre özenmemesini sağlamakta, dergilerin de bunu bir politika haline getirmekte olduğu ifade edilebilir.

ÇR’ de yer alan metinlerden “Küçük Hasta”nın eğlendirici, merak uyandırıcı yönü ön plana çıkarken, diğer metinlerin eğitici amaç taşıdıkları görülmektedir. Kişinin ahlakî yönünü geliştirmeye yönelik bu metinlerde: “Aç gözlülüğün zararı, elindekiyle yetinmenin değeri, her şeyin yerinde ve zamanında planlı yapılmasının faydaları, kötü arkadaşlıkların zararı, büyüklere itaatin önemi” gibi çocukların bireysel ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak eğitim unsurları dikkat çekmektedir.

ÇB’ de yer alan metinlerin hepsinde eğitici unsurlar yer almaktadır. “Gerçek zenginliğin sağlık ve huzur olduğu; maddî hiçbir şeyin kıymetli olmadığı; iyiliğin gizli yapılanının daha güzel olduğu; iyi insanlar için ölümün uykudan farklı olmadığı; kişinin kaderinden kaçamayacağı; giyim kuşam gibi dış görünüşle ilgili değerlendirmelerin yanlışlığı; kalp kırmanın kolay, kazanmanın zorluğu; her şartta ve durumda iyilik yapmanın önemi; haksızlığın, iftiranın büyük bir hata olduğu” çocuklar için ÇB’deki metinlerden çıkarılan oldukça önemli eğitici unsurlardır. ÇB’deki çeviri metinlerin büyük bir çoğunluğunda çocukların ruhsal, bedensel ve ahlaki yönlerinin gelişmesini sağlayacak eğitici unsurlar göze çarpmaktadır.

MA’ daki çeviri metinler ise hem eğlendirici hem de eğiticidir. Metinlerde: “Amaçsız yaşamın zorluğu, kötü muamelenin arsızlaştırdığı, fedakârlığın erdemi, sevginin bitmeyecek bir kaynak olduğu, sahip olunan değerlerin kıymetinin bilinmesi, kanaatkâr olmanın önemi, hayata ve insanlara olumlu yönleriyle bakmanın gerektiği, cezaların suçun mahiyetine göre verilmesi gibi” ahlakî değerler verilirken, vatan sevgisinin her türlü sevgiden önemli olduğu vurgusu yapılıyor. MA’ nın çıktığı yıl da dikkate alındığında gerek içeriden gerekse de dışarıdan imparatorluğun yaşadığı güçlüklerin arttığı görülmektedir. MA buna kayıtsız kalmamış yayımlamış olduğu çevirilerde vatan sevgisini, özgürlük duygusunu yansıtan metinlere de yer vererek, çocukların bilinçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu da edebiyatın sosyal sorunlara kayıtsız kalmamasının bir örneği olarak görülebilir.

Çocuk edebiyatında en önemli unsur eğitimidir. Bu nedenle seçilen konuların eğitici olması, evrensel, ahlakî doğruları kazandırması, çocuğun kişiliğini ve onun toplum içinde yerini sağlamlaştırması, içinde yaşadığı topluma duyarlı, toplumla barışık bireyler haline getirmesi gerekir. Her üç dergi de seçtikleri çeviri metinlerle bu anlamda üzerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmektedir. Gerek ana fikir, gerek konu, gerek temel kavram ve değerlere yer vermesi, gerek kahramanların özellikleriyle, gerekse de anlatımındaki durulukla bu dergilerde yer alan çeviri metinler çocuk edebiyatı açısından büyük önem taşımaktadır.

Çeviri metinlerde ayrıntılardan kaçınıldığı, süslü, abartılı anlatımdan uzak durulduğu görülmektedir. Başlıklarda dahi kısalık, duruluk ve ilgi çekicilik dikkat çekmektedir. Çocuklara ana dilini sevdirmek, dilinin kurallarını sezdirerek öğretmek çeviri metinlerde kendini göstermekte olup cümle kuruluşlarından, noktalama işaretlerine kadar titiz bir çalışmanın varlığı dergilerin yayın politikalarına yansımıştır.

Çeviri metinler dönemin şartları da göz önünde bulundurulduğunda rastgele seçilen metinler olmayıp, bir amaç doğrultusunda çocukların yaşına ve gelişim düzeyine uygun, toplumun sorunlarına duyarlı, millî-kültürel değerleri içeren, eğlendirerek eğiten metinler olduğu görülmektedir.

Çocuğun küçük insan olarak görülmekten kurtulup “çocuk” olarak değerlendirilmeye başlaması sürecinde çocuklar için yazılmaya başlayan metinlerin çeviri yoluyla toplumumuza kazandırılması çocuk edebiyatının oluşumunda önemli bir basamaktır. Çocukların beğeniyle okudukları bu metinler, onları eğlendirirken, toplum içinde bir yer edinmelerini sağlayacak temel değerleri de vermektedir.

İlk çıkan çocuk dergilerinden başlayarak diğer dergilerdeki çevirilerin de incelenerek, hem çocuklar için yapılan çevirilerin bir bütün olarak değerlendirilmesi hem de batılılaşma hareketinin bu çeviri metinler yoluyla çocuk edebiyatımızın gelişmesindeki katkıları bir bütün olarak değerlendirilebilir. Ayrıca eski harfli yayınlanan bu metinlerin araştırmacılar tarafından değerlendirilmesi günümüz çocuk edebiyatı çalışmalarına katkı sağlayacak, çocuklar için eğitici metinlerin çoğalmasına sebep olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan, (1997), **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul.
- AYTAÇ, Gürsel, (2001), **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci, (1987), “**Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış**”, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- KAVCAR, Cahit, (1999), **Edebiyat ve Eğitim**, Genişletilmiş 3. Baskı, Engin Yayınevi, Ankara.
- MERİÇ, Cemil, (1986),**Kültürden İrfana**, İnsan Yayınları, İstanbul.
- NEYDİM, Necdet, (2006), “**Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Çevirisi Üzerine**”, Varlık Dergisi, Varlık Yayınları, İstanbul.
- SEVER, Sedat, (2003), “**Çocuk ve Edebiyat**”, 1. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- SHAVIT, Zahar, (1991), “**Çocuk Yazını Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu Açısından Belirlenmesi**”, Çev., Pınar Besen, Metis Çeviri, İstanbul.
- OĞUZKAN, A. Ferhan, (1987), “**Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri**”, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- OKAY, Cüneyt, (1999), **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi, İstanbul.
- OKAY, M. Orhan, (1987). “**Edebiyat Dünyasında Çocuk**”, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, (1998), **Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Edebiyatı Yayınları, İstanbul.
- YALÇIN, Alemdar ve Gıyasettin Aytaş, (2005) **Çocuk Edebiyatı**, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- YAZICI, Mine, (2005), **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul.

EK 1: Araştırma Metinlerinin Kaynak Dergileri¹

Çocuklara Rehber, nr. 18, 7 Ağustos 1313/12 Rebî-ül-evvel 1315, s 5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 4, 30 Nisan 1914/21 Zi-l-hicce 1315,s. 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 40, 6 Kânûn sani 1315/17 Ramazan 1317 s 7-8, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 39, 1 kânûn-i sâni 1313/20 Şaban 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 40, 8 kânûn-i sâni 1313/27 Şaban 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 41, 15 kânûn-i sâni 1313/5 Ramazan 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 42, 22 kânûn-i sâni 1313/12 Ramazan 1315, s 4-5 Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 43, 29 kânûn-i sâni 1313/19 Ramazan 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 44, 5 Şubat 1313/26 Ramazan 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 45, 12 Şubat 1313/3 Şevval 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 46, 19 Şubat 1313/10 Şevval 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 49, 12 Mart 1313/2 Zi-l-kâde 1315, s 4-5, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 38, 25 Kânûn-ı evvel 1313/13 Şaban 1315, s 3, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 9, 3 Haziran 1315/7 Sefer 1317, s 3-4, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 39, 1 Kânûn-i sâni 1313/20 Şaban 1315, s 3-4, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 44, 10 Şubat 1315/ 22 Şevval 1317, s 7, Osmanlı Matbaası.

---

¹ Kaynak dergilerin sıralanışı araştırmanın dördüncü bölümündeki metinlerin dizilişi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Çocuklara Rehber, nr. 10, 10 Haziran 1315/14 Sefer 1317, s 7-8, Osmanlı Matbaası.

Çocuklara Rehber, nr. 40, 6 Kânûn-i sani 1315/17 Ramazan 1317, s 8, Osmanlı Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 39, 27 Teşrîn-i evvel 321, s 5-6, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 16, 5 Mayıs 321, s 4, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr.21, 9 Haziran 321, s 10-11, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 1, 13 Kânûn-i sani 320, s 15-16, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 2, 20 Kânûn-i sani 320, s 12-13-14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 3, 27 Kânûn-i sani 320, s 12-13-14, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 4, 10 Şubat 320, s 12-13-14, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 5, 17 Şubat 320, s 14-15-16, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 10, 24 Mart 321, s 11-12, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 11, 31 Mart 321, s 13-14, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 12, 7 Nisan 321, s 14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 13, 14 Nisan 321, s 13-14, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 14, 21 Nisan 321, s 13-14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 15, 28 Nisan 321, s 14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 16, 5 Mayıs 321, s 14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr. 17, 12 Mayıs 321, s 14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

Çocuk Bahçesi, nr.18, 19 Mayıs 321, s 15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.

- Çocuk Bahçesi, nr. 19, 26 Mayıs 321, s 15-16, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.
- Çocuk Bahçesi, nr.20, 6 Haziran 321, s 13-14, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.
- Çocuk Bahçesi, nr. 22, 16 Haziran 321, s 14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.
- Çocuk Bahçesi, nr. 28, 11 Ağustos 321, s 14-15, Hamidiye Sanayi Mektebi Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebî-ül-evvel 1328, s 183, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.1, 5 Kânun-i sani 1325/ 1 Muharrem 1328, s 25, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.2, 20 Kânun-i sani 1325/ 25 Muharrem 1328, s 57-58-59, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.3, 5 Şubat 1325/ 7 Sefer 1328, s 92-93, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.4, 20 Şubat 1325/ 22 Sefer 1328, s 125-126, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül- evvel 1328, s 154-155, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.6, 5 25 Mart 1326/ 25 Rebî-ül-evvel 1328, s 188-189, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.7, 8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhır 1328, s 218-219, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhır 1328, s 250-251, Rûşen Matbaası.
- Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 281-282, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.10, 20 Mayıs 1326/ 8 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 312-313, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-âhır 1328, s 343-345, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.12, 17 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel âhır 1328, s 381-382, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 412-413, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.14, 15 Temmuz 1326/ 24 Recep 1328, s 437-441, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328,s160, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebî-ül-evvel 1328,s192, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.7, 8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhır 1328,s 223-224, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhır 1328,s 256, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328,s 288, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328,s 319-320, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-evvel 1328,s 352, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328,s 416, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.,3, 5 Şubat 1325/ 21 Muharrem 1328, s 75-76-77, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328, s 133-134-135-136, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.7,8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhir 1328, s 210-211-212-213, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328, s 238,239,240, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr. 9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 268-271, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr. 10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328, s 300-304, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr. 11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâzi-yel-âhir 1328, s 333-336, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr. 13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 403-410, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr. 14, 15 Temmuz 1326/ 24 Recep 1328, s 429-432, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328, s 151-153, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.6, 25 Mart 1326/ 26 Rebî-ül-evvel 1328,s184-185, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.7, 8 Nisan 1326/ 11 Rebî-ül-âhir 1328,s216-217, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328,s 249, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâzi-yel-evvel 1328,s279-280, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâzi-yel-evvel 1328,s 309, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.11, 3 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel-âhir 1328,s 341-342, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.,4, 20 Şubat 1325/ 22 Sefer 1328, s111-115-116-117, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.2, 20 Kânun-i sani 1325/ 21 Muharrem 1328, s 62-63, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1,nr.5, 5 Mart 1326/ 6 Rebî-ül-evvel 1328, s 158-159, Rûşen Matbaası.

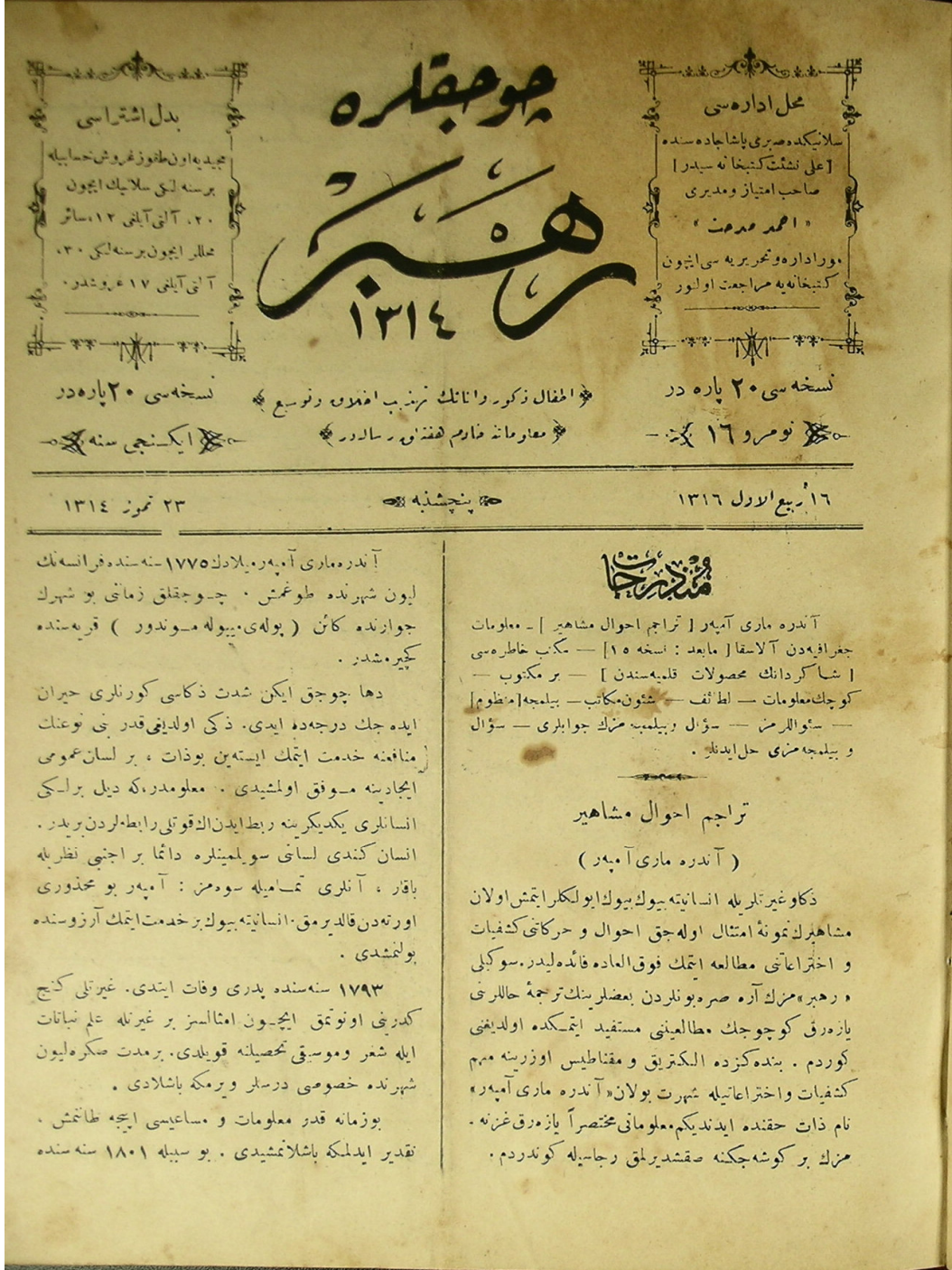
Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr.8, 22 Nisan 1326/ 25 Rebî-ül-âhir 1328, s 230, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1, nr. 12, 17 Haziran 1326/ 22 Cemâzi-yel-âhir 1328,s 379-380, Rûşen Matbaası.

Mekteblilere Arkadaş, c.1 nr.13, 1 Temmuz 1326/ 9 Recep 1328, s 410-411), Rûşen Matbaası.

EK 2: Çalışma Konusu Dergilerin Orijinal Kapak Görüntüleri

EK 2.1: Çocuklara Rehber

EK 2.2: Çocuk Bahçesi

Çocuk Bahçesi, Numara: 1, 13 Kânun-ı Sâni 320

EK 2.3: Mekteblilere Arkadaş

اون بيش كونده بر

غروش

آرکاداش

غروش

معرفت حقك اهل لطف بجا نيسيدر ؛ عزتک هابی ، معورتیک با نيسيدر .

مذرجات

رسم تقديم — تاريخ : على نصرت —
بر منظومه — تاريخ مختصرات (غزتهلر)
— شعر (كوروله يئلر) : عثمان فخري
— بيوك سوزلر — حفظ الصحه —
— تريبه بدنيه — متنوعه — خندهلر
— تراجم احوال (انيسون) — منتخبات
نقيسه (وطن) : كال بك — بر نطق
(حديققه مشورتده) — كتاب طبيعت
(طاغتلر) — كوچك حكايه (آن تزي) :
ع . ف — قرائت (ابتدائي ، رشدي ،
اعدائي) — مكتب درسلي (معلومات
مدنيه) : مدحت سمداه — (رومان)
(براشكك خاطراني) . مسألهلر ، بيلمچلر .

جلد ۱

نومرو ۱

آبونه شرائطی

استانبول ایچون سنه لکی ۲۷ ، التي آیایی
۱۵ ، ولایات و ممالک اجنیه ایچون
سنه لکی ۳۰ آتی آیایی ۲۰ غروشدر .

هر خصوص ایچون مدیر مسئوله مراجعت اولنور

محل اداره

استانبول ، جمال اوغلنده ، شرف سواقنده
« روشن » مطبعه سنده دائرة مخصوصه

مدیر مسئول : محمدفائق

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Gümüşhane’de doğdu. İlköğrenimini Ordu’da, ortaokul ve lise öğrenimini İstanbul’da tamamladı. 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği lisans programından mezun oldu. 2002 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde başladığı öğretmenliğe halen İstanbul Bahçelievler’de devam etmektedir.